

**Cynulliad Cenedlaethol Cymru
The National Assembly for Wales**

**Cofnod y Trafodion
The Record of Proceedings**

**Dydd Mawrth, 2 Hydref 2012
Tuesday, 2 October 2012**

Cynnwys
Contents

3	Cwestiynau i'r Prif Weinidog Questions to the First Minister
33	Datganiad a Chyhoeddiad Busnes Business Statement and Announcement
37	Datganiad: Cyllideb Ddrafft 2013-14 Statement: Draft Budget 2013-14
62	Datganiad: Teuluoedd yn Gyntaf—Dysgu a Chyfeiriad i'r Dyfodol Statement: Families First—Learning and Future Direction
74	Datganiad: Ymatebion i'r Papur Gwyn Tai Statement: Responses to the Housing White Paper
94	Datganiad: Cefnogi Myfyrwyr Cymreig Statement: Supporting Welsh Students

Yn y golofn chwith, cofnodwyd y trafodion yn yr iaith y llefarwyd hwy ynndi yn y Siambr.
Yn y golofn dde, cynhwyswyd cyfieithiad.

In the left-hand column, the proceedings are recorded in the language in which they were
spoken in the Chamber. In the right-hand column, a translation has been included.

*Cyfarfu'r Cynulliad am 1.30 p.m. gyda'r Llywydd (Rosemary Butler) yn y Gadair.
The Assembly met at 1.30 p.m. with the Presiding Officer (Rosemary Butler) in the Chair.*

The Presiding Officer: The National Assembly for Wales is now in session.

Cwestiynau i'r Prif Weinidog Questions to the First Minister

Cymunedau Mwy Diogel

I. Joyce Watson: *Beth y mae Llywodraeth Cymru yn ei wneud i wneud cymunedau'n fwy diogel. OAQ(4)0683(FM)*

The First Minister (Carwyn Jones): We are committed to fulfilling our programme for government to make our communities safer, working with the police, the fire and rescue services and others, to ensure that people feel safe as they walk the streets.

Joyce Watson: Thank you for that answer. It is nearly a year since half of Welsh councils decided to switch off street lights in residential areas to save money. At that time, if you remember, some raised concerns about the implications for personal safety. Has the Government had any discussions with the Welsh Local Government Association, or with police forces, about the impact of that decision?

The First Minister: It is for each local authority to decide whether to switch street lights on or off. However, they must take into account section 17 of the Crime and Disorder Act 1998, which places a duty on them to take crime and disorder into account in the exercise of their decision-making processes.

Suzy Davies: Good afternoon, First Minister. Safe communities surely include safe routes to school. You will be aware of the upsetting incident in Carmarthenshire last week, which took place in an underpass on part of a route to school identified by the local authority as safe. Your Government's consultation on the draft road safety delivery plan states that you

Safer Communities

I. Joyce Watson: *What is the Welsh Government doing to make communities safer. OAQ(4)0683(FM)*

Y Prif Weinidog (Carwyn Jones): Yr ydym wedi ymrwymo i gyflawni ein rhaglen lywodraethu i wneud ein cymunedau yn fwy diogel, gan weithio gyda'r heddlu, y gwasanaethau tân ac achub ac eraill, i sicrhau bod pobl yn teimlo'n ddiogel wrth iddynt gerdded y strydoedd.

Joyce Watson: Diolch am yr ateb yna. Mae bron i flwyddyn wedi mynd heibio ers i hanner cynghorau Cymru benderfynu diffodd goleuadau stryd mewn ardaloedd preswyl er mwyn arbed arian. Ar yr adeg honno, os cofiwch, codwyd pryderon gan rai am y goblygiadau o ran diogelwch personol. A yw'r Llywodraeth wedi cael unrhyw drafodaethau gyda Chymdeithas Llywodraeth Leol Cymru, neu gyda heddluoedd, am effaith y penderfyniad hwnnw?

Y Prif Weinidog: Mater i bob awdurdod lleol unigol yw penderfynu a ddylid rhoi goleuadau stryd ymlaen neu eu diffodd. Fodd bynnag, mae'n rhaid iddynt ystyried adran 17 o Ddeddf Trosedd ac Anhrefn 1998, sy'n gosod dyletswydd arnynt i gymryd trosedd ac anhrefn i ystyriaeth wrth arfer eu prosesau gwneud penderfyniadau.

Suzy Davies: Prynawn da, Brif Weinidog. Mae cymunedau diogel yn sicr yn cynnwys llwybrau diogel i'r ysgol. Byddwch yn ymwybodol o'r digwyddiad annifyr yn Sir Gaerfyrddin yr wythnos diwethaf, a ddigwyddodd mewn tanffordd ar ran o lwybr i'r ysgol a nodwyd fel bod yn ddiogel gan yr awdurdod lleol. Mae ymgynghoriad eich Llywodraeth ar y cynllun cyflenwi diogelwch ffyrdd drafft yn nodi eich bod yn

'recognise the importance of having safe school transport for all learners'.

However, what about those who walk or cycle?

The First Minister: It is for local authorities to ensure that a route is safe; as with everything in life, nothing can be 100% safe all the time. However, the incident to which you refer is a distressing one, and I assume that Carmarthenshire County Council would examine that route in order to ensure that it is a safe route to school in the future.

Rhodri Glyn Thomas: Mae Awdurdod Heddlu Dyfed Powys wedi mynegi pryderon unwaith eto am ddyfodol ei wasanaeth hofrennydd. Bu damwain angeuol yn fy etholaeth i yn ddiweddar, pan fu farw bachgen ifanc 14 oed o'r enw Luke Somerfield. Roedd yn rhaid defnyddio hofrennydd yr heddlu yn yr achos hwnnw oherwydd bod yr ambiwlans awyr wedi ei galw i achos arall. A gefnogwch Awdurdod Heddlu Dyfed Powys, sy'n dadlau bod y gwasanaeth hofrennydd yn un allweddol o ystyried y tirwedd y mae'n rhaid iddo ofalu amdano?

Y Prif Weinidog: Nid yw hwn yn fater sydd wedi cael ei ddatganoli. O ystyried gwaith yr heddlu, mae'n rhaid cael hofrennydd, lle bynnag yr ydych. Fodd bynnag, mae hynny'n fwy gwir mewn ardal fel Dyfed Powys, lle mae cymaint o'r ardal yn wledig; er mwyn teithio o un man i'r llall yn gyflym, mae'n rhaid cael hofrennydd. Felly, byddwn yn gefnogol iawn i'r alwad i sicrhau bod gan Heddlu Dyfed Powys fynediad digonol at hofrennydd yn y dyfodol.

Mick Antoniw: Prior to the 2010 general election, Nick Clegg promised 3,000 more front-line police officers. David Cameron promised that, if he won the election, he would send away any Minister with a flea in their ear if they suggested any reduction in front-line policing. However, we are losing hundreds of front-line police officers in Wales, and thousands across the United Kingdom. Does the First Minister believe that community safety will improve or

cydnabod pwysigrwydd cludiant diogel i'r ysgol ar gyfer pob dysgwr.

Fodd bynnag, beth am y rhai sy'n cerdded neu'n seiclo?

Y Prif Weinidog: Mater i'r awdurdodau lleol yw sicrhau bod llwybr yn ddiogel; fel gyda phopeth mewn bywyd, ni all unrhyw beth fod yn 100% ddiogel drwy'r amser. Fodd bynnag, mae'r digwyddiad yr ydych yn cyfeirio ato yn un sy'n peri pryder, ac yr wyf yn tybio y byddai Cyngor Sir Caerfyrddin yn archwilio'r llwybr hwnnw er mwyn sicrhau ei fod yn llwybr diogel i'r ysgol yn y dyfodol.

Rhodri Glyn Thomas: The Dyfed-Powys Police Authority has expressed concerns once again about the future of its helicopter service. There was a fatal accident in my constituency recently, involving 14-year-old Luke Somerfield. The police helicopter had to be called upon in that case, as the air ambulance was on another call. Do you support the Dyfed-Powys Police Authority, which is arguing that the helicopter service is key, given the terrain that it covers?

The First Minister: This is not a devolved matter. Given the work that the police do, a helicopter is essential, wherever you are. However, that is especially true in an area like Dyfed Powys, which is mainly rural; a helicopter is essential to travel quickly from place to place. Therefore, I would be very supportive of calls to ensure that Dyfed-Powys Police has adequate access to a helicopter in the future.

Mick Antoniw: Cyn etholiad cyffredinol 2010, addawodd Nick Clegg 3,000 yn fwy o swyddogion rheng flaen yr Heddlu. Addawodd David Cameron, pe byddai'n ennill yr etholiad, y byddai'n anfon ymaith unrhyw Weinidog â'i gynffon yn ei afl pe byddent yn awgrymu unrhyw ostyngiad mewn plismona rheng flaen. Fodd bynnag, rydym yn colli cannoedd o swyddogion rheng flaen yr heddlu yng Nghymru, a miloedd ar draws y Deyrnas Unedig. A yw'r Prif

deteriorate as a result of these cuts? [Interruption.]

The First Minister: I hear Members on the benches opposite saying that we cannot afford them. I am afraid that, from our point of view, we cannot afford crime. That is why that, as a Government, we have already appointed 300 of the police community support officers that we promised that we would appoint in the course of this Assembly, and the remainder will be in place by next September. That is community safety in action.

The Presiding Officer: Question 2, OAQ(4)0671(FM), has been transferred for written answer.

Cwestiynau Heb Rybudd gan Arweinwyr y Pleidiau

The Leader of Plaid Cymru (Leanne Wood): Before I ask my questions, I would like to put on record—I am sure that I speak for all Members here—that our thoughts go out to the family of young April Jones from Machynlleth. We hope that she is found safe and well quickly.

First Minister, at a fringe meeting at your party conference tonight, the Shadow Secretary of State for Communities and Local Government, Hilary Benn, will be joined by the leaders of Islington and Barnsley councils, who plan to attack what they are calling ‘the new poll tax’. They are referring, of course, to the 10% cuts in council tax benefits and their transfer to local authorities in England, to the Assembly here and to the Scottish Parliament. This was announced in June 2010. More than two years later, we are still awaiting a serious proposition from your Government as to how we in Wales are going to assist the 330,000 households across Wales that will be affected by this cut. Can you tell us when we can expect a detailed announcement of the council tax support scheme?

The First Minister: I thank the leader of Plaid Cymru for her comments, with which I

Weinidog yn credu y bydd diogelwch cymunedol yn gwella neu'n dirywio o ganlyniad i'r toriadau hyn? [Torri ar draws.]

Y Prif Weinidog: Yr wyf yn clywed Aelodau ar y meinciau gyferbyn yn dweud na allwn eu fforddio. Yr wyf yn ofni, o'n safbwynt ni, na allwn ni fforddio trosedd. Dyna pam, fel Llywodraeth, yr ydym eisoes wedi penodi 300 o swyddogion cymorth cymunedol yr heddlu yr addawom y byddem yn eu penodi yn ystod cyfnod y Cynulliad hwn, a bydd y gweddill yn eu swyddi erbyn mis Medi nesaf. Dyna yw diogelwch cymunedol ar waith.

Y Llywydd: Trosglwyddwyd Cwestiwn 2, OAQ (4) 0671 (FM), ar gyfer ei ateb yn ysgrifenedig.

Questions Without Notice from the Party Leaders

Arweinydd Plaid Cymru (Leanne Wood): Cyn imi ofyn fy nghwestiynau, hoffwn gofnodi - rwyf yn siŵr fy mod yn siarad ar ran yr holl Aelodau – bod teulu April Jones fach o Fachynlleth yn ein meddyliau. Rydym yn gobeithio y caiff ei darganfod yn ddiogel ac yn iach yn gyflym.

Brif Weinidog, mewn cyfarfod ymylol yng nghynhadledd eich plaid heno, bydd arweinwyr cynghorau Islington a Barnsley yn ymuno ag Ysgrifennydd Gwladol yr Wrthblaid dros Gymunedau a Llywodraeth Leol, Hilary Benn, ac maent yn cynllunio i ymosod ar yr hyn y maent yn ei alw yn dreth y pen newydd. Maent yn cyfeirio, wrth gwrs, at y toriadau o 10% ym mudd-daliadau y dreth gyngor, a'u trosglwyddo i awdurdodau lleol yn Lloegr, i'r Cynulliad yma ac i Senedd yr Alban. Cyhoeddwyd hyn ym mis Mehefin 2010. Mwy na dwy flynedd yn ddiweddarach, rydym yn dal i aros am gynnig o ddifrif gan eich Llywodraeth ynglŷn â sut rydym ni yng Nghymru yn mynd i helpu'r 330,000 o aelwydydd ledled Cymru a fydd yn cael eu heffeithio gan y toriad hwn. A allwch chi ddweud wrthym pryd y gallwn ddisgwyl cyhoeddiad manwl o gynllun cymorth y dreth gyngor?

Y Prif Weinidog: Diolchaf i arweinydd Plaid Cymru am ei sylwadau, ac yr wyf yn

am sure all Members agree, in relation to the situation in Machynlleth with regard to young April Jones. With regard to the council tax benefit, it is being devolved; we did not want it devolved, but it is being devolved with a £20 million hole in our pockets. That is not money that can be made up very easily, particularly given the current financial situation, but we are examining what can be done to help those people who will be affected by it.

Leanne Wood: First Minister, unlike the Scottish Government, your Government has confirmed that the local government sector will bear the full brunt of these cuts. The Party of Wales would argue that there is no need to pass this cut on to many of the poorest people in our communities. A Plaid Cymru Government would cancel out these cuts for at least one year by using part of the Barnett formula consequentials that have already been confirmed by the Treasury for next year. This would buy local authorities a year's time, during which a fair and sustainable Welsh council tax support scheme could be designed. Will you support Plaid Cymru's commitment to cancel out these cuts for next year?

The First Minister: I am not sure that I follow what the leader of Plaid Cymru is saying. Is she saying that the money that we may have next year could be brought forward to this financial year in order to cover expenditure? The reality is that we know that Scotland is lavishly funded through the Barnett formula. The situation is different there; we wish it was not, but it is. I take account of what she has said; this is, no doubt, the opening gambit in the budget negotiations that we will see over the course of the next few weeks.

Leanne Wood: Danny Alexander has confirmed that £80.6 million is due to come to Wales from the Treasury next year, and we have said that we would dip into those funds as an emergency. That would be an example of Government intervention to support local government, buying some breathing space

siŵr bod yr holl Aelodau'n cytuno, ynglŷn â'r sefyllfa ym Machynlleth yn ymwneud ag April Jones fach. O ran budd-dal y dreth gyngor, mae'n cael ei ddatganoli; nid oeddem eisiau iddo gael ei ddatganoli, ond y mae'n cael ei ddatganoli gyda thwll o £20 miliwn yn ein pocedi. Nid yw hwnnw'n arian y gellir ei adennill yn hawdd iawn, yn enwedig o ystyried y sefyllfa ariannol bresennol, ond rydym yn edrych ar beth y gellir ei wneud i helpu'r bobl hynny a fydd yn cael eu heffeithio ganddo.

Leanne Wood: Brif Weinidog, yn wahanol i Lywodraeth yr Alban, mae eich Llywodraeth chi wedi cadarnhau y bydd y sector llywodraeth leol yn ysgwyddo baich llawn y toriadau hyn. Byddai Plaid Cymru yn dadlau nad oes angen trosglwyddo'r toriad hwn ymlaen i lawer o'r bobl dlotaf yn ein cymunedau. Byddai Llywodraeth Plaid Cymru yn diddymu'r toriadau hyn am o leiaf flwyddyn gan ddefnyddio rhan o symiau canlyniadol fformiwla Barnett sydd eisoes wedi eu cadarnhau gan y Trysorlys ar gyfer y flwyddyn nesaf. Byddai hyn yn prynu blwyddyn o amser i awdurdodau lleol, yn ystod pryd y gellid llunio cynllun cymorth teg a chynaliadwy i Gymru ar gyfer y dreth gyngor. A wnewch chi gefnogi ymrwymiad Plaid Cymru i ddiddymu'r toriadau hyn ar gyfer y flwyddyn nesaf?

Y Prif Weinidog: Nid wyf yn siŵr fy mod yn dilyn yr hyn y mae arweinydd Plaid Cymru yn ei ddweud. Ydy hi'n dweud y gellid dwyn ymlaen arian a allai fod gennym y flwyddyn nesaf i'r flwyddyn ariannol hon i dalu am wariant? Y realiti yw ein bod yn gwybod fod yr Alban yn cael ei hariannu'n hael drwy fformiwla Barnett. Mae'r sefyllfa'n wahanol yno; byddai'n well gennym pe na byddai, ond y mae. Rwyf yn ystyriol o'r hyn y mae hi wedi'i ddweud; hwn, yn ddiaw, yw'r symudiad agoriadol ar gyfer y trafodaethau ar y gyllideb y byddwn yn eu gweld yn ystod yr wythnosau nesaf.

Leanne Wood: Mae Danny Alexander wedi cadarnhau bod £80.6 miliwn i fod i ddod i Gymru o'r Trysorlys y flwyddyn nesaf, ac rydym wedi dweud y byddem yn defnyddio peth o'r arian hwnnw mewn argyfwng. Byddai hynny'n enghraifft o ymyrraeth gan y Llywodraeth i gefnogi llywodraeth leol,

and protecting the incomes and living standards of people in Wales. You have talked of offering a fairer society than the UK Government, but when it comes to actions, your words are just not stacking up. Will you reconsider your refusal to protect the people of Wales against these savage cuts?

The First Minister: Again, she seems to be saying that we can somehow get money from next year's budget to pay for this year's budget. She does not seem to realise how public finances work. We do not get a wodge of money that we put in the bank; during the course of a financial year, it is drawn down over time. The reality is that we have been straight and honest with the people of Wales. We do not try to put in front of them imaginary stories that suggest that money can be found from the top of a tree somewhere to cover cuts imposed on us by the UK Government. We will continue to help people the best we can, but we all have to realise that the financial situation is tight.

The Leader of the Welsh Liberal Democrats (Kirsty Williams): On behalf of the Welsh Liberal Democrat group, I associate myself with the comments regarding April Jones and the very real trauma that is being felt by the people of Machynlleth.

First Minister, the link between poor educational outcomes and deprivation is all too evident. In Wales, just one in five children who are in receipt of free school meals go on to get five good GCSE passes. Poor educational attainment leads to low skills, and low skills often lead to low wages and, therefore, a struggling economy. Do you share the Welsh Liberal Democrats' vision that a child's achievement at school should reflect their ability and not their background?

The First Minister: Yes.

Kirsty Williams: I am grateful for that

prynu rhywfaint o amser i anadlu ac amddiffyn incwm a safonau byw pobl yng Nghymru. Rydych wedi sôn am gynnig cymdeithas decach na Llywodraeth y DU, ond pan ddaw hi'n fater o weithredu, nid yw eich geiriau'n cyrraedd y nod. A wnewch chi ailystyried eich penderfyniad i wrthod amddiffyn pobl Cymru yn erbyn y toriadau llym iawn hyn?

Y Prif Weinidog: Unwaith eto, mae hi'n ymddangos ei bod yn dweud y gallwn, mewn rhyw fodd, gael arian o gyllideb y flwyddyn nesaf i dalu am gyllideb eleni. Dydy hi ddim yn ymddangos ei bod hi'n deall sut y mae cyllid cyhoeddus yn gweithio. Nid ydym yn cael talp o arian yr ydym yn ei roi yn y banc; mae'n cael ei dalu fesul cyfnod, dros y flwyddyn ariannol. Y realiti yw ein bod wedi bod yn onest ac wedi dweud y gwir wrth bobl Cymru. Nid ydym yn ceisio adrodd straeon dychmygol wrthynt sy'n awgrymu y gellir cael arian o ben rhyw goeden yn rhywle i dalu am doriadau a osodwyd arnom gan Lywodraeth y DU. Byddwn yn parhau i helpu pobl y gorau y gallwn, ond mae'n rhaid i ni i gyd sylweddoli bod y sefyllfa ariannol yn dynn.

Arweinydd Democratiaid Rhyddfrydol Cymru (Kirsty Williams): Ar ran grŵp Democratiaid Rhyddfrydol Cymru, yr wyf yn ymgysylltu â'r sylwadau ynghylch April Jones a'r gwir drawma a deimlir gan bobl Machynlleth.

Brif Weinidog, mae'r cysylltiad rhwng canlyniadau addysgol gwael ac amddifadedd yn rhy amlwg o lawer. Yng Nghymru, dim ond un o bob pum plentyn sy'n cael prydau bwyd ysgol am ddim, sy'n mynd ymlaen i gyflawni llwyddiant da mewn pum pwnc TGAU. Mae cyrhaeddiad addysgol gwael yn arwain at sgiliau isel, ac mae sgiliau isel yn aml yn arwain at gyflogau isel a, thrwy hynny, at economi sydd mewn trafferthion. A ydych chi'n rhannu gweledigaeth Democratiaid Rhyddfrydol Cymru y dylai cyrhaeddiad plentyn yn yr ysgol adlewyrchu ei allu ac nid ei gefndir?

Y Prif Weinidog: Ydw.

Kirsty Williams: Rwyf yn ddiolchgar am yr

answer. Inevitably, at budget time, we spend a lot of time looking at which budget lines have gone up and which have gone down, but the pupil premium is about outcomes for pupils and their families and for schools. As a result of the investment made in last year's budget, Ysgol Morgan Llwyd in Wrexham has used the pupil deprivation grant to help children with behavioural issues to succeed. In Powys, it is being used to fund extra staff to teach in small groups and in Flintshire, one-to-one tuition for struggling pupils has been increased. Is it not clear that this is a budget priority that can make a real difference to our country?

The First Minister: It has made a difference, of course; it emerged from the negotiations that took place last year.

Kirsty Williams: First Minister, last May, you said that the new pupil premium money was a major boost for our schools and that it had one clear aim: to reduce the link between deprivation and educational achievement. I agreed with you then; do you agree with me now that it is time for another major boost for our poorest children?

The First Minister: These points will form part of the budget negotiations, which seem to have begun this afternoon, Presiding Officer.

The Leader of the Opposition (Andrew R.T. Davies): I also echo the sentiments for April Jones and the search for her. Let us hope that it proves fruitful and that the distress being caused to her parents and relations is solved quickly.

I also spare a thought for colleagues absent from this Chamber today and wish them a speedy recovery and return to good health. Despite our political divide, we are a close Chamber and I wish those two Members all the best in their recovery.

First Minister, the Welsh Conservatives

ateb hwnnw. Yn anochel, ar adeg y gyllideb, rydym yn treulio llawer o amser yn edrych ar ba linellau cyllideb sydd wedi mynd i fyny a pha rai sydd wedi mynd i lawr, ond mae'r premiwm disgybl yn ymwneud â chanlyniadau ar gyfer disgyblion a'u teuluoedd ac ar gyfer ysgolion. O ganlyniad i'r buddsoddiad a wnaed yng nghyllideb y llynedd, mae Ysgol Morgan Llwyd yn Wrecsam wedi defnyddio'r grant amddifadedd disgyblion i helpu plant â phroblemau ymddygiad i lwyddo. Ym Mhowys, mae'n cael ei ddefnyddio i ariannu staff ychwanegol i ddysgu mewn grwpiau bychain, ac yn Sir y Fflint, cynyddwyd addysgu unigol ar gyfer disgyblion sy'n ei chael hi'n anodd. Dydy hi ddim yn amlwg bod hyn yn flaenoriaeth ar gyfer y gyllideb a all wneud gwahaniaeth gwirioneddol i'n gwlad?

Y Prif Weinidog: Mae wedi gwneud gwahaniaeth, wrth gwrs; fe ddaeth allan o'r trafodaethau a gynhaliwyd y llynedd.

Kirsty Williams: Brif Weinidog, fis Mai diwethaf, dywedasoed fod yr arian premiwm disgybl newydd yn hwb mawr i'n hysgolion a bod ganddo un nod clir: lleihau'r cysylltiad rhwng amddifadedd a chyrhaeddiad addysgol. Mi gytunais i â chi bryd hynny; a ydych chi'n cytuno gyda mi yn awr ei bod hi'n bryd am hwb mawr arall ar gyfer ein plant tlotaf?

Y Prif Weinidog: Bydd y pwyntiau hyn yn ffurfio rhan o'r trafodaethau ar y gyllideb, ac mae'n ymddangos eu bod wedi dechrau y prynhawn yma, Lywydd.

Arweinydd yr Wrthblaid (Andrew RT Davies): Rwyf innau'n ategu'r teimladau a fynegwyd am April Jones a'r chwilio amdani. Gadewch i ni obeithio y bydd y chwilio yn dwyn ffrwyth a bod y gofid i'w rhieni a'i pherthnasau yn dod i ben yn fuan.

Rwyf hefyd am gofio am gydweithwyr sy'n absennol o'r Siambr hon heddiw ac yn dymuno gwellhad buan a llwyr iddynt. Er gwaethaf ein rhaniad gwleidyddol, rydym yn Siambr agos ac rwyf am ddymuno'r gorau i'r ddau Aelod hynny ar gyfer eu gwellhad.

Brif Weinidog, yn ddiweddar, cynhaliodd y

recently undertook a survey of headteachers in primary schools, which indicated that 97% of the headteachers had no confidence in the banding system that your Government is proposing for primary schools in Wales. Do you not believe that such a scheme, which only enjoys a 3% level of support among headteachers, is not worthy of progression?

The First Minister: Any opinion poll showing results in the 90s in terms of support or opposition is suspect, in my view. I do not know how many people responded to this questionnaire, as we have not been given any of the details. The Minister for Education and Skills has taken into account concerns, which is why he has delayed banding until 2014. The leader of the opposition's party supports league tables. Did he put the issue of league tables to these headteachers?

Andrew R.T. Davies: With respect, First Minister, it is your policies being put forward at the moment, because you are in Government. Those are not our policies, for league tables, in Wales. The survey sample was of all 1,400 primary schools in Wales and it had a response from some 650 schools. That, by any measure, is a comprehensive sample of opinion of headteachers across Wales. The survey also indicated that not only headteachers, but governors and parents, did not understand or have confidence in those proposals. Does it not show that at every turn your Minister for education is taking, he lacks support from the profession, from the students and from the parents? Is it not about time that he started delivering policies that close the attainment gap that exists between us and other parts of the United Kingdom?

The First Minister: I am astonished at what the leader of the opposition has said. Apparently, now he does not believe in league tables. That is news to me, but is something to which he has committed his party today. I wonder, as part of the survey, whether headteachers were asked if they agreed that the education budget should be cut by 12%. That is something that we know that the party opposite wanted to do. If he

Ceidwadwyr Cymreig arolwg o benaethiaid mewn ysgolion cynradd, a ddangosodd ddiffyg hyder ar ran 97% o'r penaeithiaid yn y system bandio y mae eich Llywodraeth yn ei gynnig ar gyfer ysgolion cynradd yng Nghymru. A ydych chi'n credu bod cynllun o'r fath, gyda chefnogaeth dim ond 3% o benaethiaid, yn deilwng o gael ei ddatblygu?

Y Prif Weinidog: Mae unrhyw arolwg barn sy'n dangos canlyniadau yn y 90au o ran cefnogaeth neu wrthwynebiad yn amheus, yn fy marn i. Nid wyf yn gwybod faint o bobl a ymatebodd i'r holiadur hwn, gan nad ydym wedi cael unrhyw fanylion. Mae'r Gweinidog dros Addysg a Sgiliau wedi rhoi ystyriaeth i bryderon, a dyna pham ei fod wedi gohirio bandio tan 2014. Mae plaid arweinydd yr wrthblaid yn cefnogi tablau cynghrair. A wnaeth e grybwyll mater y tablau cynghrair wrth y penaeithiaid hyn?

Andrew RT Davies: Gyda pharch, Brif Weinidog, eich polisiau chi sy'n cael eu cyflwyno ar hyn o bryd, oherwydd mai chi sy'n Llywodraethu. Nid ein polisiau ni yw'r rhain, ar gyfer tablau cynghrair, yng Nghymru. Roedd sampl yr arolwg yn cynnwys yr holl 1,400 o ysgolion cynradd sydd yng Nghymru a chafwyd ateb gan tua 650 o ysgolion. Mae hynny, gan unrhyw fesur, yn sampl cynhwysfawr o farn penaeithiaid ar draws Cymru. Dangosodd yr arolwg hefyd bod diffyg deall o ran y cynigion hynny, a diffyg hyder ynddynt, nid yn unig ymysg penaeithiaid, ond hefyd ymysg llywodraethwyr a rhieni. Onid yw hyn yn dangos diffyg cefnogaeth gan y proffesiwn, y myfyrwyr a'r rhieni ar gyfer pob cam a gymerir gan eich Gweinidog dros addysg. Onid yw'n hen bryd iddo ddechrau cyflwyno polisiau sy'n cau'r bwlch sydd rhyngom ni a rhannau eraill o'r Deyrnas Unedig o ran cyrhaeddiad?

Y Prif Weinidog: Yr wyf wedi fy syfrdanu gan yr hyn y mae arweinydd yr wrthblaid wedi ei ddweud. Mae'n ymddangos nad yw, erbyn hyn, yn credu mewn tablau cynghrair. Mae hynny'n newyddion i mi, ond mae'n rhywbeth y mae wedi ymrwymo ei blaid iddo heddiw. Tybed, yn rhan o'r arolwg, a ofynnwyd i benaeithiaid a oeddent yn cytuno y dylid torri 12% oddi ar y gyllideb addysg. Mae hynny'n rhywbeth yr ydym yn ei wybod

thinks that, somehow, teachers are queuing up to support his party and its policies, particularly, his failure—despite being given the opportunity many times—to support what the Minister for education has done regarding GCSE English language regrading, then I am afraid that I have to take much of what he says with a large pinch of salt.

Andrew R.T. Davies: As usual, there was no answer to my question; the First Minister went off up a cul-de-sac. It is no wonder that he is embarrassed by the education attainment levels that have been achieved here in Wales under successive Labour Governments. He said at the Labour Party conference yesterday that he is listening to people and talking to people and shaping policies that will improve the lives of the people of Wales. Yet, his own Minister for education has written off the Programme for International Student Assessment results for this year; writing off a generation because those results will come too soon to see if there is any difference. His Minister for education has been in post in excess of 1,000 days. How much longer do we have to wait for Welsh Labour to get a grip, start closing the attainment gap and delivering for the children and people of Wales, so that we can be at the top of the league tables instead of at the bottom?

1.45 p.m.

The First Minister: The leader of the opposition must get out of his armchair and talk to people more. Let us examine the situation: we have not said that we will cut education spending by 12%—he has. He has made a virtue of it in fact. We have said that we will increase spending in schools. We have not said, for example, that we would support regional pay for teachers. I accept what he has said, but his party at Westminster thinks that it is a good thing that teachers in Wales should be paid less than in England. It makes a virtue of it. If you look at what he has done, he has not said whether he supports the idea of justice for those candidates from Wales who sat GCSE English language. If he will not support them, what hope do the people of Wales have that he will ever

bod y blaid gyferbyn yn dymuno ei wneud. Os yw'n credu bod athrawon rhywsut yn ciwio i gefnogi ei blaid a'i pholisïau, yn enwedig ei fethiant - er gwaethaf cael y cyfle sawl gwaith - i gefnogi'r hyn y mae'r Gweinidog dros addysg wedi ei wneud ynghylch ailraddio TGAU iaith Saesneg, yna yr wyf yn ofni bod yn rhaid i mi gymryd llawer o'r hyn y mae'n ei ddweud gyda phinsied mawr o halen.

Andrew RT Davies: Fel arfer, ni chefais ateb i fy nghwestiwn, aeth y Prif Weinidog i lawr ffordd bengaead. Nid yw'n syndod fod y lefelau cyrhaeddiad addysg a gyflawnwyd yma yng Nghymru o dan Lywodraethau Llafur olynol yn codi cywilydd arno. Dywedodd yng nghynhadledd y Blaid Lafur ddoe ei fod yn gwrando ar bobl ac yn siarad â phobl ac yn llunio polisïau a fydd yn gwella bywydau pobl Cymru. Eto i gyd, mae ei Weinidog ei hun dros addysg wedi dileu canlyniadau'r Rhaglen Ryngwladol Asesu Myfyrwyr ar gyfer y flwyddyn hon; anghofio cenhedlaeth gan y bydd y canlyniadau hynny yn dod yn rhy fuan i weld a oes unrhyw wahaniaeth. Mae ei Weinidog dros addysg wedi bod yn ei swydd ers dros 1,000 o ddiwrnodau. Faint hirach y mae'n rhaid i ni aros i Lafur Cymru i fynd i'r afael â'r mater, dechrau cau'r bwlch cyrhaeddiad a chyflawni ar gyfer plant a phobl Cymru, fel y gallwn fod ar frig y tablau cynghrair yn hytrach nag ar y gwaelod?

Y Prif Weinidog: Rhaid i arweinydd yr wrthblaid godi o'i gadair freichiau a siarad mwy â phobl. Gadewch i ni edrych ar y sefyllfa: nid ydym wedi dweud y byddwn yn torri 12% ar y gwariant ar addysg - fe ddywedodd hynny. Mae wedi ei wneud yn rhinwedd mewn gwirionedd. Rydym wedi dweud y byddwn yn cynyddu gwariant mewn ysgolion. Nid ydym wedi dweud, er enghraifft, y byddem yn cefnogi cyflogau rhanbarthol ar gyfer athrawon. Rwyf yn derbyn yr hyn y mae wedi'i ddweud, ond mae ei blaid yn San Steffan yn credu ei fod yn syniad da i athrawon yng Nghymru gael llai o gyflog nag athrawon yn Lloegr. Mae'n gwneud hyn yn rhinwedd. Os edrychwch ar yr hyn y mae wedi'i wneud, nid yw wedi dweud pa un a yw'n cefnogi'r syniad o

support them in any policy that he puts forward in the future?

gyfiawnder i'r ymgeiswyr hynny o Gymru a safodd TGAU iaith Saesneg. Os nad yw'n fodlon eu cefnogi, pa obaith sydd gan bobl Cymru y bydd ef byth yn eu cefnogi mewn unrhyw bolisi a gyflwynir ganddo yn y dyfodol?

Twristiaeth yng Ngogledd Cymru

Tourism in North Wales

3. Kenneth Skates: *A wnaiff y Prif Weinidog amlinellu cynlluniau Llywodraeth Cymru ar gyfer hybu twristiaeth yng ngogledd Cymru. OAQ(4)0686(FM)*

3. Kenneth Skates: *Will the First Minister outline the Welsh Government's plans to boost tourism in north Wales. OAQ(4)0686(FM)*

The First Minister: Our proposals are contained in the programme for government.

Y Prif Weinidog: Mae ein cynigion wedi eu cynnwys yn y rhaglen ar gyfer llywodraethu.

Kenneth Skates: We have recently seen the completion of the £2.3 million Clwydian range heather and hillforts landscape partnership project in north Wales. This excellent initiative has been supported by the Welsh Government through project partners such as Forestry Commission Wales. Will you examine how we can use the stunning Clwydian range area of natural beauty as a focal point to increase tourism in north Wales, including the possibility of the AONB one day becoming Wales's fourth national park?

Kenneth Skates: Yn ddiweddar, rydym wedi gweld cwblhau prosiect £2.3 miliwn partneriaeth tirwedd Y Grug a'r Caerau bryniau Clwyd yng ngogledd Cymru. Mae'r fenter ardderchog hon wedi ei chefnogi gan Lywodraeth Cymru drwy bartneriaid prosiect megis Comisiwn Coedwigaeth Cymru. A fyddwch chi'n archwilio sut y gallwn ddefnyddio ardal o harddwch naturiol trawiadol bryniau Clwyd fel canolbwynt i gynyddu twristiaeth yng ngogledd Cymru, gan gynnwys y posibilrwydd y bydd yr AHNE yn cael ei dynodi'n bedwerydd parc cenedlaethol Cymru rhyw ddiwrnod?

The First Minister: A number of initiatives have been established in the newly designated area. There is a project co-ordinator for the Dee valley, supported by the rural development plan, and the sustainable development fund to facilitate business and tourism activity. I have no doubt that the great importance of the natural and cultural heritage of the Clwydian range and the Llantysilio mountains will be of great benefit to tourism in that part of Wales for many years to come. There are initiatives, as I have mentioned, being taken forward to facilitate that.

Y Prif Weinidog: Mae nifer o fentrau wedi eu sefydlu yn yr ardal a ddynodwyd yn ddiweddar. Ceir cydgysylltydd prosiect ar gyfer dyffryn Dyfrdwy, a gefnogir gan y cynllun datblygu gwledig, a'r gronfa datblygu cynaliadwy i hwyluso busnes a thwristiaeth. Nid oes gennyf unrhyw amheuaeth y bydd gwir bwysigrwydd treftadaeth naturiol a diwylliannol bryniau Clwyd a mynyddoedd Llantysilio o fudd mawr i dwristiaeth yn y rhan honno o Gymru am flynyddoedd lawer i ddod. Mae mentrau, fel yr wyf wedi ei grybwyll, sydd wrthi'n cael eu datblygu i hwyluso hynny.

Mark Isherwood: I understand that the Welsh Government has had a working group in place in north-east Wales for some 20 months, looking at how it can maximise the potential of the Pontcysyllte world heritage site. Noting the hydro nation agenda in Scotland, which has delivered major regeneration gains for the waterways there,

Mark Isherwood: Yr wyf yn deall bod gweithgor wedi'i sefydlu gan Lywodraeth Cymru yng ngogledd-ddwyrain Cymru ers rhyw 20 mis, sy'n edrych ar sut y gall wneud y mwyaf o botensial safle treftadaeth y byd Pontcysyllte. Gan nodi agenda'r genedl hydro yn yr Alban, sydd wedi cyflawni manteision adfywio helaeth ar gyfer y dyfrffyrdd yno, a

and noting that the Llangollen railway is going ahead with its steam train extension to Corwen, despite losing the funding for the stage 2 station in Corwen for now, what action is the Welsh Government proposing, and when will we learn what the working group is proposing, to maximise the tourist opportunities that are available, even in the current economic climate?

The First Minister: Tourism Partnership North Wales and the local authorities have been working closely on a new brand for the three counties of Wrexham, Denbighshire and Flintshire. The next step is for that brand to be tested, with focus groups and with others, to make sure that it is right. It is also working on a new outdoors activity brand for the whole of the north of Wales, including things such as a walking north Wales campaign featuring the Prestatyn and the Vale of Clwyd walking festival, golf, in terms of clubs like Rhuddlan, Ruthin-Pwllglas and Denbigh, and also looking to feature the outdoor activities that are available in the Vale of Clwyd. Therefore, much work is being done to promote that part of Wales.

Ieuan Wyn Jones: Rwyf yn siŵr bod y Prif Weinidog yn ymwybodol bod twristiaeth yn y gogledd yn cyfrannu £1.8 biliwn i'r economi'n lleol ac yn cyflogi 37,000 o bobl. Mae'n sector felly sy'n hynod o bwysig i economi'r gogledd. Rydych wedi cyfeirio at Bartneriaeth Twristiaeth Gogledd Cymru, ac yn ei strategaeth mae'n galw am wella safon llety, sicrhau atyniadau amrywiol a chael gweithgareddau o safon uchel. Pa gefnogaeth all y Llywodraeth roi i wella'r ddarpariaeth hon i gynyddu'r nifer o swyddi ac i gryfhau'r economi yn y gogledd?

Y Prif Weinidog: Bydd y Llywodraeth yn gwneud hynny trwy sicrhau bod grantiau ar gael i'r gogledd ac i bob rhan o Gymru. Mae 35% o'r arian sy'n cael ei hala gan ymwelwyr yn cael ei hala yn y gogledd, a rhwng Ebrill y llynedd a mis Mawrth eleni, cynigiwyd 34 grant, gydag £1.4 miliwn wedi'i dderbyn. Mae'r grantiau hyn yn sicrhau y bydd safonau llety ac yn y blaen yn gwella yn y pen draw.

chan nodi hefyd bod rheilffordd Llangollen yn mynd ymlaen ag estyniad y trên stêm i Gorwen, er gwaethaf colli'r arian ar gyfer yr orsaf cam 2 yng Nghorwen am y tro, pa gamau y mae Llywodraeth Cymru yn eu cynnig, a phryd y byddwn ni'n gwybod beth y mae'r gweithgor yn ei gynnig, er mwyn gwneud y gorau o'r cyfleoedd twristiaeth sydd ar gael, hyd yn oed yn yr hinsawdd economaidd bresennol?

Y Prif Weinidog: Mae Partneriaeth Twristiaeth Gogledd Cymru a'r awdurdodau lleol wedi bod yn gweithio'n agos ar frand newydd ar gyfer tair sir, sef Wrecsam, Sir Ddinbych a Sir y Fflint. Y cam nesaf yw profi'r band hwnnw, gyda grwpiau ffocws a chydag eraill, i wneud yn siŵr ei fod yn iawn. Mae hefyd yn gweithio ar frand gweithgareddau awyr agored newydd ar gyfer Gogledd Cymru gyfan, gan gynnwys pethau fel ymgyrch cerdded Gogledd Cymru sy'n cynnwys gŵyl gerdded Prestatyn a Dyffryn Clwyd, golff, o ran clybiau fel Rhuddlan, Rhuthun-Pwllglas a Dinbych, gan obeithio hefyd cynnwys y gweithgareddau awyr agored sydd ar gael yn Nyffryn Clwyd. Felly, mae llawer o waith yn cael ei wneud i hyrwyddo'r rhan honno o Gymru.

Ieuan Wyn Jones: I am sure that the First Minister is aware that tourism in north Wales contributes £1.8 billion to the local economy and employs 37,000 people. It is therefore a sector that is extremely important to the north Wales economy. You have alluded to Tourism Partnership North Wales, and in its strategy it calls for improvements in the quality of accommodation, diverse attractions and high-quality activities. What assistance can the Government give to improve this provision to increase the number of jobs and strengthen the economy in north Wales?

The First Minister: The Government will do so by ensuring that there are grants available to north Wales and all other parts of Wales. Thirty five per cent of the money spent by visitors is spent in north Wales, and between April of last year and March this year, 34 grants had been offered and £1.4 million had been received. These grants ensure that accommodation standards and so on will be improved ultimately.

The Presiding Officer: Question 4, OAQ(4)0675(FM), has been transferred for written answer.

Llywydd: Trosglwyddwyd cwestiwn 4, OAQ (4) 0675 (FM), ar gyfer ei ateb yn ysgrifenedig.

Y Mesur Diogelwch Tân Domestig

The Domestic Fire Safety Measure

5. Ann Jones: *A wnaiff y Prif Weinidog roi'r wybodaeth ddiweddaraf am yr amserlen ar gyfer gweithredu rheoliadau'r Mesur Diogelwch Tân Domestig. OAQ(4)0676(FM)*

5. Ann Jones: *Will the First Minister provide an update on the timeline for the implementation of the Domestic Fire Safety Measure regulations. OAQ(4)0676(FM)*

The First Minister: We intend to consult on the draft regulations next spring, with the intention that the regulations will be made by September next year.

Y Prif Weinidog: Rydym yn bwriadu ymgynghori ar y rheoliadau drafft y gwanwyn nesaf, gyda'r bwriad y bydd y rheoliadau wedi eu gwneud erbyn mis Medi y flwyddyn nesaf.

Ann Jones: Thank you for that answer, First Minister, and for your continued leadership on this issue. I have said many times in the Chamber and while I have been out and about, and will repeat again, that Wales is leading the way in implementing this groundbreaking legislation, designed to save lives, property and money, and to create safer communities. As I have taken that message around the UK and across Europe, your leadership on this has received huge praise; I think that you should recognise that. I look forward to being with you in less than 12 months' time at one of the first houses to have sprinklers fitted under these regulations. Do you agree, First Minister, that this legislation encapsulates everything that is good about devolution?

Ann Jones: Diolch i chi am yr ateb yna, Brif Weinidog, ac am eich arweiniad parhaus ar y mater hwn. Yr wyf wedi dweud lawer gwaith yn y Siambr a thra fy mod ar grwydr, ac mi ddywedaf eto, bod Cymru yn arwain y ffordd wrth weithredu'r ddeddfwriaeth arloesol hon, a gynlluniwyd i achub bywydau, arbed eiddo ac arian, ac i greu cymunedau mwy diogel. Wrth i mi fynd â'r neges honno o amgylch y DU ac ar draws Ewrop, mae eich arweiniad ar hyn wedi derbyn canmoliaeth enfawr; rwyf yn meddwl y dylech gydnabod hynny. Rwyf yn edrych ymlaen at fod gyda chi mewn llai na blwyddyn yn un o'r tai cyntaf i gael systemau chwistrellu wedi eu gosod o dan y rheoliadau hyn. A ydych chi'n cytuno, Brif Weinidog, fod y ddeddfwriaeth hon yn crynhoi popeth sy'n dda am ddatganoli?

The First Minister: I thank the Member for her kind words. She underestimates her own substantial contribution in taking this legislation forward and the years that she has devoted to ensuring that fewer people are killed and injured in fires in years to come. I pay tribute to the Member for the work that she has done. I look forward to the regulations becoming law next year. I know that no-one will have greater pleasure in seeing that than the Member herself.

Y Prif Weinidog: Diolchaf i'r Aelod am ei geiriau caredig. Mae hi'n tanbrizio ei chyfraniad sylweddol ei hun wrth symud y ddeddfwriaeth hon ymlaen, a'r blynyddoedd y mae hi wedi'u rhoi i sicrhau y bydd llai o bobl yn cael eu lladd a'u hanafu mewn tanau yn y blynyddoedd i ddod. Talaf deyrnged i'r Aelod am y gwaith y mae hi wedi'i wneud. Yr wyf yn edrych ymlaen at y rheoliadau'n dod yn ddeddf y flwyddyn nesaf. Rwyf yn gwybod na fydd neb yn cael mwy o bleser o weld hynny na'r Aelod ei hun.

Mark Isherwood: I understand that one of the delays in formulating the regulations was caused by the Welsh Government commissioning and waiting for a report from the Building Research Establishment. Its initial report on this led to the Labour

Mark Isherwood: Yr wyf yn deall mai un o'r rhesymau am yr oedi wrth lunio'r rheoliadau oedd y ffaith fod Llywodraeth Cymru wedi comisiynu ac aros am adroddiad gan y Sefydliad Ymchwil Adeiladu. Arweiniodd ei adroddiad cychwynnol ar hyn

Scottish Government and the Labour UK Government rejecting similar legislation for Scotland and England. However, we accepted this on a cross-party basis in Wales because the BRE led us to understand that the second report would have been updated and found real efficiency gains and benefits to lifesaving if we went ahead with this in Wales. You have now received a report that does not say that—by implication, it suggests that there are far better ways of saving far more lives in our homes. How will your regulations reflect that BRE report, if at all, and reflect your colleagues' approaches in Scotland and England?

at weld Lywodraeth Lafur yr Alban a Llywodraeth Lafur y DU yn gwrthod deddfwriaeth debyg ar gyfer yr Alban a Lloegr. Fodd bynnag, derbyniwyd hyn ar sail drawsbleidiol yng Nghymru oherwydd bod y Sefydliad Ymchwil Adeiladu wedi ein harwain i ddeall y byddai'r ail adroddiad wedi cael eu diweddarau ac yn dod o hyd i enillion a buddion gwirioneddol mewn effeithiolrwydd achub bywyd pe byddem yn mynd ymlaen â hyn yng Nghymru. Rydych bellach wedi derbyn adroddiad nad yw'n dweud hynny - drwy oblygiad, mae'n awgrymu bod ffyrdd llawer gwell o arbed llawer mwy o fywydau yn ein cartrefi. Sut y bydd eich rheoliadau'n adlewyrchu'r adroddiad hwnnw gan y Sefydliad Ymchwil Adeiladu, os o gwbl, ac yn adlewyrchu agweddau eich cydweithwyr yn yr Alban a Lloegr?

The First Minister: Over the last 10 years, 17 people have died and 503 people have been injured in fires in residential properties. If these regulations had been in place, I suspect that many of those people would now be with us or would not have been injured. It is our view, as a Government, that fire safety is important. Ensuring that lives are saved in future is also important, and that is why this Measure is being taken forward.

Y Prif Weinidog: Dros y 10 mlynedd diwethaf, mae 17 o bobl wedi marw a 503 o bobl wedi eu hanafu mewn tanau mewn eiddo preswyl. Pe byddai'r rheoliadau hyn wedi bod ar waith, yr wyf yn amau y byddai llawer o'r bobl hynny'n parhau i fod gyda ni neu na fyddent wedi cael eu hanafu. Ein barn ni, fel Llywodraeth, yw bod diogelwch rhag tân yn bwysig. Mae sicrhau bod bywydau'n cael eu hachub yn y dyfodol hefyd yn bwysig, a dyna pam mae'r Mesur hwn yn cael ei ddatblygu.

Deoniaeth Cymru

The Wales Deanery

6. Aled Roberts: *Pa waith y mae Llywodraeth Cymru wedi'i wneud i sicrhau bod cynlluniau'r Ddeoniaeth i hyfforddi meddygon ar gyfer y dyfodol yn ddigonol. OAQ(4)0682(FM)*

6. Aled Roberts: *What work has the Welsh Government undertaken to ensure that the Deanery's plans with regard to training doctors for the future are adequate. OAQ(4)0682(FM)*

Y Prif Weinidog: Mae'r Gweinidog Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol mewn cysylltiad cyson â Deoniaeth Cymru ynglŷn â'i gwaith pwysig a'r cyfraniad y mae'n ei wneud i sicrhau bod y gweithlu meddygol yn gynaliadwy.

The First Minister: The Minister for Health and Social Services is in regular contact with the Wales Deanery about its important work and its contribution to the sustainability of the medical workforce.

Aled Roberts: Mae problemau ar hyn o bryd yn y gogledd a'r gorllewin ynglŷn â sicrhau bod myfyrwyr meddygaeth yn symud i'r ysbytai yn y rhanbarthau hynny fel rhan o'u cyrsiau. A oes gan y Llywodraeth unrhyw gynllun i sicrhau bod y sefyllfa yn gwella

Aled Roberts: There are problems at present in both north and west Wales as regards ensuring that medical students move to hospitals in those regions as part of their courses. Does the Government have any scheme to ensure that the situation improves

achos, ar hyn o bryd, mae llawer o fyfyrwyr yng Nghaerdydd yn ceisio aros yn y rhanbarth hwn o Gymru, ac mae'r ysbytai yn y gogledd a'r gorllewin yn dioddef o achos hynny?

Y Prif Weinidog: Rydym yn gweithio gyda'r ddeoniaeth a'r byrddau iechyd lleol i sicrhau bod digon o ddoctoriaid yng ngweddill Cymru. Mae'n wir dweud ynglŷn â llefydd gwag mai 3% o'r swyddi meddygol sy'n wag ar hyn o bryd yng Nghymru. Mae hynny'r un peth â gweddill y Deyrnas Unedig, felly nid yw'n broblem Gymreig. O ran arbenigwyr ac ymgynghorwyr, mae'r sefyllfa yn well yng Nghymru nag yng ngweddill y Deyrnas Unedig o ran nifer y swyddi sy'n wag ar hyn o bryd.

Rebecca Evans: First Minister, the Wales Deanery and the General Medical Council have identified problems across the board in Welsh hospitals regarding internet access for junior doctors to research and study. How is the Welsh Government ensuring that health boards address this seemingly simple problem?

The First Minister: All junior doctors have access to the internet via the NHS network during working time. The access is, inevitably, over the NHS network, so it is subject to a number of security rules. If there are examples of those rules hindering doctors from carrying out proper research, we would certainly look at them to see what can be done to change the situation.

Angela Burns: How might the Welsh Government be able to ensure that it is local people, not the deanery, who are driving local health board policies and reconfiguration in areas throughout Wales? The deanery can say, for example, that it is very difficult to recruit paediatricians or neonatologists, ergo we can no longer have a special care baby unit in this hospital or that hospital, which is what is being said, and how it is driven. Therefore, the deanery is actually controlling how we develop health provision in Wales, and that cannot be right. I wonder, First Minister, what actions you and your Government are able to take to ensure that we

because, at present, many students in Cardiff are endeavouring to stay in this part of Wales, and hospitals in the north and west of Wales are suffering because of that?

The First Minister: We are working with the deanery and the local health boards to ensure that there is an adequate number of doctors in the rest of Wales. It is true to say in terms of vacancies that it is 3% of medical posts that are vacant at present in Wales. That is the same as in the rest of the UK, so it is not a specifically Welsh problem. On specialists and consultants, the situation is better in Wales than in the rest of the UK in terms of the number of posts that are currently vacant.

Rebecca Evans: Brif Weinidog, Mae Deoniaeth Cymru a'r Cyngor Meddygol Cyffredinol wedi nodi problemau drwodd draw yn ysbytai Cymru o ran mynediad i'r rhyngwyd ar gyfer meddygon iau i wneud gwaith ymchwil ac astudio. Sut y mae Llywodraeth Cymru yn sicrhau bod byrddau iechyd yn mynd i'r afael â'r broblem hon sy'n ymddangos yn syml?

Y Prif Weinidog: Mae'r holl feddygon iau yn cael mynediad at y rhyngwyd trwy rwydwaith y GIG yn ystod amser gwaith. Mae'r mynediad, yn anochel, dros rwydwaith y GIG, felly mae'n ddarostyngedig i nifer o reolau diogelwch. Os oes enghreifftiau o'r rheolau hynny yn rhwystro meddygon rhag gwneud gwaith ymchwil priodol, byddem yn sicr yn edrych arnynt i weld beth a ellir ei wneud i newid y sefyllfa.

Angela Burns: Sut y gallai Llywodraeth Cymru sicrhau mai pobl leol, nid y ddeoniaeth, sy'n sbarduno polisiau ac addrefnu byrddau iechyd lleol mewn ardaloedd ledled Cymru? Gall y ddeoniaeth ddweud, er enghraifft, ei bod yn anodd iawn recriwtio pediatregwyr neu neonatolegyddion, ac felly ni allwn bellach gael uned gofal arbennig i fabanod yn yr ysbyty hwn neu'r llall, dyma'r hyn sy'n cael ei ddweud, a sut y mae'n cael ei sbarduno. Felly, y ddeoniaeth sydd, mewn gwirionedd, yn rheoli sut yr ydym yn datblygu darpariaeth iechyd yng Nghymru, ac ni all hynny fod yn iawn. Tybed, Brif Weinidog, pa gamau yr ydych chi a'ch

have the health service that we need for the people of Wales, so that we can go out to try to find the right consultants and junior doctors to sustain the service we need, and are not dictated to by a training organisation?

The First Minister: The deanery is required to ensure that doctors are competent to deliver safe and effective patient care, but the danger in the argument being put forward by the Member—I understand it—is that hospital services should not take into account whether they are safe or not, and I cannot accept that, clearly. It is important that services are delivered as locally as possible. I understand that. However, clearly, I do not think that it is possible to discount the views of the deanery when it comes to ensuring that any service is delivered safely in the future. It is not the only factor—I understand that—but nevertheless it is an important factor in terms of the NHS that we are looking to build.

Elin Jones: O ystyried yr hyn sydd wedi cael ei ddweud eisoes am y ddeoniaeth, a yw'n atebol i'ch Llywodraeth chi?

Y Prif Weinidog: Mae'r ddeoniaeth ei hun yn cael ei arolygu gan y GMC. Cafodd arolygiad ddiweddi y llynedd a chanfod bod y ddeoniaeth yn delifro yn iawn. Felly, mae'n bwysig dros ben bod gennym fwrdd sy'n gallu rhoi cyngor nid yn unig i'r Llywodraeth ond i'r byrddau iechyd ynglŷn â pha mor saff yw gwasanaethau ac ym mha ffordd y dylid ystyried gwasanaethau yn y dyfodol, er mwyn sicrhau bod digon o ddoctoriaid ar gael i sicrhau bod y gwasanaeth yn saff.

Economi Gorllewin De Cymru

7. Suzy Davies: *Pa gynnydd y mae Llywodraeth Cymru wedi'i wneud o ran gwella economi Gorllewin De Cymru. OAQ(4)0680(FM)*

The First Minister: The employment rate in South Wales West rose by 1.9% in the year to June 2012. The Member will be aware of a number of programmes that have been put in place to help the economy across Wales.

Llywodraeth yn gallu eu cymryd i sicrhau bod gennym y gwasanaeth iechyd y mae arnom ei angen ar gyfer pobl Cymru, fel y gallwn fynd allan i geisio dod o hyd i'r ymgynghorwyr a'r meddygon iau cywir i gynnal y gwasanaeth sydd ei angen arnom, a sicrhau mai nid sefydliad hyfforddi sy'n dweud wrthym beth i'w wneud ?

Y Prif Weinidog: Mae'r ddeoniaeth yn ofynnol i sicrhau bod meddygon yn gymwys i ddarparu gofal diogel ac effeithiol i gleifion, ond y perygl yn y ddadl a gyflwynir gan yr Aelod - os yr wyf yn ei deall - yw na ddylai gwasanaethau ysbytai gymryd i ystyriaeth pa un a ydynt yn ddiogel ai peidio, ac ni allaf dderbyn hynny, yn amlwg. Mae'n bwysig bod gwasanaethau yn cael eu darparu mor lleol ag y bo modd. Yr wyf yn deall hynny. Fodd bynnag, yn amlwg, nid wyf yn credu ei bod yn bosibl i ddiystyru barn y ddeoniaeth wrth sicrhau bod unrhyw wasanaeth yn cael ei gyflenwi yn ddiogel yn y dyfodol. Nid dyma'r unig ffactor - rwyf yn deall hynny - ond serch hynny, mae'n ffactor pwysig yn y GIG yr ydym yn dymuno ei adeiladu.

Elin Jones: Considering what has already been said about the deanery, is it accountable to your Government?

The First Minister: The deanery itself is overseen by the GMC. It was reviewed at the end of last year and it was found that the deanery was delivering effectively. Therefore, it is very important that we have a board that can advise not only Government, but the health boards on how safe services are and how those services should be considered for the future, in order to ensure that there is an adequate number of doctors available to ensure that services are safe.

The Economy of South Wales West

7. Suzy Davies: *What progress has the Welsh Government made in improving the economy of South Wales West. OAQ(4)0680(FM)*

Y Prif Weinidog: Mae'r gyfradd cyflogaeth yng Ngorllewin De Cymru wedi codi 1.9% yn y flwyddyn hyd at fis Mehefin 2012. Bydd yr Aelod yn ymwybodol o nifer o raglenni sydd wedi eu rhoi ar waith i helpu'r economi

ar draws Cymru.

Suzy Davies: Thank you for that answer. We have seen billions of pounds spent in two rounds of European funding, yet South Wales West, which includes your constituency and that of the Minister for the economy, remains one of the poorest regions of the UK. You said that the economy was a priority for your Government, but we have seen little ambition, action or achievement. Your party has had control of the economic levers in the UK for 13 years and here for 13 years. Therefore, is this a case of lazy Labour, incompetent Labour or unlucky-13 Labour?

Suzy Davies: Diolch i chi am yr ateb yna. Rydym wedi gweld biliynau o bunnoedd yn cael eu gwario mewn dwy rownd o arian Ewropeaidd, ac eto mae De Orllewin Cymru, sy'n cynnwys eich etholaeth chi, ac etholaeth y Gweinidog dros yr economi, yn parhau i fod yn un o ranbarthau tlotaf y DU. Dywedasoed fod yr economi yn flaenoriaeth ar gyfer eich Llywodraeth, ond prin yw'r uchelgais, y gweithredu na'r cyflawniad a welwyd gennym. Mae eich plaid wedi rheoli ysgogiadau economaidd y DU am 13 mlynedd ac yma am 13 mlynedd. Felly, a yw hyn yn achos o Lafur diog, Llafur anghymwys neu Lafur y 13 anlwcus?

The First Minister: I wish the party opposite would have some honesty, or at least, if not honesty, I wish that it would be proud enough to stand up for its principles. As we know, they want to cut spending on job creation by 30%. They said that in their own press release, and then they try to pretend that they have not done it. Stand up for what you believe in. Tell the people of Wales that you want to cut spending on jobs by 30%. We have not done that. What we have done is to put in place the Wales small and medium-sized enterprises investment fund, the Wales economic growth fund, the life sciences fund and the microbusinesses loan fund. We have safeguarded 1,800 jobs and have created another 1,600 jobs. These are all jobs. If you look at ProAct and ReAct, these are all jobs that have been created and retained as a direct result of the action of the Welsh Government. It is a great shame that their party could not do the same in Westminster.

Y Prif Weinidog: Byddai'n dda gennyf pe byddai gan y blaid gyferbyn rywfaint o onestrwydd, neu o leiaf, os nad gonestrwydd, hoffwn iddi fod yn ddigon balch i sefyll dros ei hegwyddorion. Fel y gwyddom, maent eisiau torri 30% ar y gwariant ar gyfer creu swyddi. Maent wedi dweud hynny yn eu datganiad eu hunain i'r wasg, ac yna maent yn ceisio esgus nad ydynt wedi gwneud hynny. Safwch dros yr hyn yr ydych yn ei gredu. Dywedwch wrth bobl Cymru eich bod eisiau cwtogi 30% ar wariant ar swyddi. Nid ydym ni wedi gwneud hynny. Yr hyn yr ydym ni wedi'i wneud yw sefydlu cronfa buddsoddi ar gyfer mentrau bach a chanolig eu maint yng Nghymru, cronfa twf economaidd Cymru, y gronfa gwyddorau bywyd, a'r gronfa benthyca i feicrocrosfusnesau. Rydym wedi diogelu 1,800 o swyddi ac wedi creu 1,600 o swyddi eraill. Mae'r rhain i gyd yn swyddi. Os ydych yn edrych ar ProAct a ReAct, mae'r rhain i gyd yn swyddi sydd wedi eu creu a'u cadw o ganlyniad uniongyrchol i weithrediadau Llywodraeth Cymru. Mae'n drueni mawr na allodd eu plaid hwy wneud yr un peth yn San Steffan.

David Rees: As you know, two weeks ago, Swansea University announced the confirmation of the funding for its science and innovation campus in Swansea bay, in my constituency, thanks to the support of the European Investment Bank and this Welsh Government. Do you agree that that development will provide a tremendous potential for the Swansea bay region, for

David Rees: Fel y gwyddoch, bythefnos yn ôl, cyhoeddodd Prifysgol Abertawe gadarnhad o'r arian ar gyfer ei champws gwyddoniaeth ac arloesedd ym mae Abertawe, yn fy etholaeth i, diolch i gefnogaeth Banc Buddsoddi Ewrop a ninnau yn Llywodraeth Cymru. A ydych chi'n cytuno y bydd y datblygiad yn darparu potensial aruthrol ar gyfer rhanbarth Bae

inward investment and for entrepreneurs to feed off that research and development in the campus? Will you ask your Minister for business to look at what benefits it can provide to support businesses that may want to come in for that feed?

The First Minister: It is an exceptionally exciting development. There is no question about that. We were very proud to support it. It has the potential to be a superb centre of innovation, not just in terms of the generation of knowledge and intellectual property, but in terms of creating high-tech jobs in the future. I congratulate all those, including the university, who had the vision to ensure that the new campus was begun.

2.00 p.m.

Peter Black: First Minister, you know that SA1 has been a very successful development in Swansea, and a fair amount of Welsh Government money and investment has gone into that area. However, when that development was set up, you may also know that Welsh Development Agency officials gave the impression both to businesses and to people buying homes in that area that a new lock gate and channel would be built by the Welsh Government to enable the development of a marina in that area. It seems that the money for that is no longer available and that the Welsh Government will not now proceed with that promise. Will you review that decision to see whether the promise that was made a few years ago can be kept?

The First Minister: I will write to the Member with fuller details to inform him of the latest situation.

Tai Fforddiadwy a Thai Cymdeithasol

8. Jenny Rathbone: *Beth y mae Llywodraeth Cymru yn ei wneud i gynyddu'r cyflenwad o dai fforddiadwy a thai cymdeithasol yng Nghanol Caerdydd. OAQ(4)0670(FM)*

The First Minister: We have set an ambitious target of 7,500 additional affordable homes to be delivered during this

Abertawe, ar gyfer mewnfuddsoddi ac ar gyfer entrepreneuriaid i fwydo oddi ar y gwaith ymchwil a datblygiadau ar y campws? A wnewch chi ofyn i'ch Gweinidog busnes i edrych ar y buddion y gellir eu darparu i gefnogi busnesau a allai ddymuno dod i mewn ar gyfer y porthiant hwnnw?

Y Prif Weinidog: Mae'n ddatblygiad hynod o gyffrous. Nid oes amheuaeth am hynny. Rydym yn falch iawn i'w gefnogi. Mae ganddo'r potensial i fod yn ganolfan wych o arloesi, nid yn unig o ran y genhedlaeth o wybodaeth ac eiddo deallusol, ond o ran creu swyddi uwch-dechnoleg yn y dyfodol. Rwyf yn llongyfarch pawb, gan gynnwys y brifysgol, a oedd â'r weledigaeth i sicrhau y dechreuwyd y campws newydd.

Peter Black: Brif Weinidog, rydych yn gwybod bod SA1 wedi bod yn ddatblygiad llwyddiannus iawn yn Abertawe, ac mae cryn dipyn o arian a buddsoddiad gan Lywodraeth Cymru wedi mynd i mewn i'r ardal honno. Fodd bynnag, efallai y byddwch hefyd yn gwybod, pan sefydlwyd y datblygiad, fod swyddogion Awdurdod Datblygu Cymru wedi rhoi'r argraff i fusnesau ac i bobl a oedd yn prynu tai yn yr ardal honno y byddai giât loc a sianel newydd yn cael eu hadeiladu gan Lywodraeth Cymru i alluogi datblygu marina yn yr ardal honno. Mae'n ymddangos nad yw'r arian ar gyfer hynny ar gael erbyn hyn, ac na fydd Llywodraeth Cymru bellach yn bwrw ymlaen â'r addewid hwnnw. A wnewch chi adolygu'r penderfyniad hwnnw i weld a ellir cadw'r addewid a wnaed rai blynyddoedd yn ôl?

Y Prif Weinidog: Byddaf yn ysgrifennu at yr Aelod gyda manylion llawnach i roi gwybod iddo am y sefyllfa ddiweddaraf.

Affordable and Social Housing

8. Jenny Rathbone: *What is the Welsh Government doing to increase the supply of affordable and social housing in Cardiff Central. OAQ(4)0670(FM)*

Prif Weinidog: Yr ydym wedi gosod targed uchelgeisiol o 7,500 o gartrefi fforddiadwy ychwanegol sydd i'w gyflawni yn ystod y

administration, including the use of Welsh Government land where appropriate. I know that the Ely Bridge housing scheme is not within Cardiff Central, but, in Cardiff, it is an excellent example of how we are supporting innovation in affordable housing delivery without using having to use the social housing grant.

Jenny Rathbone: First Minister, the UK coalition Government's bedroom tax is already starting to bite my constituents. Those in private rented accommodation are already facing significant cuts to their housing benefit. A young man who I am supporting is having his housing benefit cut from £51 per week to £29.70 per week. Although the local authority has given him some transitional support with his rent, he is being forced to move into shared accommodation. I am particularly concerned that people who may be vulnerable are being forced to share accommodation with people whom they may not know.

The Presiding Officer: Order. Are you coming to the question?

Jenny Rathbone: This is just the beginning of the problem, because next year it will affect everyone in social housing as well. Therefore, will you tell me what the Government thinks it can do to address this tsunami of housing chaos that is on its way?

The First Minister: The UK Government's policy on housing benefit is of great concern to us. The Department for Work and Pensions indicates that approximately 40,000 people will be affected adversely by it. We have provided £1.3 million to help local authorities and third sector providers to raise awareness of the changes to help people to cope, and we have commissioned work on the subject. That report will be available towards the beginning of next month.

Andrew R.T. Davies: First Minister, social and affordable housing is provided for in the mix of local development plans. Many councils have to work to Welsh Government targets in setting their housing numbers. Are you in a position to say how exactly these numbers are set? I believe that Cardiff, for

weinyddiaeth hon, gan gynnwys y defnydd o dir Llywodraeth Cymru lle bo hynny'n briodol. Rwy'n gwybod nad yw cynllun tai Pont Trelái yn Caerdydd Canolog, ond, yng Nghaerdydd, mae'n enghraifft wych o sut rydym yn cefnogi arloesedd wrth ddarparu tai fforddiadwy heb orfod defnyddio'r grant tai cymdeithasol.

Jenny Rathbone: Brif Weinidog, mae treth ystafell wely Llywodraeth glymblaid y DU eisoes wedi dechrau effeithio'n andwyol ar fy etholwyr. Mae'r rhai sydd mewn llety rhent preifat eisoes yn wynebu toriadau sylweddol i'w budd-dal tai. Mae dyn ifanc yr wyf yn ei gefnogi yn cael torri ei fudd-dal tai o £51 yr wythnos i £29.70 yr wythnos. Er bod yr awdurdod lleol wedi rhoi rhywfaint o gymorth pontio iddo gyda'i rent, mae'n cael ei orfodi i symud i lety a rennir. Yr wyf yn arbennig o bryderus bod pobl a allai fod yn agored i niwed yn cael eu gorfodi i rannu llety gyda phobl y mae'n bosibl nad ydynt yn eu hadnabod.

Y Llywydd: Trefn. A ydych yn dod at y cwestiwn?

Jenny Rathbone: Nid yw hyn ond dechrau'r broblem, oherwydd y flwyddyn nesaf, bydd yn effeithio ar bawb sydd mewn tai cymdeithasol yn ogystal. Felly, a wnewch chi ddweud wrthyf beth mae'r Llywodraeth yn credu y gall ei wneud i fynd i'r afael â'r tswnami o anhrefn tai sydd ar ei ffordd?

Y Prif Weinidog: Mae polisi Llywodraeth y DU ar fudd-dal tai yn bryder mawr i ni. Mae'r Adran Gwaith a Phensiynau yn dangos y bydd tua 40,000 o bobl yn cael eu heffeithio'n andwyol ganddo. Rydym wedi darparu £1.3 miliwn i helpu awdurdodau lleol a darparwyr y trydydd sector i godi ymwybyddiaeth o'r newidiadau i helpu pobl i ymdopi, ac rydym wedi comisiynu gwaith ar y pwnc. Bydd yr adroddiad hwnnw ar gael tua dechrau'r mis nesaf.

Andrew RT Davies: Brif Weinidog, darperir tai cymdeithasol a fforddiadwy yn y cymysgedd o gynlluniau datblygu lleol. Mae llawer o gynghorau yn gorfod gweithio i dargedau Llywodraeth Cymru wrth osod eu niferoedd tai. A ydych chi mewn sefyllfa i ddweud sut yn union y mae'r niferoedd hyn

example, has been set a target of 44,000 houses, which is a very arbitrary figure when you stack it up against need. Therefore, how is the Welsh Government setting these figures, given that many local residents do not believe that that is the level of need within the city?

The First Minister: The local development plan process is subject to examination by planning inspectors, who will look to see whether they believe that any particular local authority has made sufficient provision for housing in the future. However, it is absolutely crucial that local authorities have local development plans in place in good time. In doing that, they create certainty for businesses and their residents.

Leanne Wood: First Minister, in England, local authorities have been given powers to cap the number of houses in multiple occupation. Research into the effects of this cap in Leeds undertaken by a charity called Unipol showed that the cap had a detrimental effect on the supply of affordable housing, particularly to students, migrant workers, and those affected by changes to housing benefit, which we have already talked about. A Plaid Cymru government would not let local authorities restrict affordable housing in this way; we would seek to improve the quality of HMOs, rather than to pander to the prejudiced views that many occupants hold with regard to HMOs. Will you assure us that your Government will not go down the same route as England on this question?

The First Minister: I think that the Member knows the answer to this; the answer is that the last thing that we would do is to restrict the supply of affordable housing to people at a time of crisis. She is quite right to point out that, if you restrict the supply of houses in multiple occupation, you end up with people on the streets. That is the last thing that we would want to see. That said, we want to ensure that HMOs are of good quality. That is why we are putting forward proposals to license landlords and letting agents to ensure that the standards of property condition and

yn cael eu gosod? Yr wyf yn credu bod Caerdydd, er enghraifft, wedi cael targed o 44,000 o dai, sydd yn ffigwr mympwyol iawn o'i gymharu â'r angen. Felly, sut y mae Llywodraeth Cymru yn gosod y ffigurau hyn, o ystyried nad oes llawer o drigolion lleol yn credu mai dyna yw lefel yr angen yn y ddinas?

Y Prif Weinidog: Mae'r broses o ddatblygu cynllun lleol yn amodol ar gael archwiliad gan arolygwyr cynllunio, a fydd yn edrych i weld a ydynt yn credu bod unrhyw awdurdod lleol penodol wedi gwneud darpariaeth ddigonol ar gyfer tai yn y dyfodol. Fodd bynnag, mae'n gwbl hanfodol bod gan awdurdodau lleol gynlluniau datblygu lleol ar waith mewn da bryd. Wrth wneud hynny, maent yn creu sicrwydd ar gyfer busnesau ac ar gyfer eu trigolion.

Leanne Wood: Brif Weinidog, yn Lloegr, mae awdurdodau lleol wedi cael pwerau i gyfyngu ar nifer y tai amlfeddiannaeth. Mae ymchwil i effeithiau'r cyfyngu hwn yn Leeds, a gynhaliwyd gan elusen o'r enw Unipol, yn dangos bod y cyfyngu hwn wedi cael effaith andwyol ar y cyflenwad o dai fforddiadwy, yn enwedig i fyfyrwyr, gweithwyr mudol, a'r rhai yr effeithir arnynt gan newidiadau i fudd-dal tai, yr ydym eisoes wedi sôn amdanynt. Ni fyddai llywodraeth Plaid Cymru yn caniatáu i awdurdodau lleol gyfyngu ar dai fforddiadwy yn y modd hwn; byddem yn ceisio gwella ansawdd tai amlfeddiannaeth, yn hytrach nag i foddio safbwyntiau rhagfarnllyd llawer o breswylwyr tuag at dai amlfeddiannaeth. A wnewch chi ein sicrhau na fydd eich Llywodraeth yn mynd i lawr yr un llwybr â Lloegr o ran y cwestiwn hwn?

Y Prif Weinidog: Credaf fod yr Aelod yn gwybod yr ateb i hyn; yr ateb yw mai'r peth olaf y byddem yn ei wneud byddai cyfyngu ar y cyflenwad o dai fforddiadwy i bobl ar adeg o argyfwng. Mae hi yn llygad ei lle i dynnu sylw at y ffaith mai'r canlyniad fydd pobl ar y strydoedd, os byddwch yn cyfyngu ar y cyflenwad o dai amlfeddiannaeth. Dyna'r peth olaf y byddem yn dymuno ei weld. Wedi dweud hynny, rydym am sicrhau bod tai amlfeddiannaeth o ansawdd da. Dyna pam yr ydym yn cyflwyno cynigion i drwyddedu landlordiaid ac asiantau gosod er

management are improved. Far from looking to restrict the supply of houses in the private rented sector, we want to ensure that people live in decent housing.

Nant Gwrtheyrn

9. David Melding: *A oes gan Lywodraeth Cymru unrhyw gynlluniau i nodi pen-blwydd canolfan iaith a threftadaeth Nant Gwrtheyrn yn 30 oed. OAQ(4)0681(FM)*

Y Prif Weinidog: Rwy'n llongyfarch Nant Gwrtheyrn ar ddathlu 30 mlynedd o ddarparu cyrsiau Cymraeg i oedolion, ac rwy'n deall ei bod wedi dathlu yn barod ar 30 Medi. Rydym wedi cefnogi Nant Gwrtheyrn dros y blynyddoedd, a bydd y gefnogaeth honno yn parhau er mwyn sicrhau dyfodol y ganolfan.

David Melding: A ydych yn cytuno bod y cyfleoedd sydd ar gael yn Nant Gwrtheyrn ac mewn canolfannau eraill yn hollbwysig i ddysgwyr?

Y Prif Weinidog: Ydy, mae. Y ffordd orau i ddysgu unrhyw iaith yw nofio yn yr iaith, os y gallaf ei roi felly, a sicrhau bod pobl o'ch cwmpas yn siarad yr iaith drwy'r amser a'ch bod mewn sefyllfa lle rydych yn gorfod siarad yr iaith, mewn ffordd. Rwy'n credu bod cyrsiau preswyl fel y rhai a gynhelir gan Nant Gwrtheyrn yn helpu pobl i siarad Cymraeg a chyrraedd safon rugl mewn ffordd gyflymach na phe baent yn ceisio dysgu efallai unwaith yr wythnos drwy lyfrau.

Yr Arglwydd Elis-Thomas: Fel yr Aelod lleol dros y ganolfan ryfeddol hon â'i lleoliad unigryw, mae'n briodol i mi nid yn unig i longyfarch y ganolfan ond hefyd i longyfarch Llywodraethau Cymru olynol, ond gan gyfeirio'n arbennig at gyfraniad Llywodraeth Cymru'n Un tuag at fuddsoddiad cyfalaf a chyd-gyllido gyda chronfeydd Ewropeaidd, a'r Lywodraeth Lafur bresennol yng Nghymru am addo yr un fath o gefnogaeth, i sicrhau bod y ddarpariaeth yn Nant Gwrtheyrn o'r safon uchaf o ran lletygarwch ac adnoddau. Mae hefyd wedi creu a chynnal cyflogaeth allweddol mewn ardal wledig

mwyn sicrhau bod y safonau o ran cyflwr a rheoli eiddo yn cael eu gwella. Yn hytrach na chyfyngu ar y cyflenwad o dai yn y sector rhentu preifat, rydym am sicrhau bod pobl yn byw mewn tai o safon foddhaol.

Nant Gwrtheyrn

9. David Melding: *Does the Welsh Government have any plans to mark the 30th Anniversary of the Welsh language and heritage Centre at Nant Gwrtheyrn. OAQ(4)0681(FM)*

The First Minister: I congratulate Nant Gwrtheyrn on having held Welsh language courses for adults for 30 years, and I understand it has already celebrated on 30 September. We have provided support to Nant Gwrtheyrn over the years, and that support will continue to secure the centre's future.

David Melding: Do you agree that the opportunities provided in Nant Gwrtheyrn and other centres are crucial for Welsh learners?

The First Minister: Yes, they are. The best way of learning any language is to immerse yourself in the language, if I can put it that way, and to ensure that everyone around you is speaking the language at all times and that you are in a position in which you have to speak the language, in a way. I believe that residential courses such as those run at Nant Gwrtheyrn help people to speak the language and to achieve fluency much more quickly than if they tried to learn perhaps once a week by reading books.

Lord Elis-Thomas: As the local Member for this incredible centre with its unique location, it is appropriate that I congratulate not only the centre itself but the successive Governments of Wales, making particular reference to the contribution made by the One Wales Government towards capital investment and joint funding with European funds, and the current Labour Government in Wales for pledging the same kind of support, to ensure that the provision in Nant Gwrtheyrn is of the highest quality in terms of hospitality and facilities. It has also created and maintained crucial employment in a very

arfordirol bwysig iawn.

Y Prif Weinidog: Mae hynny'n iawn. Yr eironi o ran Nant Gwrtheyrn yw fod y bobl oedd yn byw yno pan gafodd y pentref ei adeiladu yn dod o Loegr ac yn siarad Saesneg ac wedi dod i weithio i'r ardal o ganolbarth Lloegr. Fodd bynnag, mae'n braf gweld bod y ganolfan yn cael ei defnyddio i hybu'r Gymraeg, ac mae hefyd yn braf gweld y safon yno o ran llety, sy'n dda dros ben ac sy'n tynnu pobl yno nid dim ond i aros yno i ddysgu Cymraeg, ond hefyd yn tynnu pobl leol i fwyta yno ar ddydd Sul. Rwy'n deall eu bod hefyd yn cael ambell briodas yno hefyd, sy'n dangos faint o barch sydd gan bobl leol tuag at y ganolfan.

William Powell: Brif Weinidog, diolch i weledigaeth Dr Carl Clowes a'i dîm, mae Nant Gwrtheyrn wedi dod yn ganolfan iaith genedlaethol a rhyngwladol, ac mae hefyd yn gyflogwr lleol pwysig mewn ardal eiconig. Brif Weinidog, sut mae llwyddiant Nant Gwrtheyrn yn dangos y ffordd i gymunedau gwledig eraill? Beth all Llywodraeth Cymru ei wneud yn y flwyddyn sydd i ddod i gefnogi mentrau adfywio gwledig?

Y Prif Weinidog: Rwyf yn llongyfarch yr Aelod ar ei gyfraniad cyntaf yn y Gymraeg, credaf, a'r safon a ddangosodd. Mae'n wir dweud y bu Nant Gwrtheyrn yn destament i weledigaeth pobl fel Dr Carl Clowes, a welodd y cyfle a oedd yno flynyddoedd yn ôl. Gwn hefyd y bu'n rhan o gyrff fel Antur Aelhaearn, os y cofiaf yn iawn, flynyddoedd yn ôl. Mae'n rhywun oedd â llawer o egni, ac mae'n dal i fod felly. Efallai bod cyfleoedd yn y dyfodol i ddatblygu canolfannau fel Nant Gwrtheyrn mewn ardaloedd eraill o Gymru, ac mae hynny'n rhywbeth y byddem yn barod i'w ystyried gydag unrhyw gorff sydd â diddordeb i ddatblygu rhywbeth fel hynny.

Rhwydwaith Cefnffyrdd Cymru

10. Kirsty Williams: *A wnaiff y Prif Weinidog amlinellu pa gamau y mae Llywodraeth Cymru yn eu cymryd i sicrhau bod rhwydwaith cefnffyrdd Cymru mor ddiogel â phosibl. OAQ(4)0678(FM)*

The First Minister: Safety on the trunk road

important rural coastal area.

The First Minister: That is quite right. The irony with regard to Nant Gwrtheyrn is that those who lived there when the village was built came from England and spoke English and had come to the area to work from central England. However, it is good to see that the centre is now used for the promotion of the Welsh language, and it is also good to see the quality of the accommodation, which is exceptionally good and attracts people there not just to stay there to learn Welsh, but draws in local people to eat there on Sundays. I also understand that quite a few weddings are held there, which shows how much respect the local people have for the centre.

William Powell: First Minister, thanks to the vision of Dr Carl Clowes and his team, Nant Gwrtheyrn has become a national and international language centre, and also an important local employer in an iconic area. First Minister, how does the success of Nant Gwrtheyrn show the way forward for other rural communities? What can the Welsh Government do in the coming year to support regeneration initiatives in rural areas?

I congratulate the Member on his first contribution in the medium of Welsh, I believe, and on its quality. It is true to say that Nant Gwrtheyrn is testament to the vision of people such as Dr Carl Clowes, who saw the opportunity that existed there many years ago. I know that he had also been part of such bodies as Antur Aelhaearn, if I remember correctly, many years ago. He was a person with a great deal of energy, and continues to be so. There may be opportunities in the future to develop centres like Nant Gwrtheyrn in other areas of Wales, and that is something that we would be willing to consider with any organisation interested in developing such an entity.

Wales's Trunk Road Network

10. Kirsty Williams: *Will the First Minister outline what steps the Welsh Government is taking to ensure that Wales' trunk road network is as safe as possible. OAQ(4)0678(FM)*

Y Prif Weinidog: Mae diogelwch ar y

network is a key priority. We recently published a consultation on the road safety delivery plan setting out our strategic approach until 2020.

Kirsty Williams: First Minister, the village of Libanus is bisected by the A470, and local parents and the community council are despairing of the decision by Powys County Council to prevent the school bus pulling off the trunk road to allow the children to disembark safely in a layby. Do you not agree that it is safer for a vehicle to cross one lane of the trunk road than it is for very small children and their parents to cross the entire trunk road?

The First Minister: It sounds like a very curious decision, if I may say so. I know the village very well indeed, as anyone who travels the A470 will. From what you describe to me, it clearly makes perfect sense for children to be put in as little danger as possible when leaving a school bus. What the circumstances are I do not know, but on the basis of what you have said to me it seems that the local authority might want to look again at the policy it has put in place.

Rhodri Glyn Thomas: Brif Weinidog, rwyf wedi codi'r sefyllfa yn Llandeilo gyda chi sawl gwaith. Diolchaf unwaith eto i'r Gweinidog trafniadaeth am ganiatáu i'w swyddogion ddod draw i drafod y sefyllfa gyda mi, yr Aelod Seneddol a chynrychiolwyr o'r cyngor lleol, ond mae problem yno o ran llygredd a diogelwch. A allech roi ymrwymiad pellach inni ynghylch pryd y bydd y gwaith yn dechrau ar y ffordd osgoi yn Llandeilo?

Y Prif Weinidog: Mae sawl cynllun yn cael ei ystyried ar hyn o bryd. Oherwydd y sefyllfa ariannol o ran cyfalaf, mae'n rhaid inni ystyried amserlen unrhyw heol newydd, ond ysgrifennaf at yr Aelod er mwyn rhoi gwybod iddo am y sefyllfa ar hyn o bryd o ran yr hyn sy'n cael ei gwneud ynghylch gweithio ar ffordd osgoi Llandeilo.

William Graham: First Minister, 32 people have been injured in a little over four years at

rhwydwaith cefnffyrdd yn flaenoriaeth allweddol. Yn ddiweddar, cyhoeddwyd ymgynghoriad ar y cynllun cyflenwi diogelwch ar y ffyrdd sy'n nodi ein hymagwedd strategol hyd at 2020.

Kirsty Williams: Brif Weinidog, mae pentref Libanus wedi ei rannu gan yr A470, ac mae rhieni lleol a'r cyngor cymuned mewn anobaith oherwydd penderfyniad gan Gyngor Sir Powys i atal y bws ysgol rhag troi oddi ar y gefnffordd i ganiatáu i'r plant ddod oddi arno'n ddiogel mewn cilfan. Onid ydych yn cytuno ei bod yn fwy diogel i un cerbyd groesi un lôn o'r gefnffordd nag yw hi i blant bach iawn a'u rhieni groesi'r gefnffordd gyfan?

Y Prif Weinidog: Mae'n swnio fel penderfyniad rhyfedd iawn, os caf ddweud hynny. Rwy'n adnabod y pentref yn dda iawn, fel y bydd unrhyw un sy'n teithio ar yr A470. O'r hyn yr ydych yn ei ddisgrifio i mi, mae'n amlwg yn gwneud synnwyr perffaith i blant gael eu rhoi mewn cyn lleied o berygl â phosibl wrth adael bws ysgol. Nid wyf yn gwybod beth yw'r amgylchiadau, ond ar sail yr hyn rydych wedi ei ddweud wrthyf, mae'n ymddangos y gallai'r awdurdod lleol fod eisiau edrych eto ar y polisi y mae wedi ei roi ar waith.

Rhodri Glyn Thomas: First Minister, I have raised the situation in Llandeilo with you a number of times. Once again, I thank the Minister for transport for allowing his officials to come to discuss the situation with me, the Member of Parliament and members of the local council, but there is a problem there with regard to pollution and safety. Can you give us a further commitment with regard to when the work will commence on the bypass in Llandeilo?

The First Minister: There are a number of schemes being considered at present. Given the financial situation in terms of capital, we have to look at the timetable for any new road, but I will write to the Member with an update on the situation at present in terms of what is being done about working on the bypass at Llandeilo.

William Graham: Brif Weinidog, mae 32 o bobl wedi cael eu hanafu mewn ychydig dros

the junction at Little Mills between the A420 and the A472. Another man has died there in an accident in recent months. What is your Government doing in terms of providing guidance to local authorities where fatalities have occurred?

The First Minister: As I mentioned earlier, and as the Member will be aware, we have the road safety delivery plan. I believe that that is out for consultation at the moment. I urge the Member along with others to make their views known. The consultation closes on 13 December.

Dyfodol Gwasanaethau Iechyd

11. Llyr Huws Gruffydd: Beth yw blaenoriaethau Llywodraeth Cymru ar gyfer dyfodol gwasanaethau iechyd yng Nghymru. OAQ(4)0668(FM)

Y Prif Weinidog: Mae ein cynlluniau a'n blaenoriaethau i'w gweld yn ein rhaglen lywodraethu.

Llyr Huws Gruffydd: Shortages in medical staff and problems with recruiting doctors have been given as some of the reasons driving the centralisation and downgrading processes that we are seeing in our health services in Wales. To what extent do you believe all of this is now more human resources-led than clinically led?

The First Minister: The doctors themselves have been consulted. The doctors themselves will have a view on the need for reconfiguration and they understand it. I have spoken to any number of doctors who agree on the need for reconfiguration. I grant you that they will quite often have some questions about the detail of reconfiguration, but no-one is seriously suggesting that things should stay as they are. What guides us more than any other principle is that the health service should be better, yes, but also safe. In that regard, we await the consultations and the responses to those that the local health boards are carrying out either on their own or together. Then, of course, decisions will need to be made. However, the overriding principle is a health service that is good and

bedair blynedd ar y gyffordd yn Mills Little rhwng yr A420 a'r A472. Bu farw dyn arall yno mewn damwain yn ystod y misoedd diwethaf. Beth mae eich Llywodraeth yn ei wneud o ran darparu canllawiau i awdurdodau lleol pan fo marwolaethau wedi digwydd?

Y Prif Weinidog: Fel y soniais yn gynharach, ac fel y bydd yr Aelod yn ymwybodol, mae gennym y cynllun cyflenwi diogelwch ar y ffyrdd. Credaf ei fod allan ar gyfer ymgynghoriad ar hyn o bryd. Yr wyf yn annog yr Aelod, yn ogystal ag eraill, i wneud eu barn yn hysbys. Bydd yr ymgynghoriad yn cau ar 13 Rhagfyr.

The Future of Health Services

11. Llyr Huws Gruffydd: What are the Welsh Government's priorities for the future of health services in Wales. OAQ(4)0668(FM)

The First Minister: Our plans and priorities can be found in our programme for government.

Llyr Huws Gruffydd: Mae prinder o ran staff meddygol a phroblemau gyda recriwtio meddygon wedi eu rhoi fel rhai o'r rhesymau dros y canoli a'r prosesau israddio yr ydym yn eu gweld yn ein gwasanaethau iechyd yng Nghymru. I ba raddau ydych chi'n credu bod hyn i gyd bellach yn cael ei arwain fwy gan adnoddau dynol na chan faterion clinigol?

Y Prif Weinidog: Ymgynghorwyd â'r meddygon eu hunain. Bydd gan y meddygon eu hunain farn ar yr angen i ad-drefnu ac maent yn ei ddeall. Rwyf wedi siarad â nifer helaeth o feddygon sy'n cytuno ar yr angen i ad-drefnu. Yr wyf yn cyfaddef bod ganddynt yn aml iawn, rywfaint o gwestiynau am fanylion ad-drefnu, ond nid oes neb yn awgrymu o ddifrif y dylai pethau aros fel y maent. Yr hyn sy'n ein harwain yn fwy nag unrhyw egwyddor arall yw y dylai'r gwasanaeth iechyd fod yn well, ie, ond hefyd yn ddiogel. Yn hynny o beth, rydym yn aros am yr ymgynghoriadau a'r ymatebion i'r rhai y mae'r byrddau iechyd lleol yn eu cynnal naill ai ar eu pennau eu hunain neu gyda'i gilydd. Wedyn, wrth gwrs, bydd angen i'r penderfyniadau gael eu gwneud. Fodd

safe.

Darren Millar: First Minister, is the real reason for this situation not the rationing of cash that your Government is imposing on the NHS in Wales? There have been record-breaking cuts this year that mean that, in the south Wales area alone, the four health boards, which announced their engagement programme just last week, face a black hole of £200 million in the current financial year. How on earth do you expect local health boards to deliver safe and secure services given your cuts?

The First Minister: This is amazing coming from the party opposite, is it not? First, they demand that the health service be improved and then, when plans are put forward to do that, they oppose those as well. They are trying to have their cake and eat it. We return to this point again. They claim that £538 million can be found this year from the Welsh budget—this year at the drop of a hat. They know that that is not true. They are spinning nonsense from their armchairs to the people of Wales. They cannot be bothered to explain it. Let me again make this point: they claim that they can find this money by cutting education spending by 12% and local government spending by 12.5%, which would mean that social services funding would go down by 12.5%, education would be destroyed, council tax would go up, spending on the economy would go down by 13% and, in terms of spending on transport, despite the fact that they were just talking about road safety, they want to cut transport spending by 30%. Is it not true that all that they are doing is spinning the same old tired nonsense to the people of Wales? They were found out last year and they were found out in May. The people of Wales know full well that the NHS is safe with Labour and would be destroyed by the Conservatives.

2.15 p.m.

Gwasanaethau Iechyd yn y Gogledd

12. Janet Finch-Saunders: A wnaiff y Prif

bynnag, yr egwyddor bwysicaf yw gwasanaeth iechyd sy'n dda ac yn ddiogel.

Darren Millar: Brif Weinidog, ai nid y gwir reswm am y sefyllfa hon yw'r cyfyngiad arian y mae eich Llywodraeth yn ei osod ar y GIG yng Nghymru? Gwelwyd mwy o doriadau nag erioed eleni sy'n golygu, yn ardal de Cymru yn unig, bod y pedwar bwrdd iechyd, a gyhoeddodd eu rhaglen ymgysylltu yr wythnos diwethaf, yn wynebu twll du o £200 miliwn yn y flwyddyn ariannol gyfredol. Sut ar y ddaear ydych chi'n disgwyl i fyrddau iechyd lleol ddarparu gwasanaethau diogel a saff o ystyried eich toriadau?

Y Prif Weinidog: Mae hyn yn anhygoel yn dod oddi wrth y blaidd gyferbyn, onid yw? Yn gyntaf, maent yn mynnu bod y gwasanaeth iechyd yn cael ei wella ac yna, pan fydd cynlluniau'n cael eu cyflwyno i wneud hynny, maent yn gwrthwynebu y rheini hefyd. Maent yn ceisio ei chael hi bob ffordd. Dychwelwn at y pwynt hwn eto. Maent yn honni y gellir cael £538 miliwn eleni o gyllideb Cymru - eleni, heb feddwl ddwywaith. Maent yn gwybod nad yw hynny'n wir. Maent yn lledaenu lol o'u cadeiriau breichiau i bobl Cymru. Nid ydynt yn fodlon mynd i'r drafferth o'i egluro. Gadewch i mi wneud y pwynt hwn unwaith eto: maent yn honni eu bod yn gallu dod o hyd i'r arian hwn drwy dorri 12% ar y gwariant ar addysg a 12.5% ar y gwariant ar lywodraeth leol, a fyddai'n golygu y byddai'r arian ar gyfer gwasanaethau cymdeithasol 12.5% yn is, byddai addysg yn cael ei ddinistrio, byddai'r dreth gyngor yn codi, byddai gwariant ar yr economi 13% yn is, ac o ran gwariant ar drafnidiaeth, er gwaethaf y ffaith eu bod newydd sôn am ddiogelwch ar y ffyrdd, maent eisiau torri 30% ar y gwariant ar drafnidiaeth. Onid yw'n wir mai'r cwbl y maent yn ei wneud yw ceisio gwerthu'r un hen lol i bobl Cymru? Fe gawsant eu dal y llynedd a chawsant eu dal ym mis Mai. Mae pobl Cymru yn gwybod yn iawn bod y GIG yn ddiogel gyda Llafur ac y byddai'n cael ei ddinistrio gan y Ceidwadwyr.

Health Services in North Wales

12. Janet Finch-Saunders: Will the First

Weinidog ddatganiad am wasanaethau iechyd yng ngogledd Cymru. OAQ(4)0684(FM)

Minister make a statement on health services in north Wales. OAQ(4)0684(FM)

The First Minister: Yes. We want to ensure that there is a health service across the whole of Wales that is better and safer.

Y Prif Weinidog: Gwnaf. Rydym eisiau sicrhau bod gwasanaeth iechyd ar draws Cymru gyfan sy'n well ac yn fwy diogel.

Janet Finch-Saunders: First Minister, the reintroduction of a small prescription charge would affect only 11% of prescriptions in Wales. I would like to pose to you the question raised by the leader of your own party in Scotland.

Janet Finch-Saunders: Brif Weinidog, byddai ailgyflwyno codi tâl presgripsiwn bychan ddim ond yn effeithio ar 11% o bresgripsiynau yng Nghymru. Hoffwn ofyn i chi y cwestiwn a godwyd gan arweinydd eich plaid eich hun yn yr Alban.

'What is progressive about a chief executive on more than £100,000 a year not paying for his prescriptions, while a pensioner...has their care...cut?'

Beth sy'n flaengar ynghylch prif weithredwr ar fwy na £100,000 y flwyddyn ddim yn talu am ei bresgripsiynau, tra bod pensïynwr ... yn gweld ei ofal ... yn cael ei dorri?

Is it not time for a rethink on this policy, or is this a clear example of lazy Labour in Welsh Government?

Onid yw'n amser i ailfeddwl ynglŷn â'r polisi hwn, neu a yw hyn yn enghraifft glir o ddiogi'r Blaid Lafur yn Llywodraeth Cymru?

The First Minister: Here we go again. The number of times that I have heard that—three or four times in the course of the past week—shows how lazy the Tories are. They cannot be bothered to change their strapline from week to week. I wonder whether the Member knows how many people in Wales earn over £100,000 a year. I bet she does not know that. Shall I tell her? It is 12,000 people, or 0.4% of the population. According to the Tories, 99.6% of the population should get free prescriptions and 0.4% should not. They do not realise, of course, that the system of means-testing that would have to be put in place would cost far more than the amount of money that it would save. All they want is more bureaucracy. Next time, do your sums before you ask the questions and do some proper work for a change.

Y Prif Weinidog: Dyma ni eto. Mae'r nifer o weithiau yr wyf wedi clywed hynna - tair neu bedair gwaith yn ystod yr wythnos ddiwethaf - sy'n dangos pa mor ddiog yw'r Torïaid. Nid ydynt yn fodlon mynd i drafferth i newid eu his-bennawd o un wythnos i'r llall. Tybed a yw'r Aelod yn gwybod faint o bobl yng Nghymru sy'n ennill dros £100,000 y flwyddyn. Rwy'n siŵr nad yw hi'n gwybod hynny. Gadewch i mi ddweud wrthi. 12,000 o bobl, neu 0.4% o'r boblogaeth yw'r ateb. Yn ôl y Torïaid, dylai 99.6% o'r boblogaeth gael presgripsiynau am ddim ac ni ddylai 0.4% o'r boblogaeth gael hynny. Nid ydynt yn sylweddoli, wrth gwrs, y byddai'r system prawf modd y byddai'n rhaid ei rhoi ar waith yn costio llawer mwy na'r arian y byddai'n ei arbed. Mwy o fïwrocratiaeth yw'r cwbl y maent ei eisiau. Y tro nesaf, gwnewch eich symiau cyn i chi ofyn y cwestiynau a gwnewch rhywfaint o waith go iawn am unwaith.

Alun Ffred Jones: Cafwyd rhybudd di-flewyn-ar-dafod gan Ddeoniaeth Cymru ddoe am ddiffygion hyfforddi a denu arbenigwyr i'n hysbytai. Gwn, o siarad ag arbenigwyr, fod o leiaf un o ysbytai gogledd Cymru wedi bod ar fin cau yn ddiweddar oherwydd diffyg arbenigwyr. A wnaiff y Prif Weinidog gyuno â mi bod datblygu ysgol feddygaeth ym

Alun Ffred Jones: The Wales Deanery issued a no-nonsense warning yesterday about the deficiencies in training and attracting specialists to our hospitals. I know, from speaking to specialists, that at least one hospital in north Wales was on the verge of closure recently because of a shortage of specialists. Will the First Minister agree with

Mhrifysgol Bangor yn hollbwysig i ddenu ymarferwyr profiadol i'r gwasanaeth iechyd yn y gogledd ac i godi safonau yn y gwasanaeth iechyd hwnnw?

Y Prif Weinidog: Mae'n iawn i ddweud bod doctoriaid yn tueddu i aros yn yr ardal lle maent wedi hyfforddi. Wrth gwrs, rydym yn barod i ystyried unrhyw beth sy'n sicrhau bod mwy o ddoctoriaid eisiau aros yng Nghymru yn barhaol i gryfhau'r gwasanaeth iechyd.

Diwygio Cyfraith Cyflogaeth

13. Vaughan Gething: *A yw Llywodraeth Cymru wedi asesu faint o dwf economaidd a chynnydd mewn cyflogaeth y mae'n disgwyl iddynt gael eu creu yng Nghymru o ganlyniad i gynigion Llywodraeth y DU i ddiwygio cyfraith cyflogaeth, gan gynnwys newidiadau ynghylch diswyddo annheg a chyflwyno ffioedd tribiwnlysoedd cyflogaeth. OAQ(4)0685(FM)*

The First Minister: It is difficult to assess what the impact might be, but it is inevitable that, if it is easier to sack people, they will be far more afraid and far less secure in their employment.

Vaughan Gething: You will be aware that the UK already has the third most liberal set of employment laws within the Organisation for Economic Co-operation and Development. You will also be aware that there is no evidence that the current changes being proposed by Vince Cable will create a single extra job. They will, however, enable employers to behave unreasonably and deny workers their rights and access to justice. First Minister, do you agree with me that the UK Government should spend more time and effort on helping to create jobs rather than on making it easier to make people unemployed?

The First Minister: Absolutely. You do not create jobs by making it easier to sack people. I would have thought that that was plainly obvious to most. The Member is quite right to point out that making people even

me that establishing a medical school at Bangor University is crucial to attract experienced practitioners to the health service in north Wales and to raise standards in the health service there?

The First Minister: It is true to say that doctors tend to remain in the area where they trained. Of course, we are willing to consider anything that will ensure that more doctors want to remain in Wales permanently in order to strengthen the health service here.

Reforms to Employment Law

13. Vaughan Gething: *Has the Welsh Government undertaken an assessment of how much economic growth and increased employment it expects to see created in Wales as a result of the UK Government's proposals to reform employment law, including changes to unfair dismissal and the introduction of employment tribunal fees. OAQ(4)0685(FM)*

Y Prif Weinidog: Mae'n anodd asesu beth allai'r effaith fod, ond mae'n anochel, os yw'n haws diswyddo pobl, y byddant yn llawer mwy ofnus ac yn llawer llai diogel yn eu cyflogaeth.

Vaughan Gething: Byddwch yn ymwybodol bod gan y DU eisoes y drydedd set lleiaf caeth o ddeddfau cyflogaeth o fewn y Sefydliad ar gyfer Cydweithrediad a Datblygiad Economaidd. Byddwch hefyd yn ymwybodol nad oes unrhyw dystiolaeth y bydd y newidiadau presennol a gynigir gan Vince Cable yn creu hyd yn oed un swydd ychwanegol. Byddant, fodd bynnag, yn galluogi cyflogwyr i ymddwyn yn afresymol a gwrthod hawliau a mynediad at gyfiawnder ar gyfer eu gweithwyr. Brif Weinidog, a ydych chi'n cytuno â mi y dylai Llywodraeth y DU dreulio mwy o amser a dangos mwy o ymdrech i helpu i greu swyddi yn hytrach na'i gwneud yn haws i wneud pobl yn ddi-waith?

Y Prif Weinidog: Yn gyfan gwbl. Nid ydych yn creu swyddi drwy ei gwneud yn haws i ddiswyddo pobl. Buaswn yn meddwl bod hynny'n gwbl amlwg i'r rhan fwyaf o bobl. Mae'r Aelod yn hollol iawn i nodi nad yw

more fearful of losing their jobs at a time like this is not guaranteed to increase their confidence, consumer confidence, or the confidence of the economy.

Nick Ramsay: First Minister, I think that people in Wales are actually fearful that Wales will fall further behind economically over the next five to 10 years, as has happened, sadly, over the past 13 years of Labour rule in Wales. I am sure that you will join me in welcoming the fact that the British Chambers of Commerce has predicted that the UK economy will achieve 0.5% growth for the next quarter, figures that will hopefully be supported by the official Office for National Statistics figures later this month. Will you join me in welcoming the fact that UK coalition policies on the economy are clearly producing some fruits? Will you also say how you intend for your Government to make sure that the Welsh economy over the next five to 10 years keeps pace with UK economic growth and does not fall further behind?

The First Minister: What they are telling me is that there may well be a modest growth in the UK economy in this quarter, but that makes up for the fact that there was a substantial decrease in the last quarter. The point is that the UK economy is bumping along the floor. That is the problem, and there are many reasons for it, to my mind. One of them is the fact that businesses still cannot get access to credit. That is a problem. We also know that, for people to get jobs, they need to be doing things and making things that people want to buy, and, at the moment, people have no money to buy things. It is as simple as that. People have no confidence to spend money, they are not spending money and, as a result, the economy is not growing. Until the UK Government understands that, we will continue to bump along the floor.

Simon Thomas: Beth am edrych ar hyn o safbwynt gwahanol? Onid yw hwn yn gyfle ichi fanteisio ar y newidiadau sy'n digwydd yn San Steffan i fynnu'r hawl i chi a

gwneud pobl hyd yn oed yn fwy ofnus o golli eu swyddi ar adeg fel hon yn gwarantu cynyddu eu hyder, hyder defnyddwyr, na hyder yr economi.

Nick Ramsay: Brif Weinidog, yr wyf yn meddwl bod pobl yng Nghymru mewn gwirionedd yn ofni y bydd Cymru yn syrthio ymhellach y tu ôl yn economaidd yn ystod y pum i 10 mlynedd nesaf, fel sydd wedi digwydd, yn anffodus, dros y 13 mlynedd diwethaf o reolaeth Llafur yng Nghymru. Yr wyf yn siŵr y byddwch yn ymuno â mi i groesawu'r ffaith bod Siambrau Masnach Prydain wedi rhagfynegi y bydd economi'r DU yn cyflawni twf 0.5% ar gyfer y chwarter nesaf, ffigyrau a fydd, gobeithio, yn cael eu cefnogi gan ffigyrau swyddogol y Swyddfa Ystadegau Gwladol yn ddiweddarach yn y mis. A wnewch chi ymuno â mi i groesawu'r ffaith fod polisiau clymblaid y DU ar yr economi yn amlwg yn dwyn ffrwyth i raddau? A wnewch chi hefyd ddweud sut yr ydych yn bwriadu i'ch Llywodraeth sicrhau bod economi Cymru dros y pum i 10 mlynedd nesaf yn cadw i fyny gyda twf economaidd y DU ac nad yw'n syrthio ymhellach y tu ôl?

Y Prif Weinidog: Yr hyn y maent yn ei ddweud wrthyf yw y gallai fod twf cymharol fach yn economi'r DU yn y chwarter hwn, ond mae hynny'n gwneud iawn am y ffaith bod gostyngiad sylweddol yn y chwarter diwethaf. Y pwynt yw bod economi'r DU yn cloncian mynd ar hyd y llawr. Dyna'r broblem, ac mae llawer o resymau am hynny, yn fy marn i. Un ohonynt yw'r ffaith bod busnesau yn dal i fethu cael gafael ar gredyd. Mae hynny'n broblem. Rydym hefyd yn gwybod, er mwyn i bobl i gael swyddi, mae angen iddynt wneud pethau a chreu pethau y mae pobl eisiau eu prynu, ac, ar hyn o bryd, nid oes gan bobl unrhyw arian i brynu pethau. Mae mor syml â hynny. Nid oes gan bobl yr hyder i wario arian, nid ydynt yn gwario arian, ac o ganlyniad, nid yw'r economi yn tyfu. Hyd nes y bydd Llywodraeth y DU yn deall hynny, byddwn yn parhau i gloncian mynd ar hyd y llawr.

Simon Thomas: How about looking at this from a different perspective? Is this not an opportunity for you to take advantage of the changes under way at Westminster to insist

Llywodraeth Cymru benderfynu ar gyflogaeth yng Nghymru, yn enwedig yn y sector cyhoeddus, a phenderfynu ar y gyfundrefn dribiwnlysoedd yma, yn enwedig yn y sector cyhoeddus? Rydych yn ymgynghori ar awdurdodaeth gyfreithiol ar wahân, a dyma gyfle i estyn hynny, cael y ddeddfwriaeth yma i sicrhau cyflogaeth gweithwyr yn y sector cyhoeddus yng Nghymru, a gwneud yn siŵr eich bod yn sefyll lan dros bobl Cymru yn hytrach na gadael i benderfyniadau gael eu cymryd yn Llundain.

Y Prif Weinidog: Nid wyf yn cytuno â thorri lan y system o gyfraith cyflogaeth sydd gennym ym Mhrydain Fawr. Rwy'n credu ei fod o les i bawb ym Mhrydain Fawr fod yr un system ar gael i bawb, ond mae'n bwysig dros ben bod y system ei hun yn deg, a dyna sy'n fy mhryderu. Y peth gwaethaf a allai ddigwydd i Gymru fyddai cael un system yng Nghymru, un system yn Lloegr ac un arall yn yr Alban. Byddai'n well gennyf i gael un system ar draws Ewrop, a siarad yn hollol blaen, gan y byddai hynny'n helpu llawer iawn o weithwyr. Fodd bynnag, y nod yw sicrhau bod yr economi yn tyfu ac nid wyf yn gweld dim byd sy'n dod o du Llywodraeth y Deyrnas Unedig sy'n helpu o ran hynny.

Mick Antoniw: Following on from my friend's question, the UK Government is taking steps to downgrade health and safety in the sad belief that that might create jobs. Can the First Minister confirm that the Welsh Government will never go down the road of trying to create jobs by increasing the risk of injury and illness to working people?

The First Minister: Absolutely not. If you decrease the protection of health and safety legislation, more people will get injured and more people will get killed. The Member will know, because he has been at these events, that every year we commemorate Workers' Memorial Day and every year, despite the health and safety legislation that we have had in place, people are still injured and people are still killed. To dilute the protections that have historically been in place for working people in this country in some sad quest apparently to create jobs can only put people at risk.

on the right for you and the Welsh Government to decide on employment here in Wales, particularly in the public sector, and to decide on the tribunal system here, particularly in the public sector? You are consulting on a separate legal jurisdiction, and this presents an opportunity to extend that, to get the legislation here to safeguard the employment of workers in the public sector in Wales, and to ensure that you stand up for the people of Wales rather than letting decisions be taken in London.

The First Minister: I do not agree with breaking up the system of employment law that we have in Great Britain. I believe that it is of benefit to everyone in Great Britain that the same system applies to all, but it is vital that the system itself should be equitable, and that is what concerns me. The worst thing that could happen for Wales would be to have one system in Wales, one system in England and another in Scotland. I would prefer to have one system throughout Europe, to be completely frank, as that would help very many workers. However, the aim is to ensure that the economy grows, and I see nothing coming from the UK Government that helps with that.

Mick Antoniw: Yn dilyn ymlaen o gwestiwn fy ffrind, mae Llywodraeth y DU yn cymryd camau i israddio iechyd a diogelwch yn y gred drist y gallai hynny greu swyddi. A all y Prif Weinidog gadarnhau na fydd Llywodraeth Cymru byth yn mynd i lawr y ffordd o geisio creu swyddi drwy gynyddu'r risg o anaf a salwch i bobl sy'n gweithio?

Y Prif Weinidog: Na fyddwn yn bendant. Os byddwch yn lleihau'r gwarchod o ran iechyd a diogelwch, bydd mwy o bobl yn cael eu hanafu, a bydd mwy o bobl yn cael eu lladd. Bydd yr Aelod yn gwybod, oherwydd ei fod wedi bod yn y digwyddiadau hyn, ein bod bob blwyddyn yn coffáu Diwrnod Cofio'r Gweithwyr, a bob blwyddyn, er gwaethaf y ddeddfwriaeth iechyd a diogelwch yr ydym wedi eu rhoi ar waith, mae pobl yn parhau i gael eu hanafu ac mae pobl yn parhau i gael eu lladd. Ni fyddai gwanhau'r gweithdrefnau gwarchod sy'n hanesyddol wedi bod ar waith ar gyfer pobl sy'n gweithio yn y wlad hon, yn gwneud dim ond rhoi pobl mewn perygl,

mewn rhyw ymgais drist, yn ôl pob golwg, i greu swyddi.

Trafodaethau gyda Thrysorlys y DU

14. Ieuan Wyn Jones: *Pa drafodaethau diweddar y mae'r Prif Weinidog wedi'u cael gyda Thrysorlys y DU i drafod cyllido Cymru. OAQ(4)0672(FM)*

Y Prif Weinidog: Mae sawl cyfarfod wedi bod ac rwy'n erfyn y bydd datganiad yn cael ei wneud dros yr wythnosau nesaf.

Ieuan Wyn Jones: You have now, as you indicated, been in discussions with the UK Government and the Treasury for some 12 months in relation to borrowing powers and a fair funding settlement. Can you be a little more precise as to when you expect an announcement to be made and what you expect will be delivered?

The First Minister: We believe that we have an agreement. We expect the announcement to be made within the next two weeks.

Mike Hedges: Thanks to the ability to borrow money, Northern Ireland, for example, has been able to build extensions to things like Stranmillis University College. With the passing of the Scotland Act 2012, the Scottish Parliament is now able to borrow to invest in infrastructure. Is it not about time that Wales was given the same facility to help to reflate our economy?

The First Minister: That is absolutely correct, and that has formed a substantial basis of the discussions that have taken place with the Treasury.

Mohammad Asghar: The Prime Minister has said that the Barnett formula is coming to the end of its life and has given an assurance to replace it with a needs-based formula. However, the Government has also made it clear that its economic priority must be to reduce the deficit. Does the First Minister agree that any change to the Barnett formula must await the stabilisation of public finances that is in the interests of both Wales and the United Kingdom?

Discussions with the UK Treasury

14. Ieuan Wyn Jones: *What recent discussions has the First Minister had with the UK Treasury with regard to funding for Wales. OAQ(4)0672(FM)*

The First Minister: Many meetings have taken place and I expect a statement to be made over the next few weeks.

Ieuan Wyn Jones: Yr ydych erbyn hyn, fel y dywedasoch, wedi bod mewn trafodaethau gyda Llywodraeth y DU a'r Trysorlys am tua 12 mis ynglŷn â phwerau benthyca a setliad ariannu teg. A allwch chi fod ychydig yn fwy manwl ynghylch pa bryd yr ydych yn disgwyl y bydd cyhoeddiad yn cael ei wneud a beth rydych chi'n ddisgwyl y ceir ei ddarparu?

Y Prif Weinidog: Yr ydym yn credu bod gennym gytundeb. Rydym yn disgwyl y cyhoeddiad i gael ei wneud o fewn y pythefnos nesaf.

Mike Hedges: Oherwydd y gallu i fenthycu arian, mae Gogledd Iwerddon, er enghraifft, wedi gallu adeiladu estyniadau i bethau fel Coleg Prifysgol Stranmillis. Yn dilyn pasio Deddf yr Alban 2012, mae Senedd yr Alban bellach yn gallu benthyca er mwyn buddsoddi mewn seilwaith. Onid yw'n hen bryd i Gymru gael yr un cyfleuster i helpu i ailgynnau ein heconomi?

Y Prif Weinidog: Mae hynny'n gwbl gywir, ac mae hynny wedi ffurfio rhan sylweddol o sail y trafodaethau a gynhaliwyd gyda'r Trysorlys.

Mohammad Asghar: Mae'r Prif Weinidog wedi dweud bod y fformiwla Barnett yn dod i ddiwedd ei hoes, ac wedi rhoi sicrwydd y bydd yn cael ei disodli gan fformiwla seiliedig ar anghenion. Fodd bynnag, mae'r Llywodraeth hefyd wedi ei gwneud yn glir mai ei blaenoriaeth economaidd, o reidrwydd, fydd lleihau'r diffyg. A yw'r Prif Weinidog yn cytuno bod yn rhaid i unrhyw newid i fformiwla Barnett aros hyd y bydd cyllid cyhoeddus wedi sefydlogi, er budd

Cymru a'r Deyrnas Unedig?

The First Minister: It is news to me that the Prime Minister supports changing the Barnett formula. That is not what he has said to me many times, I have to say. Perhaps the Member has a different line of communication with him. I fail to see the point that is being made. The whole issue with the Barnett formula relates to taking a pot of money and distributing it in a different way, not changing the amount of money in the pot. I have never understood the argument that, somehow, there has to be some kind of stabilisation—define that as you will—before Barnett can be changed. At the end of the day, it is about a pot of money that is being distributed in a different way, not about increasing the pot of money, necessarily.

Kenneth Skates: First Minister, last week, ITV announced a package of 29 redundancies to staff across its regional network and cutbacks affecting, in particular, technical and support staff, including three possible redundancies here in Wales as it plans a new, centralised graphics unit in Birmingham. I am sure that you would agree with me, First Minister, that one of the key planks of a strong media for Wales is having a healthy third channel commercial broadcaster operating within Wales. Would you join me in urging ITV as a company to examine very carefully the impact of future regional staff cuts on Wales?

The First Minister: I am very concerned to hear about this development. We know that ITV has a significant role to play in Welsh broadcasting life. I have established a broadcasting advisory panel, which will look at all issues of broadcasting in Wales. It will also look at ways in which the industry can be strengthened in the future.

Cefnogi Economi Cymru

15. Elin Jones: *Sut y bydd Llywodraeth Cymru yn cefnogi economi Cymru dros y flwyddyn nesaf. OAQ(4)0673(FM)*

Y Prif Weinidog: Mae'n newyddion i mi fod y Prif Weinidog yn cefnogi newid fformiwla Barnett. Nid dyna'r hyn y mae wedi'i ddweud droeon wrthyf fi, mae'n rhaid i mi ddweud. Efallai bod gan yr Aelod linell gyfathrebu wahanol gydag ef. Rwy'n methu gweld y pwynt sy'n cael ei wneud. Mae'r holl fater ynglŷn â fformiwla Barnett yn ymwneud â chymryd pot o arian a'i ddosbarthu mewn ffordd wahanol, nid newid y swm o arian yn y pot. Nid wyf erioed wedi deall y ddadl, bod yn rhaid mewn rhyw ffordd, cael rhyw fath o sefydlogi - ddiffiniwch hynny fel y mynnwch - cyn y gellir newid Barnett. Yn y pen draw, mae'n ymwneud â phot o arian sy'n cael ei ddosbarthu mewn ffordd wahanol, ac nid â chynyddu'r pot o arian, o reidrwydd.

Kenneth Skates: Brif Weinidog, yr wythnos diwethaf, cyhoeddodd ITV becyn o 29 o ddiswyddiadau i staff ar draws ei rhwydwaith rhanbarthol, a thoriadau sy'n effeithio, yn arbennig, ar staff technegol a staff cymorth, gan gynnwys tri diswyddiad posibl yma yng Nghymru wrth i'r cwmni gynllunio uned gwaith graffig, ganolog, newydd yn Birmingham. Yr wyf yn siŵr y byddech yn cytuno â mi, Brif Weinidog, mai un o elfennau allweddol cyfryngau cryf i Gymru yw bod gennym drydedd sianel ddarlledu fasnachol, iach yng Nghymru. A fydddech yn ymuno â mi i annog ITV fel cwmni i edrych yn ofalus iawn ar yr effaith ar Gymru, pan wneir toriadau staff rhanbarthol yn y dyfodol?

Y Prif Weinidog: Yr wyf yn bryderus iawn o glywed am y datblygiad hwn. Rydym yn gwybod bod gan ITV rôl bwysig i'w chwarae ym mywyd darlledu yng Nghymru. Rwyf wedi sefydlu panel cynghori ar ddarlledu, a fydd yn edrych ar yr holl faterion darlledu yng Nghymru. Bydd hefyd yn edrych ar ffyrdd o gryfhau'r diwydiant yn y dyfodol.

Supporting the Welsh Economy

15. Elin Jones: *How will the Welsh Government be supporting the Welsh economy over the coming year. OAQ(4)0673(FM)*

Y Prif Weinidog: Byddwn yn cefnogi'r economi drwy fuddsoddi mewn seilwaith, sgiliau ac arloesi, a thrwy wella'r amgylchiadau i fusnesau.

The First Minister: We will support the economy by investing in infrastructure, skills, innovation and improving the business environment.

Elin Jones: Brif Weinidog, mae'r haf wedi bod yn un gwlyb yng Nghymru, ac mae trefi ein harfordir wedi gweld gwanhau ychwanegol ar ein heconomi. A wnewch chi ymrwymo i siarad â'r Gweinidog dros dwristiaeth i sicrhau bod ymdrech benodol i hyrwyddo'r hyn sydd gan Gymru i'w gynnig i dwristiaid o fewn Cymru a thu hwnt dros y blynyddoedd nesaf?

Elin Jones: First Minister, this summer was a wet one in Wales, and our coastal towns have seen a further weakening of our economy. Will you make a commitment to speak to the Minister with responsibility for tourism to ensure that a specific attempt is made to promote what Wales can offer tourists from Wales and beyond over the coming years?

Y Prif Weinidog: Gwnaf, wrth gwrs. Ni allaf gymryd cyfrifoldeb am y tywydd—er bod rhai wedi dweud wrthyf fod rhaid. Yn anffodus, gwyddom y bu'r haf yn un eithriadol o wlyb a bod llawer o gwmmiau neu unigolion sy'n gweithio ym myd twristiaeth wedi dioddef o ganlyniad. Mae rhai wedi gwneud yn well gan eu bod o dan do. Fodd bynnag, mae'n wir dweud bod yn rhaid inni barhau i werthu Cymru fel lle i ddod iddi beth bynnag y bo'r tywydd.

The First Minister: Of course, I will. I cannot take responsibility for the weather—although some have suggested that I must. Unfortunately, we know that the summer was exceptionally wet, and that many tourism businesses or individuals working in tourism have suffered as a result. However, some have done better because they are indoor attractions. However, it is true to say that we should continue to sell Wales as a destination whatever the weather.

Paul Davies: Mae galluogi pobl a busnesau i gael mynediad i fand eang yn hanfodol i wella economi Cymru. Rwy'n derbyn bod y Gweinidog Busnes, Menter, Technoleg a Gwyddoniaeth wedi rhoi datganiad am y mater hwn rai misoedd yn ôl ond nid ydym wedi cael y manylion o ran sut y caiff y miliynau o bunnoedd eu gwario. A all y Prif Weinidog ddweud wrthym a fydd ardaloedd nad ydynt yn gallu cael band eang ar hyn o bryd, er enghraifft yn fy etholaeth i, yn elwa o'r buddsoddiad hwnnw?

Paul Davies: Enabling people and businesses to receive broadband is vital if the Welsh economy is to recover. I accept that the Minister for Business, Enterprise, Technology and Science made a statement on this issue some months ago, but we have not received the detail of how the millions of pounds will be spent. Could the First Minister tell us whether areas that do not receive broadband at present, for example those in my constituency, will benefit from this investment?

Y Prif Weinidog: Y nod yw y bydd 96% o dai yng Nghymru yn cael mynediad i fand eang erbyn 2015. Mae'r cytundeb wedi'i roi. O ran y rheini sydd ar ôl, mae'n fwy anodd gan eu bod efallai yn dai sy'n bell allan o drefi a phentrefi. Rydym hefyd yn ystyried yr hyn y gallwn ei wneud i helpu'r rheini. Fodd bynnag, mae'r Llywodraeth wedi creu polisi cryf i sicrhau y bydd gan 96% fynediad i fand eang erbyn 2015.

The First Minister: The aim is that 96% of Welsh homes will have access to broadband by 2015. The contract has been awarded. On those remaining, it is more difficult because perhaps they are homes that are a long way away from towns and villages. We are also considering what we can do to assist those. However, the Government has put a robust policy in place to ensure that 96% have access to broadband by 2015.

Datganiad a Chyhoeddiad Busnes Business Statement and Announcement

The Minister for Finance and Leader of the House (Jane Hutt): I have three changes to report to this week's planned business. Today's statement on the draft budget for 2013-14 and the statement on supporting Welsh students have been extended to allow Members greater opportunity for questions. A small change has been made to clarify the title of the statement on 'Families First: Learning and Future Direction'. Business for the next three weeks is as shown on the business statement and announcement, which can be found among the agenda papers that are available to Members electronically.

Andrew R.T. Davies: Is it possible for the Minister for business and enterprise to bring a statement forward on enterprise zones in Wales, with particular reference to the Cardiff enterprise zone and the central business district? The Welsh Government allocated some £30 million for the proposal some considerable time ago now, and the project does not seem to have advanced at all. I have spoken to people within Cardiff Council who have grave concerns about the ability of the council and the Welsh Government to deliver the project. A statement outlining how the Welsh Government proposes to take it forward in partnership with Cardiff Council would be greatly appreciated and would clear up many grey areas surrounding this ambitious project.

Jane Hutt: I think that the Minister for business and enterprise is progressing the enterprise zone plans on a case-by-case basis. You mentioned the Cardiff zone, but clearly, she wants to report to the Assembly on progress on all the enterprise zones, and she will be coming forth with that statement.

2.30 p.m.

Rebecca Evans: Last year, I welcomed the announcement of targeted spot checks in hospitals, to ensure dignity in care, following the publication of the report of the Commissioner for Older People in Wales, which found that some care was shamefully

Y Gweinidog dros Gyllid ac Arweinydd y Tŷ (Jane Hutt): Mae gennyf dri newid i'w hadrodd i fusnes arfaethedig yr wythnos hon. Mae datganiad heddiw ar y gyllideb ddrafft ar gyfer 2013-14 a'r datganiad ar gefnogi myfyrwyr o Gymru wedi cael eu hymestyn er mwyn rhoi cyfle i Aelodau ofyn mwy o gwestiynau. Mae newid bach wedi cael ei wneud i egluro teitl y datganiad ar 'Teuluoedd yn Gyntaf: Dysgu a Chyfeiriad i'r Dyfodol'. Mae busnes ar gyfer y tair wythnos nesaf fel ag y gwelir yn y datganiad a chyhoeddiad busnes, sydd ar gael ymhlith papurau'r agenda sydd ar gael i Aelodau yn electronig.

Andrew RT Davies: A yw'n bosibl i'r Gweinidog dros fusnes a menter i ddod â datganiad gerbron ar barthau menter yng Nghymru, gan gyfeirio'n benodol at barth menter Caerdydd a'r ardal fusnes ganolog? Mae Llywodraeth Cymru wedi dyrannu rhyw £30 miliwn ar gyfer y cynnig beth amser yn ôl erbyn hyn, ac nid yw'r prosiect yn ymddangos i fod wedi symud ymlaen o gwbl. Rwyf wedi siarad â phobl o fewn Cyngor Caerdydd sydd â phryderon difrifol am allu'r cyngor a Llywodraeth Cymru i gyflawni'r prosiect. Byddai datganiad yn amlinellu sut mae Llywodraeth Cymru yn bwriadu mynd ymlaen ag ef mewn partneriaeth â Chyngor Caerdydd yn cael ei werthfawrogi'n fawr a byddai'n clirio llawer o aneglurder ynghylch y prosiect uchelgeisiol hwn.

Jane Hutt: Credaf fod y Gweinidog ar gyfer busnes a menter yn bwrw ymlaen â'r cynlluniau ardal fenter fesul achos. Soniasoch am barth Caerdydd, ond yn amlwg, mae hi eisiau adrodd i'r Cynulliad ar gynnydd yn yr holl ardaloedd menter, a bydd yn mynd yn ei blaen â'r datganiad hwnnw.

Rebecca Evans: Y llynedd, croesewais y cyhoeddiad o hapwiriadau wedi'u targedu mewn ysbytai, i sicrhau urddas mewn gofal, yn dilyn cyhoeddi adroddiad y Comisiynydd ar gyfer Pobl Hŷn yng Nghymru, a ganfu fod rhywfaint o ofal yn warthus o annigonol.

inadequate. I would welcome a Government statement, updating the Assembly on how many of these targeted spot checks have been undertaken and where, and on what their findings and outcomes have been.

Jane Hutt: Rebecca Evans raises an important point. We all saw the older people's commissioner's report. We are committed to ensuring dignity in care for all patients in Wales. I believe that the Minister for health would want me to say that Health Inspectorate Wales continues to carry out unannounced spot checks as part of the new programme; that follows the older person's commissioner's report of last year. The Chief Nursing Officer for Wales is working closely with health boards and trusts to review the response to the older people's commissioner's formal report. Therefore, I assure the Member that this is being taken seriously by the Minister and her officials, and by clinicians.

Simon Thomas: As the Leader of the House, could you ask yourself, as the Minister with responsibility for equalities, for some kind of debate on the multiplicity and diversity of cultures that we have in Wales. I ask for that because of an unfortunate recent event in Llanelli, where Councillor Keri Thomas of Tyisha ward blamed the Polish people in Llanelli for the on-street drinking there. He said,

'Whatever the cultural name for it is, I do get problems with Polish people.'

This has undermined the work of the Llanelli Multicultural Network, as well as people, for example, in the Polish-Welsh Mutual Association in Llanelli. Llanelli has a huge number of Polish people, who have gone there to work, and many of them are in work. It would be a good opportunity to nip this kind of blaming in the bud early on. By the way, Keri Thomas is a Labour councillor.

Jane Hutt: This is a serious concern to me as Minister with responsibility for equalities. We applaud our diversity. I have made many visits to Llanelli, where I have met with vibrant multicultural and multi-ethnic

Byddwn yn croesawu datganiad gan y Llywodraeth, yn diweddarau'r Cynulliad ar faint o'r hapwiriadau wedi'u targedu sydd wedi cael eu cynnal ac ymhle, ac ar beth oedd eu canfyddiadau a'u canlyniadau.

Jane Hutt: Mae Rebecca Evans yn codi pwynt pwysig. Rydym i gyd wedi gweld adroddiad y comisiynydd pobl hŷn. Rydym wedi ymrwymo i sicrhau urddas mewn gofal i bob claf yng Nghymru. Credaf y byddai'r Gweinidog dros iechyd am i mi ddweud bod Arolygiaeth Gofal Iechyd Cymru yn parhau i gynnal hapwiriadau dirybudd fel rhan o raglen newydd; sy'n dilyn adroddiad y comisiynydd pobl hŷn y flwyddyn ddiwethaf. Mae Prif Swyddog Nyrsio Cymru yn gweithio'n agos gyda byrddau iechyd ac ymddiriedolaethau i adolygu'r ymateb i adroddiad ffurfiol y comisiynydd pobl hŷn. Felly, gallaf sicrhau'r Aelod fod hyn yn cael ei gymryd o ddifrif gan y Gweinidog a'i swyddogion, a chan glinigwyr.

Simon Thomas: Fel Arweinydd y Tŷ, a allech chi ofyn i chi'ch hun, fel y Gweinidog sydd â chyfrifoldeb dros gydraddoldeb, am ryw fath o ddadl ar luosogrwydd ac amrywiaeth y diwylliannau sydd gennym yng Nghymru. Yr wyf yn gofyn am hynny oherwydd digwyddiad diweddar anffodus yn Llanelli, lle'r oedd y Cynghorydd Keri Thomas o ward Tyisha yn beio pobl o Wlad Pwyl yn Llanelli am yr yfed ar y stryd a geir yno. Meddai:

Beth bynnag yr enw diwylliannol arno, rwyf yn cael problemau gyda phobl o Wlad Pwyl.

Mae hyn wedi tanseilio gwaith Rhwydwaith Amlddiwylliannol Llanelli, yn ogystal â phobl, er enghraifft, yng Nghymdeithas Gydfuddiannol Pwyliaid Cymru yn Llanelli. Mae gan Lanelli nifer fawr o bobl o Wlad Pwyl, sydd wedi mynd yno i weithio, ac mae llawer ohonynt yn gweithio. Byddai'n gyfle da i roi diwedd ar y math hwn o feio yn gynnar. Gyda llaw, cynghorydd Llafur yw Keri Thomas.

Jane Hutt: Mae hyn yn bryder difrifol i mi fel Gweinidog sydd â chyfrifoldeb dros gydraddoldeb. Rydym yn canmol ein hamrywiaeth. Rwyf wedi ymweld llawer â Llanelli, lle rwyf wedi cwrdd â chymunedau

communities, who are engaged in tackling all sorts of social issues, across the community. Lessons will have been learned as a result of this. I would expect that local authorities, which now have a duty to deliver specific equality duties, will embrace the opportunities to promote diversity and understanding, as well as community cohesion, which is what this is crucially about.

Kirsty Williams: The Minister with responsibility for transport is currently carrying out a review of policy regarding the placement of brown signs along the roads of Wales. Could you ensure that time is made available for a debate on his new policy in the Chamber? Brown signs, and their availability, continue to be a source of great concern in my constituency. For instance, the Cambrian Arms in Builth Road has had great difficulties in attracting business since the opening of the new A470 at Cwmbach Llechryd, but would not qualify for brown signs under the current regime. We need a greater flexibility, so that businesses that are near trunk roads are not disadvantaged. I am sure that it would be of great interest to Members if we could debate that policy in the Chamber.

Jane Hutt: I am sure that the Member for Brecon and Radnorshire would welcome the fact that the Minister is considering this issue. It is a key issue for tourism and visitor destination in Wales. The Minister will be making a statement as he concludes the review of the brown signs policy.

Janet Finch-Saunders: Concerns have been raised with me that the anti-disability discrimination measures that are contained in the Equality Act 2010, and Part M of the Building Regulations 2004, which were revised in 2010, are not necessarily being applied uniformly and consistently by some of our public authorities in Wales. I wish to call for a statement on how the Welsh Government is monitoring and enforcing compliance by local authorities with regard to Part M of the Building Regulations 2010, as well as on the assessments, sanctions and enforcement measures in place where these

amlddiwylliannol ac aml-ethnig bywiog, sy'n ymwneud â mynd i'r afael â phob math o faterion cymdeithasol, ar draws y gymuned. Bydd gwersi wedi eu dysgu o ganlyniad i hyn. Byddwn yn disgwyl y bydd awdurdodau lleol, sydd â dyletswydd bellach i gyflawni dyletswyddau cydraddoldeb penodol, i groesawu'r cyfleoedd i hyrwyddo amrywiaeth a dealltwriaeth, yn ogystal â chydlynu cymunedol, a dyna a geir yma yn hanfodol.

Kirsty Williams: Mae'r Gweinidog sydd â chyfrifoldeb am drafnidiaeth ar hyn o bryd yn cynnal adolygiad o bolisi mewn perthynas â lleoli arwyddion brown ar hyd y ffyrdd yng Nghymru. A allech chi sicrhau bod amser ar gael ar gyfer dadl ar ei bolisi newydd yn y Siambr? Mae arwyddion Brown, a'u hargaeledd, yn parhau i fod yn ffynhonnell pryder mawr yn fy etholaeth. Er enghraifft, mae'r Cambrian Arms yn Builth Road wedi cael anawsterau mawr mewn denu busnes ers agor yr A470 newydd yng Nghwmbach Llechryd, ond ni fyddai'n gymwys i gael arwyddion brown o dan y drefn bresennol. Mae angen mwy o hyblygrwydd, fel nad yw busnesau sy'n agos at gefnffyrdd dan anfantais. Yr wyf yn siŵr y byddai o ddiddordeb mawr i Aelodau pe gallem drafod y polisi hwnnw yn y Siambr.

Jane Hutt: Yr wyf yn siŵr y byddai'r Aelod dros Frycheiniog a Sir Faesyfed yn croesawu'r ffaith bod y Gweinidog yn ystyried y mater hwn. Mae'n fater allweddol ar gyfer twristiaeth a chyrchfannau ymwelwyr yng Nghymru. Bydd y Gweinidog yn gwneud datganiad wrth iddo gwblhau'r adolygiad o'r polisi arwyddion brown.

Janet Finch-Saunders: Mae pryderon wedi'u codi gyda mi nad oedd y mesurau gwahaniaethu ar sail anabledd sy'n cael eu cynnwys yn Neddff Cydraddoldeb 2010, a Rhan M o Reoliadau Adeiladu 2004, a gafodd eu diwygio yn 2010, o reidrwydd yn cael eu defnyddio'n wastad ac yn gyson gan rai o'n hawdurdodau cyhoeddus yng Nghymru. Hoffwn alw am ddatganiad ar sut mae Llywodraeth Cymru yn monitro a gorfodi cydymffurfiaeth gan awdurdodau lleol o ran Rhan M o Reoliadau Adeiladu 2010, yn ogystal ag ar yr asesiadau, y cosbau a'r mesurau gorfodi sydd wedi'u sefydlu lle

guidelines are not adhered to at all.

Jane Hutt: Janet Finch-Saunders raises an important point, which was reflected in the framework for action for independent living for disabled people, which I launched last week. There is a consultation on that and these are key issues with regard to the responsibilities of local authorities and the responsibilities of not only the Welsh Government, but the Equalities and Human Rights Commission, in monitoring the implementation of the specific equality duties that I have just commented upon. This is an ideal time, therefore, for you and other Members to feed into this consultation.

Suzu Davies: In my request for a statement on Safe Routes to School last week, you replied that your Government had pioneered Safe Routes to School and Safe Routes in Communities over the year and allocated a great deal of money as a result of priorities that had been put forward by local authorities, which included pupil engagement in developing those plans. You also said that you knew that lessons had been learned and taken on board. Minister, I and other Members would like to know what those lessons are, what your Government has taken on board and what it proposes to do next. A ministerial statement is therefore not just timely, but needed, particularly in view of the Carmarthenshire incident, and if the Minister for Local Government and Communities is not prepared to make one, would you, as Leader of the House, consider tabling a debate on the subject instead?

Jane Hutt: Clearly, you accept that the response I gave to your question last week was appropriate in terms of our commitment as a Government to promote and expand the Safe Routes to Schools scheme into Safe Routes in Communities. That, in fact, developed out of evidence from the implementation of Safe Routes to School. I am sure that the Minister will want to make a statement on this to update Members on the good news, as well as the lessons learned, which are crucial, as you say, in terms of

nad yw'r canllawiau yn cael eu dilyn i o gwbl.

Jane Hutt: Mae Janet Finch-Saunders yn codi pwynt pwysig, a adlewyrchwyd yn y fframwaith ar gyfer gweithredu ar gyfer byw'n annibynnol i bobl anabl, a lansiwyd gennyf yr wythnos diwethaf. Mae ymgynghoriad ar hynny ac mae'r rhain yn faterion allweddol o ran cyfrifoldebau awdurdodau lleol a chyfrifoldebau nid yn unig Llywodraeth Cymru, ond y Comisiwn Cydraddoldeb a Hawliau Dynol, wrth fonitro gweithredu'r dyletswyddau cydraddoldeb penodol yr wyf newydd wneud sylwadau arnynt. Mae hwn yn amser delfrydol, felly, i chi ac Aelodau eraill i gyfrannu at yr ymgynghoriad hwn.

Suzu Davies: Yn fy nghais am ddatganiad ar Lwybrau Diogel i'r Ysgol yr wythnos diwethaf, ateboch chi fod eich Llywodraeth wedi arloesi Llywybrau Diogel i'r Ysgol a Llywybrau Diogel mewn Cymunedau yn ystod y flwyddyn ac wedi dyrannu llawer iawn o arian o ganlyniad i flaenoriaethau a oedd wedi'u cyflwyno gan awdurdodau lleol, a oedd yn cynnwys ymgysylltiad disgyblion wrth ddatblygu'r cynlluniau hynny. Dywedasoch hefyd eich bod yn gwybod bod gwersi wedi'u dysgu a'u derbyn. Weinidog, hoffwn i ac Aelodau eraill wybod beth yw'r gwersi hynny, beth y mae eich Llywodraeth wedi ei ddysgu a'r hyn y mae'n bwriadu ei wneud nesaf. Mae datganiad gweinidogol, felly, nid yn unig yn amserol, ond mae ei angen, yn enwedig o ystyried y digwyddiad yn Sir Gaerfyrddin, ac os nad yw'r Gweinidog dros Lywodraeth Leol a Chymunedau yn barod i wneud, a fydddech chi, fel Arweinydd y Tŷ, yn ystyried cyflwyno dadl ar y pwnc yn lle hynny?

Jane Hutt: Yn amlwg, rydych yn derbyn bod yr ymateb a roddais i'ch cwestiwn yr wythnos diwethaf yn briodol o ran ein hymrwymiad fel Llywodraeth i hyrwyddo ac ehangu'r cynllun Llywybrau Diogel i'r Ysgol i'r cynllun Llywybrau Diogel mewn Cymunedau. Datblygodd hynny, mewn gwirionedd, allan o dystiolaeth o weithredu Llywybrau Diogel i'r Ysgol. Rwy'n siŵr y bydd y Gweinidog yn awyddus i wneud datganiad am hyn i ddiweddarau Aelodau ar y newyddion da, yn ogystal â'r gwersi a ddysgwyd, sy'n

unfortunate adverse incidents, and on the productive and constructive use of Safe Routes in Communities.

Nick Ramsay: Could we have a statement from the Minister for Health and Social Services regarding ambulance response times in Wales and an update on what is being done to improve them, specifically with regard to cross-border issues? Only this weekend, a constituent of mine living in Monmouth, who had broken his leg, had to wait two hours for an ambulance to come over the border from Coleford. I was under the impression that this kind of cross-border ambulance service issue had been ironed out. Clearly, there is still an issue and I would be grateful to hear what policies the Minister for Health and Social Services proposes to put in place to try to improve the situation in the future?

Jane Hutt: I am sure that Nick Ramsay will recognise that the Welsh ambulance service experienced a period of unprecedented pressure in the summer, which put a strain on services and staff. Also, in July, it reported an increase in the number of inappropriate 999 calls. Clearly, if the ambulance service is to provide the standards that we expect of it and meet targets, it must be used appropriately. However, I know that the Minister would want any cases of that kind to be drawn to the attention of the ambulance trust so that we can assess the reasons for those delays.

hollbwysig, fel y dywedwch, o ran digwyddiadau anffafriol anffodus, ac ar y defnydd cynhyrchiol ac adeiladol o Lwybrau Diogel mewn Cymunedau.

Nick Ramsay: A allem ni gael datganiad gan y Gweinidog dros Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol ynghylch amseroedd ymateb ambiwlansys yng Nghymru a diweddariad ar yr hyn sy'n cael ei wneud i'w gwella, yn benodol mewn perthynas â materion trawsffiniol? Dim ond y penwythnos hwn, roedd un o fy etholwyr oedd yn byw yn Nhrefynwy, a oedd wedi torri ei goes, wedi gorfod aros am ddwy awr am ambiwlans i ddod dros y ffin o Coleford. Roeddwn dan yr argraff bod y math hwn o fater gwasanaeth ambiwlans traws-ffiniol wedi cael ei ddatrys. Yn amlwg, mae'n dal yn broblem a byddwn yn ddiolchgar o glywed pa bolisiau y mae'r Gweinidog dros Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol yn bwriadu eu rhoi ar waith i geisio gwella'r sefyllfa yn y dyfodol?

Jane Hutt: Yr wyf yn siŵr y bydd Nick Ramsay yn cydnabod bod gwasanaeth ambiwlans Cymru wedi profi cyfnod o bwysau na welwyd ei debyg yn yr haf, sy'n rhoi straen ar wasanaethau a staff. Hefyd, ym mis Gorffennaf, adroddodd am gynnydd yn nifer y galwadau 999 amhriodol. Yn amlwg, os yw'r gwasanaeth ambiwlans i ddarparu'r safonau yr ydym yn disgwyl ganddo a bodloni targedau, rhaid ei ddefnyddio'n briodol. Fodd bynnag, gwn y byddai'r Gweinidog am i unrhyw achosion o'r fath gael eu tynnu i sylw'r ymddiriedolaeth ambiwlans fel y gallwn asesu'r rhesymau am yr oedi.

Datganiad: Cyllideb Ddrafft 2013-14 Statement: Draft Budget 2013-14

The Minister for Finance and Leader of the House (Jane Hutt): Llywydd, the draft budget I publish today sets out our spending plans for the next two years. We are midway through the current spending review period, and this budget for growth and jobs reflects the steps we have already taken to respond to the continuing difficult economic context as well as the most significant budget reductions by the UK Government in a generation. The plans I am publishing today build on the

Y Gweinidog Cyllid ac Arweinydd y Tŷ (Jane Hutt): Lywydd, mae'r gyllideb ddrafft yr wyf yn ei chyhoeddi heddiw yn nodi ein cynlluniau gwariant ar gyfer y ddwy flynedd nesaf. Rydym hanner ffordd drwy'r cyfnod adolygu gwariant presennol, ac mae'r gyllideb hon ar gyfer twf a swyddi yn adlewyrchu'r camau a gymerwyd gennym eisoes i ymateb i'r cyd-destun economaidd anodd parhaus yn ogystal â'r gostyngiadau mwyaf sylweddol yn y gyllideb gan

decisions we have already taken over the last two years to revive and boost our economy and to deliver better and more efficient public services with improved outcomes for Wales. When we published our plans last year, there was broad consensus around our focus on growth and jobs. This remains our priority. Since the final budget for 2012-13 was approved last December, we have continued to take action to support business in Wales, providing a further economic stimulus in February by announcing an additional £15 million to expand the Wales economic growth fund. We have also provided an additional £44 million for capital investment for hospitals, road improvements and housing, and this was announced as part of a more strategic approach to capital investment through the Wales infrastructure investment plan, which I published in May.

Support through capital investment is a major lever for delivering modern public services and providing investment in the economy. That is why I am announcing today an additional £175 million capital investment in this draft budget to support key infrastructure projects throughout Wales. This investment has been allocated in line with the priorities set out in the Wales infrastructure investment plan, and it includes: £65 million for improving transport, on road infrastructure; £10 million for improving telecommunications networks; £22 million for investment in housing, including energy efficiency; £43 million to support delivery of efficient and effective public services, including hospitals and Flying Start; and £25 million for improving the quality of the educational estate, in schools and colleges.

Investing in flood and coastal erosion risk management is an important priority for this Government. That is why we are also allocating an extra £10 million to protect properties across Wales from the risk of flooding. I am confident that this package of

Lywodraeth y DU mewn cenhedlaeth. Mae'r cynlluniau yr wyf yn eu cyhoeddi heddiw yn adeiladu ar y penderfyniadau yr ydym eisoes wedi'u cymryd dros y ddwy flynedd ddiwethaf i adfywio a rhoi hwb i'n economi ac i ddarparu gwasanaethau cyhoeddus gwell a mwy effeithlon gyda gwell canlyniadau ar gyfer Cymru. Pan gyhoeddwyd ein cynlluniau y llynedd, cafwyd consensws eang ynghylch ein ffocws ar dwf a swyddi. Dyma yw ein blaenoriaeth o hyd. Ers y gyllideb derfynol ar gyfer 2012-13 gael ei chymeradwyo fis Rhagfyr diwethaf, rydym wedi parhau i gymryd camau i gefnogi busnesau yng Nghymru, gan ddarparu ysgogiad economaidd pellach ym mis Chwefror gan gyhoeddi swm ychwanegol o £15 miliwn i ehangu cronfa twf economaidd Cymru. Rydym hefyd wedi darparu swm ychwanegol o £44 miliwn ar gyfer buddsoddiad cyfalaf ar gyfer ysbytai, gwelliannau ffyrdd a thai, a chafodd hyn ei gyhoeddi fel rhan o ddull mwy strategol o fuddsoddi cyfalaf drwy'r cynllun buddsoddi yn seilwaith Cymru, a gyhoeddwyd gennyf ym mis Mai.

Mae cymorth trwy fuddsoddi cyfalaf yn ddull pwysig ar gyfer darparu gwasanaethau cyhoeddus modern a darparu buddsoddiad yn yr economi. Dyna pam yr wyf yn cyhoeddi heddiw fuddsoddiad cyfalaf ychwanegol o £175 miliwn yn y gyllideb ddrafft hon i gefnogi prosiectau seilwaith allweddol ledled Cymru. Mae'r buddsoddiad hwn wedi cael ei ddyrannu yn unol â'r blaenoriaethau a nodir yn y cynllun buddsoddi mewn seilwaith Cymru, ac mae'n cynnwys: £65 miliwn ar gyfer gwella trafndiaeth, ar y seilwaith ffyrdd; £10 miliwn ar gyfer gwella rhwydweithiau telathrebu; £22 miliwn ar gyfer buddsoddi mewn tai, gan gynnwys effeithlonrwydd ynni; £43 miliwn i gefnogi'r gwaith o gyflawni gwasanaethau cyhoeddus effeithlon ac effeithiol, gan gynnwys ysbytai a Dechrau'n Deg, a £25 miliwn i wella ansawdd yr ystâd addysgol, mewn ysgolion a cholegau.

Mae buddsoddi mewn rheoli risg llifogydd ac erydu arfordirol yn flaenoriaeth bwysig i'r Llywodraeth hon. Dyna pam yr ydym hefyd yn dyrannu £10 miliwn ychwanegol i ddiogelu eiddo ar draws Cymru rhag y perygl o lifogydd. Rwyf yn hyderus y bydd y pecyn

investment will make a real difference to Wales, creating or supporting more than 3,000 jobs over the next two years. This additional investment will deliver longer term benefits for the economy and, vitally, better infrastructure for our key public services, while maximising procurement opportunities within the local economy.

We will also be making further allocations for the Wales economic growth fund and for enterprise zones, which are priority areas for investment and will play a significant role in providing an economic stimulus across Wales. We have ensured that our plans maximise capital investment and provide support to the economy. However, also at the forefront of our ambitions has been a focus on protecting front-line services and mitigating the impact of the UK Government cuts on the most vulnerable—sustaining the investment of £129 million that we made last year for our ‘five for a fairer future’ commitments. That is why we said from the outset of this spending review period that we would protect the health budget from reductions. This action, together with the additional £288 million for the NHS announced in last year’s budget, up to 2014-15, reflects our commitment to protecting investment in the health service. It is also why we are steadfast in our commitment to protecting investment in schools. Over the whole of the spending review period, this means an extra £185 million invested in schools, the majority of which will be funded via the local government revenue support grant.

Alongside our protection for investment in schools, we are maintaining our commitment to the pupil deprivation grant. In 2013-14, the grant will increase by £4.7 million to £36.8 million. We are also extending the scope of the grant to include looked-after children. The people of Wales deserve high-quality local services. That is why we have taken a different approach to local government in Wales. Our settlement for local government ensures that it continues to be better funded than in England. It also means that, by 2014-

buddsoddi hwn yn gwneud gwahaniaeth go iawn i Gymru, yn creu neu gefnogi mwy na 3,000 o swyddi dros y ddwy flynedd nesaf. Bydd y buddsoddiad ychwanegol yn sicrhau manteision tymor hwy ar gyfer yr economi ac, yn allweddol, seilwaith gwell ar gyfer ein gwasanaethau cyhoeddus allweddol, tra'n gwneud y gorau o gyfleoedd caffael o fewn yr economi leol.

Byddwn hefyd yn gwneud dyraniadau pellach ar gyfer cronfa twf economaidd Cymru ac ar gyfer ardaloedd menter, sydd yn feysydd blaenoriaeth ar gyfer buddsoddi a bydd yn chwarae rôl arwyddocaol wrth ddarparu ysgogiad economaidd ar draws Cymru. Rydym wedi sicrhau bod ein cynlluniau yn gwneud y gorau o fuddsoddiad cyfalaf ac yn darparu cefnogaeth i'r economi. Fodd bynnag, hefyd yn flaenllaw yn ein huchelgeisiau roedd ffocws ar ddiogelu gwasanaethau rheng flaen a lleddfu effaith toriadau Llywodraeth y DU ar y mwyaf agored i niwed - cynnal y buddsoddiad o £129 miliwn a wnaethom y llynedd ar gyfer ein hymrwymiaidau 'pump am ddyfodol tecach'. Dyna pam y gwnaethom ddweud o gychwyn cyntaf y cyfnod adolygu gwariant hwn y byddem yn amddiffyn y gyllideb iechyd rhag gostyngiadau. Mae'r weithred hon, ynghyd â'r £288 miliwn ychwanegol ar gyfer y GIG a gyhoeddwyd yng nghyllideb y llynedd, hyd at 2014-15, yn adlewyrchu ein hymrwymiad i warchod y buddsoddiad yn y gwasanaeth iechyd. Dyma hefyd pam yr ydym yn dal yn gadarn yn ein hymrwymiad i ddiogelu buddsoddiad mewn ysgolion. Dros yr holl gyfnod adolygu gwariant, mae hyn yn golygu £185 miliwn ychwanegol wedi'i fuddsoddi mewn ysgolion, bydd y rhan fwyaf ohonynt yn cael eu hariannu drwy'r grant cynnal refeniw llywodraeth leol.

Ochr yn ochr â'n diogelu ar gyfer buddsoddi mewn ysgolion, rydym yn cynnal ein hymrwymiad i'r grant amddifadedd disgyblion. Yn 2013-14, bydd y grant yn cynyddu o £4.7 miliwn i £36.8 miliwn. Rydym hefyd yn ymestyn cwmpas y grant i gynnwys plant sy'n derbyn gofal. Mae pobl Cymru yn haeddu gwasanaethau lleol o ansawdd uchel. Dyna pam yr ydym wedi cymryd agwedd wahanol i lywodraeth leol yng Nghymru. Mae ein setliad ar gyfer llywodraeth leol yn sicrhau ei bod yn parhau i

15, social services budgets in the revenue support grant will be £35 million higher each year than in 2010-11.

With the action that the UK Government is taking on welfare reform, it is more important than ever that we continue to maintain universal benefits, as they provide a vital shield for people who benefit from our concessionary fares scheme, our free prescriptions, our free school breakfasts, our free school milk and our free swimming programme. Through today's budget for growth and jobs, despite the impact of a series of real-term cuts, we have ensured that no departmental budget has reduced compared with previously published plans and, in every case, we have been able to increase investment. Our budget proposals cover the final two years of the current spending review period, the last years for which we have firm settlement figures from the UK Government. As we await an announcement from the UK Government on the next spending review, we are continuing to use the resources available to us in the most effective way.

In addition to our capital allocations, we are developing innovative financing opportunities to ensure that the resources that are available to Wales are used to deliver maximum benefits for Wales. This includes the local government borrowing initiative, which will enable up to £170 million of investment in highways improvements over the next three years, creating jobs in the construction sector and substantial environmental benefits. The extra funding that we are announcing today for the Welsh housing partnership means that this £90 million-plus initiative, including up to £72 million-worth of private sector funding, will deliver well over 800 additional affordable homes in all parts of Wales. Other innovative financing opportunities will include options for the development of infrastructure Wales non-dividend investment vehicles. I will make further announcements in due course.

2.45 p.m.

gael ei hariannu'n well nag yn Lloegr. Mae hefyd yn golygu, erbyn 2014-15, y bydd cyllidebau gwasanaethau cymdeithasol yn y grant cynnal refeniw yn £35 miliwn yn uwch bob blwyddyn nag yn 2010-11.

Gyda'r camau y mae Llywodraeth y DU yn cymryd ar ddiwygio lles, mae'n fwy pwysig nag erioed ein bod yn parhau i gynnal buddion cyffredinol, gan eu bod yn darparu amddiffyniad hanfodol i bobl sy'n elwa ar ein cynllun tocynnau teithio rhatach, ein presgripsiynau am ddim, ein brecwast ysgol am ddim, ein llaeth ysgol am ddim a'n rhaglen nofio am ddim. Trwy gyllideb heddiw ar gyfer twf a swyddi, er gwaethaf effaith cyfres o doriadau termau real, yr ydym wedi sicrhau nad oes unrhyw gyllideb adrannol wedi gostwng o'i chymharu â chynlluniau a gyhoeddwyd yn flaenorol ac, ym mhob achos, rydym wedi gallu cynyddu buddsoddiad. Mae ein cynigion cyllideb yn cwmpasu dwy flynedd olaf y cyfnod adolygu gwariant presennol, y blynyddoedd olaf y mae gennym ffigurau setliad cadarn gan Lywodraeth y DU are u cyfer. Wrth i ni aros am gyhoeddiad gan Lywodraeth y DU ar yr adolygiad nesaf o wariant, rydym yn parhau i ddefnyddio'r adnoddau sydd ar gael i ni yn y ffordd fwyaf effeithiol.

Yn ychwanegol at ein dyraniadau cyfalaf, rydym yn datblygu cyfleoedd ariannu arloesol i sicrhau bod yr adnoddau sydd ar gael i Gymru yn cael eu defnyddio i sicrhau'r manteision mwyaf posibl i Gymru. Mae hyn yn cynnwys menter fenthyca llywodraeth leol, a fydd yn galluogi hyd at £170 miliwn o fuddsoddiad mewn gwelliannau priffyrdd dros y tair blynedd nesaf, gan greu swyddi yn y sector adeiladu a manteision amgylcheddol sylweddol. Mae'r cyllid ychwanegol yr ydym yn ei gyhoeddi heddiw ar gyfer y bartneriaeth tai Cymru yn golygu y bydd y fenter hon o £90 miliwn a mwy, gan gynnwys gwerth hyd at £72 miliwn o arian y sector preifat, yn darparu ymhell dros 800 o gartrefi fforddiadwy ychwanegol ym mhob rhan o Gymru. Bydd cyfleoedd ariannu arloesol eraill yn cynnwys opsiynau ar gyfer datblygu cyfryngau buddsoddi di-ddifidend seilwaith Cymru. Byddaf yn gwneud cyhoeddiadau pellach maes o law.

While we are confident that the steps we have taken will place us in a stronger position for the future, we cannot underestimate the difficulties presented by the current funding system. We continue to engage with the UK Government on a fair funding package for Wales, as well as pressing for access to our existing borrowing powers; we expect an announcement on these discussions shortly.

In preparing our draft budget, we have reviewed our spending plans to ensure that the resources that are available to us are targeted to deliver our priorities for Wales. Central to this work has been the programme for government annual report, published in May, which sets out the progress that we have made against our commitments. As a responsible Government, we are promoting growth and jobs underpinned by our commitment to social justice, equality and sustainable development. These are important long-term goals for this budget.

The spending plans that I am publishing today, backed by our equality impact assessment, support our commitment to tackling poverty, to protecting the most vulnerable in society and to ensuring that we improve the economic, social and environmental wellbeing for our own and future generations in Wales. We stand by the decisions that we have taken that shape our draft budget. I am confident that our investments in the economy, schools and skills, in health and in social services will ensure that we can deliver the key outcomes in our programme for government for the people of Wales.

Paul Davies: I thank the Minister for her statement outlining the Welsh Government's spending priorities for the next financial year. I welcome the fact that the Welsh Government has continued to produce an oral statement at the start of the budget process.

We continue to face difficult economic times, not only in Wales, but across the entire

Er ein bod yn hyderus y bydd y camau yr ydym wedi'u cymryd yn ein rhoi mewn sefyllfa gryfach ar gyfer y dyfodol, ni allwn danbrisió'r anawsterau a gyflwynir gan y system gyllido bresennol. Rydym yn parhau i ymgysylltu â Llywodraeth y DU ar becyn ariannu teg i Gymru, yn ogystal â phwyso am fynediad at ein pwerau benthyca presennol, rydym yn disgwyl cyhoeddiad ar y trafodaethau hyn cyn bo hir.

Wrth baratoi ein cyllideb ddrafft, rydym wedi adolygu ein cynlluniau gwariant er mwyn sicrhau bod yr adnoddau sydd ar gael i ni yn cael eu targedu i gyflawni ein blaenoriaethau ar gyfer Cymru. Yn ganolog i'r gwaith hwn yr oedd adroddiad blynyddol y rhaglen ar gyfer y llywodraeth, a gyhoeddwyd ym mis Mai, sy'n nodi'r cynnydd yr ydym wedi'i wneud yn erbyn ein hymrwymadau. Fel Llywodraeth gyfrifol, rydym yn hybu twf a swyddi yn seiliedig ar ein hymrwymiad i gyfiawnder cymdeithasol, cydraddoldeb a datblygiad cynaliadwy. Mae'r rhain yn nodau hirdymor pwysig ar gyfer y gyllideb hon.

Mae'r cynlluniau gwariant yr wyf yn eu cyhoeddi heddiw, a gefnogir gan ein hasesiad effaith ar gydraddoldeb, yn cefnogi ein hymrwymiad i fynd i'r afael â thlodi, i amddiffyn y mwyaf agored i niwed mewn cymdeithas ac i sicrhau ein bod yn gwella lles economaidd, cymdeithasol ac amgylcheddol ar gyfer ein cenedlaeth ni a chenedlaethau'r dyfodol yng Nghymru. Rydym yn dal at y penderfyniadau a gymerwyd gennym sy'n llunio ein cyllideb ddrafft. Yr wyf yn hyderus y bydd ein buddsoddiadau yn yr economi, ysgolion a sgiliau, mewn iechyd ac mewn gwasanaethau cymdeithasol yn sicrhau ein bod yn gallu cyflawni'r canlyniadau allweddol yn ein rhaglen ar gyfer llywodraeth ar gyfer pobl Cymru.

Paul Davies: Diolchaf i'r Gweinidog am ei datganiad yn amlinellu blaenoriaethau gwariant Llywodraeth Cymru ar gyfer y flwyddyn ariannol nesaf. Croesawaf y ffaith bod Llywodraeth Cymru wedi parhau i gynhyrchu datganiad llafar ar ddechrau proses y gyllideb.

Rydym yn parhau i wynebu cyfnod economaidd anodd, nid yn unig yng

United Kingdom. We must, therefore, spend every pound efficiently, delivering real outcomes for the Welsh people. As a result, the Welsh Government must produce a budget that is sensible and that delivers, making a real difference to the people of Wales. It will be no surprise to the Minister that we on this side of the Chamber believe that the Welsh Government should concentrate hard-earned taxpayers' resources mainly on health, education and the economy. Today's draft budget is for growth and jobs, as, indeed, was last year's budget; is the Minister therefore extremely disappointed that it has failed to deliver, given that we have seen no growth and that unemployment has increased to 8.9%? Indeed, in the last quarter, unemployment fell across the United Kingdom while, here in Wales, it increased.

Turning to some of the points in this draft budget, now, more than ever, the NHS needs our support, especially when local health boards throughout Wales are proposing wholesale changes to services. This financial year, health boards have been bailed out to the tune of £12 million, despite Government assurances that they would break even. In answer to questions last week, the First Minister seemed to pave the way for the Government do so again, despite repeated assurances that LHBs would not receive additional money. It seems to me that within Government is chaos and confusion—the left hand does not know what the right hand is doing, given that the Minister for Health and Social Services has insisted that no more money will be made available if health boards fail to meet their targets. I am sure that you all share the concerns of the Auditor General for Wales that the cash bailouts from the Welsh Government to local health boards are not sustainable in the longer term. Does the Minister share the auditor general's concerns, and will she confirm that this draft budget will be sufficient to fund our health service going forward, bearing in mind what we were told this time last year and the fact that we subsequently saw more money made available in bailouts?

Nghymru, ond ledled y Deyrnas Unedig gyfan. Rhaid inni, felly, wario pob punt yn effeithlon, gan sicrhau canlyniadau gwirioneddol i bobl Cymru. O ganlyniad, rhaid i Lywodraeth Cymru gynhyrchu cyllideb sy'n synhwyrol ac sy'n cyflawni, gan wneud gwahaniaeth gwirioneddol i bobl Cymru. Ni fydd yn syndod i'r Gweinidog ein bod ni ar yr ochr hon i'r Siambr yn credu y dylai Llywodraeth Cymru ganolbwyntio adnoddau haeddiannol trethdalwyr yn bennaf ar iechyd, addysg a'r economi. Mae'r gyllideb ddrafft heddiw ar gyfer twf a swyddi, fel, yn wir, yr oedd cyllideb y llynedd; ydi'r Gweinidog, felly, yn hynod o siomedig ei bod wedi methu â chyflawni, o gofio nad ydym wedi gweld unrhyw dwf a bod diweithdra wedi cynyddu i 8.9%? Yn wir, yn y chwarter diwethaf, mae diweithdra wedi gostwng ar draws y Deyrnas Unedig tra, yma yng Nghymru, mae wedi cynyddu.

Gan droi at rai o'r pwyntiau yn y gyllideb ddrafft, yn awr, yn fwy nag erioed, mae'r GIG angen ein cefnogaeth, yn enwedig pan fydd byrddau iechyd lleol ledled Cymru yn cynnig newidiadau ar raddfa eang i wasanaethau. Y flwyddyn ariannol hon, mae byrddau iechyd wedi eu hachub o gymaint â £12 miliwn, er gwaethaf sicrwydd y Llywodraeth y byddent yn mantoli'r cyfrifon. Mewn ateb i gwestiynau yr wythnos diwethaf, roedd yn ymddangos fod y Prif Weinidog yn paratoi'r ffordd i'r Llywodraeth wneud hynny eto, er gwaethaf sicrwydd dro ar ôl tro na fyddai Byrddau Iechyd Lleol yn derbyn arian ychwanegol. Mae'n ymddangos i mi fod anhrefn a dryswch o fewn y Llywodraeth – nid yw'r llaw chwith yn gwybod beth y mae'r llaw dde yn ei wneud, o gofio bod y Gweinidog dros Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol wedi mynnu na fydd dim mwy o arian ar gael os bydd byrddau iechyd yn methu â chyflawni eu targedau. Yr wyf yn siŵr eich bod i gyd yn rhannu pryderon Archwilydd Cyffredinol Cymru nad yw'r achubiaeth ariannol gan Lywodraeth Cymru i fyrddau iechyd lleol yn gynaliadwy yn y tymor hirach. A yw'r Gweinidog yn rhannu pryderon yr archwilydd cyffredinol, ac a fydd hi'n cadarnhau y bydd y gyllideb ddrafft yn ddigonol i ariannu ein gwasanaeth iechyd i symud ymlaen, gan gadw mewn cof yr hyn a ddywedwyd wrthym yr adeg yma y llynedd

a'r ffaith ein bod wedi gweld mwy o arian yn cael ei roi ar gael ar gyfer achubiaeth ariannol?

Let me remind Members that the NHS in Wales still faces the toughest funding settlement in the United Kingdom, with rising cost pressures and a significant funding gap in this financial year and beyond. The insufficient funding of the health service has been acknowledged by committees and, indeed, by backbench Members of the Government's own party in the last 12 months. I would therefore be grateful if the Minister would tell us exactly how she, as Minister for finance, expects local health boards to break even when the Welsh health service is not receiving a real-terms increase.

In relation to the budget for the economy, it is essential that the Welsh Government recognises the potential for small and medium-sized enterprises to grow the economy and to create the conditions needed for increased enterprise. This year and last year, Minister, you announced a budget for growth and jobs, which was an interesting choice of words given that both budgets allocated more to central services and administration than to the entire business and enterprise portfolio.

One main lever at the Welsh Government's disposal to support small businesses is, of course, business rates. I understand that the Minister for Business, Enterprise, Technology and Science will outline which recommendations she is willing to take forward from the business rates review in due course, even though the review was published in May this year. When the review was presented, the Welsh Government refused to commit to any of the recommendations, and Welsh businesses are therefore still waiting for any movement on business rates. Could the Minister tell us what discussions she has had with her colleague the Minister for business in relation to this review? Could she give an indication of whether consideration will be given to extending business rate relief in the budget—something that is much called for by the business community?

Gadewch imi atgoffa'r Aelodau bod y GIG yng Nghymru yn dal i wynebu'r setliad ariannu llymaf yn y Deyrnas Unedig, gyda phwysau costau cynyddol a bwlc ariannu sylweddol yn y flwyddyn ariannol hon a thu hwnt. Mae'r cyllid annigonol i'r gwasanaeth iechyd wedi cael ei gydnabod gan bwyllgorau ac, yn wir, gan Aelodau meinciau cefn plaid y Llywodraeth ei hun yn y 12 mis diwethaf. Felly, byddwn yn ddiolchgar pe byddai'r Gweinidog yn dweud wrthym yn union sut mae hi, fel Gweinidog dros gyllid, yn disgwyl i fyrddau iechyd lleol fantoli'r cyfrifon pan nad yw'r gwasanaeth iechyd yng Nghymru yn derbyn cynnydd mewn termau real.

Mewn perthynas â'r gyllideb ar gyfer yr economi, mae'n hanfodol bod Llywodraeth Cymru yn cydnabod y potensial ar gyfer mentrau bach a chanolig eu maint i dyfu'r economi ac i greu'r amodau sydd eu hangen ar gyfer menter gynyddol. Eleni a'r flwyddyn ddiwethaf, Weinidog, fe gyhoeddech chi gyllideb ar gyfer twf a swyddi, a oedd yn ddewis diddorol o eiriau o gofio bod y ddwy gyllideb yn dyrannu mwy i wasanaethau canolog a gweinyddu nag i'r portffolio busnes a menter cyfan.

Un prif dull sydd ar gael i Lywodraeth Cymru i gefnogi busnesau bach yw, wrth gwrs, trethi busnes. Deallaf y bydd y Gweinidog Busnes, Menter, Technoleg a Gwyddoniaeth yn amlinellu pa argymhellion y mae'n barod i'w symud ymlaen o'r adolygiad busnes trethi maes o law, er bod yr adolygiad wedi ei gyhoeddi ym mis Mai eleni. Pan gafodd yr adolygiad ei gyflwyno, gwrthododd Llywodraeth Cymru ymrwymo i unrhyw un o'r argymhellion, ac mae busnesau Cymru felly yn dal i aros am unrhyw symudiad ar ardrethi busnes. A allai'r Gweinidog ddweud wrthym pa drafodaethau y mae wedi'u cael gyda'i chydweithiwr, y Gweinidog dros fusnes mewn perthynas â'r adolygiad hwn? A allai hi roi syniad a fydd ystyriaeth yn cael ei rhoi i ymestyn y cynllun rhyddhad ar drethi busnes yn y gyllideb - rhywbeth y mae galw mawr amdano gan y gymuned fusnes?

In relation to the enterprise zones policy, there is still a great deal of uncertainty regarding which incentives are on offer, even though the Minister's statement today tells us that there will be further allocations for enterprise zones. Will the Minister give a detailed statement outlining which financial incentives the Welsh Government will now be providing for businesses wishing to locate in these enterprise zones?

In relation to the Government's broadband policy, I am pleased that the Minister for business announced earlier this year that £425 million will be invested to expand broadband services throughout Wales. However, can the Minister assure us that the needs of those with limited broadband, or indeed no broadband at all, will also be met, and not neglected at the expense of delivering superfast broadband in certain areas? In other words, will this investment be initially prioritised towards areas without a broadband service, and will this budget specifically take this aim into consideration?

As I have said before, it is important that the Welsh Government looks at other innovative financing models, and I am pleased that the Minister has made it clear today that she will be looking at such opportunities. I am sure that the Minister will agree that models such as the non-profit distributing model that operates in Scotland could improve our infrastructure and, at the same time, boost our economy. Can the Minister confirm that the Welsh Government is giving specific models, such as these, consideration alongside today's draft budget?

In relation to the budget for education and skills, it is essential that money is spent on the front line in our education system. I note from today's draft budget that the pupil deprivation grant will increase next year. The Welsh Government has said that each individual school will be able to decide how it spends its allocation of money to best improve attainment. While I am of course supportive of educational spend reaching the front line, it is essential that this money is not swallowed up by school budgets. Will the

Mewn perthynas â'r ardaloedd menter polisi, mae llawer iawn o ansicrwydd ynglŷn â pha gymhellion sydd ar gael, er bod datganiad y Gweinidog heddiw yn dweud wrthym y bydd dyraniadau pellach ar gyfer parthau menter. A wnaiff y Gweinidog roi datganiad manwl yn amlinellu pa gymhellion ariannol fydd Llywodraeth Cymru yn awr yn eu darparu i fusnesau sy'n dymuno lleoli yn y parthau menter hyn?

Mewn perthynas â pholisi band eang y Llywodraeth, yr wyf yn falch bod y Gweinidog dros fusnes wedi cyhoeddi yn gynharach eleni y bydd £425 miliwn yn cael ei fuddsoddi i ehangu gwasanaethau band eang ledled Cymru. Fodd bynnag, a all y Gweinidog ein sicrhau y bydd anghenion y rhai sydd â band eang cyfyngedig, neu yn wir ddim band eang o gwbl, hefyd yn cael eu bodloni, ac nid eu hesgeuluso ar draul darparu band eang cyflym iawn mewn ardaloedd penodol? Mewn geiriau eraill, fydd y buddsoddiad hwn yn cael ei flaenoriaethu i ddechrau tuag at ardaloedd heb wasanaeth band eang, ac a fydd y gyllideb hon yn ystyried y nod hwn yn benodol?

Fel yr wyf wedi dweud o'r blaen, mae'n bwysig bod Llywodraeth Cymru yn edrych ar fodelau cyllido arloesol eraill, ac rwy'n falch bod y Gweinidog wedi gwneud yn glir heddiw y bydd yn edrych ar gyfleoedd o'r fath. Rwy'n siŵr y bydd y Gweinidog yn cytuno y gallai modelau megis model dosrannu dielw sy'n gweithredu yn yr Alban wella ein seilwaith ac, ar yr un pryd, roi hwb i'n heconomi. A all y Gweinidog gadarnhau bod Llywodraeth Cymru yn ystyried modelau penodol, fel y rhain, ochr yn ochr â chyllideb ddrafft heddiw?

Mewn perthynas â'r gyllideb ar gyfer addysg a sgiliau, mae'n hanfodol bod arian yn cael ei wario ar y rheng flaen yn ein system addysg. Nodaf o gyllideb ddrafft heddiw y bydd y grant amddifadedd disgyblion yn cynyddu o'r flwyddyn nesaf. Mae Llywodraeth Cymru wedi dweud y bydd pob ysgol unigol yn gallu penderfynu sut y mae'n gwario ei dyraniad o arian i wella cyrhaeddiad orau. Er fy mod wrth gwrs yn gefnogol i weld gwario addysgol yn cyrraedd y rheng flaen, mae'n hanfodol nad yw'r arian hwn yn cael ei lyncu

Minister tell us how the Welsh Government is measuring the effectiveness of this policy, ensuring that it delivers value for money rather than just being swallowed up by individual school budgets?

Finally, the documentation that I received today asks the question: what is the Welsh Government for? Well, given that real outcomes for the people of Wales are not improving, the Welsh people are asking the same question. It is now crucial that the Welsh Government ensures that any spending through this Assembly is efficient and effective, delivering value for money and real outcomes for the people of Wales.

I thank the Minister again for today's statement, and look forward to scrutinising the draft budget further over the next few weeks.

Jane Hutt: I thank Paul Davies, the Welsh Conservatives' finance spokesperson, for his questions. I am grateful that he recognises the pressures that we face. Those pressures are faced by our businesses, families and communities, and I am grateful that you recognise that they are facing those pressures as a result of the mismanagement of the economy by the UK coalition Government—a UK Government that has driven us into a state of double-dip recession. In terms of the harsh times that we face, the fact is that in 2010, when your Government came into power, I immediately said that it was cutting too fast and too deep in the so-called emergency budget, which was not needed, in June of that year. We took the initiative, as a responsible Government—a Welsh Labour Government, and the One Wales Government—to take the responsibility to say that we would not make those cuts. Indeed, we took that funding from our reserves and from the careful way that we have been managing our financing.

In response to your final point about outcomes—and I will answer your other questions as well, Paul—it is this Welsh Government that is creating jobs for young people. It is creating 4,000 jobs a year for young people as a result of our commitment

gan gyllidebau ysgolion. A wnaiff y Gweinidog ddweud wrthym sut y mae Llywodraeth Cymru yn mesur effeithiolrwydd y polisi hwn, gan sicrhau ei fod yn cyflawni gwerth am arian yn hytrach na dim ond cael ei lyncu gan gyllidebau ysgolion unigol?

Yn olaf, mae'r ddogfennaeth a gefais heddiw yn gofyn y cwestiwn: ar gyfer beth y mae Llywodraeth Cymru? Wel, o ystyried nad yw'r canlyniadau gwirioneddol i bobl Cymru yn gwella, mae'r Cymry yn gofyn yr un cwestiwn. Mae'n hanfodol yn awr bod Llywodraeth Cymru yn sicrhau bod unrhyw wariant drwy'r Cynulliad hwn yn effeithlon ac yn effeithiol, gan ddarparu gwerth am arian a chanlyniadau go iawn i bobl Cymru.

Hoffwn ddiolch i'r Gweinidog eto am ddatganiad heddiw, ac rwy'n edrych ymlaen at graffu ar y gyllideb ddrafft ymhellach dros yr wythnosau nesaf.

Jane Hutt: Diolch i Paul Davies, llefarydd cyllid y Ceidwadwyr Cymreig, am ei gwestiynau. Yr wyf yn ddiolchgar ei fod yn cydnabod y pwysau sy'n ein hwynebu. Mae'r pwysau hwnnw'n cael ei wynebu gan ein busnesau, teuluoedd a chymunedau, ac yr wyf yn ddiolchgar eich bod yn cydnabod eu bod yn wynebu'r pwysau hwnnw o ganlyniad i gamreoli yr economi gan Lywodraeth glymblaid y DU - Llywodraeth y DU sydd wedi'n gyrru ni i gyflwr o ddirwasgiad dwbl. O ran yr amseroedd caled sy'n ein hwynebu, y ffaith yw, yn 2010, pan ddaeth eich Llywodraeth i rym, dywedais yn syth ei bod yn torri yn rhy gyflym ac yn rhy ddwfn yn y gyllideb frys fel y'i gelwir, nad oedd ei angen, ym mis Mehefin y flwyddyn honno. Cymerom ni'r cam cyntaf, fel Llywodraeth gyfrifol - Llywodraeth Lafur Cymru, a Llywodraeth Cymru'n Un - i gymryd y cyfrifoldeb i ddweud na fyddem yn gwneud y toriadau hynny. Yn wir, cymerom ni'r cyllid hwnnw o'n cronfeydd wrth gefn ac o'r ffordd ofalus yr ydym wedi bod yn rheoli ein cyllid.

Mewn ymateb i'ch pwynt olaf am ganlyniadau — a byddaf yn ateb eich cwestiynau eraill yn ogystal, Paul — y Llywodraeth Cymru yma sy'n creu swyddi i bobl ifanc. Mae'n creu 4,000 o swyddi y

to 'five for a fairer future'. It is for a fairer future for our young people that we created those jobs in group Jobs Growth Wales. Having jobs in the private, public and third sectors is making a difference to those young people's lives, as is those young people coming into those jobs being able to keep their education maintenance allowance and those going to university having the student support that they need.

I now move on to the issue of protecting NHS funding, which we are continuing to do. We are continuing to protect NHS funding in cash terms, despite the significant cuts to the Welsh budget. I am being very gentle and stateswoman-like in the way that I present my budget, but I am very tough and steely when it comes to defending our record and recognising that I have a budget of £15 billion, against the context of cuts of £2.1 billion by the UK Government since 2009-10 and a 45% capital cut. We are spending nearly 43% of our budget on health and social services. That is a record that I stand up to, as do as my Cabinet colleagues, in terms of protecting NHS funding. We are spending more on health per head of the population in Wales compared with England. We must also recognise the ever deteriorating situation of the NHS in England. Unlike the NHS in England, the NHS in Wales will remain founded in Bevan's principles of care provided free at the point of need and free from the privatisation that is dismantling the NHS in England.

Therefore, we are protecting the Welsh budget, despite the savage cuts, not only in health but elsewhere as well. This is where local government and many of your colleagues in local government—whom are not all leaders now fortunately—were pleased that we protected local government in our budget, by protecting the social services and children's budgets in real terms. That is crucial in terms of the consequences and the opportunities for health and social care to deliver. Finally on healthcare, I want to say that in 2012-13—this financial year—the overall NHS delivery budget rose from the

flwyddyn i bobl ifanc o ganlyniad i'n hymrwymiad i 'pump am ddyfodol tecach'. Er mwyn dyfodol tecach ar gyfer ein pobl ifanc y buom yn creu'r swyddi hynny yng ngrŵp Twf Swyddi Cymru. Mae cael swyddi yn y sectorau preifat, cyhoeddus a'r trydydd sector yn gwneud gwahaniaeth i fywydau'r bobl ifanc hynny, fel ag y mae gweld y bobl ifanc sy'n dod i mewn i'r swyddi hynny yn gallu cadw eu lwfans cynnal addysg a'r rhai sy'n mynd i'r brifysgol yn cael y cymorth i fyfyrwyr sydd ei angen arnynt.

Symudaf ymlaen yn awr at y cwestiwn o warchod cyllid y GIG, rhywbeth yr ydym yn parhau i'w wneud. Rydym yn parhau i ddiogelu arian y GIG mewn termau arian parod, er gwaethaf y toriadau sylweddol i gyllideb Cymru. Yr wyf yn bod yn dyner iawn a pharchus yn y ffordd yr wyf yn cyflwyno fy nghyllideb, ond yr wyf yn galed a chadarn pan ddaw'n fater o amddiffyn ein record a chydabod bod gennyf gyllideb o £15 biliwn, yn erbyn cyd-destun toriadau o £2.1 biliwn gan Lywodraeth y DU ers 2009-10 a gostyngiad cyfalaf o 45%. Rydym yn gwario bron i 43% o'n cyllideb ar iechyd a gwasanaethau cymdeithasol. Mae honno'n record yr wyf yn glynu wrthi, fel y mae fy nghydweithwyr yn y Cabinet, o ran diogelu cyllid y GIG. Rydym yn gwario mwy ar iechyd fesul pen o'r boblogaeth yng Nghymru o'i chymharu â Lloegr. Rhaid inni hefyd gydnabod sefyllfa ddirywiol gyson y GIG yn Lloegr. Yn wahanol i'r GIG yn Lloegr, bydd y GIG yng Nghymru yn aros yn seiliedig ar egwyddorion Bevan o ofal wedi'i ddarparu am ddim lle mae ei angen ac yn rhydd oddi wrth y preifateiddio sy'n datgymalu'r GIG yn Lloegr.

Felly, rydym yn gwarchod cyllideb Cymru, er gwaethaf y toriadau llym, nid yn unig ym maes iechyd ond mewn mannau eraill hefyd. Dyma lle'r oedd llywodraeth leol a llawer o'ch cydweithwyr mewn llywodraeth leol — nad ydynt i gyd yn arweinwyr yn awr yn ffodus — yn falch ein bod wedi amddiffyn llywodraeth leol yn ein cyllideb, trwy warchod y gwasanaethau cymdeithasol a chyllidebau plant mewn termau real. Mae hynny'n hollbwysig o ran y canlyniadau a'r cyfleoedd ar gyfer iechyd a gofal cymdeithasol i gyflawni. Yn olaf ynghylch

budget set in the previous year by more than 2% in both 2012-13 and 2013-14, with a similar investment to come in 2014-15. Therefore, do not preach to us, because you have nothing to preach except disaster in terms of the way that you are mismanaging the economy and the health service in England and in the way in which you are not recognising that we are protecting health and those other public services that impinge on the health budget.

It is important, in terms of your questions about the economy, that you recognise that the investment that we are making in the economy is critical and that the capital allocations that we have made and the announcements that we have made in our budget for growth and jobs are making a difference to the businesses and the economy of Wales. In fact, over the past six months, we have invested nearly £220 million to enable the investment priorities set out in our infrastructure investment plan to boost economic growth and jobs in Wales. When we meet with businesses at the council for economic renewal, they say to us, 'Yes, that means investment in transport, which is critical'. Therefore, we are improving transport with the £40 million for the Brynmawr to the Tredegar section of the Heads of the Valleys road dualling programme. That is accelerating the delivery of that important new reconstructed dual carriageway as part of the wider Heads of the Valley regeneration programme. That is what businesses want to hear from us today. They want to hear that we are investing in infrastructure, which will bring long-term economic benefits and provide the infrastructure to support the Ebbw Vale enterprise zone, and you also raise key questions about the enterprise zones. Each enterprise zone will have its own infrastructure needs and investments. We have already invested in Deeside and St Athan. For the economy, the investment of the further £10 million that I am announcing today to support the next generation broadband programme is crucial.

gofal iechyd, yr wyf am ei ddweud, yn 2012-13 — y flwyddyn ariannol hon — bod cyllideb darparu'r GIG yn gyffredinol wedi codi o'r gyllideb a bennwyd yn y flwyddyn flaenorol gan fwy na 2% yn 2012-13 a 2013-14, gyda buddsoddiad tebyg i ddod yn 2014-15. Felly, peidiwch â phregethu i ni, oherwydd nid oes gennych ddim i bregethu yn ei gylch ac eithrio trychineb o ran y ffordd yr ydych yn camreoli'r economi a'r gwasanaeth iechyd yn Lloegr ac yn y ffordd nad ydych yn cydnabod ein bod yn diogelu iechyd a'r gwasanaethau cyhoeddus eraill hynny sy'n effeithio ar y gyllideb iechyd.

Mae'n bwysig, o ran eich cwestiynau am yr economi, eich bod yn cydnabod bod y buddsoddiad yr ydym yn ei wneud yn yr economi yn allweddol a bod y dyraniadau cyfalaf yr ydym wedi eu gwneud a'r cyhoeddiadau a wnaed gennym yn ein cyllideb ar gyfer twf a swyddi yn gwneud gwahaniaeth i fusnesau ac economi Cymru. Yn wir, yn ystod y chwe mis diwethaf, rydym wedi buddsoddi bron i £220 miliwn i alluogi'r blaenoriaethau buddsoddi a nodir yn ein cynllun buddsoddi mewn seilwaith i hybu twf economaidd a swyddi yng Nghymru. Pan fyddwn yn cwrdd â busnesau yn y cyngor ar gyfer adnewyddu'r economi, maent yn dweud wrthym ni, 'Ie, mae hynny'n golygu buddsoddi mewn trafndiaeth, sydd yn allweddol'. Felly, rydym yn gwella trafndiaeth gyda'r £40 miliwn ar gyfer rhaglen ddeuoli adran Brynmawr i Dredegar ffordd Blaenau'r Cymoedd. Mae hynny'n cyflymu darpariaeth y ffordd ddeuol bwysig newydd ei hailadeiladu fel rhan o raglen adfywio ehangach Blaenau'r Cymoedd. Dyna mae busnesau yn awyddus i glywed oddi wrthym ni heddiw. Maent yn awyddus i glywed ein bod yn buddsoddi mewn seilwaith, a fydd yn dod â manteision hirdymor economaidd ac yn darparu'r seilwaith i gefnogi ardal fenter Glyn Ebwy, ac rydych hefyd yn codi cwestiynau allweddol am yr ardaloedd menter. Bydd gan bob ardal fenter eu hanghenion seilwaith a buddsoddiadau eu hunain. Rydym eisoes wedi buddsoddi yng Nglannau Dyfrdwy a Sain Tathan. Ar gyfer yr economi, mae'r buddsoddiad o £10 miliwn yr wyf yn ei gyhoeddi heddiw i gefnogi rhaglen band eang y genhedlaeth nesaf yn hanfodol.

3.00 p.m.

I am grateful, Paul, that you recognise the steps that we are taking with regards innovative financing. I know that you will welcome the Welsh housing partnership, which is a pioneering way in which we are bringing in the private sector and working with registered social landlords with their borrowing powers to ensure that we can build nearly 900 affordable homes. That is led by the Minister for housing through the housing Bill. I believe that this demonstrates that this truly is a budget for growth and jobs, set against the context of a mismanaged and failing Government in Westminster. We are using our resources effectively to back and revive our economy, to boost business and support the most vulnerable in our communities in Wales.

Ieuan Wyn Jones: Diolchaf i'r Gweinidog am ei datganiad. Wrth gwrs, nid ydym wedi cael amser eto i ymateb yn fanwl i'r cynigion sydd yn y gyllideb ddrafft. Fodd bynnag, rwy'n deall y bydd dadl yn yr wythnosau nesaf a fydd yn ein galluogi i roi ymateb mwy ystyrlon.

Mae'n rhaid inni ddechrau drwy gydnabod bod sefyllfa economaidd ac ariannol y Deyrnas Unedig yn gwaethygu'n ddifrifol iawn. Yn natganiad yr hydref y llynedd, dywedodd y Swyddfa Cyfrifoldeb am Gyllidebau y byddai'n rhagweld y byddai economi'r Deyrnas Unedig yn tyfu 0.9% yn 2011 a 0.7% eleni. Erbyn hyn, wrth gwrs, mae'r Swyddfa Ystadegau Gwladol wedi dweud mai 0.7% oedd yr economi wedi tyfu yn 2011, ac mae'r Sefydliad ar gyfer Cydweithrediad a Datblygiad Economaidd yn rhagweld y bydd yr economi yn crebachu 0.7% eleni. Os oedd y sefyllfa'n wael y llynedd, mae'n llawer gwaeth eleni.

Erbyn hyn, mae dyled genedlaethol y Deyrnas Unedig wedi cyrraedd £1 triliwn am y tro cyntaf. Mae benthycu'n cynyddu, ac o ran y Llywodraeth yn dileu'r diffyg yn y gyllideb erbyn 2015—rhywbeth yr oedd wedi dweud yn 2010 y byddai'n ei gyflawni—mae hynny'n anhebygol iawn. Nid yw darbodaeth wedi gweithio. Mae hyn i gyd yn arwain at y casgliad bod gwariant cyhoeddus yn wynebu

Yr wyf yn ddiolchgar, Paul, eich bod yn cydnabod y camau yr ydym yn eu cymryd o ran ariannu arloesol. Gwn y byddwch yn croesawu'r bartneriaeth tai Cymru, sydd yn ffordd arloesol yr ydym yn ei defnyddio i ddod â'r sector preifat i mewn a gweithio gyda landlordiaid cymdeithasol cofrestredig gyda'u pwerau benthycu i sicrhau y gallwn adeiladu bron i 900 o gartrefi fforddiadwy. Mae hyn yn cael ei arwain gan y Gweinidog ar gyfer tai trwy'r Mesur tai. Credaf fod hyn yn dangos bod hon yn wirioneddol yn gyllideb ar gyfer twf a swyddi, wedi'i gosod yn erbyn cyd-destun Llywodraeth yn San Steffan sy'n camreoli ac yn methu. Rydym yn defnyddio ein hadnoddau yn effeithiol i gefnogi ac i adfywio ein heconomi, i hybu busnes a chefnog'r rhai mwyaf agored i niwed yn ein cymunedau yng Nghymru.

Ieuan Wyn Jones: I thank the Minister for her statement. Of course, we have not yet had enough time to be able to respond in detail to the proposals in the draft budget. However, I understand that there will be a debate in the next few weeks that will enable us to give a more considered response.

We have to start by recognising that the economic and financial situation of the United Kingdom is deteriorating very gravely. In the autumn statement last year, the Office for Budget Responsibility said that it predicted that the UK economy would grow by 0.9% in 2011 and 0.7% this year. Now, of course, the Office for National Statistics has stated that the growth for 2011 was 0.7% and the Organisation for Economic Co-operation and Development anticipates that the economy will shrink by 0.7% this year. If the situation was bad last year, it is much worse this year.

Now, the national debt of the UK has reached £1 trillion for the first time. Borrowing is on the increase and for the Government to be able to eradicate the budget deficit by 2015—something that it had pledged in 2010—is very unlikely. Austerity has not worked. This leads us to the conclusion that public expenditure faces a further squeeze from 2015 onwards. Last year, the autumn

gwasgfa bellach o 2015 ymlaen. Llynedd, dywedodd datganiad yr hydref fod disgwyl i'r toriad yn 2015 fod yn £8 biliwn ar lefel y Deyrnas Unedig. Yn awr, mae'n debygol o fod yn fwy, o gofio bod clymblaid y Deyrnas Unedig yn cadw mor gadarn at y cynllun toriadau a bod tyfiant ddim yn debygol o ddigwydd yn fuan.

Byddai'n ddiddorol i ni gael gwybod beth yw safbwynt y Blaid Lafur yn Llundain pe byddai mewn Llywodraeth ar ôl 2015. Mae Ed Balls wedi gwrthod dweud y byddai'n newid cynlluniau gwariant y Ceidwadwyr a'r Democratiaid Rhyddfrydol. Mae'n debygol iawn y bydd y wasgfa economaidd ac ariannol yn debygol o ddigwydd yn yr adolygiad cynhwysfawr o wariant nesaf hefyd. Pan mae'r Prif Weinidog yn dweud ei fod am amddiffyn pobl Cymru rhag y Ceidwadwyr a'r Democratiaid Rhyddfrydol, y cwestiwn y mae'n rhaid inni ei ofyn yw, 'Sut?'

Rydym yn awr yn gweld toriadau mewn budd-daliadau lles a hawliau budd-dal tai, awdurdodau lleol yn gorfod torri yn ôl ar wasanaethau i'r bregus a'r henoed, diweithdra ymhlith pobl ifanc yn codi ac mae'n debyg y bydd y byrddau iechyd yn rhedeg allan o arian eleni eto. Y cwestiwn, felly, yw: beth allwn ei wneud i amddiffyn pobl Cymru? Nid wyf yn gweld llawer o dystiolaeth yn y gyllideb hon fod y Llywodraeth yn gwneud ymdrech fawr i wneud hynny. Un ffordd, wrth gwrs, yw rhoi hwb i'r economi drwy wario ar isadeiledd. Llynedd, dywedwyd fod cynlluniau mawr ar y gweill.

We were told that there were a number of infrastructure projects in the pipeline, but there are no signs of them in this draft budget. The Minister knows that we support the idea of the Wales infrastructure investment plan—it was agreed by the One Wales Government—but I have to say that progress is painfully slow. The Minister has indicated that £175 million of extra capital spending is being made available in this draft budget. The reality is that the vast majority of that money will not be spent until 2014-15. For example, she has mentioned the Heads of the Valleys dualling programme—again, something that was agreed by the One Wales

statement made it clear that the cut in 2015 was expected to be £8 billion at a UK level. It is now likely to be more, given that the UK coalition is so committed to its cuts programme that growth is not likely to happen any time soon.

It would be interesting for us to know what the Labour Party in London's stance would be if it were in Government post 2015. Ed Balls has refused to say that he would change the Conservative and Liberal Democrat spending plans. It seems very likely that the economic and fiscal squeeze will continue into the next comprehensive spending review. When the First Minister states that he wants to protect the people of Wales from the Conservatives and the Liberal Democrats, the question that we have to ask is, 'How?'

We are now seeing cuts in welfare benefits and housing benefit rights, local authorities having to cut back on services for the vulnerable and the elderly, youth unemployment on the increase and it is likely that the health boards will run out of money again this year. The question, therefore, is: what can we do to protect the people of Wales? In this budget, I do not see much evidence that this Government is making any great effort to do that. One way, of course, would be to boost the economy by spending on infrastructure. Last year, we were told that major plans were in the offing.

Dywedwyd wrthym fod yna nifer o brosiectau seilwaith ar y gweill, ond nid oes unrhyw arwyddion ohonynt yn y gyllideb ddrafft. Mae'r Gweinidog yn gwybod ein bod yn cefnogi syniad y cynllun buddsoddi yn seilwaith Cymru — cytunwyd ar hynny gan y Llywodraeth Cymru'n Un — ond rhaid i mi ddweud bod cynnydd yn boenus o araf. Mae'r Gweinidog wedi nodi bod £175 miliwn o wariant cyfalaf ychwanegol yn cael ei ddarparu yn y gyllideb ddrafft. Y realiti yw na fydd y mwyafrif llethol o'r arian hwnnw yn cael ei wario tan 2014-15. Er enghraifft, mae hi wedi crybwyll rhaglen ddeuoli

Government—and says that there will be an investment of £10 million in 2013-14 and £30 million in 2014-15. For the improvements to the A55 Conwy tunnel, she says that there will be £5 million next year and £20 million in 2014-15. Therefore, these infrastructure plans will not be creating jobs until the next financial year. We want to see capital spending now. Young people are out of work now. I think that this Government has a responsibility to deal with that.

There is something that you can do. I want to mention, in particular, the need for more activity in supporting young people to get into jobs. Youth unemployment, as the Minister is surely aware, was increasing even before the recession hit us in 2008. We do not want to see a repeat of the lost generation of the 1980s. The sum announced last year, in Jobs Growth Wales, can only be regarded as a start. We, in the Party of Wales, and a Party of Wales Government would want to see the Welsh Government going much further. The economic and social consequences of youth unemployment are enormous. There is a great danger that the life chances of our young people will be blighted. The fact that they cannot secure jobs affects social cohesion and leads to homelessness and family breakdown. These young families have to be supported by the Government and they should be a priority. Therefore, our immediate priorities in the Party of Wales will be to increase spending on infrastructure and doing more to help young people to get decent, sustainable jobs. To do that, we need to provide them with the key skills that the labour market is now demanding.

Earlier, I mentioned the financial pressures that the health boards are facing. Last week, we saw, for the first time, a sign that the Government is now not expecting them to come in on budget in March 2013. This is what the First Minister said in response to a question last week:

Blaenau'r Cymoedd — eto, rhywbeth y cytunwyd arno gan y Llywodraeth Cymru'n Un — ac yn dweud y bydd yn fuddsoddiad o £10 miliwn yn 2013-14 a £30 miliwn yn 2014-15 . Ar gyfer y gwelliannau dwnnel Conwy yr A55, mae hi'n dweud y bydd yn £5 miliwn y flwyddyn nesaf a £20 miliwn yn 2014-15. Felly, ni fydd y cynlluniau seilwaith yn creu swyddi tan y flwyddyn ariannol nesaf. Rydym yn awyddus i weld gwariant cyfalaf yn awr. Mae pobl ifanc yn ddi-waith yn awr. Rwy'n meddwl bod y Llywodraeth gyfrifoldeb i ddelio â hynny.

Mae yna rywbeth y gallwch ei wneud. Yr wyf am sôn, yn benodol, am yr angen am fwy o weithgarwch wrth gefnogi pobl ifanc i fynd i mewn i swyddi. Roedd diweithdra ymysg pobl ifanc, fel y mae'r Gweinidog yn sicr yn ymwybodol, yn cynyddu hyd yn oed cyn i'r dirwasgiad ein taro yn 2008. Nid ydym am weld ailadrodd cenhedlaeth goll y 1980au. Dim ond fel man cychwyn y gellir ystyried y swm a gyhoeddwyd y llynedd, yn Twf Swyddi Cymru. Byddem ni, ym Mhlaid Cymru, a Llywodraeth Blaid Cymru am weld Llywodraeth Cymru yn mynd yn llawer pellach. Mae canlyniadau economaidd a chymdeithasol diweithdra ymhlith pobl ifanc yn enfawr. Mae perygl mawr y bydd y cyfleoedd bywyd ein pobl ifanc yn cael eu difetha. Mae'r ffaith nad ydynt yn gallu sicrhau swyddi yn effeithio ar gydlynid cymdeithasol ac mae'n arwain at ddirgartrefedd a theuluoedd yn chwalu. Mae rhaid i'r teuluoedd ifanc hyn gael eu cefnogi gan y Llywodraeth a dylent fod yn flaenoriaeth. Felly, ein blaenoriaethau di-oed ym Mhlaid Cymru fydd cynyddu gwariant ar seilwaith a gwneud mwy i helpu pobl ifanc i gael swyddi gweddus, cynaliadwy. I wneud hynny, mae angen i ni roi iddynt y sgiliau allweddol y mae'r farchnad lafur yn awr yn eu mynnu.

Yn gynharach, soniais am y pwysau ariannol y mae'r byrddau iechyd yn eu hwynebu. Yr wythnos diwethaf, gwelsom, am y tro cyntaf, arwydd nad yw'r Llywodraeth bellach yn disgwyl iddynt ddod i mewn ar gyllideb ym mis Mawrth 2013. Dyma beth ddywedodd y Prif Weinidog mewn ymateb i gwestiwn yr wythnos diwethaf:

'We still want them to come in on budget, but where they are slightly short, we will look to help them.'

Therefore, you are not expecting them to come in on budget, despite the fact that in this current year you gave them an extra £83 million upfront. Last year, the local health boards were bailed out to the tune of £12.4 million. It was said that that was out of this year's money, and would have to be repaid. How can that be repaid if they will be short of money again this year? Let us face it: the NHS in Wales is facing a financial crisis with further big reductions now in the pipeline for 2015 and 2016. Coupled with a pressure on social care budgets, those in the greatest need, including children under five, those with disabilities and the elderly, will see their services cut. That is inevitable.

However, I think that we can look forward to something that we can do. We can be innovative here or we will face massive problems. Why can we not plan social care and healthcare together? Why are health service reforms and social care reforms being undertaken separately? Why can we not plan these services together? Integration is surely a must in this area. We should also be looking at the recruitment and retention of staff within the NHS. How will we recruit the nurses and the doctors that are necessary to deliver these health services? Why can we not look at integrating social care teams and healthcare teams?

In education, one key priority must surely be to improve literacy and numeracy levels. We appreciate the fact that a statement has been made on that in the past few weeks. Estyn told us that 40% of children entering secondary schools at the age of 11 lack literacy skills commensurate with their age. The Government has announced plans to improve them recently, but that commitment will call for extra resources. We need to be assured that these resources are adequate for the need, and we need to ensure that those outcomes match the resources.

Rydym yn dal am iddyn nhw ddod i mewn ar y gyllideb, ond lle maent ychydig yn brin, byddwn yn ceisio eu helpu.

Felly, nid ydych yn disgwyl iddynt ddod i mewn ar y gyllideb, er gwaetha'r ffaith i chi roi £83 miliwn yn ychwanegol iddynt ymlaen llaw yn y flwyddyn gyfredol hon. Y llynedd, cafodd y byrddau iechyd lleol eu hachub gyda chymaint â £12.4 miliwn. Dywedwyd bod hyn wedi dod allan o arian eleni, a byddai'n rhaid ei ad-dalu. Sut y gellir ei ad-dalu os byddant yn brin o arian eto eleni? Gadewch inni wynebu'r gwir: mae'r GIG yng Nghymru yn wynebu argyfwng ariannol gyda gostyngiadau mawr pellach yn awr ar y gweill ar gyfer 2015 a 2016. Ynghyd â phwysau ar gyllidebau gofal cymdeithasol, bydd y rheiny sydd â'r angen mwyaf, gan gynnwys plant dan bump oed, y rhai ag anableddau a'r henoed, yn gweld eu gwasanaethau yn cael eu torri. Mae hynny'n anochel.

Fodd bynnag, yr wyf yn meddwl y gallwn edrych ymlaen at rywbeth y gallwn ei wneud. Gallwn fod yn arloesol yma neu byddwn yn wynebu problemau enfawr. Pam na allwn ni gynllunio gofal cymdeithasol a gofal iechyd gyda'i gilydd? Pam mae diwygiadau i wasanaethau iechyd a diwygiadau gofal cymdeithasol yn cael eu gwneud ar wahân? Pam na allwn ni gynllunio'r gwasanaethau hyn gyda'i gilydd? Mae integreiddio yn yn sicr hanfodol yn y maes hwn. Dylem hefyd edrych ar recriwtio a chadw staff o fewn y GIG. Sut ydym yn recriwtio nyrsys a'r meddygon sydd eu hangen i ddarparu'r gwasanaethau iechyd hyn? Pam na allwn ni edrych ar integreiddio timau gofal cymdeithasol a thimau gofal iechyd?

Mewn addysg, un flaenoriaeth allweddol yn sicr fydd gwella lefelau llythrennedd a rhifedd. Rydym yn gwerthfawrogi'r ffaith bod datganiad wedi'i wneud ar hynny yn yr wythnosau diwethaf. Dywedodd Estyn wrthym fod 40% o blant sy'n mynd i ysgolion uwchradd yn 11 oed heb sgiliau llythrennedd cymesur â'u hoedran. Mae'r Llywodraeth wedi cyhoeddi cynlluniau i'w gwella yn ddiweddar, ond bydd yr ymrwymiad hwnnw yn galw am adnoddau ychwanegol. Mae angen i ni fod yn sicr bod yr adnoddau hyn yn ddigonol ar gyfer yr angen, ac mae angen i

ni sicrhau bod y canlyniadau yn cyd-fynd â'r adnoddau.

Will the Minister, therefore, agree that these are the kinds of priorities that we can share across the Chamber? When she enters into discussions in an effort to secure support for a budget, will she bear in mind that the people of Wales will want to see parties working together to help the people of Wales in these difficult times?

Jane Hutt: I thank the Plaid Cymru finance spokesman, Ieuan Wyn Jones, for his questions and contribution this afternoon in relation to my oral statement and for his recognition of the dire situation faced by the people and businesses of Wales due to the mismanagement of the economy by the UK coalition Government. He has clearly outlined the economic context in which, and the backdrop against which, we are working. It is as the Minister for finance for Wales that I operate and make decisions with my colleagues to deliver the best outcomes for the people of Wales.

You question the way in which it will have an impact in terms of an economic stimulus to assist not only business, but communities and the most vulnerable in Wales. I have mentioned transport as a key factor as regards infrastructure. In terms of the jobs created and the investment, this is the budget for the next two years, so it is for 2013-14, but you will welcome the £30 million that we are investing in hospitals in this budget, which includes £18 million to support the redevelopment of Morriston Hospital in Swansea and some £12 million for adult mental health facilities in University Hospital Llandough near Cardiff and Glanrhyd Hospital in Bridgend. There is also £25 million for schools and colleges, which is £15 million to accelerate the twenty-first century schools programme. You will agree with me that bringing that forward to improve opportunities in the learning environment for our young people is crucial for a Government that is serious about outcomes. You will recognise that we are putting £10 million into energy efficiency through Arbed and Nest. There is also a £13 million capital investment in Flying Start, which provides the all-important good-quality free childcare for pre-

A wnaiff y Gweinidog, felly, gytuno bod y rhain y math o flaenoriaethau y gallwn eu rhannu ar draws y Siambr? Pan mae hi'n mynd i mewn i drafodaethau mewn ymdrech i sicrhau cymorth ar gyfer cyllideb a wnaiff hi gadw mewn cof y bydd pobl Cymru am weld pleidiau yn gweithio gyda'i gilydd i helpu pobl Cymru yn y cyfnod anodd hwn?

Jane Hutt: Hoffwn ddiolch i lefarydd cyllid Plaid Cymru, Ieuan Wyn Jones, am ei gwestiynau a'i gyfraniad y prynhawn yma ynglŷn â fy natganiad llafar ac am iddo gydnabod y sefyllfa enbyd a wynebwr gan bobl a busnesau Cymru oherwydd camreoli'r economi gan Lywodraeth glymblaid y DU. Mae wedi amlinellu'n glir ym mha, ac yn erbyn pa gyd-destun economaidd yr ydym yn gweithio. Fel y Gweinidog dros gyllid ar gyfer Cymru yr wyf yn gweithredu ac yn gwneud penderfyniadau gyda fy nghydweithwyr i gyflawni'r canlyniadau gorau i bobl Cymru.

Rydych yn holi ym mha ffordd y bydd yn cael effaith o ran ysgogiad economaidd i helpu nid yn unig busnes, ond cymunedau a'r mwyaf agored i niwed yng Nghymru. Yr wyf wedi crybwyll trafndiaeth fel ffactor allweddol o ran seilwaith. O ran y swyddi a grëwyd a'r buddsoddiad, dyma'r gyllideb ar gyfer y ddwy flynedd nesaf, felly mae ar gyfer 2013-14, ond byddwch yn croesawu'r £30 miliwn yr ydym yn ei fuddsoddi mewn ysbytai yn y gyllideb hon, sy'n cynnwys £18 miliwn i gefnogi ailddatblygu Ysbyty Treforys yn Abertawe a tua £12 miliwn ar gyfer cyfleusterau iechyd meddwl i oedolion yn Ysbyty Athrofaol Llandochau ger Caerdydd ac Ysbyty Glanrhyd ym Mhen-y-bont ar Ogwr. Mae yna hefyd £25 miliwn ar gyfer ysgolion a cholegau, sef £15 miliwn i gyflymu'r rhaglen ysgolion unfed ganrif ar hugain. Byddwch yn cytuno â mi bod cyflwyno hynny i wella cyfleoedd yn yr amgylchedd dysgu ar gyfer ein pobl ifanc yn hanfodol ar gyfer Llywodraeth sydd o ddifrif ynghylch canlyniadau. Byddwch yn cydnabod ein bod yn rhoi £10 miliwn tuag at effeithlonrwydd ynni drwy Arbed a Nest. Mae yna hefyd fuddsoddiad cyfalaf o £13 miliwn mewn Dechrau'n Deg, sy'n darparu'r

school children in the most disadvantaged communities and additional parenting support.

You mentioned the issue of NHS funding and, as part of our in-year financial management, I receive regular updates on the financial position from the Minister for Health and Social Services, alongside those from all other Ministers. We have allocated £288 million to the NHS over three years. That allocation was made to help to put the NHS on a sustainable financial footing. The NHS is working, and is working with great determination and purpose, to deliver the pattern of improved delivery that we need to see. Recognising the challenging settlement, we are working very closely with the NHS to build safe and sustainable services for the future.

You will also have heard from the Minister for health last week that she has asked her director general to undertake a review of the resource pressures on the NHS. That will look specifically at both the financial and non-financial performance of the NHS in the current year. That shows that Ministers are working together to ensure that we can deliver on those expectations. The strong expectation, which the Minister restated last week, is that local health boards fulfil their statutory duty and come in on budget. Therefore, it is important that you recognise the action and the steps that we are taking to support the health service. As I have said, 43% of our budget is invested in health and social care.

I am very interested in the fact that you also see this budget as an opportunity to look at how we are delivering our services and the importance of integration and the impact of spending. If you reduce spending in local government, which the Welsh Conservatives wanted to do in the previous Tory budget, that has a direct and adverse impact on healthcare, because you would be reducing spending in social services, whereas we are increasing investment in social services, as we are in education, by £185 million.

gofal plant hollbwysig o ansawdd da am ddim i blant cyn-ysgol i blant yn y cymunedau mwyaf difreintiedig a chymorth rhianta ychwanegol.

Soniasoch am y mater o gyllid y GIG ac, fel rhan o'n rheolaeth ariannol canol blwyddyn, byddaf yn derbyn diweddariadau rheolaidd ar y sefyllfa ariannol gan y Gweinidog dros Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol, ochr yn ochr â rhai gan bob Gweinidog arall. Rydym wedi dyrannu £288 miliwn i'r GIG dros gyfnod o dair blynedd. Gwnaed y dyraniad hwnnw i helpu i roi'r GIG ar sylfaen ariannol gynaliadwy. Mae'r GIG yn gweithio, ac mae'n gweithio gyda phenderfyniad mawr a phwrpas, i gyflawni patrwm o ddarparu gwell y mae angen i ni weld. Gan gydnabod y setliad heriol, rydym yn gweithio'n agos iawn gyda'r GIG i ddatblygu gwasanaethau diogel a chynaliadwy ar gyfer y dyfodol.

Byddwch hefyd wedi clywed gan y Gweinidog iechyd yr wythnos diwethaf ei bod wedi gofyn i'w chyfarwyddwr cyffredinol gynnal adolygiad o'r pwysau ar adnoddau ar y GIG. Bydd hwnnw'n edrych yn benodol ar berfformiad ariannol ac an-ariannol y GIG yn y flwyddyn gyffredol. Mae hynny'n dangos bod Gweinidogion yn gweithio gyda'i gilydd i sicrhau y gallwn gyflawni'r disgwyliadau hynny. Y disgwyliad cryf, y mae'r Gweinidog wedi ei ailddatgan yr wythnos diwethaf, yw bod byrddau iechyd lleol yn cyflawni eu dyletswydd statudol ac yn dod i mewn ar y gyllideb. Felly, mae'n bwysig eich bod yn cydnabod y gweithredu a'r camau yr ydym yn eu cymryd i gefnogi'r gwasanaeth iechyd. Fel yr wyf wedi dweud, roedd 43% o'n cyllideb yn cael ei fuddsoddi mewn iechyd a gofal cymdeithasol.

Mae gennyf ddiddordeb mawr yn y ffaith eich bod hefyd yn gweld y gyllideb hon fel cyfle i edrych ar sut yr ydym yn cyflawni ein gwasanaethau a phwysigrwydd integreiddio ac effaith gwariant. Os byddwch yn lleihau gwariant mewn llywodraeth leol, sef yr hyn yr oedd y Ceidwadwyr Cymreig eisiau ei wneud yn y gyllideb Dori'aidd flaenorol, mae hynny'n cael effaith uniongyrchol ac andwyol ar ofal iechyd, oherwydd byddech yn lleihau gwariant yn y gwasanaethau cymdeithasol, tra ein bod ni'n cynyddu'r

buddsoddiad mewn gwasanaethau cymdeithasol, fel ag yr ydym mewn addysg, gan £185 miliwn.

You raised important points about our young people, and the Jobs Growth Wales scheme will be supported by £75 million between 2012-13 and 2014-15. This Welsh Government took Jobs Growth Wales forward as a key initiative of our programme for government. In the next budget year, 2013-14, we have allocated £4.2 million for the Young Recruits programme. We are also using every opportunity—and I know that you will recognise the importance of this—to use European structural funds, which will be £2.8 million to support our Pathways to Apprenticeship scheme.

Codasoch bwyntiau pwysig am ein pobl ifanc, a bydd y cynllun Twf Swyddi Cymru yn cael ei gefnogi gan £75 miliwn rhwng 2012-13 a 2014-15. Mae Llywodraeth Cymru wedi datblygu Twf Swyddi Cymru fel menter allweddol o'n rhaglen ar gyfer llywodraeth. Yn y flwyddyn gyllideb nesaf, 2013-14, rydym wedi dyrannu £4.2 miliwn ar gyfer y rhaglen Recriwtiaid Ifanc. Rydym hefyd yn defnyddio pob cyfle — a gwn y byddwch yn cydnabod pwysigrwydd hyn — i ddefnyddio arian strwythurol Ewropeaidd, a fydd yn £2.8 miliwn i gefnogi ein cynllun Llwybrau at Brentisiaethau.

3.15 p.m.

We are taking every step that we can in the challenging context of this budget, and we will discuss these issues through scrutiny over the coming weeks and months. The announcement of £175 million today is a positive announcement not just for the people of Wales, but also for the people who are looking at the ways in which we are managing our budget, be they businesses, families or communities, in this challenging economic context of a UK Government that, as you say, is not only increasing debt and borrowing, but also reducing the power and opportunity for us to address those issues. That is why my budget today is truly a budget for growth and jobs.

Rydym yn cymryd pob cam y gallwn yng nghyd-destun heriol y gyllideb hon, a byddwn yn trafod y materion hyn drwy graffu dros yr wythnosau a'r misoedd nesaf. Mae cyhoeddiad heddiw o £175 miliwn yn gyhoeddiad cadarnhaol nid yn unig ar gyfer pobl Cymru, ond hefyd ar gyfer y bobl sydd yn edrych ar y ffyrdd yr ydym yn rheoli ein cyllideb, boed nhw'n fusnesau, teuluoedd neu gymunedau, yng nghyd-destun economaidd heriol Llywodraeth y DU sydd, fel y dywedwch, nid yn unig yn cynyddu dyled a benthyca, ond hefyd yn lleihau'r grym a'r cyfle i ni fynd i'r afael â'r materion hynny. Dyna pam y mae fy nghyllideb heddiw yn wirioneddol yn gyllideb ar gyfer twf a swyddi.

Mike Hedges: I welcome the statement by the Minister, which is set against a difficult financial settlement—that is the polite way of saying 'savage cuts by the Tory-Liberal Democrat Government in Westminster'. I am pleased to see the movement to innovative financing methods, but far better than looking for new and different ways of financing would be getting borrowing powers, which would make a substantial difference. While I welcome the £44 million of capital expenditure, had that been turned into borrowing powers, it would bring in £0.5 billion-worth of infrastructure work, creating work for people in Wales. That is the importance of being granted borrowing

Mike Hedges: Croesawaf y datganiad gan y Gweinidog, sy'n cael ei osod yn erbyn setliad ariannol anodd — sef y ffordd gwrtais o ddweud toriadau llym gan Lywodraeth y Democratiaid Rhyddfrydol-Toriadaid yn San Steffan. Yr wyf yn falch o weld y symudiad at ddulliau ariannu arloesol, ond llawer gwell nag edrych am ffyrdd newydd a gwahanol o ariannu fyddai cael pwerau benthyca, a fyddai'n gwneud gwahaniaeth sylweddol. Er y croesawaf y £44miliwn o wariant cyfalaf, pe byddai hynny wedi ei droi yn bwerau benthyca, byddai'n dod â gwerth £0.5 biliwn o waith seilwaith, gan greu gwaith i bobl yng Nghymru. Dyna pa mor bwysig yw cael

powers and having the opportunity to use them.

On Welsh local government, I hope that you will continue to ensure that local government is funded better in Wales than it is in England. I was pleased to hear you outline again the importance of social services to health in your answer to the last question. It is pointless having lots of doctors and hospitals if people are left on their own after they leave hospital without social care and end up back in hospital within days. Therefore, I am glad that you outlined that.

I also call for an unequivocal commitment to the continuation of universal benefits. I visited many different organisations during the summer, as I am sure did many others, and I am sure that they also heard people say, 'They're going to take our bus pass off us'. Can you state unequivocally: 'No, a Labour Government will never take your bus pass off you, but we cannot tell you what any of the other political parties would do'.

Jane Hutt: I thank Mike Hedges, a doughty and worthy member of the Finance Committee, whose experience of local government is always useful in discussions, particularly on innovative finance. Regarding the ways in which we are working with local government, the £175 million local government borrowing initiative has been welcomed by local authorities in every constituency in Wales. To go back to the issue of procurement that we debated last week, local companies in the construction industry also welcomed the fact that they are now contracted to use that funding to good effect to improve the environment as well. We have a duty to continue to call on the UK Government for access to borrowing powers, and also to source innovative financing routes, because of the 45% cuts in our capital budget imposed by the UK Government. We also recognise that we have a real opportunity because of the relatively low cost of borrowing, which is imperative to bring forward much-needed infrastructure projects.

pwerau benthyca a chael y cyfle i'w defnyddio.

Ar lywodraeth leol yng Nghymru, rwyf yn gobeithio y byddwch yn parhau i sicrhau bod llywodraeth leol yn cael ei hariannu'n well yng Nghymru nag ydyw yn Lloegr. Roeddwn yn falch eich clywed yn amlinellu eto bwysigrwydd gwasanaethau cymdeithasol i iechyd yn eich ateb i'r cwestiwn olaf. Nid oes diben cael llawer o feddygon ac ysbytai os yw pobl yn cael eu gadael ar eu pen eu hunain ar ôl iddynt adael yr ysbyty heb ofal cymdeithasol ac yn diweddu yn ôl yn yr ysbyty o fewn dyddiau. Felly, rwyf yn falch eich bod wedi amlinellu hynny.

Rwyf hefyd yn galw am ymrwymiad pendant i barhad buddion cyffredinol. Ymwelais â llawer o wahanol sefydliadau yn ystod yr haf, fel y gwnaeth llawer o rai eraill rwy'n siŵr, ac rwy'n siŵr eu bod hefyd yn clywed pobl yn dweud, 'Maen nhw'n mynd i gymryd ein tocyn bws oddi arnom ni'. Allwch chi ddatgan yn bendant: 'Na, ni fydd Llywodraeth Lafur yn cymryd eich tocyn bws oddi arnoch, ond ni allwn ddweud wrthy ch beth fyddai unrhyw un o'r pleidiau gwleidyddol eraill ei wneud'.

Jane Hutt: Diolch i Mike Hedges, aelod pybyr a theilwng o'r Pwyllgor Cyllid, y mae ei brofiad o lywodraeth leol bob amser yn ddefnyddiol mewn trafodaethau, yn enwedig ar gyllid arloesol. O ran y ffyrdd yr ydym yn gweithio gyda llywodraeth leol, mae menter fenthyca llywodraeth leol o £175 miliwn wedi cael ei chrosawu gan awdurdodau lleol ym mhob etholaeth yng Nghymru. I fynd yn ôl at fater caffael a drafodwyd gennym yr wythnos diwethaf, mae cwmnïau lleol yn y diwydiant adeiladu hefyd yn croesawu'r ffaith eu bod yn cael eu contractio bellach i ddefnyddio'r arian hwnnw yn effeithiol i wella'r amgylchedd yn ogystal. Mae gennym ddyletswydd i barhau i alw ar Lywodraeth y DU ar gyfer mynediad i bwerau benthyca, a hefyd i lwybrau ffynhonnell ariannu arloesol, oherwydd y toriadau o 45% yn ein cyllideb gyfalaf a osodwyd gan Lywodraeth y DU. Rydym hefyd yn cydnabod bod gennym gyfle gwirioneddol oherwydd y gost gymharol isel o fenthyca, sydd yn hanfodol i ddwyn ymlaen brosiectau seilwaith mawr eu hangen.

Therefore, we are looking at the local government borrowing initiative and we are also expanding the Welsh housing partnership, in which the Principality Building Society is playing a leading role as a private sector partner. We are also developing the Welsh housing bond. The £4 million a year that we are providing in funding will finance the delivery of more than 1,000 affordable homes over the next four years. We can tell you where the money is coming from, and we can stand up and show that we can help to meet that target of 7,500 additional new affordable homes as a result of the innovative routes mechanisms that we are taking. We are looking closely at non-dividend vehicles, which I see as the way forward for infrastructure in Wales.

Finally, with regard to maintaining universal benefits, it is clear that these provide a vital shield for all the people of Wales, and help to mitigate the impact of the actions taken by the UK Government, particularly on welfare reform. Looking at the impact of universal benefits, there are more than 688,000 people benefiting directly from the concessionary bus travel policy. It is not just for the elderly, but for the disabled and their companions. Free prescriptions ensure that people on low incomes are not deterred from taking regular medication. They also enable people with chronic long-term conditions to return to and stay in work. Universal benefits were among our 'five for a fairer future' commitments and we are standing by them.

Peter Black: Minister, I noticed that last year's budget was heralded as one for jobs and growth. This year, we are talking about a budget for growth and jobs. *[Laughter.]* Clearly, the priorities have not changed, but neither has the rhetoric because, yet again, you are using this opportunity to have a go at the Westminster Government when, in your party, Ed Balls and Ed Miliband have, effectively, said that they will not reverse the cuts that have been made. The reason for that is that those cuts are very much in line with those mooted by Alistair Darling in 2009, although Wales is actually better off under the current Government than it would have

Felly, rydym yn edrych ar y fenter benthycu llywodraeth leol, ac rydym hefyd yn ehangu'r bartneriaeth tai Cymru, lle mae Cymdeithas Adeiladu'r Principality yn chwarae rhan flaenllaw fel partner sector preifat. Rydym hefyd yn datblygu bond tai Cymru. Bydd y £4 miliwn y flwyddyn yr ydym yn ei ddarparu mewn cyllid yn ariannu cyflwyno mwy na 1,000 o gartrefi fforddiadwy dros y pedair blynedd nesaf. Gallwn ddweud wrthyfch o ble mae'r arian yn dod, a gallwn sefyll i fyny a dangos ein bod yn gallu helpu i gyrraedd y targed hwnnw o 7,500 yn rhagor o dai fforddiadwy newydd yn sgil y mecanweithiau llwybrau arloesol yr ydym yn eu cymryd. Rydym yn edrych yn ofalus ar gyfryngau difidend, yr wyf yn eu gweld fel y ffordd ymlaen ar gyfer seilwaith yng Nghymru.

Yn olaf, o ran cynnal buddion cyffredinol, mae'n amlwg bod y rhain yn darparu amddiffyniad hanfodol i holl bobl Cymru, ac yn helpu i liniaru effaith y camau a gymerwyd gan Lywodraeth y DU, yn enwedig ar ddiwygio lles. O edrych ar effaith y buddion cyffredinol, mae mwy na 688,000 o bobl yn elwa'n uniongyrchol o'r polisi teithio rhatach ar fysiau. Nid dim ond ar gyfer yr henoed, ond ar gyfer yr anabl a'u cymdeithion. Mae presgripsiynau am ddim yn sicrhau nad yw pobl ar incwm isel yn cael eu rhwystro rhag cymryd meddyginiaeth yn rheolaidd. Maent hefyd yn galluogi pobl â chyflyrau cronig tymor hir i ddychwelyd i ac aros mewn gwaith. Roedd buddion cyffredinol ymhlith ein hymrwymiaadau 'pump am ddyfodol tecach' ac rydym yn dal atynt.

Peter Black: Weinidog, yr wyf yn sylwi bod cyllideb y flwyddyn ddiwethaf wedi cael ei chydnabod fel un ar gyfer swyddi a thwf. Eleni, rydym yn sôn am gyllideb ar gyfer twf a swyddi. *[Chwerthin.]* Yn amlwg, nid yw'r blaenoriaethau wedi newid, ond nid yw'r rheswyl chwaith oherwydd, unwaith eto, rydych yn defnyddio'r cyfle hwn i ymosod ar Lywodraeth San Steffan pan, yn eich plaid chi, mae Ed Balls ac Ed Miliband, i bob pwrpas, wedi dweud na fyddant yn gwrthdroi'r toriadau sydd wedi cael eu gwneud. Y rheswm am hynny yw bod y toriadau hynny yn gwbl unol â'r rhai a grybwyllwyd gan Alistair Darling yn 2009, er

been under the cuts from Alistair Darling because the UK Government has ring-fenced health and put more money into education through the pupil premium.

With regard to the budget before us, I am pleased that you are following the example of the UK Government by investing in capital schemes. Clearly, you and the UK Government have recognised that we need to do that to invest and to create jobs in the economy. I take the point made by Ieuan Wyn Jones that it takes time for the effect of those schemes to come through and that they do not create jobs immediately. However, this is next year's budget and we have to work on the basis of what is in front of us. One left-over, if you like, from last year's budget was the scheme you agreed to put in place to help people to get mortgages to buy new properties. The Government was to support the deposits for those mortgages so that people only had to find 5%. As I understand it, that scheme has not really got under way. I would be grateful if you could give an indication of when that scheme will get under way so that we can go out and talk to the various people who are trying to get onto the housing ladder, not to mention those builders who are investing in building new properties, so that they can take advantage of that.

I welcome the extra £4.7 million for the pupil deprivation grant. Clearly, we need more than that if we are to maintain this investment and build on it. I have no doubt that we will be talking about that in the weeks to come. I notice that your budget includes the policy of increasing GP surgery opening times to improve accessibility. Previously, you told us that this policy would be cost-neutral, but the budget now says that it will cost £450 million and that there will be a realignment of resources to fund this. Can you tell us where you are getting this money from and what services are being cut to pay for it?

Realising the reconfiguration plans, which are under way across Wales in terms of health will, of course, require a great deal of

bod Cymru mewn gwirionedd yn well ei byd o dan y Llywodraeth bresennol nag y byddai wedi bod o dan y toriadau gan Alistair Darlingoherwydd fod Llywodraeth y DU wedi neilltuo iechyd a rhoi mwy o arian i addysg trwy'r premiwm disgyblion.

O ran y gyllideb ger ein bron, rwyf yn falch eich bod yn dilyn esiampl Llywodraeth y DU drwy fuddsoddi mewn cynlluniau cyfalaf. Yn amlwg, rydych chi a Llywodraeth y DU wedi cydnabod bod angen i ni wneud hynny i fuddsoddi ac i greu swyddi yn yr economi. Derbyniaf y pwynt a wnaed gan Ieuan Wyn Jones ei bod yn cymryd amser i effaith y cynlluniau hynny ddod yn effeithiol ac nad ydynt yn creu swyddi ar unwaith. Fodd bynnag, cyllideb y flwyddyn nesaf yw hon ac mae'n rhaid inni weithio ar sail yr hyn sydd o'n blaenau. Rhywbeth oedd ar ôl, os mynnwch chi, o gyllideb y llynedd oedd y cynllun y cytunoch chi i'w roi ar waith i helpu pobl i gael morgeisi i brynu eiddo newydd. Roedd y Llywodraeth am gefnogi'r adneuon ar gyfer y morgeisi hynny fel mai dim ond dod o hyd i 5% oedd raid i bobl. Fel y deallaf, nid yw'r cynllun wedi dechrau mewn gwirionedd. Byddwn yn ddiolchgar pe gallech roi rhyw syniad o pryd y bydd y cynllun yn dechrau fel y gallwn fynd allan a siarad â'r bobl amrywiol sy'n ceisio cael troed ar yr ysgol dai, heb sôn am yr adeiladwyr hynny sy'n buddsoddi mewn adeiladu eiddo newydd, fel y gallant fanteisio ar hynny.

Croesawaf y £4.7 miliwn ychwanegol ar gyfer y grant amddifadedd disgyblion. Yn amlwg, mae angen mwy na hynny os ydym i gynnal y buddsoddiad hwn ac adeiladu arno. Nid oes gennyf unrhyw amheuaeth y byddwn yn siarad am hynny yn yr wythnosau i ddod. Sylwaf fod eich cyllideb yn cynnwys y polisi o gynyddu oriau agor meddygfeydd meddygon teulu i wella hygyrchedd. Yn flaenorol, dywedasoeh wrthym y byddai'r polisi hwn yn niwtral o ran cost, ond mae'r gyllideb yn awr yn dweud y bydd yn costio £450 miliwn ac y bydd ail-alinio adnoddau i ariannu hyn. Allwch chi ddweud wrthym o ble rydych yn cael yr arian hwn a pha wasanaethau sy'n cael eu torri i dalu amdano?

Bydd gwireddu cynlluniau ad-drefnu, sydd ar y gweill ar draws Cymru o ran iechyd, wrth gwrs, yn gofyn am lawer iawn o fuddsoddi

capital investment. In your statement, you said that there is an additional £44 million of capital investment for hospitals, road improvements and housing. I understand that the bulk of that will be spent on health but on schemes that are already in the pipeline, such as that at Morriston Hospital, which I welcome very much, of course. However, given that the south Wales plans are predicated on the building of a brand new hospital, can you indicate where in your budget you have made provision to accommodate these plans and ensure that the capital investment comes about so that these reconfiguration plans can be realised?

Finally, Minister, although we will clearly be talking about this issue in much greater depth and at greater length over the coming weeks, the business, enterprise, technology and science main expenditure group includes a budget allocation of £41.4 million for annually managed expenditure that provides for impairments on the property portfolio, joint ventures and investments. However, that budget has been halved for next year and the year after. You may not have the detail to hand, but I would be grateful for an explanation of why that demand-led expenditure is likely to be cut drastically.

Jane Hutt: I thank Peter Black for his questions on my statement. I do forgive you for not trying to apologise for the mistakes of the UK coalition Government in its mismanagement of the economy. I am glad that you are not saying 'sorry' today, Peter, because I think that you have a real opportunity, which you have taken, to not only scrutinise us effectively but influence us effectively. That is the importance of what we are doing here today. We have a Welsh budget here that is fully costed. I know that we will unpick it over the coming weeks, because we have this process of scrutiny through our committees and the Finance Committee. So it should be, so that in response to all the particular questions that you ask we can unpick it and explain. It is important that the Chamber recognises the influence that it has on the £15 billion plus budget that we have in Wales to deliver for the people, the businesses and the economy

cyfalaf. Yn eich datganiad, dywedasoed fod swm ychwanegol o £44 miliwn o fuddsoddiad cyfalaf ar gyfer ysbytai, gwelliannau ffyrdd a thai. Rwy'n deall y bydd y rhan fwyaf o hwnnw yn cael ei wario ar iechyd, ond ar gynlluniau sydd eisoes ar y gweill, megis yr un yn Ysbyty Treforys, a chroesawaf hynny yn fawr iawn, wrth gwrs. Fodd bynnag, o ystyried bod cynlluniau de Cymru yn cael eu seilio ar adeiladu ysbyty newydd sbon, a allwch nodi ble yn eich cyllideb yr ydych wedi gwneud darpariaeth i ddarparu ar gyfer y cynlluniau hyn a sicrhau bod y buddsoddiad cyfalaf yn digwydd fel y gellir gwireddu'r cynlluniau ad-drefnu?

Yn olaf, Weinidog, er y byddwn yn amlwg yn siarad am y mater hwn yn fwy manwl o lawer ac am fwy o amser dros yr wythnosau nesaf, mae'r prif grŵp gwariant busnes, menter, technoleg a gwyddoniaeth yn cynnwys dyraniad cyllideb o £41.4 miliwn ar gyfer gwariant a reolir yn flynyddol sy'n darparu ar gyfer diffyg yn y portffolio eiddo, mentrau ar y cyd a buddsoddiadau. Fodd bynnag, mae'r gyllideb honno wedi cael ei haneru ar gyfer y flwyddyn nesaf a'r flwyddyn wedyn. Efallai nad yw'r manylion gennych wrth law, ond byddwn yn ddiolchgar am esboniad o pam fod y gwariant sy'n ymateb i alw yn debygol o gael ei dorri yn sylweddol.

Jane Hutt: Diolchaf i Peter Black am ei gwestiynau ar fy natganiad. Rwyf yn maddau i chi am beidio â cheisio ymddiheuro am gamgymeriadau Llywodraeth glymblaid y DU yn ei chamreoli o'r economi. Yr wyf yn falch nad ydych yn dweud 'sori' heddiw, Peter, oherwydd credaf bod gennych gyfle go iawn, yr ydych wedi ei gymryd, nid yn unig i graffu arnom yn effeithiol ond i dylanwadu arnom yn effeithiol. Dyna pa mor bwysig yw'r hyn yr ydym yn ei wneud yma heddiw. Mae gennym gyllideb i Gymru yma sydd wedi cael ei chostio'n llawn. Gwn y byddwn yn ei dadansoddi yn ystod yr wythnosau nesaf, oherwydd bod gennym y broses o graffu drwy ein pwyllgorau a'r Pwyllgor Cyllid. Felly y dylai fod, fel y gallwn mewn ymateb i'r holl gwestiynau penodol yr ydych yn eu gofyn ei dadansoddi a'i hesbonio. Mae'n bwysig bod y Siambr yn cydnabod y dylanwad sydd ganddi ar y gyllideb o £15 biliwn a mwy sydd gennym yng Nghymru i

of Wales.

On the mortgage guarantee scheme, it is important to note that it was an important policy development and I acknowledge that the Welsh Liberal Democrats were particularly keen that we should follow it through and, indeed, we did. In discussions with the Minister for housing, we recognised that not only did we wish to follow it through, but that it is an important development. It is under way in terms of how we are to progress that. The development of any mortgage scheme requires quite a bit of engagement in terms of options. We are having discussions with the Council of Mortgage Lenders and the Home Builders Federation and we are looking to offer homebuyers up to 95% mortgages for around 1,500 new build properties. It could enable investment of over £200 million in new build homes. So, I can assure you that we are progressing this. Huw Lewis's officials are progressing this and, of course, taking on board very specific economic and legal considerations relating to Wales. We can also learn from England and Scotland and benefit from that.

You mentioned the pupil deprivation grant, of course, and you recognise that we are taking that forward, particularly in terms of the needs of looked-after children. This provides us with the opportunity to look carefully at how the pupil deprivation grant is being delivered now in Wales. It is reaching pupils in Wales. It is important that we look at it in terms of the impacts and the outcomes that it has. There will, of course, be further discussions on that front in terms of scrutiny and ongoing budgetary discussions.

You also mentioned access to GPs. It is clear, again, that this is a costed budget. There have been some alignments that Ministers have made in terms of particular 'five for a fairer future' commitments, recognising those commitments in terms of those alignments. Again, during scrutiny, you can ask the Ministers for more detail on how that will come forward. I have to say again, finally, on this point, that you have the opportunity now,

ddarparu ar gyfer y bobl, y busnesau ac economi Cymru.

Ynghylch y cynllun gwarant morgeisi, mae'n bwysig nodi ei fod yn ddatblygiad polisi pwysig ac yr wyf yn cydnabod bod Democratiaid Rhyddfrydol Cymru yn arbennig o awyddus y dylem ei weithredu ac, yn wir, fe wnaethom. Mewn trafodaethau gyda'r Gweinidog dros dai, roeddem yn cydnabod nid yn unig ein bod yn dymuno ei weithredu, ond ei fod yn ddatblygiad pwysig. Mae ar y gweill o ran sut yr ydym yn bwrw ymlaen â hynny. Mae'r gwaith o ddatblygu unrhyw gynllun morgais yn gofyn am gryn dipyn o ymgysylltu o ran opsiynau. Rydym yn cynnal trafodaethau â'r Cyngor Benthycwyr Morgeisi a'r Ffederasiwn Adeiladwyr Cartrefi, ac rydym yn awyddus i gynnig morgeisi o hyd at 95% i brynwyr tai ar gyfer tua 1,500 o adeiladau newydd. Gallai alluogi buddsoddiad o dros £200 miliwn mewn cartrefi sy'n cael eu hadeiladu o'r newydd. Felly, gallaf eich sicrhau ein bod yn datblygu hyn. Mae swyddogion Huw Lewis yn symud ymlaen â hyn ac, wrth gwrs, yn ystyried ystyriaethau economaidd a chyfreithiol penodol iawn sy'n ymwneud â Chymru. Gallwn hefyd ddysgu gan Loegr a'r Alban ac yn elwa o hynny.

Soniasoch am y grant amddifadedd disgyblion, wrth gwrs, ac rydych yn cydnabod ein bod yn gweithredu ar hynny, yn enwedig o ran anghenion plant sy'n derbyn gofal. Mae hyn yn rhoi cyfle i edrych yn ofalus ar sut y mae'r grant amddifadedd disgyblion yn cael ei gyflwyno yng Nghymru erbyn hyn. Mae'n cyrraedd disgyblion yng Nghymru. Mae'n bwysig ein bod yn edrych arno o ran yr effeithiau a'r canlyniadau sydd ganddo. Bydd yna, wrth gwrs, drafodaethau pellach ar hynny o ran craffu a thrafodaethau cyllidebol parhaus.

Soniasoch hefyd am fynediad at feddygon teulu. Mae'n amlwg, unwaith eto, fod hon yn gyllideb wedi'i chostio. Bu rhai aliniadau y mae Gweinidogion wedi'u gwneud o ran ymrwymadau 'pump am ddyfodol tecach' arbennig, gan gydnabod yr ymrwymadau hynny o ran yr aliniadau hynny. Unwaith eto, yn ystod craffu, gallwch ofyn i'r Gweinidogion am fwy o fanylion am sut y bydd hynny'n dod ymlaen. Rhaid i mi

as all Members do. Only last year did I introduce our having an oral statement at this stage. If you recall, the budget always used to go straight to committees for consideration and then we had the draft budget debate. This is a chance to put on the table today, for me as Minister and you as Members, the questions that we now need to consider in detail over the coming weeks.

Alun Ffred Jones: Mae Ieuan Wyn Jones wedi rhoi'r cefndir anodd i'r gyllideb hon. Rydym wedi clywed cyfeiriadau eraill hefyd at y cyd-destun rhyngwladol, sefyllfa sydd wedi codi, wrth gwrs, oherwydd agwedd Llywodraethau Torïaidd a Llafur yn Llundain tuag at y Ddinas yn Llundain, ac at yr hyn a alwyd ddoe gan Larry Elliott yn *The Guardian* yn 'casino banking'. Fodd bynnag, yr hyn a fyddai'n ddiddorol inni gael gwybod gennych, gan eich bod wedi cyfeirio at bolisi presennol y Llywodraeth yn Llundain, yw beth fyddai bwriadau'r blaid Lafur pe bai'n dod nôl i rym. A fydddech yn dadwneud y toriadau a gyflwynwyd eisoes? Byddai hynny'n rhoi cefndir inni ar gyfer y dyfodol.

ddweud eto, yn olaf, ar y pwynt hwn, eich bod yn cael y cyfle yn awr, fel y mae pob Aelod yn ei gael. Dim ond y llynedd, y cyflwynais fod gennym ddatganiad llafar ar hyn o bryd. Os ydych yn cofio, roedd y gyllideb bob amser yn mynd yn syth i bwyllgorau i gael ei hystyried ac yna roeddem yn cael y ddadl ar y gyllideb ddrafft. Mae hwn yn gyfle i gyflwyno heddiw, i mi fel Gweinidog ac i chi fel Aelodau, y cwestiynau y mae angen inni ystyried yn fanwl dros yr wythnosau nesaf.

Alun Ffred Jones: Ieuan Wyn Jones has provided the difficult background to this budget. We have also heard other references to the international context, a situation that has arisen, of course, because of the attitude of Labour and Conservative Governments in London towards the City of London, and to what was called yesterday by Larry Elliott in *The Guardian* 'casino banking'. However, it would be interesting to hear from you, as you have referred to the current policy of the Government in London, what the Labour Party's intentions would be were it to return to power. Would you undo the cuts that have already been introduced? That would give us the background for the future.

*Daeth y Dirprwy Lywydd i'r Gadair am 3.29 p.m.
The Deputy Presiding Officer took the Chair at 3.29 p.m.*

Fodd bynnag, rydym lle rydym a byddwn yn dadlau, o'r ochr hon, fel y mae Ieuan Wyn Jones wedi dweud, bod creu swyddi yn greiddiol i'r dyfodol. Y cefndir, wrth gwrs, yw bod bron i 50,000 o bobl ifanc Cymru o dan 24 oed yn ddi-waith a bod y nifer sy'n ddi-waith dros y hirdymor wedi cynyddu'n sylweddol yn ystod y flwyddyn ddiweddar. Ar ben hynny, yn ôl adroddiad diweddar, mae graddedigion yn ei chael hi'n fwyfwy anodd i gael swyddi addas a swyddi y maent wedi hyfforddi ar eu cyfer.

However, we are where we are and we would argue on this side, as Ieuan Wyn Jones has said, that creating jobs is vital for the future. The background to that, of course, is that nearly 50,000 of the young people of Wales under the age of 24 are unemployed and the number of long-term unemployed has increased significantly over the past year. In addition, according to a recent report, graduates are finding it increasingly difficult to get suitable jobs and jobs that they have trained for.

3.30 p.m.

Mae Plaid Cymru wedi dadlau ers dwy flynedd mai trwy gynlluniau cyfalaf y gallwn gael y dylanwad mwyaf yn y tymor byr ar weithgarwch economaidd. Dyma'r ffordd i gefnogi cwmnïau adeiladu, a'r holl gwmnïau atodol eraill hynny sy'n ymwneud â chynlluniau o'r fath, gan greu cyflogaeth, ac,

Plaid Cymru has argued for two years that it is through capital schemes that we can have the greatest influence in the short term on economic activity. That is the way to support construction companies, and all those ancillary companies that are involved in such schemes, creating employment, and, just as

yr un mor bwysig, yn creu cyfleoedd i brentisiaid hefyd. Yr wyf wedi dyfynnu o'r blaen yn y Siambr alwad Gerry Holtham y flwyddyn ddiwethaf ar y Llywodraeth i fenthycu a buddsoddi £2 biliwn yn ystod cyfnod y Llywodraeth hon i hybu cynlluniau cyfalaf. Roedd yn seilio'r alwad hon ar y ffaith bod buddsoddiad o'r fath yn dueddol o gylchdroi o fewn yr economi, drwy gwmnïau o Gymru, yn arbennig pe bai'r cynlluniau yn amrywiol ac wedi'u lleoli ar hyd a lled Cymru. Mae'n ddi-ddorol, ac yn galonogol, fod arweinydd y Plaid Lafur, Ed Miliband, wedi addo y caiff £3 biliwn neu £4 biliwn, a ddaw i goffrau San Steffan, ei ddefnyddio ar gyfer codi tai.

Hoffwn ofyn rhai cwestiynau ichi, Weinidog. Yn gyntaf, rydych wedi sôn am Twf Swyddi Cymru, a'i lwyddiant o ran denu pobl. Fodd bynnag, pan ddaw'n fater o brentisio, bydd y bobl hynny un ai yn cymryd lle y prentisiaid presennol, neu yn methu â mynd ar gynlluniau prentisiaeth, oni bai eich bod yn ehangu'r ddarpariaeth ar gyfer prentisiaid. Felly, a oes darpariaeth yn y gyllideb hon i wneud hynny? O safbwynt benthyca arian a'r hyn y mae Plaid Cymru wedi'i gynnig, sef cynllun Adeiladu i Gymru, a oes trafodaethau wedi'u cynnal yn ddiweddar am gynllun tebyg i godi cyfalaf o'r sector preifat i hybu gweithgarwch yn y sector adeiladu?

Jane Hutt: Again, I am grateful for your recognition of the challenging context that we are in. Looking ahead, despite some positive signs, the situation remains uncertain, with the prospects for growth being, at best, weak and halting. You mentioned Larry Elliott's analysis. We have a clear analysis that the recent turbulent times may continue, as we do all that we can to drive the economy in Wales into a place of opportunity, boost and stimulus. Our investment of £175 million, which I am announcing today, will create a forecasted 3,000 jobs, including many in the construction sector. It will also help us to build more than 800 homes over and above the 1,000 homes that, as we announced earlier on in the year, we could stimulate as a result of the Welsh housing bond.

Your point on how we take the Jobs Growth

importantly, creating opportunities for apprentices, too. I have quoted previously in the Chamber Gerry Holtham's call last year for the Government to borrow and invest £2 billion over the period of this Government in order to promote capital schemes. He based that call on the fact that such an investment tends to circulate within the economy, through companies from Wales, particularly if those schemes were diverse and located the length and breadth of Wales. It is interesting and encouraging that the leader of the Labour Party, Ed Miliband, has promised that £3 billion or £4 billion that will come to the Westminster coffers will be used for the construction of houses.

I want to ask you some questions, Minister. First, you have mentioned Jobs Growth Wales and its success in attracting people. However, when it comes to apprenticeships, those people will either replace current apprentices or they will not be able to progress onto apprenticeship schemes unless you enhance the provision. Therefore, is there any provision in this budget to do that? On borrowing and Plaid Cymru's proposal, that is, the Build4Wales scheme, have there been any recent discussions on a similar scheme to raise capital from the private sector in order to promote activity in the construction sector?

Jane Hutt: Unwaith eto, rwyf yn ddiolchgar am eich cydnabyddiaeth o'r cyd-destun heriol yr ydym ynddo. Gan edrych ymlaen, er gwaethaf rhai arwyddion cadarnhaol, mae'r sefyllfa'n dal yn ansicr, gyda'r rhagolygon ar gyfer twf, yn wan ac yn betrus ar y gorau. Soniasoch am ddadansoddiad Larry Elliott. Mae gennym ddadansoddiad clir y gall yr amseroedd cythryblus diweddar barhau, wrth inni wneud popeth o fewn ein gallu i yrru'r economi yng Nghymru i sefyllfa o gyfle, hwb ac ysgogiad. Rhagwelir y bydd ein buddsoddiad o £175 miliwn, yr wyf yn ei gyhoeddi heddiw, yn creu 3,000 o swyddi, gan gynnwys llawer yn y sector adeiladu. Bydd hefyd yn ein helpu i adeiladu mwy na 800 o gartrefi yn ychwanegol at y 1,000 o gartrefi, a gyhoeddwyd gennym yn gynharach yn y flwyddyn, y gallem eu hysgogi o ganlyniad i fond tai Cymru.

Mae eich pwynt ynglŷn â sut yr ydym yn

Wales programme forward for apprentices is important. The decisions that we have made on the economic stimulus for the Young Recruits package is also important, as that enabled us to increase the target for the Young Recruits programme from 1,000 places as a result of our investment. Indeed, an additional 1,017 learners gained apprenticeship places last year under the programme. That is the Welsh Government acting to support not just new opportunities for young people, but driving forward things such as the apprenticeships that they need to ensure that they can take those skills forward. On Skills Growth Wales, the £3 million that we invested also supports the companies that are providing extra support for young people. Therefore, apprenticeships are the key to the strategy that is being delivered and taken forward by the Deputy Minister for Skills.

It is important that we recognise the work that we are doing, guided by Gerry Holtham, on innovative financing resources. We have mentioned the local government borrowing initiative, and we are also taking things forward in expanding the Welsh housing partnership and our Welsh housing bond. However, I have talked about Infrastructure Wales today particularly because we are looking at those non-dividend vehicles, and we have also drawn on the experience of colleagues in Scotland. I was recently in Scotland meeting with Ministers, and our officials are working closely to develop a made-for-Wales non-dividend vehicle—or maybe vehicles—to take forward and access those low borrowing rates, to make the most of the opportunities that we have. We have the responsibility to bring into our capital investment every source of funding that we can make available to the Welsh Government.

symud y rhaglen Twf Swyddi Cymru yn ei blaen ar gyfer prentisiaid yn bwysig. Mae'r penderfyniadau a wnaed gennym ar yr ysgogiad economaidd ar gyfer y pecyn Recriwtiaid Ifanc yn bwysig hefyd, gan fod hynny wedi'n galluogi i gynyddu'r targed ar gyfer y rhaglen Recriwtiaid Ifanc o 1,000 o leoedd o ganlyniad i'n buddsoddiad. Yn wir, enillodd 1,017 dysgwr ychwanegol le prentisiaeth y flwyddyn ddiwethaf o dan y rhaglen. Dyna Lywodraeth Cymru yn gweithredu nid yn unig i gefnogi cyfleoedd newydd i bobl ifanc, ond yn gyrru pethau ymlaen fel y prentisiaethau sydd eu hangen arnynt i sicrhau eu bod yn gallu symud ymlaen gyda'r sgiliau hynny. O ran Sgiliau Twf Cymru, mae'r £3 miliwn a fuddsoddiwyd gennym hefyd yn cefnogi'r cwmnïau sy'n darparu cymorth ychwanegol i bobl ifanc. Felly, mae prentisiaethau yn allweddol i'r strategaeth sy'n cael ei chyflwyno a'i rhoi ar waith gan y Dirprwy Weinidog dros Sgiliau.

Mae'n bwysig ein bod yn cydnabod y gwaith yr ydym yn ei wneud, dan arweiniad Gerry Holtham, ar adnoddau ariannu arloesol. Rydym wedi crybwyll y fenter fenthyca llywodraeth leol, ac rydym hefyd yn symud ymlaen mewn ehangu'r bartneriaeth tai Cymru a'n bond tai Cymru. Fodd bynnag, yr wyf wedi siarad am Seilwaith Cymru heddiw, yn arbennig oherwydd ein bod yn edrych ar y cyfryngau di-ddifidend hynny, ac rydym hefyd wedi tynnu ar brofiad cydweithwyr yn yr Alban. Roeddwn yn ddiweddar yn yr Alban yn cyfarfod gyda Gweinidogion, ac mae ein swyddogion yn gweithio'n agos i ddatblygu cyfrwng di-ddifidend a wnaed-i-Gymru - neu gyfryngau efallai-i fynd ymlaen a chael mynediad i'r cyfraddau benthyca isel, i wneud y mwyaf o'r cyfleoedd sydd gennym. Mae gennym gyfrifoldeb i ddod â phob ffynhonnell o gyllid y gallwn sicrhau fydd ar gael i Lywodraeth Cymru i mewn i'n buddsoddiad cyfalaf.

Datganiad: Teuluoedd yn Gyntaf—Dysgu a Chyfeiriad i'r Dyfodol Statement: Families First—Learning and Future Direction

Y Dirprwy Weinidog Plant a Gwasanaethau Cymdeithasol (Gwenda Thomas): Cafodd ein rhaglen Teuluoedd yn Gyntaf ei chyflwyno ar draws Cymru fis Ebrill diwethaf. Yn yr adroddiad am y cam

The Deputy Minister for Children and Social Services (Gwenda Thomas): Our Families First programme was rolled out across Wales last April. The report on the pioneer stage, prior to the full roll-out, has

arloesi, cyn i'r rhaglen gael ei chyflwyno'n llawn, mae rhai negeseuon cadarnhaol iawn am y modd yr ydym yn mynd ati i gefnogi teuluoedd. Yn naturiol, mae heriau hefyd, ond mae'r heriau hyn yn rhai y mae'r rhaglen yn barod amdanynt, yn ein barn ni.

Mae Teuluoedd yn Gyntaf wedi'i gynllunio i wella'r canlyniadau i deuluoedd, yn arbennig y teuluoedd hynny sy'n byw mewn tloidi. Yng nghynlluniau gweithredu'r awdurdodau lleol, mae manylion am sut y byddant yn gwella'u hymrwymiad ac yn dod i adnabod yr angen yn gynnar. Rhaid i hyn fod yn seiliedig ar ddulliau gweithredu ar gyfer y teulu cyfan, gan ganolbwyntio ar gryfderau greddfyl y teulu. Un o'r prif amcanion yw bod awdurdodau'n datblygu timau o amgylch y teulu ac yn dechrau eu rhoi ar waith. Ynghyd ag asesiadau ar y cyd a gwell ymgysylltiad, mae'n ofynnol i'r tîm o amgylch y teulu gael cymorth cydlynol ac effeithiol i deuluoedd mor gynnar â phosibl.

There is more focus on outcomes: commissioning must reflect that and be more coherent, meeting local needs, rather than simply servicing demand. There is particular attention to the needs of families with disabled children and young people. We have made available an additional £3 million per year to ensure that Families First maintains a focus on these needs. Finally, local authorities must establish and contribute to shared learning sets. These will ensure that learning from new ways of working is shared and reflected in practice. They will feed into national learning sets where we can share knowledge across the environment. We need this practical knowledge and understanding to drive continuous improvement in areas such as team around the family. Continuous learning is vital to a programme such as Families First, which represents a significant departure from its predecessor, Cymorth.

Overall, local authorities have responded well to the changed priorities that Families First has brought. My officials have worked with them so that all plans, now approved, reflect the new ways of working. The pioneer evaluation report talks of the broad support for the whole-family, whole-system approach that Families First promotes. The programme

some very positive messages about the approach that we are taking to supporting families. Naturally, there are also challenges, but they are ones that we feel the programme is geared up to addressing.

Families First is designed to improve outcomes for families, and particularly those living in poverty. The local authority action plans detail how they will improve their engagement and the early identification of need. This must be based on whole-family approaches that focus on the strengths inherent in the family. A key aim is for authorities to develop, and begin operating, teams around the family. Allied to joint assessments and better engagement, the team around the family requires effective, joined-up support for families from the earliest possible point.

Mae mwy o ffocws ar ganlyniadau: rhaid i gomisiynu adlewyrchu hynny a bod yn fwy cydlynol, diwallu anghenion lleol, yn hytrach na gwasanaethu galw yn unig. Mae sylw arbennig i anghenion teuluoedd â phlant a phobl ifanc anabl. Rydym wedi darparu swm ychwanegol o £3 miliwn y flwyddyn i sicrhau bod Teuluoedd yn Gyntaf yn parhau i ganolbwyntio ar yr anghenion hyn. Yn olaf, rhaid i awdurdodau lleol sefydlu a chyfrannu at setiau dysgu a rennir. Bydd y rhain yn sicrhau bod dysgu o ffyrdd newydd o weithio yn cael ei rannu a'i adlewyrchu yn ymarferol. Byddant yn bwydo i mewn i setiau dysgu cenedlaethol lle gallwn rannu gwybodaeth ar draws yr amgylchedd. Mae arnom angen y wybodaeth a'r ddealltwriaeth ymarferol i ysgogi gwelliant parhaus mewn meysydd fel tîm o amgylch y teulu. Mae dysgu parhaus yn hanfodol i raglen megis Teuluoedd yn Gyntaf, sy'n cynrychioli gwriad sylweddol oddi wrth ei ragflaenydd, Cymorth.

Yn gyffredinol, mae awdurdodau lleol wedi ymateb yn dda i'r blaenoriaethau sydd wedi newid ddaeth yn sgil Teuluoedd yn Gyntaf. Mae fy swyddogion wedi gweithio gyda nhw fel bod yr holl gynlluniau, a gymeradwywyd bellach, yn adlewyrchu'r ffyrdd newydd o weithio. Mae'r adroddiad gwerthuso arloesi yn sôn am gefnogaeth eang i'r dull teulu

has stimulated cross-agency collaboration and knowledge-sharing that seemingly had not previously happened in some areas. It has been a catalyst for closer working, particularly between health boards and local authorities. That is encouraging. However, there are also real challenges. We need the full commitment of the range of partners who must be engaged in the programme. We will continue to push for the full join-up that our families need and deserve. Overall, though, that closer working is beginning to happen. We aim for it to typify the Welsh approach.

Take regional commissioning of key services for example. Although there are complexities involved here, there is also some momentum. I encourage the greater effectiveness that can be achieved, and will push for more acceleration in this area. Similarly, I see encouraging signs of new, regional approaches to family assessment. That takes strategic vision, leadership and co-working. The programme needs to work well across a range of partners, including the third sector.

Families First is a new programme with new priorities, and organisations have had to change to adapt. That had to happen. Previous evaluations pointed to some great work by the third sector, but also referred to large numbers of small, sometimes minuscule, projects in Cymorth, and questioned how effective these could be. Therefore, we asked local authorities to think about the scope and scale of projects, and to commission according to need and not on the basis of demand.

Inevitably, that has meant that local commissioning has been reviewed and refreshed. Sometimes, that has been painful for commissioners and organisations alike. However, I stress that the driver is not financial. The Families First budget is greater than under Cymorth. No, the driver is making differences to families' lives, and we should

cyfan, system gyfan y mae Teuluoedd yn Gyntaf yn ei hyrwyddo. Mae'r rhaglen wedi ysgogi cydweithrediad a rhannu gwybodaeth rhwng asiantaethau nad oedd wedi digwydd yn flaenorol fe ymddengys mewn rhai ardaloedd. Mae wedi bod yn gatalydd ar gyfer gweithio agosach, yn enwedig rhwng byrddau iechyd ac awdurdodau lleol. Mae hynny'n galonogol. Fodd bynnag, mae yna hefyd heriau go iawn. Mae angen ymrwymiad llawn yr ystod o bartneriaid y mae'n rhaid eu cynnwys yn y rhaglen. Byddwn yn parhau i wthio i gael yr ymgysylltiad llawn y mae ein teuluoedd ei angen ac yn ei haeddu. Ar y cyfan, fodd bynnag, mae'r gweithio agosach hwnnw yn dechrau digwydd. Ein nod yw iddo fod yn nodweddiadol o'r dull Cymreig.

Cymerwch gomisiynu rhanbarthol o wasanaethau allweddol fel enghraifft. Er bod cymhlethdodau dan sylw yma, mae yna hefyd rywfaint o fomentwm. Rwy'n annog yr effeithiolrwydd mwyaf y gellir ei gyflawni, a byddaf yn gwthio am fwy o gyflymder yn y maes hwn. Yn yr un modd, yr wyf yn gweld arwyddion calonogol o ddulliau newydd, rhanbarthol i asesiad teuluol. Mae hynny'n gofyn am weledigaeth strategol, arweiniad a chyd-weithio. Mae angen i'r rhaglen weithio'n dda ar draws ystod o bartneriaid, gan gynnwys y trydydd sector.

Mae Teuluoedd yn Gyntaf yn rhaglen newydd gyda blaenoriaethau newydd, ac mae sefydliadau wedi gorfod newid i addasu. Roedd yn rhaid i hynny ddigwydd. Tynnodd gwerthusiadau blaenorol sylw at waith gwych gan y trydydd sector, ond roedd hefyd yn cyfeirio at nifer fawr o brosiectau bach, bach iawn weithiau, yn Cymorth, a holodd pa mor effeithiol y gallai'r rhain fod. Felly, rydym yn gofyn i awdurdodau lleol feddwl am gwmpas a graddfa'r prosiectau, ac i gomisiynu yn ôl yr angen ac nid ar sail y galw.

Yn anochel, mae hynny wedi golygu bod comisiynu lleol wedi cael ei adolygu a'i adnewyddu. Weithiau, mae hynny wedi bod yn boenus ar gyfer comisiynwyr a sefydliadau fel ei gilydd. Fodd bynnag, pwysleisias nad yw'r ysgogiad yn ariannol. Mae'r gyllideb Teuluoedd yn Gyntaf yn fwy nag yr oedd o dan Cymorth. Na, mae'r

not lose sight of that.

There are good examples of commissioning, in which partners have been involved from the outset, fully engaged and understanding the rationale for change. Good practice also ensures that Welsh-language services are readily and broadly accessible, and, of course, local authorities must meet their statutory duties in that regard. We will share this practice and explore opportunities to ensure consistently informed, effective and inclusive commissioning practice.

I also want to look at how we are supporting families with disabled children and young people, who must be an integral part of the programme.

Generally, evidence should come through strongly in the structured learning environment that is a feature of the programme. We are now establishing national learning sets to complement and build on local and regional experience. The first national set, from January, will focus on team around the family. Let us remind ourselves that we in Wales are blazing a trail, as the only country in which all local authorities must have a co-ordinated team-around-the-family approach. Naturally, this is a big challenge. It requires a culture shift to ensure that families receive support in ways that put them, not services, at the very heart of solutions. Already, we are seeing referrals to the new processes. More importantly, we are starting to hear of real and positive outcomes for families. To achieve the best for families, agencies and partners must work with them. In this way, we can identify, clear or avoid some of the real obstacles that our families face.

A number of different approaches are being trialled. Indeed, we are creating in Wales the evidence of this new way of working. The evidence will show how best we can effect real benefits for families. Our three-year evaluation project will report annually on how Families First is doing, on the strengths

ysgogwr yn gwneud gwahaniaeth i fywydau teuluoedd, ac ni ddylem golli golwg ar hynny.

Ceir enghreifftiau da o gomisiynu, lle mae partneriaid wedi bod yn rhan o'r cychwyn cyntaf, yn ymgysylltu'n llawn ac yn deall y rhesymeg dros newid. Mae arfer da hefyd yn sicrhau bod gwasanaethau Cymraeg yn hygyrch yn rhwydd ac yn gyffredinol, ac, wrth gwrs, mae'n rhaid i awdurdodau lleol gyflawni eu dyletswyddau statudol yn hynny o beth. Byddwn yn rhannu'r arfer hwn ac yn archwilio cyfleoedd i sicrhau arfer comisiynu sy'n gyson wybodus, effeithiol a chynhwysol.

Rwyf hefyd yn dymuno edrych ar sut yr ydym yn cefnogi teuluoedd sydd â phlant a phobl ifanc anabl, mae'n rhaid iddynt fod yn rhan annatod o'r rhaglen.

Yn gyffredinol, dylai tystiolaeth ddod drwyddo'n gryf yn yr amgylchedd dysgu strwythuredig sy'n nodwedd o'r rhaglen. Rydym yn awr yn sefydlu setiau dysgu cenedlaethol i ategu ac adeiladu ar brofiad lleol a rhanbarthol. Bydd y set genedlaethol gyntaf, o fis Ionawr, yn canolbwyntio ar dîm o amgylch y teulu. Gadewch inni atgoffa'n hunain ein bod ni yng Nghymru yn torri tir newydd, fel yr unig wlad lle mae'n rhaid i bob awdurdod lleol gael dull tîm-o-amgylch-y-teulu cydgysylltiedig. Yn naturiol, mae hyn yn her fawr. Mae'n gofyn am newid diwylliannol i sicrhau bod teuluoedd yn cael cefnogaeth mewn ffordd sy'n eu rhoi nhw, dim gwasanaethau, wrth galon yr atebion. Eisoes, rydym yn gweld atgyfeiriadau at y prosesau newydd. Yn bwysicach, rydym yn dechrau clywed am ganlyniadau go iawn a chadarnhaol i deuluoedd. Er mwyn cyflawni'r gorau ar gyfer teuluoedd, rhaid i asiantaethau a phartneriaid weithio gyda nhw. Yn y modd hwn, gallwn nodi, clirio neu osgoi rhai o'r rhwystrau go iawn y mae ein teuluoedd yn wynebu.

Mae nifer o ddulliau gwahanol yn cael eu treialu. Yn wir, yr ydym yn creu yng Nghymru y dystiolaeth o'r ffordd newydd hon o weithio. Bydd y dystiolaeth yn dangos y ffordd orau y gallwn gyflawni manteision gwirioneddol i deuluoedd. Bydd ein prosiect gwerthuso tair blynedd yn adrodd yn

of emerging practice. It will focus particularly on team around the family. The evaluation team will also share case studies and promote a lively dialogue.

This is an exciting programme at a time of change. Its success depends on the energy and effective co-operation of a broad range of players and on a willingness to learn and change. I am pleased to see the pioneer report acknowledge that Families First is a challenge. It certainly is. However, I also read in the report, and I know that this is true, that we as a Government and the people are up for it.

William Graham: I thank the Deputy Minister for bringing this statement before us today. The Welsh Conservatives offer support for this particularly important programme, but are concerned that the capacity of Families First to drive a whole-system change needs to be underpinned by coherence across the different policy initiatives that collectively contribute to the Families First outcome. The Welsh Government needs to ensure that the different grant-funded programmes that contribute to the Families First outcomes are co-ordinated at the centre and that that is reflected in policy guidance. Organisational cultural change takes time. There is therefore a need to see Families First as a long-term change programme supported by adequate levels of funding.

3.45 p.m.

In practice, it is difficult for local authorities to establish robust exit strategies for grant-funded programmes, given the pressures on statutory provision, without strong evidence of effectiveness and cost effectiveness. Therefore, to meet long-term objectives, the Welsh Government needs to continue its commitment to ring-fence funding for Families First. So many good schemes like this have unconditional support and need to be followed through with financing. Importantly, the Deputy Minister also mentions supporting families with disabled children and young people. Could I ask the Deputy Minister to include ethnic minorities

flynyddol ar sut y mae Teuluoedd yn Gyntaf yn dod ymlaen, ar sail arfer sy'n dod i'r amlwg. Bydd yn canolbwyntio'n arbennig ar y tîm o amgylch y teulu. Bydd y tîm gwerthuso hefyd yn rhannu astudiaethau achos a hyrwyddo deialog fywiog.

Mae hon yn rhaglen gyffrous ar adeg o newid. Mae ei llwyddiant yn dibynnu ar egni a chydweithio effeithiol ystod eang o chwaraewyr ac ar barodrwydd i ddysgu a newid. Yr wyf yn falch o weld yr adroddiad arloesi yn cydnabod bod Teuluoedd yn Gyntaf yn her. Mae' hynny'n wir yn sicr. Fodd bynnag, yr wyf hefyd yn darllen yn yr adroddiad, a gwn fod hyn yn wir, ein bod fel Llywodraeth, a'r bobl yn barod amdani.

William Graham: Diolch i'r Dirprwy Weinidog am ddod â'r datganiad ger ein bron heddiw. Mae'r Ceidwadwyr Cymreig yn cynnig cefnogaeth i'r rhaglen arbennig o bwysig, ond rydym yn pryderu bod angen i allu Teuluoedd yn Gyntaf i ysgogi newid system gyfan gael ei ategu gan gydlynad ar draws y gwahanol fentrau polisi sydd gyda'i gilydd yn cyfrannu at y canlyniad Teuluoedd yn Gyntaf. Mae angen i Lywodraeth Cymru sicrhau bod y gwahanol raglenni a ariennir gan grantiau sy'n cyfrannu at y canlyniadau Teuluoedd yn Gyntaf yn cael eu cyd-drefnu yn y ganolfan a bod hynny'n cael ei adlewyrchu mewn canllawiau polisi. Mae newid sefydliadol diwylliannol yn cymryd amser. Felly mae angen i weld Teuluoedd yn Gyntaf fel rhaglen newid tymor hir a gefnogir gan lefelau digonol o gyllid.

Yn ymarferol, mae'n anodd i awdurdodau lleol i sefydlu strategaethau ymadael cadarn ar gyfer rhaglenni a ariennir gan grant, o ystyried y pwysau ar ddarpariaeth statudol, heb dystiolaeth gref o effeithiolrwydd ac effeithiolrwydd cost. Felly, er mwyn bodloni amcanion hirdymor, mae angen i Lywodraeth Cymru barhau â'i ymrwymiad i neilltuo arian ar gyfer Teuluoedd yn Gyntaf. Mae llawer o gynlluniau da fel hyn yn cael cefnogaeth ddiamod ac mae angen dilyn hynny gydag ariannu. Yn bwysig, mae'r Dirprwy Weinidog hefyd yn sôn am gefnogi teuluoedd sydd â phlant a phobl ifanc anabl. A gaf i ofyn i'r Dirprwy Weinidog i gynnwys

who have particular challenges with mental health in that? The success of this will be how well partners work in the programme. I ask the Deputy Minister to consider whether further consideration could be given to incorporating those partners who offer energy advice, particularly at this time of year, when heating costs become a bigger concern for people with reduced incomes. Finally, I look forward to reports that this programme is successful throughout Wales.

Gwenda Thomas: I am grateful to William Graham for his positive remarks. I will try to reassure him that there will still be significant funding for small projects, and local authorities, through their child and family partnerships, can assess how they meet the need in their areas. Of course, we will still have the children and families organisation grant. The funding for Families First is £5.2 million more than there was in place for Cymorth. There will be £42 million available in 2012-13, including £3 million for the disablement strand. We talked to representatives of the former Disabled Children Matter Wales campaign to develop that thinking. There is a commitment in 2013-14, of £43 million; that is an additional £1 million. I take your point about ethnic minority families, families with mental health issues and about energy advice. This is the point of the project: to look within family units at the need for individual assessments, within the joint assessment family framework; I take your point on that.

Lindsay Whittle: We, as a civilised society, will be judged by how we care for the vulnerable in our society and I am proud that this is not a party issue. I hope you will take this as a compliment, but I regard you as a feisty Deputy Minister and I welcome your statement today. I mean that in a most complimentary way. I have only a few questions.

Collaboration among local authorities in the two pioneer areas has proved positive, but how satisfied are you, Deputy Minister? You mentioned local health boards and the

lleiafrifoedd ethnig sy'n peri heriau neilltuol ag iechyd meddwl yn hynny? Llwyddiant hyn fydd pa mor dda y mae partneriaid yn gweithio yn y rhaglen. Gofynnaf i'r Ddirprwy Weinidog ystyried a fyddai modd rhoi rhagor o ystyriaeth i ymgorffori'r partneriaid hynny sy'n cynnig cyngor ar ynni, yn enwedig ar yr adeg hon o'r flwyddyn, pan fydd costau gwresogi yn dod yn bryder mwy ar gyfer pobl ar incwm is. Yn olaf, edrychaf ymlaen at adroddiadau bod y rhaglen hon yn llwyddiannus ledled Cymru.

Gwenda Thomas: Yr wyf yn ddiolchgar i William Graham am ei sylwadau cadarnhaol. Byddaf yn ceisio ei sicrhau y bydd cyllid sylweddol ar gael o hyd ar gyfer prosiectau bach, a gall awdurdodau lleol, drwy eu partneriaethau plant a theuluoedd, asesu sut maent yn bodloni'r angen yn eu hardaloedd. Wrth gwrs, byddwn yn dal i gael y grant sefydliad plant a theuluoedd. Mae'r cyllid ar gyfer Teuluoedd yn Gyntaf £5.2 miliwn yn fwy nag oedd ar gael ar gyfer Cymorth. Bydd £42 miliwn ar gael yn 2012-13, gan gynnwys £3 miliwn ar gyfer y llinyn anabled. Siaradom ni â chynrychiolwyr ymgyrch Plant Anabl yn Cyfri Cymru gynt i ddatblygu'r farn honno. Mae ymrwymiad yn 2013-14, o £43 miliwn; hynny yw swm ychwanegol o £1 miliwn. Rwy'n derbyn eich pwynt am deuluoedd lleiafrifoedd ethnig, teuluoedd sydd â phroblemau iechyd meddwl ac am gyngor ar ynni. Dyma bwynt y prosiect: i edrych mewn unedau teuluol ar yr angen am asesiadau unigol, o fewn y fframwaith asesu teulu ar y cyd; rwyf yn derbyn eich pwynt ar hynny.

Lindsay Whittle: Rydym ni, fel cymdeithas wâr, yn cael eu barnu ar y modd yr ydym yn gofalu am bobl agored i niwed yn ein cymdeithas ac rwy'n falch nad yw hyn yn fater plaid. Rwy'n gobeithio y byddwch yn cymryd hyn fel canmoliaeth, ond yn fy marn i chi rydych yn Ddirprwy Weinidog ewn a chroesawaf eich datganiad heddiw. Yr wyf yn golygu hynny yn y ffordd fwyaf canmoliaethus. Dim ond ychydig o gwestiynau sydd gennyf.

Mae cydweithio ymhlith awdurdodau lleol yn y ddwy ardal arloesi wedi bod yn gadarnhaol, ond pa mor fodlon ydych chi, Ddirprwy Weinidog? Soniasoch am fyrddau iechyd

voluntary sector, which is important, and you mentioned local authorities, but I am more concerned that schools should be sufficiently involved in contributing to this multi-agency approach. How will it affect the staff of those schools?

The Families First programme is at a relatively early stage, but what are the tangible outcomes that have been achieved so far, in terms of the impact on disadvantaged families? Finally, I know that the Families First programme acknowledges the special needs of families with disabled children; you are really there on that. However, what particular additional support can be given to those families? Can you go into any further detail on that? You said the national learning sets are extremely important, but how do you know they will reach all of these families?

Gwenda Thomas: Thank you, Lindsay Whittle; I will be as feisty as you like to get this programme through. *[Laughter.]* I am sure we are all committed to working together to achieve that. I agree that it assesses what a civilised society is and the way we treat vulnerable people among us defines that society. I work closely with the Minister for education and we are working on early-years development. During our negotiations, we looked at all of the available programmes. I still think that there is some work to do—and the Member makes a good point about this—with regard to how else we are going to support this programme.

We have Flying Start, integrated family support services and Communities First, and there is some work to do within my portfolio to align those programmes closer together. I am working very hard with officials on that as well. Ipsos MORI and Ecorys have the contract to monitor the Families First programme and its success. They will report every year, and I will commit willingly to making that report public. You asked how I see things beginning to develop: we are beginning—importantly—to see referrals to the programme. That has to be good.

lleol a'r sector gwirfoddol, sy'n bwysig, ac rydych wedi sôn am awdurdodau lleol, ond yr wyf yn pryderu mwy y dylai ysgolion gael eu cynnwys yn ddigonol wrth gyfrannu at y dull aml-asiantaeth hwn. Sut fydd o'n effeithio ar y staff yr ysgolion hynny?

Mae'r rhaglen Teuluoedd yn Gyntaf ar gam cymharol gynnar, ond beth yw'r canlyniadau pendant a gyflawnwyd hyd yn hyn, o ran yr effaith ar deuluoedd dan anfantais? Yn olaf, gwn fod y rhaglen Teuluoedd yn Gyntaf yn cydnabod anghenion arbennig teuluoedd sydd â phlant anabl; rydych yn iawn yn hynny o beth. Fodd bynnag, pa gefnogaeth arbennig ychwanegol ellir ei rhoi i'r teuluoedd hynny? Allwch chi roi unrhyw fanylion pellach ar hynny? Yr oeddech yn dweud bod y setiau dysgu cenedlaethol yn hynod bwysig, ond sut ydych chi'n gwybod y byddant yn cyrraedd pob un o'r teuluoedd hyn?

Gwenda Thomas: Diolch i chi, Lindsay Whittle, byddaf mor ewn ag y dymunwch er mwyn cyflwyno'r rhaglen hon.*[Chwerthin.]* Yr wyf yn siŵr ein bod i gyd wedi ymrwymo i weithio gyda'n gilydd i gyflawni hynny. Yr wyf yn cytuno ei fod yn asesu beth yw cymdeithas wâr ac mae'r ffordd yr ydym yn trin pobl sy'n agored i niwed yn ein plith yn diffinio'r gymdeithas. Rwy'n gweithio'n agos gyda'r Gweinidog dros addysg ac rydym yn gweithio ar ddatblygiad y blynyddoedd cynnar. Yn ystod ein trafodaethau, buom yn edrych ar yr holl raglenni sydd ar gael. Rwy'n dal i feddwl bod yna rywffaint o waith i'w wneud—ac mae'r Aelod yn gwneud pwynt da am hyn—o ran sut arall yr ydym yn mynd i gefnogi'r rhaglen hon.

Mae gennym Dechrau'n Deg, gwasanaethau cymorth i deuluoedd integredig a Chymunedau yn Gyntaf, ac mae rhywfaint o waith i'w wneud o fewn fy mhortffolio i alinio'r rhaglenni hynny yn nes at ei gilydd. Yr wyf yn gweithio'n galed iawn gyda swyddogion ar hynny hefyd. Gan Ipsos MORI ac Ecorys y mae'r contract i fonitro'r rhaglen Teuluoedd yn Gyntaf a'i llwyddiant. Byddant yn adrodd bob blwyddyn, a byddaf yn ymrwymo'n barod i wneud yr adroddiad yn gyhoeddus. Gofynasoch sut yr wyf yn gweld pethau yn dechrau datblygu: rydym yn

Families are talking about the team-around-the-family approach, and I am sure that sending a very positive message from the Chamber, and across the parties, is important to the people that we are trying to help, especially the children and young people.

Vaughan Gething: Deputy Minister, I welcome your statement today and the whole-family approach that is being taken by Families First, which will be outcome based. I was interested to hear what you had to say in your statement about the commissioning process. As you know, a number of Members have had some concerns about how the commissioning process has been driven and run in some of our local authorities over a period of time. We have had conversations about this, and I would be grateful for the opportunity to speak to you about it again later. I am interested in building on some of the other questions relating to how, in the development of Families First, you obtain and use reliable forms of evidence regarding impacts and outcomes within and across local authorities, and how you ensure that the information is gathered, utilised and made available to Members. I am also interested in how you are going to ensure that best practice is shared locally within authorities, as well as regionally and across the whole of Wales, to ensure that best practice helps to drive new and successful strategies across the board.

Gwenda Thomas: Thank you for that, Vaughan Gething. You talk about commissioning and local authorities. There has been very clear guidance to local authorities on this issue. It is up to local authorities to ensure that they commission in accordance with the needs of the local authority area. A financial management guidance document was issued to local authorities in 2011. Regarding the issue that you raise regarding interaction, this is crucial. Within local authorities, we have to see barriers being broken down between local authority departments. Regarding the way that they had to produce their plans, all local authorities were required to produce plans for

dechrau — yn bwysig — i weld atgyfeiriadau i'r rhaglen. Mae hynny'n amlwg yn dda. Mae teuluoedd yn sôn am y dull tîm-o-amgylch-y-teulu, ac rwy'n siŵr bod anfon neges gadarnhaol iawn gan y Siambr, ac ar draws y pleidiau, yn bwysig i'r bobl yr ydym yn ceisio eu helpu, yn enwedig y plant a phobl ifanc.

Vaughan Gething: Ddirprwy Weinidog, croesawaf eich datganiad heddiw a'r ymagwedd teulu cyfan sydd yn cael ei chymryd gan Teuluoedd yn Gyntaf, a fydd yn seiliedig ar ganlyniadau. Yr oedd gennyf ddiddordeb i glywed yr hyn oedd gennych i'w ddweud yn eich datganiad am y broses gomisiynu. Fel y gwyddoch, mae nifer o Aelodau wedi cael rhai pryderon am sut mae'r broses gomisiynu wedi cael ei hysgogi a'i rhedeg mewn rhai o'n hawdurdodau lleol dros gyfnod o amser. Rydym wedi cael sgyrsiau am hyn, a byddwn yn ddiolchgar am y cyfle i siarad â chi am hyn eto yn nes ymlaen. Mae gennyf ddiddordeb mewn adeiladu ar rai o'r cwestiynau eraill yn ymwneud â sut, wrth ddatblygu Teuluoedd yn Gyntaf, eich bod yn cael ac yn defnyddio ffurfiau dibynadwy o dystiolaeth ynghylch effeithiau a chanlyniadau o fewn ac ar draws awdurdodau lleol, a sut yr ydych yn sicrhau bod y wybodaeth yn cael ei chasglu, ei defnyddio a'i darparu i Aelodau. Mae gennyf ddiddordeb hefyd mewn sut yr ydych yn mynd i sicrhau bod arfer gorau yn cael ei rannu yn lleol o fewn awdurdodau, yn ogystal ag yn rhanbarthol ac ar draws Cymru gyfan, er mwyn sicrhau bod arfer gorau yn eu helpu i yrru strategaethau newydd a llwyddiannus ar draws y bwrdd.

Gwenda Thomas: Diolch ichi am hynny, Vaughan Gething. Rydych yn sôn am gomisiynu ac awdurdodau lleol. Bu canllawiau clir iawn i awdurdodau lleol ar y mater hwn. Mae i fyny i awdurdodau lleol i sicrhau eu bod yn comisiynu yn unol ag anghenion ardal yr awdurdod lleol. Rhoddwyd dogfen gyfarwyddyd rheoli ariannol i awdurdodau lleol yn 2011. Ynglŷn â'r mater yr ydych yn ei godi o ran rhyngweithio, mae hyn yn hanfodol. O fewn awdurdodau lleol, mae'n rhaid i ni weld rhwystrau yn cael eu dileu rhwng adrannau awdurdodau lleol. O ran y ffordd y maent yn gorfod cynhyrchu eu cynlluniau, roedd yn ofynnol i bob awdurdod lleol i gynhyrchu

Families First within the framework, and each and every one of those plans—from every local authority in Wales—has been accepted. That is what is driving the programme forward within local authorities.

Working across local authority areas is also very important. You will know, of course, that we have legislated on integrated family support teams. That gives us a good evidence base in relation to how we must require local authorities to work across these boundaries and to work together. Evidence of a willingness to do that is emerging. We need to encourage it a bit more. However, we are seeing local authorities rising to this challenge. The assessments by Ipsos MORI are going to be intensive. Each local authority is going to have an accounts manager, who will be available for those individual local authorities. It is a new way of working, and accountability is going to be a basic part of it. We are putting all of these things together. We are ensuring that local authorities use their own procurement processes. It has also been made very clear to them that they must not use the products or services of Families First if these are deemed to be a statutory requirement of local authorities. Therefore, this is telling local authorities to go over and above their statutory responsibilities to build these interactive services.

Aled Roberts: Hoffwn innau ddiolch ichi am y datganiad y prynhawn yma. Rwyf innau hefyd yn cydnabod y gwaith a wnaed ar raglen Teuluoedd yn Gyntaf. Mae'n glir, Ddirprwy Weinidog, fod yr adroddiad a gyhoeddwyd gan GHK ac Arad yn cadarnhau bod nifer o sialensiau. Efallai y dylem gydnabod, fel y dywedodd Lindsay Whittle, y byddwch chi, fel Dirprwy Weinidog, yn barod i wynebu'r sialensiau hynny. Rwy'n siŵr eich bod chi hefyd yn ymwybodol o'r dystiolaeth a gafwyd gan y Pwyllgor Plant a Phobl Ifanc, a glywodd fod y sefyllfa ar draws Cymru yn amrywiol ac, mewn rhai ardaloedd, yn annerbyniol. Wrth dderbyn datganiad heddiw, rydym yn ymwybodol y bydd ei lwyddiant yn rhan sylfaenol yng

cynlluniau ar gyfer Teuluoedd yn Gyntaf o fewn y fframwaith, ac roedd pob un o'r cynlluniau hynny—gan bob awdurdod lleol yng Nghymru—wedi cael ei dderbyn. Dyna beth sy'n gyrru'r rhaglen yn ei blaen o fewn awdurdodau lleol.

Mae gweithio ar draws ardaloedd awdurdodau lleol hefyd yn bwysig iawn. Byddwch yn gwybod, wrth gwrs, ein bod wedi deddfu ar dimau integredig cymorth i deuluoedd. Mae hynny'n rhoi i ni sylfaen dystiolaeth dda mewn perthynas â sut mae'n rhaid i ni ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau lleol i weithio ar draws y ffiniau hyn ac i weithio gyda'i gilydd. Mae tystiolaeth o barodrwydd i wneud hynny yn dod i'r amlwg. Mae angen i ni annog hyn ychydig yn fwy. Fodd bynnag, rydym yn gweld awdurdodau lleol yn derbyn yr her hon. Mae'r asesiadau gan Ipsos MORI yn mynd i fod yn ddwys. Mae pob awdurdod lleol yn mynd i gael, rheolwr cyfrifon a fydd ar gael ar gyfer yr awdurdodau lleol unigol. Mae'n ffordd newydd o weithio, ac mae atebolrwydd yn mynd i fod yn rhan sylfaenol ohoni. Rydym yn rhoi pob un o'r pethau hyn at ei gilydd. Rydym yn sicrhau bod awdurdodau lleol yn defnyddio eu prosesau caffael eu hunain. Mae hefyd wedi cael ei wneud yn glir iddynt na ddylent ddefnyddio cynhyrchion neu wasanaethau Teuluoedd yn Gyntaf os yw'r rhain yn cael eu hystyried i fod yn ofyniad statudol awdurdodau lleol. Felly, mae hyn yn dweud wrth awdurdodau lleol i fynd y tu hwnt i'w cyfrifoldebau statudol i adeiladu'r gwasanaethau rhyngweithiol.

Aled Roberts: I wish to thank you for this afternoon's statement. I also acknowledge the work that has gone into the Families First programme. It is clear, Deputy Minister, that a report published in May by GHK and Arad confirmed that there are a number of challenges. As Lindsay Whittle said, perhaps we should acknowledge that you, as Deputy Minister, will be prepared to face those challenges. I am sure that you are also aware of the evidence received by the Children and Young People Committee, which has been told that the situation across Wales is varied and, in certain areas, unacceptable. In listening to today's statement, we are aware that its success will be fundamental to rolling out best practice from one region to another. I

nghyswllt lleadaenu'r arfer orau o ranbarth i ranbarth. Rwyf am ofyn nifer o gwestiynau felly am yr adroddiad a gyhoeddwyd ym mis Mai.

A number of questions arise with regard to the report published in May. It makes it clear, at the moment, that one of the problems that the Government faced was the establishment of national outcomes, to which you referred this afternoon. You mentioned that Ipsos MORI will be responsible for assessing the delivery as far as local authorities are concerned, but will you be able to provide us with information in due course with regard to the outcomes against which Ipsos MORI will be measuring success? There was also concern at the committee and in the report about workforce development and the fact that, again, practice varied from one area to another. Are you able to outline the resources that have been made available to ensure that workforce development is being rolled out across regions?

To pick up on an issue that Vaughan Gething raised earlier, concern has been expressed in the voluntary sector that the commissioning practices vary within areas. I know that Denbighshire has taken a bundling arrangement whereby consortia have had to be formed, which, to some degree, have meant that successful local, smaller organisations that perhaps do not have the ability to enter the complex commissioning arrangements are being excluded from practice. As we move to more regional commissioning, a question obviously will arise as to whether those more robust commissioning arrangements will be in place, as they could mean that the number of local, smaller third sector organisations will be reduced even further. I would be very pleased to receive your comments on that.

Finally, there is also mention in the report of the invest-to-save approach and the fact that, in changing the shape of services, invest-to-save practice in this particular area is not very well developed. Perhaps you could outline the steps that the Government is taking to ensure that that practice is rolled out. I think that I will leave it at that stage, Deputy Minister.

therefore wish to ask you a number of questions on the report published in May.

Mae nifer o gwestiynau yn codi o ran yr adroddiad a gyhoeddwyd ym mis Mai. Mae'n ei gwneud yn glir, ar hyn o bryd, mai un o'r problemau yr oedd y Llywodraeth yn eu hwynebu oedd sefydlu canlyniadau cenedlaethol, y cyfeiriasoch ato y prynhawn yma. Soniasoch y bydd Ipsos MORI yn gyfrifol am asesu cyflwyno cyn belled ag y mae awdurdodau lleol yn y cwestiwn, ond a fyddwch chi'n gallu rhoi gwybodaeth i ni maes o law o ran y canlyniadau y bydd Ipsos MORI yn mesur llwyddiant yn eu herbyn? Roedd pryder hefyd yn y pwyllgor, ac yn yr adroddiad am ddatblygu'r gweithlu a'r ffaith, unwaith eto, fod arfer yn amrywio o un ardal i'r llall. Ydych chi'n gallu amlinellu pa adnoddau sydd wedi eu darparu i sicrhau bod datblygu'r gweithlu yn cael ei gyflwyno ar draws rhanbarthau?

Er mwyn mynd ymlaen â mater a godwyd gan Vaughan Gething yn gynharach, mae pryder wedi ei fynegi yn y sector gwirfoddol bod yr arferion comisiynu yn amrywio o fewn ardaloedd. Gwn fod Sir Ddinbych wedi cymryd trefniant bwndelu lle mae consortia wedi gorfod cael ei ffurfio, sydd, i ryw raddau, wedi golygu bod mudiadau llwyddiannus lleol, llai nad oes ganddynt y gallu efallai i gymryd rhan yn trefniadau comisiynu cymhleth yn cael eu gwahardd rhag ymarfer. Wrth i ni symud tuag at fwy o gomisiynu rhanbarthol, bydd cwestiwn yn amlwg yn codi ynghylch a fydd y trefniadau comisiynu mwy cadarn hynny wedi'u sefydlu, gan y gallent olygu y bydd y nifer o sefydliadau lleol, llai y trydydd sector yn cael eu lleihau hyd yn oed ymhellach. Byddwn yn falch iawn o dderbyn eich sylwadau ar hynny.

Yn olaf, mae sôn hefyd yn adroddiad y dull buddsoddi-i-arbed a'r ffaith, wrth newid siâp gwasanaethau, nad yw ymarfer buddsoddi-i-arbed yn y maes penodol hwn wedi'i datblygu'n dda iawn. Efallai y gallech amlinellu'r camau y mae'r Llywodraeth yn eu cymryd i sicrhau bod yr arfer hwnnw'n cael ei gyflwyno. Rwy'n meddwl y byddaf yn ei adael ar y cam hwnnw, Ddirprwy Weinidog.

Gwenda Thomas: Diolch i Aled Roberts. Rydych chi wedi sôn am adroddiad GHK ac Arad, sydd wedi dangos y ffordd i ni o ran symud ymlaen. Fel rydych chi wedi'i ddweud, cododd rai pwyntiau o'r adroddiad, gan gynnwys, er enghraifft, ganolbwyntio ar ymyrryd yn gynnar, adeiladu timau o amgylch y teulu, asesiadau ar y cyd, cwestiwn anabled plant a phobl ifanc, a chomisiynu'n strategol. Mae'r adroddiad wedi bod yn ddefnyddiol iawn a rydym yn adeiladu ar hynny wrth symud ymlaen o Gymorth i Deuluoedd yn Gyntaf.

4.00 p.m.

You talked about national outcomes and the need to be clear about this. What is new about this, and as I have found—and I suppose that we have all asked this—people have asked, 'Why can we not roll out good practice sooner than we do?'. Having the learning sets in this programme quite definitely will do that—that is, the local learning sets and the national learning sets—so that we learn all the time what practices are working, what is worth investing in and how we roll it out. We will have the first national set in January, and I will of course inform Members of that when I am able to announce it.

Workforce development is very important, and I can assure you that this has been uppermost in our minds in developing, and in ensuring the development of, the workforce, and that complements the development of the workforce in other programmes, such as Flying Start and IFSS.

He talked about very small projects that were valuable. Off the top of my head, I think that there were about 900 projects in regard of Cymorth, the strategic aim of which has perhaps not always been clear. However, as I said in answer to William Graham, we will still make funding available for projects, at local authorities' discretion, through the child and families organisation grant scheme.

On your point about invest-to-save funding, we are in constant touch with the Minister for

Gwenda Thomas: Thank you, Aled Roberts. You mentioned the GHK and Arad report which has showed us how to move forward. Some points have arisen from the report, as you say, such as concentrating on early intervention, building teams around the family, joint assessments, the question of disability among children and young people, and strategic commissioning. The report has been very useful and we are building upon that as we progress from Cymorth to Families First.

Soniasoch am ganlyniadau cenedlaethol a'r angen i fod yn glir ynglŷn â hyn. Beth sy'n newydd am hyn, ac fel yr wyf wedi gweld -ac mae'n debyg ein bod i gyd wedi gofyn hyn - mae pobl wedi gofyn, Pam na allwn ni gyflwyno'r arfer da yn gynt nag yr ydym yn ei wneud?. Bydd cael y setiau dysgu yn y rhaglen hon yn bendant yn gwneud hynny - hynny yw, y setiau dysgu lleol a'r setiau dysgu cenedlaethol - fel ein bod yn dysgu drwy'r amser pa arferion sy'n gweithio, beth mae'n werth buddsoddi ynddo a sut yr ydym yn ei gyflwyno. Bydd gennym y set genedlaethol gyntaf ym mis Ionawr, a byddaf wrth gwrs yn hysbysu'r Aelodau o hynny pan fyddaf yn gallu ei gyhoeddi.

Mae datblygu'r gweithlu yn bwysig iawn, a gallaf eich sicrhau bod hyn wedi bod flaenaf yn ein meddyliau wrth ddatblygu, ac wrth sicrhau datblygiad, y gweithlu, ac mae hynny'n ategu datblygiad y gweithlu mewn rhaglenni eraill, megis Dechrau'n Deg ac IFSS .

Soniodd am brosiectau bach iawn a oedd yn werthfawr. Heb edrych ar yr union ffigurau, rwyf yn meddwl bod oddeutu 900 o brosiectau o ran Cymorth, nid yw eu nod strategol bob amser yn glir efallai. Fodd bynnag, fel y dywedais wrth ateb William Graham, byddwn yn dal i sicrhau y bydd arian ar gael ar gyfer prosiectau, yn ôl disgrisiwn yr awdurdodau lleol, drwy'r cynllun grant mudiadau plant a theuluoedd.

O ran eich pwynt ynglŷn ag arian buddsoddi-i-arbed, rydym mewn cysylltiad cyson â'r

finance on this very important aspect.

Gweinidog dros gyllid ar yr agwedd bwysig iawn hon.

Christine Chapman: Thank you for your statement, Deputy Minister. I am very pleased that Families First has received broad support and that it remains a key part of our child poverty strategy. Your statement refers to working better with the third sector, and I agree that we should always seek excellence and that we should evaluate and learn lessons. In my constituency, there are some excellent projects located in the poorest areas, and as Aled Roberts said, these are sometimes quite small organisations, but they continue to be relied upon by families that desperately need such interventions to help to improve the quality of their lives in the form of the outcomes that we talk about. When I have visited these, I have been struck by the levels of trust that have been built up over the years. So, the question that I would put you, Deputy Minister, is this: how are you going to encourage local authorities to draw on, and utilise, the good practice of such voluntary agencies so that this expertise is not lost?

Christine Chapman: Diolch i chi am eich datganiad, Ddirprwy Weinidog. Yr wyf yn falch iawn bod Teuluoedd yn Gyntaf wedi derbyn cefnogaeth eang a'i fod yn parhau i fod yn rhan allweddol o'n strategaeth tlodi plant. Mae eich datganiad yn cyfeirio at weithio gwell gyda'r trydydd sector, ac rwyf yn cytuno y dylem bob amser geisio rhagoriaeth ac y dylem werthuso a dysgu gwersi. Yn fy etholaeth i, mae rhai prosiectau rhagorol wedi'u lleoli yn yr ardaloedd tlotaf, ac fel y dywedodd Aled Roberts, mae'r rhain weithiau yn fudiadau eithaf bach, ond mae dibyniaeth arnynt o hyd gan deuluoedd y mae dirfawr angen ymyriadau o'r fath arnynt i helpu i wella ansawdd eu bywydau ar ffurf y canlyniadau yr ydym yn siarad amdanynt. Pan wyf wedi ymweld â'r rhain, rwyf wedi cael fy nharo gan y lefelau o ymddiriedaeth sydd wedi cael eu cronni dros y blynyddoedd. Felly, y cwestiwn y byddwn yn ei ofyn i chi, Ddirprwy Weinidog, yw hyn: sut ydych chi'n mynd i annog awdurdodau lleol i dynnu ar, a defnyddio, yr arfer da o asiantaethau gwirfoddol o'r fath fel nad yw arbenigedd hwn yn cael ei golli?

My second question relates to the role of senior strategy staff at local authority level involved in the roll-out of Families First. The results of the report indicate that a greater level of understanding and commitment is needed to achieve real, lasting benefit. How assured are you that they are taking this role seriously, and what training is being done with staff on this, particularly in light of the Rights of Children and Young Persons (Wales) Measure 2011?

Mae fy ail gwestiwn yn ymwneud â rôl uwch staff strategaeth ar lefel awdurdod lleol yn cymryd rhan yn y broses o gyflwyno Teuluoedd yn Gyntaf. Mae canlyniadau'r adroddiad yn dangos bod angen lefel uwch o ddealltwriaeth ac ymrwymiad i gyflawni budd go iawn, parhaol. Pa mor sicr ydych chi eu bod yn cymryd y rôl o ddifrif, a pha hyfforddiant sy'n cael ei wneud gyda staff ar hyn, yn enwedig yng ngoleuni Deddf Hawliau Plant a Phobl Ifanc (Cymru) 2011?

Gwenda Thomas: I thank Christine Chapman for those comments. Indeed, I think that I missed out answering Aled Roberts on the role of the Children and Young People Committee. You have brought it to mind, being that you chair that committee, Christine. I see an important role for the committee in monitoring the process, and I would be surprised if you did not want to do that, because I think that the evidence that you gather is always very usable and valuable.

Gwenda Thomas: Diolch i Christine Chapman am y sylwadau hynny. Yn wir, rwyf yn meddwl nad wyf wedi ateb Aled Roberts ar rôl y Pwyllgor Plant a Phobl Ifanc. Rydych wedi dod ag ef i'r cof, gan mai chi yw cadeirydd y pwyllgor hwnnw, Christine. Rwy'n gweld rôl bwysig i'r pwyllgor i fonitro'r broses, a byddwn yn synnu os nad oeddech am wneud hynny, oherwydd credaf fod y dystiolaeth yr ydych yn ei chasglu yn ddefnyddiol a gwerthfawr iawn bob amser.

The issue of small projects has been a painful one, as I said in my remarks. However, I think that, with regard to local authorities, if these projects meet a need, the focus of Families First is to identify that need and to meet it, and not to rely on demand-led services. It is a very new concept, is it not? I am picking up from local authorities that there is a willingness to take this seriously and to find ways of identifying the needs within their areas; it was, indeed, required that that be a part of their planning. If that was not evidence-based—that is, if it was not acceptable within the framework—the plans would not have been accepted. However, the local authorities put a lot of work into this in the transition year of 2011-12, and the third sector has also played a crucial part in its development. I see the third sector as being very much a part of it into the future.

The plans will now have to be rolled out by the end of the financial year, so there have been two years of transition and there have to have been exit strategies for some projects. The way forward is in true collaboration across the partners, focusing on the strengths of families as well as their needs.

Mae'r mater o brosiectau bach wedi bod yn un boenus, fel y dywedais yn fy sylwadau. Fodd bynnag, credaf, o ran awdurdodau lleol, os yw'r prosiectau hyn yn diwallu angen, mai ffocws Teuluoedd yn Gyntaf yw nodi'r angen honno a'i diwallu, ac i beidio â dibynnu ar wasanaethau a arweinir gan alw. Mae'n gysyniad newydd iawn, onid yw? Yr wyf yn casglu oddi wrth awdurdodau lleol fod parodrwydd i gymryd hyn o ddifrif ac i ddod o hyd i ffyrdd o adnabod anghenion o fewn eu hardaloedd; roedd yn ofynnol, yn wir, bod hynny'n rhan o'u cynllunio. Os na fyddai hynny'n seiliedig ar dystiolaeth —hynny yw, os nad oedd yn dderbyniol o fewn y fframwaith — ni fyddai'r cynlluniau wedi cael eu derbyn. Fodd bynnag, gwnaeth yr awdurdodau lleol lawer o waith ar hyn yn y flwyddyn bontio 2011-12, ac mae'r trydydd sector hefyd wedi chwarae rhan allweddol yn ei ddatblygiad. Rwy'n ystyried y bydd y trydydd sector yn rhan fawr ohono yn y dyfodol.

Bydd raid i'r cynlluniau yn awr gael eu cyflwyno erbyn diwedd y flwyddyn ariannol, felly bu dwy flynedd o drawsnewid ac mae'n rhaid bod strategaethau ymadael wedi bod ar gyfer rhai prosiectau. Y ffordd ymlaen yw cael cydweithio gwirioneddol ar draws y partneriaid, gan ganolbwyntio ar gryfderau teuluoedd yn ogystal â'u hanghenion.

Datganiad: Ymatebion i'r Papur Gwyn Tai Statement: Responses to the Housing White Paper

The Minister for Housing, Regeneration and Heritage (Huw Lewis): My housing White Paper, which was published on 21 May, set out a bold legislative and non-legislative programme and a wide-ranging set of proposals. It will result in more homes, improvements to existing homes, better housing and housing-related services. It will extend the good links that we have already made between housing and other services. The ensuing actions will make an important contribution to this Government's priorities of tackling poverty, improving health, social justice and sustainable development.

The consultation closed on 17 August. We took steps to bring the White Paper to the attention of those outside the field of housing,

Y Gweinidog dros Dai, Adfywio a Threftadaeth (Huw Lewis): Roedd fy Mhapur Gwyn tai, a gyhoeddwyd ar 21 Mai, yn gosod rhaglen feiddgar ddeddfwriaethol ac anneddfwriaethol a set eang o gynigion. Bydd yn arwain at fwy o gartrefi, mwy o welliannau i gartrefi presennol, gwell tai a gwasanaethau tai. Bydd yn ymestyn y cysylltiadau da yr ydym wedi gwneud eisoes rhwng tai a gwasanaethau eraill. Bydd y camau dilynol yn gwneud cyfraniad pwysig i flaenoriaethau'r Llywodraeth hon i fynd i'r afael â thlodi, gwella iechyd, cyfiawnder cymdeithasol a datblygu cynaliadwy.

Daeth yr ymgynghoriad i ben ar 17 Awst. Rydym yn cymryd camau i ddod â'r Papur Gwyn i sylw'r rhai y tu allan i'r maes tai,

because housing pervades so many areas of our lives. It is central to people's health and wellbeing; a decent home gives children the best chance of doing well in education and, among other things, it is an economic driver, creating jobs and training opportunities for local unemployed people.

I am delighted by the response that we have had—just short of 200 in total, from across Wales and from many sectors including health services, the third sector, professional bodies and many from individuals and other stakeholders. As well as a wide range of housing organisations working in Wales, we had responses from organisations as diverse as Save the Children, the Nationwide Building Society, Dŵr Cymru and Cardiff and Vale University Local Health Board.

All our local authorities, as key delivery and strategic bodies, responded, as did numerous housing associations, but there were as many from the private and voluntary sectors. More than half the responses came from organisations outside housing and from individuals. This is a reflection of a broad interest in housing issues and the importance that people place upon housing.

A number of the responses are substantial. I am very grateful for the time and effort that people and organisations have put into commenting on the proposals and for their suggestions for taking forward the action to achieve our goals. In particular, I welcome the comments made on cross-cutting issues such as joining up housing and health more effectively and supporting people to maximise their independence. Given the number and scope of responses, it is not possible for me to give a comprehensive picture of all the issues raised. I would refer colleagues to the summary of consultation responses that I am publishing today.

However, I would like to highlight a number of key areas. There is a groundswell of support for our approach and the thrust of the proposals set out in the document. The vision set out in the White Paper and the whole-housing-system approach that we adopted were welcomed. A number of respondents

oherwydd bod tai yn treiddio cymaint o feysydd yn ein bywydau. Mae'n ganolog i iechyd a lles pobl, mae cartref gweddus yn rhoi'r cyfle gorau i blant i wneud yn dda mewn addysg ac, ymysg pethau eraill, mae'n sbardun economaidd, yn creu swyddi a chyfleoedd hyfforddi i bobl ddi-waith lleol.

Rwyf wrth fy modd gyda'r ymateb yr ydym wedi ei gael —ychydig yn llai na 200 i gyd, o bob cwr o Gymru ac o nifer o sectorau gan gynnwys gwasanaethau iechyd, y trydydd sector, cyrff proffesiynol a llawer o unigolion a rhanddeiliaid eraill. Yn ogystal ag amrywiaeth eang o sefydliadau tai sy'n gweithio yng Nghymru, cawsom ymatebion gan sefydliadau mor amrywiol ag Achub y Plant, Cymdeithas Adeiladu Nationwide, Dŵr Cymru a Bwrdd Iechyd Lleol Prifysgol Caerdydd a'r Fro.

Mae ein holl awdurdodau lleol, fel cyrff cyflawni allweddol a strategol wedi ymateb, fel y gwnaeth nifer o gymdeithasau tai, ond roedd cymaint o'r sectorau preifat a gwirfoddol. Mae mwy na hanner yr ymatebion yn dod o sefydliadau y tu allan i dai ac oddi wrth unigolion. Mae hyn yn adlewyrchiad o ddiddordeb eang mewn materion tai a phwysigrwydd y mae pobl yn ei roi ar dai.

Mae nifer o'r ymatebion yn sylweddol. Rwyf yn ddiolchgar iawn am yr amser a'r ymdrech y mae pobl a sefydliadau wedi rhoi i wneud sylwadau ar y cynigion ac am eu hawgrymiadau ar gyfer bwrw ymlaen â'r camau gweithredu i gyflawni ein nodau. Yn benodol, croesawaf y sylwadau a wnaed ar faterion trawsbynciol fel uno tai ac iechyd yn fwy effeithiol a chefnogi pobl i wneud y mwyaf o'u hannibyniaeth. O ystyried nifer a chwmpas yr ymatebion, nid yw'n bosibl i mi roi darlun cynhwysfawr o'r holl faterion a godwyd. Byddwn yn cyfeirio cydweithwyr at y crynodeb o'r ymatebion i'r ymgynghoriad yr wyf yn ei gyhoeddi heddiw.

Fodd bynnag, hoffwn dynnu sylw at nifer o feysydd allweddol. Mae ymchwydd o gefnogaeth ar gyfer ein dull gweithredu a byrdwn y cynigion a nodir yn y ddogfen. Croesawyd y weledigaeth a nodir yn y Papur Gwyn a'r ymagwedd system-dai-yn-ei-chyfanrwydd a fabwysiadwyd gennym.

commended this approach for tackling issues not being addressed by the Westminster coalition Government, such as improving standards in the private rented sector. A number questioned whether new legislation was required in order to achieve some of our aims, and some helpfully put forward alternatives. We are considering these carefully as the detail of the housing Bill is developed. However, I am clear that I do not wish to reduce the ambition of either the overall vision or the aims in relation to specific policy areas.

Our proposals to introduce a registration and licensing scheme for all landlords and letting and management agents in the private rented sector were supported by the majority of the responses received. Issues on which suggestions were put forward included the fee system, the duration of the licence, and the joining-up of the scheme with the licensing of houses in multiple occupation.

The principle behind our proposals on homelessness—to place more emphasis on the prevention of homelessness—was welcomed. However, a range of concerns were expressed about elements of the proposals, in relation to the potential demand on services, and in ensuring that the detail of new legislation supports prevention. The principle of the proposal to end family homelessness also received support, but the mechanism of removing intentionality from homeless families was challenged by a number of respondents.

The last specific area that I want to mention is our proposal for a second Bill on tenancy reform, which was welcomed by the majority of respondents. The decision to have a separate Bill was felt necessary to enable sufficient time both to ensure that the proposals are fit for purpose and sufficient scrutiny of the proposals in what is a complex area of law.

In terms of the next steps, one of the overall themes that are clear from the consultation responses is the need for ongoing dialogue and engagement with stakeholder organisations as the detail of the proposals is further developed. Officials are investing

Roedd nifer o ymatebwyr yn canmol y dull hwn am fynd i'r afael â materion nad ydynt yn cael sylw gan Lywodraeth glymblaid San Steffan, megis gwella safonau yn y sector rhentu preifat. Mae nifer yn amau a yw'r ddeddfwriaeth newydd yn angenrheidiol er mwyn cyflawni rhai o'n hamcanion, ac mae rhai wedi helpu drwy gyflwyno dewisiadau amgen. Rydym yn ystyried y rhain yn ofalus wrth i fanylion y Mesur tai gael eu datblygu. Fodd bynnag, yr wyf yn glir nad wyf yn dymuno lleihau uchelgais y weledigaeth gyffredinol na'r amcanion mewn perthynas â meysydd polisi penodol.

Mae ein cynigion i gyflwyno cynllun cofrestru a thrwyddedu ar gyfer yr holl landlordiaid ac asiantau gosod a rheoli yn y sector rhentu preifat yn cael eu cefnogi gan y rhan fwyaf o'r ymatebion a dderbyniwyd. Roedd y materion y cafwyd awgrymiadau ynglŷn â nhw yn cynnwys y system ffioedd, cyfnod y drwydded, a chyfuno'r cynllun â thrwyddedu tai amlfeddiannaeth.

Cafodd yr egwyddor y tu ôl i'n cynigion ar ddigartrefedd — i roi mwy o bwyslais ar atal digartrefedd — ei groesawu. Fodd bynnag, mae amrywiaeth o bryderon wedi eu mynegi am elfennau o'r cynigion, mewn perthynas â'r galw posibl ar wasanaethau, ac mewn sicrhau bod manylion y ddeddfwriaeth newydd yn cefnogi atal. Cafodd egwyddor y cynnig i roi diwedd ar ddigartrefedd teulu gefnogaeth hefyd, ond cafodd y dull o gael gwared ar fwriadoldeb o deuluoedd digartref ei herio gan nifer o ymatebwyr.

Y maes penodol olaf yr wyf am ei grybwyll yw ein cynnig ar gyfer ail Fesur ar ddiwygio tenantiaeth, a groesawyd gan y mwyafrif o ymatebwyr. Teimlwyd bod angen y penderfyniad i gael Mesur ar wahân i alluogi digon o amser i sicrhau bod y cynigion yn addas at y diben a chraffu digonol o'r cynigion yn yr hyn sy'n faes cymhleth o'r gyfraith.

O ran y camau nesaf, un o'r themâu cyffredinol sydd yn glir o'r ymatebion i'r ymgynghoriad yw'r angen am ddeialog parhaus ac ymgysylltu â sefydliadau rhanddeiliaid wrth i fanylion y cynigion gael eu datblygu ymhellach. Mae swyddogion yn

significant time in this, using various mechanisms such as stakeholder events, further consultation and meetings. Alongside these activities, we are continuing to analyse the consultation responses in detail. The outcome will inform our housing Bill and also the arrangements for the wider programme of non-legislative action that was set out in the White Paper. We are also working to ensure a joining up between the housing Bill and other Bills in the legislative programme.

I am particularly grateful to those Assembly Members who submitted comments. I think that we are all agreed on the main priorities for the future: we need more homes, we need better homes and we need to provide help for people to improve their homes irrespective of whether they own or rent them. We fully recognise that there are external issues outside our control that are greatly affecting people in all parts of Wales. We will do all that we can to mitigate damaging impacts to help improve people's lives. We also need to improve the full range of services that help people to lead healthy and independent lives. This will include many of our most vulnerable people. The influence of housing underpins so many aspects of our lives, which is why it is one of this Government's priorities.

I look forward to working with Members of all other parties to achieve these aims.

Mark Isherwood: As you know, Minister, Wales has a housing supply crisis. It is not a new crisis, but it is being made particularly acute by the current budget environment. It therefore presents particular threats, but it also presents wonderful opportunities. As I said in my own submission to the consultation on the White Paper, I strongly welcome your statement in the foreword that in

'perhaps no other area of public policy do the decisions of Government have a more profound impact on daily life than in housing.'

I have previously referred in committee

buddsoddi amser sylweddol yn hyn, gan ddefnyddio dulliau amrywiol megis digwyddiadau i randdeiliaid, ymgynghori pellach a chyfarfodydd. Ochr yn ochr â'r gweithgareddau, rydym yn parhau i ddadansoddi'r ymatebion i'r ymgynghoriad yn fanwl. Bydd y canlyniad yn llywio ein Mesur tai a hefyd y trefniadau ar gyfer y rhaglen ehangach o gamau anneddfwriaethol a nodir yn y Papur Gwyn. Rydym hefyd yn gweithio i sicrhau uno rhwng y Mesur tai a Mesurau eraill yn y rhaglen ddeddfwriaethol.

Rwy'n arbennig o ddiolchgar i'r Aelodau hynny o'r Cynulliad a gyflwynodd sylwadau. Credaf ein bod i gyd yn cytuno ar y prif flaenoriaethau ar gyfer y dyfodol: mae angen mwy o gartrefi, mae angen gwell cartrefi ac mae angen i ddarparu cymorth i bobl wella eu cartrefi ni waeth a ydynt yn berchen arnynt neu'n eu rhentu. Rydym yn llwyr gydnabod bod materion allanol sydd y tu allan i'n rheolaeth yn cael effaith fawr ar bobl ym mhob rhan o Gymru. Byddwn yn gwneud popeth y gallwn i liniaru effeithiau niweidiol i helpu i wella bywydau pobl. Mae angen i ni wella'r ystod lawn o wasanaethau sy'n helpu pobl i fyw bywydau iach ac annibynnol. Bydd hyn yn cynnwys llawer o'n pobl fwyaf agored i niwed. Mae dylanwad tai yn sail i gymaint o agweddau ar ein bywydau, a dyna pam ei fod yn un o flaenoriaethau'r Llywodraeth hon.

Edrychaf ymlaen at weithio gydag Aelodau'r holl bleidiau eraill i gyflawni'r nodau hyn.

Mark Isherwood: Fel y gwyddoch, Weinidog, mae gan Gymru argyfwng cyflenwad tai. Nid yw'n argyfwng newydd, ond mae'n cael ei wneud yn arbennig o ddifrifol gan yr amgylchedd cyllidebol presennol. Mae felly yn cyflwyno bygythiadau penodol, ond mae hefyd yn cynnig cyfleoedd gwych. Fel y dywedais yn fy nghyflwyniad fy hun i'r ymgynghoriad ar y Papur Gwyn, yr wyf yn croesawu eich datganiad yn y rhagair, sef

efallai nad oes unrhyw faes arall o bolisi cyhoeddus lle mae penderfyniadau'r Llywodraeth yn cael effaith fwy difrifol ar fywyd bob dydd nag mewn tai.'

Rwyf wedi cyfeirio o'r blaen mewn

questions to you to the European Commission and the growth and stability pact that has recommended that four EU member countries amend their housing policies in 2012-13, including the UK and, therefore, Wales. It recommends that we address the destabilising impact of high and volatile house prices and household debt by implementing a comprehensive housing reform programme to increase housing supply and alleviate problems of affordability and the need for state subsidy of housing. Therefore, how will your White Paper and the proposals within it, which do not require legislative action and which can therefore be prioritised, help meet that goal in 2012-13, so that when you respond to the European Commission, you are addressing the points that it has raised?

We clearly have a problem. As I understand it, housebuilding starts in England increased by 29% in 2011 compared with 2009—up to 110,000 from nearly 86,000—whereas in Wales starts only increased by 7% over the same period. Although there has been some small improvement this year, last year the National House-Building Council reported that new-home registrations in England and Scotland rose, but fell by 17% in Wales. I put in my submission to you—and I wonder how you will respond to this—the direct quotation from the group chairman of a north-Wales-based construction company who said that

‘the answer to the question “why is house building in Wales is at its lowest since the second world war?” is that building homes in Wales is no longer profitable and unlike the Welsh Government we cannot continue to spend money unless the end product at least covers the cost.’

4.15 p.m.

In that context, how do you respond to ConstructionSkills Wales’s briefing paper on this statement, which was sent to me and, no doubt, many other Members, on the housing and construction industry in Wales? The paper says that engagement with the

cwestiynau pwyllgor i chi at y Comisiwn Ewropeaidd a'r cytundeb twf a sefydlogrwydd sydd wedi argymhell bod pedair gwlad sy'n aelod o'r Undeb Ewropeaidd yn diwygio eu polisiau tai yn 2012-13, gan gynnwys y DU ac, felly, Cymru. Mae'n argymhell ein bod yn mynd i'r afael ag effaith ansefydlogi prisiau tai uchel a chyfnewidiol a dyledion aelwydydd trwy weithredu rhaglen gynhwysfawr o ddiwygio tai i gynyddu'r cyflenwad tai a lleddfu problemau fforddiadwyedd a'r angen am gymhorthdal tai gan y wladwriaeth. Felly, sut fydd eich Papur Gwyn a'r cynigion sydd ynddo, nad oes angen unrhyw weithredu deddfwriaethol ac y gellir felly eu blaenoriaethu, yn helpu i gyrraedd y nod yn 2012-13, felly pan fyddwch yn ymateb i'r Comisiwn Ewropeaidd, byddwch yn mynd i'r afael â'r pwyntiau y mae wedi eu codi?

Mae'n amlwg bod gennym broblem. Fel yr wyf yn ei deall, roedd dechrau adeiladu tai yn Lloegr wedi cynyddu 29% yn 2011 o'i gymharu â 2009 -hyd at 110,000 o bron i 86,000 - ond yng Nghymru dim ond 7% yr oedd dechrau adeiladu wedi cynyddu dros yr un cyfnod. Er y bu rhywfaint o welliant bach eleni, y llynedd adroddodd Cyngor Cenedlaethol Adeiladu Tai bod cofrestriadau cartrefi newydd yn Lloegr a'r Alban wedi codi, ond gwelwyd gostyngiad o 17% yng Nghymru. Rwy'n rhoi yn fy nghyflwyniad i chi -ac yr wyf yn meddwl tybed sut y byddwch yn ymateb i hyn -y dyfyniad uniongyrchol gan gadeirydd grŵp o gwmni adeiladu seiliedig yng ngogledd Cymru- a ddywedodd fod

Yr ateb i'r cwestiwn "pam fod adeiladu tai yng Nghymru ar ei isaf ers yr ail ryfel byd?" yw nad yw adeiladu cartrefi yng Nghymru bellach yn broffidiol ac yn wahanol i Lywodraeth Cymru ni allwn barhau i wario arian oni bai bod y cynnyrch terfynol o leiaf yn clirio'r gost.

Yn y cyd-destun hwnnw, sut ydych chi'n ymateb i bapur briffio Sgiliau Adeiladu Cymru ar y datganiad hwn, a anfonwyd i mi ac, yn ddiau, i lawer o Aelodau eraill, ar y diwydiant tai ac adeiladu yng Nghymru? Mae'r papur yn dweud bod ymgysylltu â'r

construction industry is paramount in ensuring that investment in housing can maximise employment and apprenticeship opportunities across Wales and optimise the advantages that the provision of safe, secure and energy-efficient homes can bring to the construction sector and in terms of economic recovery.

Your statement notes that your proposal to introduce a registration and licensing scheme for all landlords and letting and management agents in the private rented sector was supported by the majority of responses received. I can understand that in the context of letting and management agents—I think that that already has cross-party support, as identified in the committee report on the private rented sector at the end of the last Assembly. However, I am sure that you will agree that this is about households decently housed rather than a popularity contest, where the committee report and you, subsequently, have recognised the private rented sector as an option of first choice for social, intermediate and market-rent property. How, therefore, do you respond to the concern expressed by the National Landlords Association in its trade magazine that the proposed introduction of mandatory registration and accreditation for landlords—which you state in your White Paper is grounded in fairness, equality, meeting housing need and achieving benefits for landlords, agents, tenants and prospective tenants alike—does not include a coherent explanation of how the introduction of registration achieves any of these goals and includes outcomes for anyone involved?

The Country Land and Business Association has highlighted the Rugg review at UK level, which realised that by introducing regulation to the private sector without seeking to increase stock numbers through new-build activity, the Welsh Government runs the risk of increasing costs in existing rented stock and decreasing the supply of such stock. What discussions have you had with the shadow Minister for housing at UK level, Jack Dromey MP, and shadow communities Secretary, Hilary Benn MP, who supported the UK coalition Government response to the

diwydiant adeiladu yn hollbwysig o ran sicrhau bod buddsoddi mewn tai yn gallu gwneud y gorau o gyfleoedd cyflogaeth a phrentisiaeth ar draws Cymru a gwneud y gorau o fanteision y gall y ddarpariaeth o gartrefi saff, diogel sy'n defnyddio ynni'n effeithlon ddod i'r sector adeiladu ac o ran adferiad economaidd.

Mae eich datganiad yn nodi bod eich cynnig i gyflwyno cynllun cofrestru a thrwyddedu ar gyfer yr holl landlordiaid ac asiantau gosod a rheoli yn y sector rhentu preifat yn cael ei gefnogi gan y rhan fwyaf o'r ymatebion a dderbyniwyd. Gallaf ddeall hynny yng nghyd-destun asiantau gosod a rheoli -credaf fod hynny eisoes yn cael cefnogaeth drawsbleidiol, fel y nodwyd yn adroddiad y pwyllgor ar y sector rhentu preifat ar ddiwedd y Cynulliad diwethaf. Fodd bynnag, rwyf yn sicr y byddwch yn cytuno bod hyn yn ymwneud â theuluoedd sydd mewn tai gweddus yn hytrach na chystadleuaeth poblogrwydd lle mae adroddiad y pwyllgor a chi, wedi hynny, wedi cydnabod y sector rhentu preifat fel opsiwn dewis cyntaf ar gyfer eiddo cymdeithasol, canolradd a rhent y farchnad. Sut, felly, ydych chi'n ymateb i'r pryder a fynegwyd gan Gymdeithas Genedlaethol y Landlordiaid yn ei chylchgrawn masnach nad yw'r cynnig i gyflwyno cofrestriad gorfodol ac achredu ar gyfer landlordiaid - y dywedwch yn eich Papur Gwyn sydd yn cael ei seilio ar degwch, cydraddoldeb, diwallu anghenion tai a sicrhau manteision i landlordiaid, asiantau, tenantiaid a darpar denantiaid fel ei gilydd-yn cynnwys esboniad cydlynol o sut mae cyflwyno cofrestru yn cyflawni unrhyw un o'r nodau hyn ac yn cynnwys canlyniadau ar gyfer unrhyw un sy'n gysylltiedig?

Mae'r Gymdeithas Tir a Busnesau Cefn Gwlad wedi tynnu sylw at adolygiad Rugg ar lefel y DU, a oedd yn sylweddoli bod Llywodraeth Cymru, drwy gyflwyno rheoleiddio i'r sector preifat heb geisio cynyddu niferoedd stoc drwy weithgaredd adeiladu newydd, yn risgïo gweld costau cynyddol yn y stoc rhentu bresennol a lleihau'r cyflenwad o stoc o'r fath. Pa drafodaethau ydych chi wedi'u cael gyda Gweinidog yr wrthblaid ar gyfer tai ar lefel y DU, Jack Dromey AS, ac Ysgrifennydd cymunedau'r wrthblaid, Hilary Benn AS, a

Montague review and will not be introducing mandatory private sector landlord registration in England should they win the next UK election? It is, therefore, assumed that Labour in England understands the risk to stock supply that mandatory landlord registration poses.

This does not mean that we do not need action to get rid of the cowboys and the rogues—the people who torment others and submit them to unfit housing. The National Landlords Association has welcomed the White Paper in essence, but added that delivery going forward is lacking—landlords have been made a soft target and instead of penalising bad landlords consistently across Wales, good landlords are being penalised. Will you respond, therefore, to the unanimous recommendation of the former Communities and Culture Committee in its report on the private rented sector that this area should be subject to a full review before any decisions are made, rather than the immediate adoption of registration? This recommendation was accepted by the then Deputy Minister, who said that no decisions would be made without working closely with the sector and commissioning independent evidence.

Finally, with regard to the private rented sector, what consideration are you giving to the key issue of social letting agencies building on the good practice established by Cefni Lettings and others through the National Landlords Association to ensure that there is adequate coverage across the whole of Wales, rather than sporadic coverage or duplication where different agencies are competing with each other to try to do the same thing better than the others?

I welcome your statement regarding principles of homelessness to place emphasis on prevention. Clearly, that is critical, and proposals to end family homelessness—

The Deputy Presiding Officer: Order. Mark, you have now taken as long as the Minister. I have been kind to let you go on as long as the Minister, but please give us your final sentence.

oedd yn cefnogi ymateb Llywodraeth glymblaid y DU i adolygiad Montague ac na fydd yn cyflwyno cofrestru gorfodol landlordiaid y sector preifat yn Lloegr os digwydd iddynt ennill etholiad nesaf y DU? Tybir, felly, bod Llafur yn Lloegr yn deall y risg i gyflenwad stoc y mae cofrestru gorfodol landlordiaid yn ei beri.

Nid yw hyn yn golygu nad oes angen gweithredu i gael gwared ar y cowbois a'r rhai drygionus- y bobl sy'n poeni eraill ac yn rhoi tai anaddas iddynt. Mae Cymdeithas Genedlaethol y Landlordiaid wedi croesawu'r Papur Gwyn yn ei hanfod, ond ychwanegodd bod y ddarpariaeth yn y dyfodol yn brin- mae landlordiaid wedi cael eu gwneud yn darged hawdd ac yn hytrach na chosbi'r landlordiaid drwg yn gyson ar draws Cymru, mae landlordiaid da yn cael eu cosbi. A fyddwch yn ymateb, felly, i argymhelliad unfrydol y cyn Bwyllgor Cymunedau a Diwylliant yn ei adroddiad ar y sector rhentu preifat y dylai'r maes hwn fod yn destun adolygiad llawn cyn gwneud unrhyw benderfyniadau, yn hytrach na mabwysiadu cofrestru ar unwaith? Derbyniwyd yr argymhelliad hwn gan y Dirprwy Weinidog bryd hynny, a ddywedodd na fyddai unrhyw benderfyniadau'n cael eu gwneud heb weithio'n agos gyda'r sector a chomisiynu tystiolaeth annibynnol.

Yn olaf, o ran y sector rhentu preifat, pa ystyriaeth ydych chi'n rhoi i'r mater allweddol o asiantaethau gosod cymdeithasol yn adeiladu ar yr arfer da a sefydlwyd gan Cefni Lettings ac eraill drwy'r Gymdeithas Landlordiaid Cenedlaethol i sicrhau bod sylw digonol ar draws Cymru gyfan, yn hytrach na sylw ysbeidiol neu ddyblygu lle mae asiantaethau gwahanol yn cystadlu â'i gilydd er mwyn ceisio gwneud yr un peth yn well na'r lleill?

Yr wyf yn croesawu eich datganiad ynghylch egwyddorion digartrefedd i roi pwyslais ar atal. Yn amlwg, mae hynny'n hanfodol, a chynigion i roi diwedd ar ddiartrefedd teulu—

Y Dirprwy Lywydd: Trefn. Mark, yr ydych bellach wedi cymryd cyhyd â'r Gweinidog. Rwyf wedi bod yn garedig i adael i chi fynd ymlaen am gyn hired â'r Gweinidog, ond rhowch eich brawddeg olaf i ni.

Mark Isherwood: Finally, in terms of homelessness, how will you ensure that, unlike the last time that the Welsh Government sought to tackle this issue, in 2004, when homelessness rates had risen, it will not result in increased hidden homelessness figures, but that you will, rather, genuinely engage with front-line organisations to tackle the true root causes?

Huw Lewis: Mark Isherwood is quite right to point out that the crisis in housing that has faced the whole of the UK has been decades in the making. He is also quite right to point out that the economic circumstances in which we find ourselves now make that crisis yet more acute. This has a ‘profound impact’—which I think were the words that he used—upon communities, families and the economy.

I am sure that as a keen student of developments, including the White Paper, Mark will know the answers to his initial questions around what we would do as the Welsh Government to address the crucial issue of supply. Essentially, there is no magical formula for boosting housing supply. It depends upon the bringing together of available land and available capital in order to build houses. The White Paper, as he knows, and the associated policy developments that go along with it, have outlined a number of ways in which that can be done, particularly as regards the release of public land. I now have a specialist team working on the accelerated release of public land for house building. You will also be aware of our groundbreaking empty-properties programme. Over the first two years of this governmental term, we have now passed the 2,000 mark in terms of bringing empty properties back into use and are comfortably on target for my Assembly-term target of 5,000 properties being brought back into use across Wales. The houses-into-homes loans programme is proving exceptionally popular.

Mark will also be aware of new departures, such as my commitment to co-operative housing and so on. I can assure him that in

Mark Isherwood: Yn olaf, o ran digartrefedd, sut fyddwch chi'n sicrhau, yn wahanol i'r tro diwethaf y ceisiodd Llywodraeth Cymru fynd i'r afael â'r mater hwn, yn 2004, pan oedd cyfraddau digartrefedd wedi codi, na fydd yn arwain at ffigurau digartrefedd cudd cynyddol, ond y byddwch, yn hytrach, yn wirioneddol ymgysylltu â sefydliadau rheng flaen i fynd i'r afael â'r gwir achosion sylfaenol?

Huw Lewis: Mae Mark Isherwood yn hollol iawn i nodi bod yr argyfwng mewn tai sydd wedi wynebu'r Deyrnas Unedig gyfan o'r wedi bod yn datblygu ers degawdau. Mae'n hollol gywir hefyd i ddweud bod yr amgylchiadau economaidd yr ydym ynddynt yn awr yn gwneud yr argyfwng hwnnw hyd yn oed yn fwy difrifol. Mae hyn yn cael effaith ddwys — y credaf oedd y geiriau a ddefnyddiodd — ar gymunedau, teuluoedd a'r economi.

Yr wyf yn siŵr fel astudiwr brwd o ddatblygiadau, gan gynnwys y Papur Gwyn, y bydd Mark yn gwybod yr atebion i'w gwestiynau cychwynol ynghylch yr hyn y byddem yn ei wneud fel Llywodraeth Cymru i fynd i'r afael â'r mater hollbwysig o gyflenwad. Yn y bôn, nid oes unrhyw fformiwla hud i hybu cyflenwad tai. Mae'n dibynnu ar ddwyn ynghyd y tir sydd ar gael a chyfalaf sydd ar gael er mwyn adeiladu tai. Mae'r Papur Gwyn, fel y gŵyr, a'r datblygiadau polisi cysylltiedig sy'n mynd ynghyd ag ef, wedi amlinellu nifer o ffyrdd y gellir ei wneud, yn enwedig o ran rhyddhau tir cyhoeddus. Bellach mae gennyf dîm arbenigol sy'n gweithio ar ryddhau cyflym ar dir cyhoeddus ar gyfer adeiladu tai. Byddwch hefyd yn ymwybodol o'n rhaglen eiddo gwag arloesol. Dros ddwy flynedd gyntaf tymor y llywodraeth hon, rydym bellach wedi mynd heibio 2,000 o ran dod ag eiddo gwag yn ôl i ddefnydd ac yn gyfforddus ar y targed ar gyfer fy nharged ar gyfer tymor y Cynulliad o 5,000 o dai yn cael eu dwyn yn ôl i ddefnydd ar draws Cymru. Mae'r rhaglen fenthyciadau troi tai'n gartrefi yn profi'n eithriadol o boblogaidd.

Bydd Mark hefyd yn ymwybodol o ymadawiadau newydd, megis fy ymrwymiad i dai cydweithredol ac yn y blaen. Gallaf ei

terms of affordable housing, starts in Wales have very respectable statistics. In 2010-11, nearly 2,500 additional affordable housing units were delivered across Wales. The figures for additional affordable housing units for 2011-12 will be announced on 25 October, but I do not anticipate any substantial diminution in the number of starts. Again, this would put us reasonably on target for my overall target of 7,500 affordable homes to be built in Wales during this Assembly term.

Of course, there is an economic downturn, and that will affect new starts, particularly in the private sector. That will come as no surprise to anyone, and is something of a statement of the obvious. However, Mark will also be aware that I will shortly be announcing, as promised, initiatives such as the Welsh equivalent of the new-buy mortgage indemnity scheme, in an attempt to encourage private house-builders and first-time buyers, and to boost the market as much as we possibly can.

The effect that I am trying to induce upon the private rented sector is not to court popularity. The effect that the Government is trying to induce is to raise the quality and respectability of the sector, to boost the feasibility of the sector as an option for families in which to raise children and not just to be on the margins of housing provision as a last resort or as an option for professional and mobile childless people, which are the two largest groups that dominate the customer base of the sector at the moment.

The private rented sector will grow. All of the statistics that we understand about housing need and how it will develop point to that. The question is: how will it grow? Will it grow in terms of quality as well as in quantity? Will we be able, for instance, to put a safety net not just around tenants, but landlords, in terms of growing social letting agencies to cover the whole of Wales, which is a point that Mark mentioned? Can we do all that in a planned, consistent and sensible way, with local authorities and other partners having a good grasp of what the private

sicrhau, o ran tai fforddiadwy, mae nifer y tai y dechreuir eu hadeiladu yng Nghymru yn dangos ystadegau parchus iawn. Yn 2010-11, darparwyd bron i 2,500 o unedau tai fforddiadwy ychwanegol ar draws Cymru. Bydd y ffigurau ar gyfer unedau tai fforddiadwy ychwanegol ar gyfer 2011-12 yn cael eu cyhoeddi ar 25 Hydref, ond nid wyf yn rhagweld unrhyw leihad sylweddol yn nifer y tai y dechreuir eu hadeiladu. Unwaith eto, byddai hyn yn ein yn rhesymol ar y targed ar gyfer fy nharged cyffredinol o 7,500 o gartrefi fforddiadwy i'w hadeiladu yng Nghymru yn ystod tymor y Cynulliad hwn.

Wrth gwrs, mae dirywiad economaidd, a bydd hynny'n effeithio ar ddechrau adeiladu tai newydd, yn enwedig yn y sector preifat. Ni fydd hynny'n syndod i neb, ac mae'n datgan beth sy'n amlwg i raddau. Fodd bynnag, bydd Mark hefyd yn ymwybodol y byddaf cyn hir yn cyhoeddi, fel yr addawyd, mentrau megis yr hyn sy'n cyfateb yng Nghymru i'r cynllun indemniad morgais prynu o'r newydd, mewn ymgais i annog adeiladwyr tai preifat a phrynwyr tro cyntaf, ac i roi hwb i'r farchnad gymaint ag y gallwn.

Yr effaith yr wyf yn ceisio ei chymell ar y sector rhentu preifat yw peidio â chanlyn poblogrwydd. Yr effaith y mae'r Llywodraeth yn ceisio ei chymell yw codi ansawdd a pharchusrwydd y sector, er mwyn hybu dichonoldeb y sector fel opsiwn ar gyfer teuluoedd i fagu plant ac nid dim ond i fod ar y cyrion o ddarpariaeth tai fel y gobaith olaf neu fel opsiwn ar gyfer pobl broffesiynol a symudol heb blant, sef y ddau grŵp mwyaf sy'n dominyddu sylfaen cwsmeriaid y sector ar hyn o bryd.

Bydd y sector rhentu preifat yn tyfu. Mae pob un o'r ystadegau yr ydym yn eu deall am yr angen am dai a sut y bydd yn datblygu yn pwyntio at hynny. Y cwestiwn yw: sut y bydd yn tyfu? A fydd yn tyfu o ran ansawdd yn ogystal â mewn maint? Fyddwn ni, er enghraifft, yn gallu rhoi rhwyd ddiogelwch, nid yn unig o gwmpas tenantiaid, ond landlordiaid, o ran tyfu asiantaethau gosod cymdeithasol i gynnwys Cymru gyfan, sef pwynt a grybwyllwyd gan Mark? Allwn ni wneud hynny i gyd mewn ffordd gynlluniedig, ffordd gyson a synhwyrol,

rented sector looks like in their area? You cannot do any of that stuff while operating in the dark. Without an accreditation system of licensing for landlords and letting and management agents, we would be operating in the dark. Mark's advice is that we should engage with the private rented sector with our eyes closed, without even knowing in a particular town or community exactly where it is. That is not good advice, in my view. I would like to encourage the spokesperson for the Welsh Conservatives to come right out and state whether he supports the proposals to accredit private rented sector landlords and letting agents, or not.

Rhodri Glyn Thomas: Rwy'n falch iawn, Weinidog, fod cynifer o bobl wedi ymateb i'r ymgynghoriad hwn, ond, yn eich datganiad, rydych yn dweud bod cynifer ohonynt fel nad ydych yn gallu cyfeirio at yr ymatebion i gyd. Yn wir, nid ydych yn cyfeirio at ymatebion o gwbl yn eich datganiad. Rwyf am wybod i ba raddau y mae'r ymatebion hyn wedi llywio'ch barn am y pwnc hwn. A ydynt wedi newid eich blaenoriaethau? A oes syniadau newydd wedi dod i'r amlwg drwy gyfrwng yr ymgynghoriad hwn? Dyna'r math o wybodaeth y byddwn yn disgwyl ei gweld mewn datganiad fel hyn, ond nid yw yno.

Rydych yn cyfeirio at rai pethau sydd yn y Papur Gwyn. Rydych yn sôn am y cynllun i gofrestru landlordiaid yng Nghymru. A ydych yn gwybod, Weinidog, faint o landlordiaid sydd yn y sector preifat yng Nghymru? A oes gennych gyllideb er mwyn sicrhau y bydd y cofrestru hwn yn digwydd? Pe bai awdurdodau lleol yn gyfrifol am y system gofrestru, a fyddai ganddynt yr adnoddau i wneud y gwaith hwn? Gofynnodd Mark Isherwood—yng nghanol y llu o bethau eraill a gododd—gwestiwn am landlordiaid sydd â dulliau amheus iawn, a dweud y lleiaf, o ofalu am eu heiddo a'r tenantiaid sy'n byw ynddynt, ond ni wnaethoch sylw am y pwynt hwnnw. Sut y bydd y system gofrestru yn mynd i'r afael â phobl sy'n dilyn arfer drwg wrth iddynt rentu tai yn y sector preifat?

O ran y ddeddfwriaeth sy'n ymwneud â thenantiaeth, pam mae'n rhaid cael hyn mewn Bil ar wahân? A yw'n golygu y bydd Bil hwn yn cael ei osod yn hwyrach na'r Bil

gydag awdurdodau lleol a phartneriaid eraill sydd â gafael da o gyflwr y sector rhentu preifat yn eu hardal? Ni allwch wneud unrhyw un o'r pethau hynny wrth weithredu yn y tywyllwch. Heb system achredu trwyddedu ar gyfer landlordiaid ac asiantau gosod a rheoli, byddem yn gweithredu yn y niwl. Cyngor Mark yw y dylem ymgysylltu â'r sector rhentu preifat gyda'n llygaid ar gau, heb hyd yn oed wybod mewn tref neu gymuned benodol yn union lle y mae. Nid yw hynny'n gyngor da, yn fy marn i. Hoffwn annog y llefarydd ar ran y Ceidwadwyr Cymreig i ddatgan yn blaen a yw'n cefnogi'r cynigion i achredu landlordiaid sector rhentu preifat ac asiantau gosod, neu beidio.

Rhodri Glyn Thomas: I am very pleased, Minister, that so many people have responded to this consultation, but, in your statement, you say that there were so many responses that you cannot refer to them all. Indeed, you do not refer to the responses at all in your statement. I want to know to what extent those responses have steered your views on this issue. Have they changed your priorities? Have new ideas emerged from this consultation? That is the kind of information that I would expect to see in such a statement, but it has not been included.

You refer to some things in the White Paper. You mention the scheme to register landlords in Wales. Minister, do you know how many landlords there are in the private sector in Wales? Do you have a budget to ensure that this registration will take place? If local authorities were responsible for the registration system, would they have the resources to carry out this task? Mark Isherwood—among the whole host of other things he raised—asked a question about landlords who have very dubious methods, to say the least, of taking care of their property and the tenants housed within them, but you did not comment on that point. How will this registration system get to grips with those who are adopting bad practice when renting out homes in the private sector?

In terms of the legislation related to tenancy, why do we have to have this in a separate Bill? Does this mean that this Bill is to be tabled later than the original Bill on

gwreiddiol ar ddiartrefedd? A yw hynny'n eilradd, yn eich barn chi, neu a oes angen yn awr i fynd i'r afael â'r cwestiwn hwn o ddiwygio'r ddeddfwriaeth yn union syth?

Mae gennych, Weinidog, darged o adeiladu 7,500 o dai fforddiadwy yng Nghymru. Rwyf wedi edrych ar y gyllideb, ond nid wyf yn gweld cynnydd sylweddol yn y gyllideb ar gyfer eich adran chi i sicrhau'r pethau hyn i gyd. Byddai'n ddiddorol gwybod sut y byddwch yn ariannu hyn i gyd. Hoffwn ofyn dau gwestiwn penodol ichi am hynny. Yn gyntaf, a wnewch sicrhau bod polisi o rent cynaliadwy ar gael i sicrhau bod cymdeithasau tai yn medru benthyg mwy i gwrdd â'r targed hwn ac i sicrhau eu bod hefyd yn gallu cyfrannu at y targed? Yn ail, a ydych wedi cael trafodaethau gyda Danny Alexander am y warant o £10 biliwn y mae wedi ei chyhoeddi ar gyfer adeiladu tai ym Mhrydain? Byddai rhyw £500,000 o hynny yn dod i Gymru. A ydych wedi sicrhau eich siâr chi o'r gyllideb honno?

Mae fy nghwestiwn olaf yn ymwneud â thlodi tanwydd. Mae hwn wedi bod yn broblem enfawr a bydd yn gwaethygu. Bydd pobl dan fwy o bwysau yn y sector tai, yn enwedig y bobl hynny sy'n fregus iawn eisoes, gyda dyfodiad y toriad ym mudd-dal y dreth gyngor. Bydd mwy o bwysau ar y bobl sydd eisoes yn dioddef o dlodi tanwydd. Rydych eisoes wedi methu â chyrraedd eich targed cyntaf, felly sut y byddwch yn sicrhau bod polisi'r Llywodraeth o fynd i'r afael â'r broblem hon yn cael ei wireddu?

4.30 p.m.

Huw Lewis: I thank Rhodri Glyn Thomas for his multiple points, which I will attempt to deal with as succinctly as I can.

Of course I referred to the consultation submissions in my statement; I seem to remember that I did. There are more detailed summations of those submissions—there were nearly 200 of them; I believe there were 198 altogether—in the document that I published today.

Of course there will be changes to the way that the Government sees the emphasis of items in the Bill and of perhaps policy

homelessness? Is that secondary, in your opinion, or is there now a need to tackle this whole issue of amending legislation immediately?

Minister, you also have a target of building 7,500 affordable homes in Wales. I have looked at the budget, but I do not see a significant increase in the budget for your department to ensure all of these developments. It would be interesting to know how you are going to fund all this. I would like to ask two specific questions on that issue. First, will you ensure that there is a policy of sustainable rents to ensure that housing associations are able to borrow more to meet this target and to ensure that they too can contribute to the target? Secondly, have you had any discussions with Danny Alexander about the guarantee of £10 billion that he has announced for building homes in Britain? Some £500,000 of that would come to Wales. Have you ensured your share of that budget?

My final question concerns fuel poverty. It has been a huge problem and it is going to get worse. We will see people under more pressure in the housing sector, particularly those who are already very vulnerable, with the introduction of the cuts in council tax benefit. There will be even more pressure on the people who are already suffering fuel poverty. You have already failed to achieve your first target, therefore how will you ensure that the Government's policy of tackling this problem is actually achieved?

Huw Lewis: Hoffwn ddiolch i Rhodri Glyn Thomas am ei bwyntiau lluosog, a byddaf yn ceisio ymdrin â hwy mor gryno ag y gallaf.

Wrth gwrs cyfeiriais at y cyflwyniadau ymgynghori yn fy natganiad, mae gen i ryw gof fy mod wedi gwneud. Mae crynoadau mwy manwl o'r cyflwyniadau -roedd bron i 200 ohonynt, credaf fod 198 i gyd - yn y ddogfen a gyhoeddais heddiw.

Wrth gwrs, bydd newidiadau i'r ffordd y mae'r Llywodraeth yn gweld y pwyslais o eitemau yn y Mesur ac o gyfeiriad polisi

direction, as a result of what we intend to be a real and open consultation process. I will mention two submissions that are currently at the forefront of my mind. One was an unexpected and powerful submission from a group of 16 and 17-year-olds in Anglesey, who underlined in a very forceful, helpful and thoughtful way the problems that young people aged 16 and 17 in education who may be cut off from a family unit have in accessing affordable accommodation. I have asked officials to pay particular attention to what they said.

There were also submissions from several local authorities on whether our current policy on housing rights for ex-offenders is necessarily working for ex-offenders and the wider community. I have also asked for a review of that issue, which was brought up through the consultation and was not something that sprang to my mind at the start of this process.

As to your question regarding how many landlords there are in Wales, the answer is that I do not know. You do not know, your party does not know, and nor do the other spokespersons for housing here, because we do not know where the private rented sector actually lives. We do not know quite what the scale of it is, and we do not know its name and address. Until we have a system of accreditation for the private rented sector, we will never know the answer to that question. We can make intelligent judgments about this; we have the voluntary landlord registration scheme, which has ran successfully for some time and which gives us an idea of how we can best reach landlords, particularly those good landlords that want to raise standards within the sector. We also have the experience of other parts of the UK, particularly Scotland, which we can turn to with regard to how we can best estimate how many landlords are out there.

We intend for the accreditation and licensing scheme, and the associated training and support that goes with it for landlords, to be self-financing, so it will be fee-based. There

efallai, o ganlyniad i'r hyn yr ydym yn bwriadu i fod yn broses ymgynghori real ac agored. Byddaf yn sôn am ddau gyflwyniad sydd ar hyn o bryd yn flaenllaw yn fy meddwl. Roedd un yn gyflwyniad annisgwyl a phwerus gan grŵp o bobl 16 a 17 mlwydd oed yn Ynys Môn, a oedd yn tanlinellu mewn ffordd rymus, ddefnyddiol a meddylgar iawn y problemau sydd gan bobl ifanc rhwng 16 a 17 mewn addysg sydd efallai wedi'u gwahanu oddi wrth yr uned deuluol i gael gafael ar lety fforddiadwy. Rwyf wedi gofyn i swyddogion dalu sylw arbennig i'r hyn a ddywedwyd ganddynt.

Roedd yna hefyd gyflwyniadau gan nifer o awdurdodau lleol ynghylch a yw ein polisi cyfredol ar hawliau tai i gyn-droseddwyr o reidrwydd yn gweithio ar gyfer cyn-droseddwyr a'r gymuned ehangach. Rwyf hefyd wedi gofyn am adolygiad o'r mater hwnnw, a gyflwynwyd drwy'r ymgynghoriad ac nid oedd yn rhywbeth a ddaeth i fy meddwl i ar ddechrau'r broses hon.

O ran eich cwestiwn ynghylch faint o landlordiaid sydd yng Nghymru, yr ateb yw nad wyf yn gwybod. Dydych chi ddim yn gwybod, dydy'ch plaid ddim yn gwybod, ac nid yw'r llefarwyr eraill ar dai yma yn gwybod, oherwydd nid ydym yn gwybod lle mae'r sector rhentu preifat yn byw mewn gwirionedd. Nid ydym yn gwybod yn union pa mor fawr ydyw, ac nid ydym yn gwybod ei enw a'i gyfeiriad. Nes bydd gennym system achredu ar gyfer y sector rhentu preifat, ni fyddwn byth yn gwybod yr ateb i'r cwestiwn hwnnw. Gallwn wneud penderfyniadau deallus ynglŷn â hyn, mae gennym y cynllun cofrestru landlordiaid gwirfoddol, sydd wedi rhedeg yn llwyddiannus ers peth amser ac sy'n rhoi syniad i ni o sut y gallwn gyrraedd landlordiaid orau, yn enwedig y landlordiaid da hynny sy'n awyddus i godi safonau o fewn y sector. Rydym hefyd yn cael y profiad o rannau eraill o'r DU, yn enwedig yr Alban, y gallwn droi ato o ran y ffordd orau y gallwn amcangyfrif faint o landlordiaid sydd allan yno.

Rydym yn bwriadu i'r cynllun achredu a thrwyddedu, a'r hyfforddiant a chymorth cysylltiedig sy'n mynd gydag ef ar gyfer landlordiaid, i fod yn hunan-gyllido, felly

will, of course, be a full financial regulatory impact assessment as part of the Bill's development.

In terms of the renting homes (Wales) Bill, I can tell Rhodri Glyn that, as a politician, I would have loved to get as much legislation through the Assembly in one go as humanly possible, so that I could move on to legislating in other areas. However, every piece of advice that I received on the scale of tenancy reform and the legislation that we would need on it was consistent—from all advisers, officials and certainly every lawyer that I encountered along the way. All of them consistently lobbied for what they saw as common sense in terms of dealing with the volume of legislation that that would entail. I was advised to take on a second Bill specifically to deal with tenancy reform, and I have accepted that advice.

You asked a specific and important question about the £10 billion-worth of guarantees announced by the UK Government—without, of course, any consultation with us or the Scottish Parliament. It was an announcement that was pulled out of the air. Presumably, these guarantees are made via the auspices of the UK Treasury—not the English Treasury, the UK Treasury. Therefore, we would expect that there would be a proportionate guarantee for loans in Wales. My officials have been extremely active in trying to establish exactly what the UK spokespeople actually meant when they announced these guarantees and what exactly the implications of these guarantees are for us in Wales. We are yet to receive anything like—I was going to say anything like a constructive answer, but we are yet to receive anything like an answer at all. We are still endeavouring to find out exactly what kind of substance this announcement holds for us. However, to be quite truthful, I look askance at it with regard to what it actually means for any part of the United Kingdom.

You are quite right to point to fuel poverty as a growing problem. It is a bigger and bigger issue as fuel bills rise and household incomes are either held static or decay, particularly as

bydd yn seiliedig ar ffi. Fe fydd, wrth gwrs, asesiad effaith rheoleiddio ariannol llawn fel rhan o ddatblygiad y Mesur.

O ran y Mesur rhentu cartrefi (Cymru), gallaf ddweud wrth Rhodri Glyn, fel gwleidydd, y byddwn wedi hoffi cael cymaint o ddeddfwriaeth drwy'r Cynulliad ar yr un pryd ag sydd o fewn gallu dynol, er mwyn i mi symud ymlaen i ddeddfu mewn meysydd eraill. Fodd bynnag, roedd bob darn o gyngor a gefais ynghylch y raddfa o ddiwygio tenantiaeth a'r ddeddfwriaeth y byddai arnom ei hangen yn gyson - gan bob ymgynghorwr, swyddog ac yn sicr bob cyfreithiwr y deuthum ar eu traws ar hyd y ffordd. Roedd pob un ohonynt wedi lobio yn gyson am yr hyn yr oeddent yn ei ystyried yn synnwyr cyffredin o ran ymdrin â faint o ddeddfwriaeth y byddai hynny'n ei olygu. Cefais fy nghynghori i ymgymryd ag ail Fesur penodol i ddelio â diwygio tenantiaeth, ac rwyf wedi derbyn y cyngor hwnnw.

Gofynasoch gwestiwn penodol a phwysig am y gwerth £10 biliwn o warantau a gyhoeddwyd gan Lywodraeth y DU -heb, wrth gwrs, unrhyw ymgynghori â ni neu Senedd yr Alban. Roedd yn gyhoeddiad a dynnwyd allan o'r awyr. Yn ôl pob tebyg, gwneir y gwarantau hyn drwy nawdd y Trysorlys - nid Trysorlys Lloegr, Trysorlys y DU. Felly, byddem yn disgwyl y byddai gwarant gymesur ar gyfer benthyciadau yng Nghymru. Mae fy swyddogion wedi bod yn hynod o weithgar yn ceisio sefydlu beth yn union yr oedd llefarwyr y DU yn ei olygu mewn gwirionedd pan gyhoeddwyd y gwarantau a beth yn union yw oblygiadau'r gwarantau hyn i ni yng Nghymru. Rydym eto i dderbyn unrhyw beth tebyg - roeddwn yn mynd i ddweud unrhyw beth tebyg i ateb adeiladol, ond rydym yn dal heb dderbyn unrhyw beth tebyg i ateb o gwbl. Rydym yn dal i ymdrechu i ganfod yn union pa fath o sylwedd sydd yn y cyhoeddiad hwn i ni. Fodd bynnag, i fod yn onest, rwyf yn edrych yn amheus arno o ran yr hyn y mae'n ei olygu mewn gwirionedd ar gyfer unrhyw ran o'r Deyrnas Unedig.

Rydych yn berffaith iawn i dynnu sylw at dlodi tanwydd fel problem gynyddol. Mae'n broblem fwy a mwy wrth i filiau tanwydd godi ac incwm cartrefi un ai'n aros yn

we brace ourselves for the welfare benefit reforms that are coming next spring. I am working very closely with my colleague John Griffiths, and with Aled Davies on European funding, with regard to our programmes to boost fuel efficiency in the homes of the people of Wales.

Peter Black: It is tempting to work my way through my whole response to this White Paper, but I will resist that temptation and pull out just one or two of the issues that I raised in writing to you, Minister, because I think that there are further questions that need to be answered. One of the issues raised in the White Paper relates to the definition of affordable housing. It is defined as:

‘social rented housing and intermediate rental housing up to Local Housing Allowance rates or up to 75 per cent of market levels.’

There is a disparity between that definition and the definition used at UK level, where they are looking at 80% to 90% in terms of intermediate housing. Can you give me the rationale behind that because it seems to me that, if you have the maximum flexibility in your definitions, you also have the maximum flexibility in terms of meeting demand and need across Wales?

I welcome the fact that you are looking to have a separate Bill for tenancy reform. I would be grateful if you could give me an idea of the sort of timetable you are looking at for that. With regard to the ministerial taskforce to help local councils identify options and produce costed plans to meet the Welsh housing quality standard by 2020, can you be clear whether there will be additional resource from the Welsh Government to help achieve this where this proves not to be possible? If the finances do not add up in particular councils, what action will you be taking to meet this target?

With regard to houses in multiple occupation, I very much support the changes to landlord accreditation and the registration of landlords. That is a sensible step. However, I ask that you look at the planning legislation

sefydlog neu'n dirywio, yn enwedig wrth i ni baratou ein hunain ar gyfer y diwygiadau budd-daliadau lles sydd yn dod y gwanwyn nesaf. Yr wyf yn gweithio'n agos iawn gyda fy nghydweithiwr John Griffiths, a gydag Aled Davies ar gyllid Ewropeaidd, o ran ein rhaglenni er mwyn gwella effeithlonrwydd tanwydd yng nghartrefi pobl Cymru.

Peter Black: Mae'n demtasiwn i weithio fy ffordd drwy fy holl ymateb i'r Papur Gwyn hwn, ond byddaf yn gwrthsefyll y demtasiwn a sôn am ddim ond un neu ddau o'r materion a godais yn ysgrifenedig i chi, Weinidog, oherwydd credaf fod yna gwestiynau pellach sydd angen eu hateb. Mae un o'r materion a godwyd yn y Papur Gwyn yn ymwneud â diffiniad o dai fforddiadwy. Mae'n cael ei ddiffinio fel:

Tai rhent cymdeithasol a thai rhent canolradd hyd at gyfraddau Lwfans Tai Lleol neu hyd at 75 y cant o lefelau'r farchnad.

Mae gwahaniaeth rhwng y diffiniad hwn a'r diffiniad a ddefnyddir ar lefel y DU, lle maent yn edrych ar 80% i 90% o ran tai canolradd. Allwch chi roi'r rhesymeg i mi y tu ôl i hynny, oherwydd mae'n ymddangos i mi, os oes gennych yr hyblygrwydd mwyaf yn eich diffiniadau, mae gennych hefyd yr hyblygrwydd mwyaf o ran diwallu galw ac angen ledled Cymru?

Croesawaf y ffaith eich bod yn awyddus i gael Mesur ar wahân ar gyfer diwygio tenantiaeth. Byddwn yn ddiolchgar pe gallech roi syniad imi o'r math o amserlen yr ydych yn ystyried ar gyfer hynny. O ran y tasglu gweinidogol i helpu cynghorau lleol i nodi opsiynau a chynhyrchu cynlluniau wedi'u costio i gyrraedd y safon ansawdd tai Cymru erbyn 2020, allwch chi fod yn glir a fydd adnoddau ychwanegol gan Lywodraeth Cymru i helpu i gyflawni hyn lle gwelir nad yw hyn yn bosibl? Os nad yw'r cyllid yn adio'n gywir mewn cyngor arbennig, pa gamau fyddwch chi'n eu cymryd i gyrraedd y targed hwn?

O ran tai amlfeddiant, yr wyf yn gefnogol iawn i'r newidiadau o ran achredu landlordiaid a chofrestru landlordiaid. Mae hynny'n gam synhwyrol. Fodd bynnag, gofynnaf eich bod yn edrych ar y

in force in England with regard to HMOs. Local planning authorities in England are able to develop policies and supplementary planning guidance to facilitate the protection of the character and function of residential areas in the interests of residential amenity, general amenity and highway safety. Clearly, there is a great deal more flexibility there in terms of what local authorities can do, particularly where a particular area has a disproportionate number of HMOs. It would be useful if you could look at that to see whether you would find it to be appropriate in Wales as well.

On homelessness, I am not clear, and, on the basis of the responses from a number of other Members, nor are other people clear, about how removing the intentionality test will end family homelessness by 2019. It is difficult to control the macroeconomic factors or people's individual behaviour and circumstances. Perhaps you need to look at the way that has been drafted. I am particularly concerned about the indication of ending priority need, particularly for prisoners. I think that more careful thought needs to be given to this and we need to look at the evidence, as you indicated in your response. Clearly, that was brought in because it had been considered and the evidence that came to the homelessness commission in 2000 backed up the idea that meeting that priority need would help to prevent reoffending. There is an issue with a number of local authorities not following the guidance properly. Perhaps that is causing them some anxiety. However, any changes to the priority need regime need very careful consideration and thought, as well as wide consultation and a full understanding of the consequences.

In general, I support the other proposals in the homelessness section, especially the extension of the statutory definition of 'threatened with homelessness' from 28 to 56 days and the ability of councils to discharge their homelessness duty to the private sector. Of course, I very much welcome the emphasis on prevention, which a number of councils are already doing very successfully. Swansea council is a good example of that. I noted, from an interview that you did with

ddeddfwriaeth gynllunio sydd mewn grym yn Lloegr mewn perthynas â HMOs. Mae awdurdodau cynllunio lleol yn Lloegr yn gallu datblygu polisiau a chanllawiau cynllunio atodol i hwyluso diogelu cymeriad a swyddogaeth ardaloedd preswyl er budd amwynder preswyl, amwynder cyffredinol a diogelwch priffyrdd. Yn amlwg, mae llawer mwy o hyblygrwydd yno o ran yr hyn y gall awdurdodau lleol ei wneud, yn enwedig lle mae gan ardal benodol nifer anghymesur o HMOs. Byddai'n ddefnyddiol pe gallech edrych ar hynny i weld a fydddech yn canfod ei fod yn briodol yng Nghymru hefyd.

Ar ddigartrefedd, nid wyf yn glir, ac, ar sail yr ymatebion gan nifer o Aelodau eraill, nid yw pobl eraill yn glir chwaith, am sut y bydd cael gwared ar y prawf bwriadoldeb yn rhoi diwedd ar ddigartrefedd teulu erbyn 2019. Mae'n anodd rheoli'r ffactorau macro-economaidd neu ymddygiad ac amgylchiadau pobl unigol. Efallai bydd angen i chi edrych ar y ffordd y mae wedi'i ddrafftio. Yr wyf yn pryderu'n arbennig am yr arwydd o ddod ag angen blaenoriaethol i ben, yn enwedig ar gyfer carcharorion. Credaf fod angen meddwl yn fwy gofalus ynglŷn â hyn ac mae angen i ni edrych ar y dystiolaeth, fel y dywedasoeh yn eich ymateb. Yn amlwg, fe gyflwynwyd honno oherwydd iddi gael ei hystyried ac roedd y dystiolaeth a ddaeth i'r comisiwn digartrefedd yn 2000 yn ategu'r syniad y byddai bodloni'r angen blaenoriaethol honno yn helpu i atal aildroseddu. Mae problem gyda nifer o awdurdodau lleol yn peidio â dilyn y canllawiau priodol. Efallai bod hynny'n achosi pryder iddyn nhw. Fodd bynnag, bydd angen ystyriaeth a meddwl gofalus iawn ar unrhyw newidiadau i'r drefn blaenoriaeth angen, yn ogystal ag ymgynghori eang a dealltwriaeth lawn o'r canlyniadau.

Yn gyffredinol, rwyf yn cefnogi'r cynigion eraill yn yr adran ddigartrefedd, yn enwedig ymestyn y diffiniad statudol o 'bygwith â digartrefedd' o 28-56 diwrnod a gallu cynghorau i gyflawni eu dyletswydd ddigartrefedd i'r sector preifat. Wrth gwrs, yr wyf yn croesawu'r pwyslais ar atal, y mae nifer o gynghorau eisoes yn ei wneud yn llwyddiannus iawn. Mae cyngor Abertawe yn enghraifft dda o hynny. Sylwais, o gyfweiliad a wnaethoch gydag *Inside Housing*, eich bod

Inside Housing, that you talked about a nationally-branded housing service, similar to the NHS. However, there is no workable format or costing for that at the moment. Could you expand on that proposal in terms of how that would work and how it would tie in with existing councils and agencies that give advice and support at the moment as part of that?

Huw Lewis: I thank Peter Black for his largely constructive comments. I also thank him for his submission during the consultation, which was comprehensive and thoughtful.

In terms of your point on affordable housing, yes, in Wales, it is 75% and in the UK it is 80%. That is my understanding of this. It is a deliberate political choice on my part to ensure that, in Wales, where incomes are lower and where communities can be in even greater economic distress, on average, we have a more affordable affordable housing regime in order to support people.

Thank you for the question on the timetable of the renting homes Bill. Incidentally, the renting homes Bill would be the title of the second Bill. My intention is to publish a White Paper in the spring of next year. So, spring 2013 will see White Paper publication for the second housing Bill.

You are quite right to point out that there are varying regimes around houses in multiple occupation in different parts of the United Kingdom. It is quite obvious, when you speak to local authorities that feel that they have an HMO issue, that, quite often, those local authorities are not necessarily using the powers that are already available in Wales in order to try to manage the problem better. Understanding lessons from across the rest of the UK would certainly be a part of the development of this Bill, in parallel, of course, with the development of the planning Bill of my colleague, John Griffiths. There is already a lot of unused power residing with local authorities to manage the density of the HMO problem, in particular, better than it is managed at the moment, in many places.

I accept unequivocally what Peter Black says

yn sôn am wasanaeth tai ac iddo frand cenedlaethol, yn debyg i'r GIG. Fodd bynnag, nid oes unrhyw fformat ymarferol neu gostio ar gyfer hynny ar hyn o bryd. A allech chi ymhelaethu ar y cynnig hwnnw o ran sut y byddai hynny'n gweithio a sut y byddai'n cyd-fynd â chynghorau ac asiantaethau presennol sy'n rhoi cyngor a chefnogaeth ar hyn o bryd fel rhan o hynny?

Huw Lewis: Diolchaf i Peter Black am ei sylwadau adeiladol i raddau helaeth. Rwyf hefyd yn diolch iddo am ei gyflwyniad yn ystod yr ymgynghoriad, a oedd yn gynhwysfawr a meddylgar.

O ran eich pwynt ar dai fforddiadwy, ie, yng Nghymru, mae'n 75% ac yn y DU mae'n 80%. Dyna fy nealltwriaeth o hyn. Mae'n ddewis gwleidyddol bwriadol ar fy rhan i sicrhau ein bod, yng Nghymru, lle mae incwm yn is a lle gall cymunedau fod mewn mwy o galedi economaidd hyd yn oed, ar gyfartaledd, mae gennym gyfundrefn tai fforddiadwy mwy fforddiadwy er mwyn cefnogi pobl.

Diolch am y cwestiwn ar amserlen y Mesur rhentu cartrefi. Gyda llaw, Mesur rhentu cartrefi fyddai teitl yr ail Fesur. Fy mwriad yw cyhoeddi Papur Gwyn yn y gwanwyn y flwyddyn nesaf. Felly, bydd y gwanwyn 2013 gweler cyhoeddiad Papur Gwyn ar gyfer y Mesur tai ail.

Yr ydych yn berffaith iawn i dynnu sylw at y ffaith fod gwahanol gyfundrefnau ynghylch tai amlfeddiannaeth mewn rhannau gwahanol o'r Deyrnas Unedig. Mae'n eithaf amlwg, pan fyddwch yn siarad ag awdurdodau lleol sy'n teimlo bod ganddynt broblem HMO nad yw, yn aml iawn, yr awdurdodau lleol hynny o reidrwydd yn defnyddio'r pwerau sydd eisoes ar gael yng Nghymru er mwyn ceisio rheoli'r broblem yn well. Byddai deall gwersi ar draws gweddill y DU yn sicr o fod yn rhan o ddatblygiad y Mesur hwn, ochr yn ochr, wrth gwrs, â datblygiad Mesur cynllunio fy nghydweithiwr, John Griffiths. Mae gan awdurdodau lleol eisoes lawer o bŵer sydd heb ei ddefnyddio i reoli dwysedd y broblem HMO, yn arbennig, yn well nag y mae'n cael ei rheoli ar hyn o bryd, mewn nifer o leoedd.

Rwy'n derbyn yn ddiamwys beth mae Peter

when he says that removing the issue of intentionality from the equation, in terms of family homelessness, will not solve the problem on its own. Of course it will not. However, that does send out a very powerful signal to all partners about the emphasis that we will be placing, between now and 2019, on the effect of homelessness on families with children, and that it is our intention, uniquely within the United Kingdom, to eradicate the devastating effects that homelessness have upon children's development. We have some time to work through the implications of that, and that will also be a work in progress through the development of the Bill. Exactly what legal frameworks we need around that, so that everyone's duty is clear with regard to the actions that they must take and what policy developments are required to make that a reality, are also items for discussion.

In terms of the ending of priority need for ex-offenders, I can assure Peter that nothing precipitous will happen here. This was, however, quite a loud and consistent response through the consultation on the White Paper and I think that it deserves review. There will be a proper look at things such as whether people are following the guidance that already exists or whether they are falling into problems because they are not doing so. We will certainly take an all-encompassing look at that issue. Nothing hasty will happen there.

4.45 p.m.

I welcome his welcome for the ideas on discharge into the private rented sector, which I hope will have a major impact upon our homelessness issues across Wales, and on the fundamental shift towards a regime of prevention instead of one of dealing with homelessness once it has occurred.

On advice services, I have referred to a national housing advisory service that is nationally co-ordinated and accredited but locally delivered. I am working with my colleague, Carl Sargeant, on the broader review around advice services that he is leading on. I will work with him specifically on those elements of housing advice that we

Black yn ei ddweud pan mae'n dweud na fydd cael gwared ar fater bwriadoldeb o'r hafaliad, o ran digartrefedd teulu, yn datrys y broblem ar ei ben ei hun. Wrth gwrs, na fydd. Fodd bynnag, mae hynny'n anfon neges bwerus iawn i'r holl bartneriaid am y pwyslais y byddwn yn ei roi, rhwng nawr a 2019, ar effaith digartrefedd ar deuluoedd â phlant, ac mai ein bwriad, unigryw o fewn y Deyrnas Unedig, yw cael gwared ar yr effaith andwyol y mae digartrefedd yn ei gael ar ddatblygiad plant. Mae gennym rywfaint o amser i weithio trwy oblygiadau hynny, a bydd hynny hefyd yn waith fydd ar y gweill trwy ddatblygiad y Mesur. Mae'r union fframweithiau cyfreithiol fydd eu hangen arnom ynghylch hynny, fel bod dyletswydd pawb yn glir o ran y camau y mae'n rhaid eu cymryd a pha ddatblygiadau polisi fydd eu hangen i wneud hynny'n realiti, hefyd yn eitemau i'w trafod.

O ran dod i ben ag angen blaenoriaethol ar gyfer cyn-droseddwyd, gallaf sicrhau Peter na fydd dim byd byrbwyll yn digwydd yma. Roedd hyn, fodd bynnag, yn ymateb eithaf uchel a chyson drwy'r ymgynghoriad ar y Papur Gwyn, ac rwy'n meddwl ei fod yn haeddu adolygiad. Bydd edrych yn ofalus ar bethau megis a yw pobl yn dilyn y canllawiau sydd eisoes yn bodoli neu a ydynt yn wynebu problemau oherwydd nad ydynt yn gwneud hynny. Byddwn yn sicr yn cymryd golwg hollgynhwysol ar y mater hwnnw. Ni fydd dim byd brysiog yn digwydd yno.

Rwyf yn croesawu ei groeso i'r syniadau ar ryddhau i mewn i'r sector rhentu preifat, rwyf yn gobeithio y bydd yn cael effaith fawr ar ein problemau digartrefedd ar draws Cymru, ac ar y newid sylfaenol tuag at gyfundrefn o atal yn hytrach nag un o ddelio â digartrefedd unwaith y bydd wedi digwydd.

Ar wasanaethau cyngor, rwyf wedi cyfeirio at wasanaeth cynghori tai cenedlaethol a gyd-gysylltir ag a achredir yn genedlaethol ond a gyflwynir yn lleol. Yr wyf yn gweithio gyda fy nghydweithiwr, Carl Sargeant, ar yr adolygiad ehangach ynghylch gwasanaethau cynghori y mae ef yn eu harwain. Byddaf yn gweithio gydag ef yn benodol ar yr elfennau

need to deliver consistently and well the length and breadth of Wales.

Jenny Rathbone: I very much welcome the fact that most respondents have supported your proposals to introduce registration and licensing schemes for all landlords as well as letting and management agents in the private sector, particularly as the UK coalition Government's proposed 'bedroom tax' will drive many people in social housing into the private sector. Really only three alternatives face people in that situation. One is, if they are deemed to be under-occupying, that they will use the money that they should be spending on food and other essentials to subsidise their rent. The second is that they go into arrears, with all the scary problems that that causes. The third is that they get a well-paid job, which means that they no longer have to be on housing benefit, and that is the option that we would like everybody to be able to take up, but that is not the reality for most people in the current financial and economic circumstances. Therefore, it will be absolutely essential that the private housing sector is properly regulated, given that many of those who will be affected by the bedroom tax are among our most vulnerable families. I already see private landlords charging large sums of money for poorly maintained properties, and that is likely to increase, given the turmoil that will be going on.

A particular issue will be that if people are moving into private rented accommodation, it makes it even more difficult to make work pay. If you are currently unemployed, making that leap into making work pay will be even more challenging. Therefore, I very much welcome the proposals that are being backed up by the responses to your consultation.

Huw Lewis: I thank Jenny Rathbone for those points. She is quite right that most respondents did, in fact, back the idea of the registration of landlords as well as letting agencies. To return to a point that I think was made by the Conservative spokesperson on this issue, referring to comments made by the

hynny o gyngor tai sydd angen i ni eu cyflawni'n gyson ac yn dda ar hyd a lled Cymru.

Jenny Rathbone: Yr wyf yn croesawu'r ffaith bod mwyafrif yr ymatebwyr wedi cefnogi eich cynigion i gyflwyno cynlluniau cofrestru a thrwyddedu ar gyfer pob landlord yn ogystal ag asiantau gosod a rheoli yn y sector preifat, yn enwedig gan fod 'treth ystafell wely' arfaethedig Llywodraeth glymblaid y DU yn gyrru llawer o bobl mewn tai cymdeithasol i'r sector preifat. Mewn gwirionedd, dim ond tri dewis arall sy'n wynebu pobl yn y sefyllfa honno. Un ohonynt yw, os ystyrir eu bod yn tanfeddiannu, y byddant yn defnyddio'r arian y dylent fod yn ei wario ar fwyd a hanfodion eraill i sybsideiddio eu rhent. Yr ail yw eu bod yn mynd i ddyled, gyda'r holl broblemau brawychus mae hynny'n eu hachosi. Y trydydd yw eu bod yn cael swydd sy'n talu'n dda, sy'n golygu nad oes raid iddynt bellach fod ar fudd-dal tai, a dyna'r opsiwn y byddem yn hoffi i bawb allu ei dderbyn, ond nid yw hynny'n realiti i'r rhan fwyaf o bobl yn yr amgylchiadau ariannol ac economaidd presennol. Felly, bydd yn gwbl hanfodol bod y sector tai preifat yn cael ei reoli'n briodol, o gofio bod nifer o'r rhai a gaiff eu heffeithio gan y dreth ystafell wely ymhlith ein teuluoedd mwyaf agored i niwed. Rwyf eisoes yn gweld landlordiaid preifat yn codi symiau mawr o arian am eiddo sy'n cael eu cynnal yn wael, ac mae hynny'n debygol o gynyddu, o ystyried y cythrwfl a fydd yn mynd ymlaen.

Mater penodol yw os yw pobl yn symud i lety preifat ar rent, mae'n ei gwneud hyd yn oed yn fwy anodd i wneud i waith dalu. Os ydych ar hyn o bryd yn ddi-waith, bydd gwneud y naid i wneud i waith dalu hyd yn oed yn fwy heriol. Felly, rwyf yn croesawu'n fawr y cynigion sy'n cael eu hategu gan yr ymatebion i'r ymgynghoriad.

Huw Lewis: Diolchaf i Jenny Rathbone am y pwyntiau hynny. Mae'n hollol iawn bod y rhan fwyaf o ymatebwyr, mewn gwirionedd, wedi cefnogi'r syniad o gofrestru landlordiaid, yn ogystal ag asiantaethau gosod. I ddychwelyd at y pwynt yr wyf yn credu a wnaed gan lefarydd y Ceidwadwyr ar

National Landlords Association in its trade magazine about not supporting this, it is a curious thing to be told that, because in my meetings with landlords' organisations, or at least the Welsh sides of landlords' organisation such as the NLA, support has certainly been extended to the idea of the registration of landlords and letting agents. Most landlords were particularly supportive of the idea that we should register and accredit letting and management agencies, because many landlords have, historically, felt let down by the poorer letting and management agencies that are out there, which are in the business of ripping off landlords as well as causing problems in our communities.

Jenny Rathbone is quite right to point to welfare reform as a major issue, a cloud on the horizon. I share her concerns about how people will cope, frankly, with some of the welfare benefit changes that are coming, particularly in the raft of changes coming next spring. It is difficult to predict how tenants and landlords will be motivated to react. My feeling is that, most tenants being decent people, they will try to cope. They will try to do so by taking out loans, using credit cards, borrowing from friends or simply cutting back on other essentials in order to pay the rent. Therefore, for a while, people will, in the main, cope with some of the new financial challenges that they will face. Eventually, however, the coping will come to an end. I fear that perhaps by this time next year, we could be in a situation, particularly within the private rented sector, but also across the social housing sector, of tens of thousands of households across Wales that are currently managing to get by and that have, in the main, someone who is in work and earning, finding themselves pushed beyond the limits of being able to cope. When that point comes, I hope that we will be in a situation to provide people with all possible means of support and advice, and I hope that we will be as ready for this as we can possibly be.

y mater hwn, gan gyfeirio at sylwadau a wnaed gan Gymdeithas Genedlaethol y Landlordiaid yn ei chylchgrawn masnach am beidio cefnogi hyn, mae'n beth rhyfedd i gael clywed hynny, oherwydd yn fy nghyfarfodydd gyda sefydliadau landlordiaid, neu ochr Cymru o sefydliadau landlordiaid o leiaf, megis y NLA, mae cefnogaeth yn sicr wedi cael ei rhoi i'r syniad o gofrestru landlordiaid ac asiantau gosod. Roedd y rhan fwyaf o landlordiaid yn arbennig o gefnogol i'r syniad y dylem gofrestru ac achredu asiantaethau gosod a rheoli, gan fod llawer o landlordiaid yn teimlo, yn hanesyddol, eu bod wedi cael eu siomi gan yr asiantaethau gosod a rheoli gwael sydd i'w cael, sydd yn y busnes o dwyllo landlordiaid yn ogystal ag achosi problemau yn ein cymunedau.

Mae Jenny Rathbone yn hollol iawn i gyfeirio at ddiwygio lles fel mater pwysig, cwmwl ar y gorwel. Rwy'n rhannu ei phryderon ynghylch sut y bydd pobl yn ymdopi, a dweud y gwir, gyda rhai o'r newidiadau budd-daliadau lles sydd yn dod, yn enwedig yn y llu o newidiadau sydd i ddod y gwanwyn nesaf. Mae'n anodd rhagweld sut y bydd tenantiaid a landlordiaid yn cael eu cymell i ymateb. Fy nheimlad yw, gan fod y mwyafrif o denantiaid yn bobl weddus, y byddant yn ceisio ymdopi. Byddant yn ceisio gwneud hynny drwy gymryd benthyciadau, drwy ddefnyddio cardiau credyd, benthyca gan ffrindiau neu yn syml dorri'n ôl ar hanfodion eraill er mwyn talu'r rhent. Felly, am gyfnod, bydd pobl, ar y cyfan, yn ymdopi â rhai o'r heriau ariannol newydd y byddant yn eu hwynebu. Yn y pen draw, fodd bynnag, bydd ymdopi yn dod i ben. Yr wyf yn ofni efallai, erbyn yr adeg hon y flwyddyn nesaf, y gallem fod mewn sefyllfa, yn enwedig o fewn y sector rhentu preifat, ond hefyd ar draws y sector tai cymdeithasol, o ddegau o filoedd o aelwydydd ar draws Cymru sydd ar hyn o bryd yn llwyddo i gael dau ben llinyn ynghyd ac sydd ganddynt, ar y cyfan, rhywun sydd mewn gwaith ac yn ennill, yn gweld eu hunain yn cael eu gwthio y tu hwnt i derfynau gallu ymdopi. Pan ddaw hynny, yr wyf yn gobeithio y byddwn mewn sefyllfa i ddarparu pobl gyda phob dull posibl o gefnogaeth a chynghor, ac yr wyf yn gobeithio y byddwn mor barod ar gyfer hyn ag y gallwn ni fod.

The speed of change, of the removal of money from people's pockets via these welfare reforms, is so rapid that any change in housing policy, I am afraid, must necessarily lag behind it. By its very nature, the building or refurbishment of a house takes time.

The Deputy Presiding Officer: It has taken 46 minutes to call a speaker from each political party. That is far too slow, and I hope that all present will reflect on that. I am not prepared to squeeze backbenchers out completely. I have three who wish to ask a question, and they will have one minute each in which to put their questions. I will stop them if they have not asked it after a minute. I call on Julie Morgan.

Julie Morgan: I have a few swift questions, one of which is on the issue of intentionality. I know that most of the local authorities have responded and said that they do not want intentionality removed, but would the Minister agree that, in all of Shelter Cymru's research, there are no examples of individuals who have made themselves homeless in order to jump the queue? I hope that the Minister presses on with the aim of removing intentionality.

Huw Lewis: The response of local authorities has been rather more subtle than that, but I agree with Julie Morgan that what really matters here is what benefit it is to anyone if we continue with the idea of intentionality. If it benefits no-one, it is of no use in solving our housing problems.

Kenneth Skates: Minister, I am sure that you and your officials will know the value of preventative work in the field of homelessness. Will you examine how, in the housing Bill, we can mainstream best practice on crisis-prevention work across Wales so that we can stem the number of people who fall into a downward spiral of homelessness and despair?

Huw Lewis: Of course, this is critical. Cross-working on this new preventative regime

Mae cyflymder y newid, neu dynnu arian o bocedi pobl drwy'r diwygiadau lles hyn, mor gyflym fel y bydd unrhyw newid mewn polisi tai, mae arnaf ofn, o reidrwydd yn llusgo y tu ôl iddo. Yn ôl ei natur, mae adeiladu neu adnewyddu tŷ yn cymryd amser.

Y Dirprwy Lywydd: Mae wedi cymryd 46 munud i alw siaradwr o bob plaid wleidyddol. Mae hynny yn llawer rhy araf, ac yr wyf yn gobeithio y bydd pawb sy'n bresennol yn ystyried hynny. Nid wyf yn barod i wthio aelodau'r meinciau cefn allan yn llwyr. Mae gen i dri sy'n dymuno gofyn cwestiwn, a byddant yn cael un funud yr un i roi eu cwestiynau. Byddaf yn eu hatal os nad ydynt wedi ei ofyn ar ôl munud. Rwy'n galw ar Julie Morgan.

Julie Morgan: Mae gennyf ychydig o gwestiynau cyflym, un ohonynt ar fater bwriadoldeb. Gwn fod y rhan fwyaf o'r awdurdodau lleol wedi ymateb ac wedi dweud nad ydynt gael gwared ar fwriadoldeb, ond byddai'r Gweinidog yn cytuno, yn holl waith ymchwil Shelter Cymru, nid oes unrhyw enghreifftiau o unigolion sydd wedi gwneud eu hunain yn ddigartref er mwyn neidio'r ciw? Gobeithio y bydd y Gweinidog yn bwrw ymlaen â'r nod o gael gwared ar fwriadoldeb.

Huw Lewis: Mae ymateb yr awdurdodau lleol wedi bod ychydig yn fwy cynnil na hynny, ond yr wyf yn cytuno â Julie Morgan mai'r hyn sy'n bwysig yma yw pa fudd yw hi i unrhyw un os byddwn yn parhau gyda'r syniad o fwriadoldeb. Os nad yw o fudd i neb, nid yw o unrhyw ddefnydd mewn datrys ein problemau tai.

Kenneth Skates: Weinidog, yr wyf yn siŵr y byddwch chi a'ch swyddogion yn gwybod gwerth y gwaith ataliol ym maes digartrefedd. A fyddwch yn edrych ar sut, yn y Mesur tai, gallwn roi arfer gorau yn y brif ffrwd ar waith atal argyfwng ar draws Cymru fel y gallwn atal y nifer o bobl sy'n dod i mewn i drobwll o ddigartrefedd ac anobaith?

Huw Lewis: Wrth gwrs, mae hyn yn hanfodol. Byddai traws-weithio ar y drefn

would be absolutely critical. There are thousands of routes to homelessness, each of them subtly different from every other. In order to show people support early enough in the process of the drift towards homelessness, we need to have good local services that speak to each other and that intervene earlier. There is provision in the Bill for placing a duty on local authorities to intervene earlier. Advice services delivered at local level must also be first class.

Joyce Watson: I applaud the proposals for a mandatory registration and accreditation scheme for private landlords. It will undoubtedly benefit the majority of good, responsible landlords at the expense of the negligent and exploitative ones. Will you be taking evidence from councils, such as Carmarthenshire County Council, which have done work in this area? You already alluded to this earlier, Minister, but will you listen to their comments, as I did earlier this summer, about the difficulty of knowing who the landlords are in a particular area?

Huw Lewis: Yes. I have already been in contact with Carmarthenshire at a political level, and officials discuss their experiences and what they have learned from them. Similarly, I will be learning lessons from our voluntary scheme for registration, which is very important as our jumping-off point, and also from the developments in Scotland, some of which have been more successful than others at travelling down this path. Therefore, this will be an intensive learning period as we attempt to get the legal structure for these policy changes moulded into good law.

ataliol newydd yn gwbl hanfodol. Mae miloedd o lwybrau i ddiartrefedd, pob un ohonynt ychydig yn wahanol i'w gilydd. Er mwyn dangos cefnogaeth i bobl yn ddigon cynnar yn y broses o lithro tuag at ddiartrefedd, mae angen i ni gael gwasanaethau lleol da sy'n siarad â'i gilydd ac sy'n ymyrryd yn gynharach. Mae darpariaeth yn y Mesur ar gyfer rhoi dyletswydd ar awdurdodau lleol i ymyrryd yn gynharach. Rhaid i wasanaethau cyngor a ddarperir ar lefel leol hefyd fod o'r radd flaenaf.

Joyce Watson: Yr wyf yn cymeradwyo'r cynigion ar gyfer cynllun cofrestru ac achredu gorfodol ar gyfer landlordiaid preifat. Bydd yn sicr o fudd i'r rhan fwyaf o landlordiaid da, cyfrifol ar draul y rhai esgeulus ac ecsbloetiol. A fyddwch chi'n cymryd tystiolaeth gan gynghorau, fel Cyngor Sir Caerfyrddin, sydd wedi gwneud gwaith yn y maes hwn? Rydych eisoes wedi cyfeirio at hyn yn gynharach, Weinidog, ond a fyddwch chi'n gwrandao ar eu sylwadau, fel y gwneuthum yn gynharach yr haf hwn, am yr anhawster o wybod pwy yw'r landlordiaid mewn ardal benodol?

Huw Lewis: Byddaf. Rwyf eisoes wedi bod mewn cysylltiad â Sir Gaerfyrddin ar lefel wleidyddol, ac mae swyddogion yn trafod eu profiadau a'r hyn y maent wedi'i ddysgu oddi wrthynt. Yn yr un modd, byddaf yn dysgu gwersi oddi wrth ein cynllun gwirfoddol ar gyfer cofrestru, sy'n bwysig iawn fel ein man cychwyn, a hefyd o'r datblygiadau yn yr Alban, rhai ohonynt wedi bod yn fwy llwyddiannus nag eraill mewn teithio i lawr y llwybr hwn. Felly, bydd hwn yn gyfnod dysgu dwys wrth i ni geisio cael y strwythur cyfreithiol ar gyfer mowldio'r newidiadau polisi yn gyfraith dda.

Datganiad: Cefnogi Myfyrwyr Cymreig Statement: Supporting Welsh Students

The Minister for Education and Skills (Leighton Andrews): On 30 November 2010, I announced the One Wales Government's response to the UK Government's proposals to increase tuition fees in higher education institutions in England. I confirmed our opposition to full-

Y Gweinidog Addysg a Sgiliau (Leighton Andrews): Ar 30 Tachwedd 2010, cyhoeddais ymateb Llywodraeth Cymru'n Un i gynigion Llywodraeth y DU i gynyddu ffioedd dysgu mewn sefydliadau addysg uwch yn Lloegr. Fe wnes gadarnhau ein gwrthwynebiad i ffioedd cost lawn neu'n

cost or near full-cost fees, and our belief that higher education should not be organised on the basis of a market. Central to our policy in Wales is the principle that access to higher education should be on the basis of the individual's potential to benefit, and not on the basis of what they can afford to pay. We continue to believe that we have a responsibility to Welsh-domiciled students, wherever they choose to study.

We gave a commitment in the previous Assembly that

'No full time undergraduate student ordinarily resident in Wales will pay higher fees in real terms during the lifetime of the next Assembly than if they had been students in 2010/11.'

We have been true to our word. That is why we have chosen to make available to students ordinarily resident in Wales a non-means-tested tuition fee grant to cover the additional costs of tuition fees wherever in the UK they choose to study.

On 13 September this year, I announced by means of a written statement the student finance package for higher education students entering university in the academic year 2013-14. Our commitment to supporting Welsh students remains unequivocal. From September 2013, the maximum tuition fee that institutions in Wales will be able to charge in the academic years 2013-14, 2014-15 and 2015-16 will be frozen at £9,000, subject to an approved fee plan being in place. The maximum tuition fee loan for students ordinarily resident in Wales will increase by the rate of inflation in each academic year. For 2013-14, this will mean that the maximum loan will be £3,575. Students will continue to be eligible for the non-means-tested tuition fee grant to cover the remaining element of the tuition fee.

Alongside tuition fee support, students need help with living costs while attending university. Since the Jones review in 2010, the generous maintenance support package

agos at gost lawn, a'n cred na ddylid trefnu addysg uwch ar sail marchnad. Mae'r egwyddor y dylai pobl gael mynediad i addysg uwch ar sail eu potensial i gael budd ohoni, ac nid ar sail yr hyn y gallant fforddio ei dalu, yn ganolog i'n polisi yng Nghymru. Rydym yn parhau i gredu bod gennym gyfrifoldeb i fyfyrwyr sy'n hanu o Gymru, ble bynnag maent yn dewis astudio.

Rhoesom ymrwymiad yn y Cynulliad blaenorol

na fydd unrhyw fyfyrwr israddedig amser llawn sydd fel arfer yn preswyllo yng Nghymru yn talu ffioedd uwch mewn termau real yn ystod oes y Cynulliad nesaf na phe baent wedi bod yn fyfyrwyr yn 2010/11.

Rydym wedi cadw at ein gair. Dyna pam rydym wedi dewis sicrhau bod grant ffioedd dysgu nad yw'n dibynnu ar brawf modd ar gael i fyfyrwyr sy'n preswyllo fel arfer yng Nghymru, i dalu am gostau ychwanegol ffioedd dysgu ble bynnag yn y DU y maent yn dewis astudio.

Ar 13 Medi eleni, cyhoeddais drwy gyfrwng datganiad ysgrifenedig y pecyn cyllid ar gyfer myfyrwyr addysg uwch sy'n mynd i brifysgol yn y flwyddyn academaidd 2013-14. Mae ein hymrwymiad i gefnogi myfyrwyr o Gymru yn parhau i fod yn ddiamwys. O fis Medi 2013, bydd y ffioedd dysgu uchaf y gall sefydliadau yng Nghymru eu codi yn y blynyddoedd academaidd 2013-14, 2014-15 a 2015-16 yn cael eu rhewi ar £9,000, yn amodol ar fod wedi sefydlu cynllun ffioedd a gymeradwywyd. Bydd y benthyciad ffioedd dysgu uchaf ar gyfer myfyrwyr sy'n preswyllo fel arfer yng Nghymru yn cynyddu yn ôl cyfradd chwyddiant ym mhob blwyddyn academaidd. Ar gyfer 2013-14, bydd hyn yn golygu mai uchafswm y benthyciad fydd £3,575. Bydd myfyrwyr yn parhau i fod yn gymwys ar gyfer y grant ffioedd dysgu nad yw'n dibynnu ar brawf modd i dalu am yr elfen sy'n weddill o'r ffioedd dysgu.

Ochr yn ochr â'r cymorth tuag at ffioedd dysgu, mae ar fyfyrwyr angen cymorth gyda chostau byw tra'n mynychu prifysgol. Ers adolygiad Jones yn 2010, mae'r pecyn

on offer to students normally resident in Wales has been frozen. In September, however, and despite the tough economic and financial conditions that we currently face, I announced an above-inflation increase in the level of maintenance support for Welsh-domiciled students for the academic year 2013-14. Students starting their studies on or after 1 September 2013 will be eligible for a maximum maintenance grant of £5,161, a maximum maintenance loan of £5,150, dependent on household income, or £7,215 if they study in London, and a partial cancellation of up to £1,500 of their maintenance loans when they start repayment.

In total, the Welsh Government will provide over £1 billion for the tuition fee grant, over £750 million for maintenance grants, and around £1.8 billion for tuition fee and maintenance loans until the end of the financial year 2016-17. These policies are fully costed and sustainable for the life of this Assembly.

The measures that the Welsh Government has put in place to support students, both directly via the provision of grants and loans to cover fees and maintenance costs and indirectly via requirements placed on institutions through fee plans, all contribute to widening access to higher education in Wales. The Higher Education Funding Council for Wales's 'Strategic Approach and Plan for Widening Access to Higher Education 2010/11 to 2012/13' sets out the council's commitment to delivering the Welsh Government's widening access expectations.

Universities need to provide a rich learning environment and a rewarding learning experience for students. Welsh higher education delivers an excellent student experience. National student surveys for Wales indicate consistently high levels of satisfaction in most institutions. Similar satisfaction levels are reported in surveys of the international student experience in Welsh higher education institutions. Wales is a fantastic place in which to study and enjoy

cynhaliaeth hael a gynigir i fyfyrwyr sydd fel arfer yn byw yng Nghymru wedi cael ei rewi. Ym mis Medi, fodd bynnag, ac er gwaethaf yr amgylchiadau economaidd ac ariannol anodd yr ydym ar hyn o bryd yn eu hwynebu, cyhoeddais gynnydd uwch na chwyddiant yn lefel y cymorth cynhaliaeth ar gyfer myfyrwyr sy'n hana o Gymru ar gyfer y flwyddyn academaidd 2013-14. Bydd myfyrwyr sy'n dechrau eu hastudiaethau ar neu ar ôl 1 Medi 2013 yn gymwys i gael uchafswm grant cynhaliaeth o £5,161, uchafswm benthyciad cynhaliaeth o £5,150, yn dibynnu ar incwm yr aelwyd, neu £7,215 os ydynt yn astudio yn Llundain, a chael canslo hyd at £1,500 o'u benthyciadau cynhaliaeth pan fyddant yn dechrau ad-dalu.

Yn gyfan gwbl, bydd Llywodraeth Cymru yn darparu dros £1 biliwn ar gyfer y grant ffioedd dysgu, dros £750 miliwn ar gyfer grantiau cynhaliaeth, a thua £1.8 biliwn ar gyfer benthyciadau cynhaliaeth a ffioedd dysgu tan ddiwedd y flwyddyn ariannol 2016-17. Mae'r polisiau hyn wedi eu costio'n llawn ac yn gynaliadwy ar gyfer oes y Cynulliad hwn.

Mae'r mesurau y mae Llywodraeth Cymru wedi eu rhoi ar waith i gefnogi myfyrwyr, yn uniongyrchol trwy ddarparu grantiau a benthyciadau i dalu ffioedd a chostau cynhaliaeth ac yn anuniongyrchol trwy ofynion a osodir ar sefydliadau trwy gynlluniau ffioedd, i gyd yn cyfrannu at ehangu mynediad i addysg uwch yng Nghymru. Mae dogfen Cyngor Cyllido Addysg Uwch Cymru, 'Strategic Approach and Plan for Widening Access to Higher Education 2010/11 to 2012/13', yn nodi ymrwymiad y cyngor i gyflawni disgwyliadau Llywodraeth Cymru o ran ehangu mynediad.

Mae angen i brifysgolion ddarparu amgylchedd dysgu cyfoethog a phrofiad dysgu gwerthfawr i fyfyrwyr. Mae addysg uwch yng Nghymru yn darparu profiad rhagorol i fyfyrwyr. Mae arolygon cenedlaethol o fyfyrwyr ar gyfer Cymru yn dangos lefelau boddhad uchel yn gyson yn y rhan fwyaf o sefydliadau. Adroddir lefelau boddhad tebyg mewn arolygon o brofiadau myfyrwyr rhyngwladol mewn sefydliadau addysg uwch yng Nghymru. Mae Cymru yn

everything else that the university experience has to offer.

5.00 p.m.

Higher education institutions in Wales, I believe, recognise that the quality of the student experience is crucial. I am pleased to see the introduction of Welsh key information sets for undergraduate courses from September 2012 to 2013. This will help prospective students make informed choices about where and what to study. Students will have information on graduate earnings, learning and assessment information, the cost of study, and proportions of scheduled learning and teaching activities that may be undertaken through the medium of Welsh.

Student feedback should be valued by institutions and used to improve the quality of courses and the appropriateness of support services, and to enhance the wider student experience. Entering its eighth year, the national student survey provides an opportunity to final-year students to give their opinion on their learning experience, including their institution and course. In Wales, the national student survey includes all higher education provision provided in higher education institutions, all higher education franchised to further education institutions, and, for the first time in 2012-13, higher education in further education provision that is directly funded by HEFCW.

We have been clear about the need to ensure that we have a strong research base, not just to maintain the prestige of our institutions internationally, but for the wider benefits that such investment can bring. I want to see the Welsh HE sector fulfilling its potential by building critical mass so that it can capture more research funding.

This Government has a clear and consistent agenda for higher education in Wales. We want to strengthen the structure, delivery and quality of higher education provision; improve our research base and research

lle gwych i astudio ynddi, ac i fwynhau popeth arall a gynigir gan y profiad o fynychu prifysgol.

Credaf fod sefydliadau addysg uwch yng Nghymru yn cydnabod bod ansawdd profiad y myfyriwr yn hanfodol. Rwyf yn falch o weld cyfresi gwybodaeth allweddol yn cael eu cyflwyno ar gyfer cyrsiau israddedig yng Nghymru o fis Medi 2012 hyd 2013. Bydd hyn yn helpu darpar fyfyrwyr i wneud dewisiadau gwybodus ynglŷn â beth i'w astudio ac ymhle. Bydd myfywrwyr yn cael gwybodaeth am enillion graddedigion, gwybodaeth am ddysgu ac asesu, cost astudio, a chyfrannau'r gweithgareddau dysgu ac addysgu a drefnwyd y gellir ymgymryd â nhw drwy gyfrwng y Gymraeg.

Dylai sefydliadau werthfawrogi adborth gan y myfywrwyr, a'i ddefnyddio i wella ansawdd y cyrsiau a phriodoldeb y gwasanaethau cymorth, ac i wella profiad ehangach y myfywrwyr. Mae'r arolwg cenedlaethol o fyfyrwyr yn ei wythfed flwyddyn bellach, ac mae'n cynnig cyfle i fyfyrwyr y flwyddyn olaf roi eu barn am eu profiad dysgu, gan gynnwys eu sefydliad a'u cwrs. Yng Nghymru, mae'r arolwg cenedlaethol o fyfyrwyr yn cynnwys yr holl ddarpariaeth addysg uwch a ddarperir mewn sefydliadau addysg uwch, yr holl addysg uwch dan drefniant masnachfaint i sefydliadau addysg bellach, ac, am y tro cyntaf yn 2012-13, addysg uwch mewn darpariaeth addysg bellach a ariennir yn uniongyrchol gan CCAUC.

Rydym wedi nodi'n eglur yr angen i sicrhau bod gennym sylfaen ymchwil gref, ac nid dim ond er mwyn cynnal enw da ein sefydliadau yn rhyngwladol, ond hefyd oherwydd y manteision ehangach a all ddod yn sgil buddsoddiad o'r fath. Rwyf am weld y sector AU yng Nghymru yn cyflawni ei botensial trwy adeiladu màs critigol fel y gall fanteisio ar fwy o gyllid ymchwil.

Mae gan y Llywodraeth hon agenda glir a chyson ar gyfer addysg uwch yng Nghymru. Rydym yn awyddus i gryfhau strwythur, cyflwyniad ac ansawdd y ddarpariaeth addysg uwch; gwella ein sylfaen ymchwil a'n

capacity; improve leadership and governance within higher education; and create a more learner-focused higher education sector that meets the needs and expectations of students and enhances their future employability.

Our funding and student support arrangements are consistent with these goals. We will not compromise on our fundamental principle. We will continue to support Welsh students through what we regard as the fairest and most generous student finance arrangements ever put in place in Wales. We will not let our students down.

Angela Burns: Minister, I would like to thank you for this statement, in which you clearly lay out your position. There are parts of it that I absolutely would not disagree with. I, too, believe that universities need to provide a rich learning environment and a rewarding learning experience. I, too, believe that higher education in Wales is able to produce and promote that. I, too, note the satisfaction surveys of various universities, which is why I cannot help but mention that it is extraordinary that Cardiff Metropolitan University, which rates among the top providers of student satisfaction, is under such threat.

However, the key point that I want to pick up is your comment that central to our policy in Wales is the principle that access to higher education should be on the basis of the individual's potential to benefit, and not on the basis of what they can afford to pay. I, too, believe that it is absolutely critical that, if somebody can benefit, they should have access to the best higher education possible. So, my question to you, Minister, is: how do you define social mobility? I see that Ed Miliband is rowing back from Tony Blair's drive to get everyone into university; he said that we need to do what we have not done for decades, which is

'build a culture where vocational qualifications are not seen as second-class certificates'.

gallu i gynnal gwaith ymchwil; gwella arweinyddiaeth a threfniadau llywodraethu o fewn addysg uwch; a chreu sector addysg uwch sy'n canolbwyntio mwy ar y dysgwr, sy'n diwallu anghenion a disgwyliadau myfyrwyr, ac sy'n eu gwneud yn fwy cyflogadwy yn y dyfodol.

Mae ein trefniadau cyllid a chymorth ar gyfer myfyrwyr yn gyson â'r targedau hyn. Ni fyddwn yn cyfaddawdu ar ein hegwyddor sylfaenol. Byddwn yn parhau i gefnogi myfyrwyr o Gymru trwy'r trefniadau cyllid a ystyriwn y rhai tecaf a mwyaf hael a sefydlwyd erioed yng Nghymru ar gyfer myfyrwyr. Ni fyddwn yn siomi ein myfyrwyr.

Angela Burns: Weinidog, hoffwn ddiolch i chi am y datganiad hwn, lle'r ydych yn nodi eich safbwynt yn eglur. Ceir rhannau ohono na fyddwn yn sicr yn anghytuno â hwy. Rwyf finnau, hefyd, yn credu bod angen i brifysgolion ddarparu amgylchedd dysgu cyfoethog a phrofiad dysgu gwerthfawr. Rwyf finnau, hefyd, yn credu bod addysg uwch yng Nghymru yn gallu darparu a hyrwyddo hynny. Rwyf finnau, hefyd, yn nodi arolygon boddhad gwahanol brifysgolion, a dyna pam na allaf beidio â chrybwyll ei bod yn anhygoel bod Prifysgol Fetropolitan Caerdydd, sydd ymhlith y darparwyr gorau o ran boddhad myfyrwyr, o dan y fath fygythiad.

Fodd bynnag, y pwynt allweddol rwyf am ei godi yw eich sylw bod yr egwyddor y dylai pobl gael mynediad i addysg uwch ar sail eu potensial i gael budd ohoni, ac nid ar sail yr hyn y gallant fforddio ei dalu, yn ganolog i'n polisi yng Nghymru. Rwyf finnau, hefyd, yn credu ei bod yn gwbl hanfodol y dylai'r addysg uwch orau bosibl fod ar gael i unrhyw un a all gael budd ohoni. Felly, fy nghwestiwn i chi, Weinidog, yw: sut yr ydych chi'n diffinio symudedd cymdeithasol? Gwelaf fod Ed Miliband yn tynnu'n ôl o ymgyrch Tony Blair i gael pawb i fynd i brifysgol, dywedodd fod angen i ni wneud yr hyn nad ydym wedi ei wneud ers degawdau, sef

meithrin diwylliant lle nad yw cymwysterau galwedigaethol yn cael eu gweld fel tystysgrifau ail reng.

I understand that, but he destroyed this because the push for university left too many people behind. How will this student finance package help social mobility? How will someone with no money get to be a doctor or a dentist, for example—which require two very expensive courses? Should you not consider how to get more money to disadvantage students to enable them to undertake these expensive courses rather than this universal benefit that helps not just Welsh students, if we are honest? If you live in Corwen, Conwy or Carmarthen and you want to go to Cardiff University to study dentistry, how will a maximum maintenance loan of £5,150 and a maximum maintenance grant of £5,161 help you? You cannot get a part-time job because it is a full-time course. There is a very heavy workload, so all of your free time is spent in session doing the business of becoming a dentist, and equipment and books cost thousands of pounds, bearing in mind that you also need to be able to house and feed yourself. The general cost of a course is £37,000 if you want to be a dentist, for example.

Yet, is that not what social mobility is all about? Enabling bright kids from disadvantaged backgrounds to make step changes in their lives, which then reflect within their families, their communities and act as a beacon for others. Therefore, should this money not be used to support the truly disadvantaged in whatever they choose to do? If you did not have this universal benefit, your cap on the number of students would not be so dangerously close to turning away good students. We had 19 spare places according to the letter that your office kindly sent to me.

I worry about this commitment to universal benefit. I understand that you and I will find it difficult to reach an agreement on it, therefore I want to finish where you started. This is £3.6 billion over the next few years to give an advantage to everyone, without any discussion as to whether those who are going

Rwyf yn deall hynny, ond fe ddinistriodd hyn oherwydd i'r ymgyrch i hybu prifysgolion adael gormod o bobl ar ôl. Sut y bydd y pecyn cyllid myfyrwyr hwn yn helpu symudedd cymdeithasol? Sut y gall rhywun heb arian fod yn feddyg neu'n ddeintydd, er enghraifft—galwedigaethau y mae angen cwblhau dau gwrs drud iawn ar eu cyfer? Oni ddylech ystyried sut i gael mwy o arian i fyfyrwyr dan anfantais er mwyn eu galluogi i ymgymryd â'r cyrsiau drud hyn, yn hytrach na'r budd-dal cyffredinol hwn sy'n helpu myfyrwyr eraill ac nid rhai o Gymru'n unig, os ydym yn onest? Os ydych yn byw yng Nghorwen, Conwy neu Gaerfyrddin a'ch bod am fynd i Brifysgol Caerdydd i astudio deintyddiaeth, sut y bydd uchafswm benthyciad cynhaliaeth o £5,150 ac uchafswm grant cynhaliaeth o £5,161 o gymorth i chi? Ni allwch gael swydd ran-amser oherwydd ei fod yn gwrs amser llawn. Mae llwyth y gwaith yn drwm iawn, felly byddwch yn treulio eich holl amser rhydd yn mynd ati i gyflawni'r gwaith o ddod yn ddeintydd. Mae offer a llyfrau yn costio miloedd o bunnoedd, gan gadw mewn cof bod angen i chi hefyd allu talu am lety a'ch bwydo eich hun. Cost gyffredinol cwrs yw £37,000 os ydych am fod yn ddeintydd, er enghraifft.

Eto i gyd, onid dyna'n union y mae symudedd cymdeithasol yn ei olygu? Galluogi plant disglair o gefndiroedd difreintiedig i weddnewid eu bywydau, gan adlewyrchu hynny wedyn o fewn eu teuluoedd a'u cymunedau a gweithredu fel esiampl i eraill. Felly oni ddylai'r arian hwn gael ei ddefnyddio i gefnogi'r rhai sydd dan anfantais wirioneddol yn yr hyn y maent yn dewis ei wneud? Pe na bai gennych chi'r budd-dal cyffredinol hwn, ni fyddai eich cap ar nifer y myfyrwyr mor beryglus o agos at wrthod myfyrwyr da. Roedd gennym 19 o leoedd gwag yn ôl y llythyr y bu eich swyddfa'n ddigon caredig i anfon ataf.

Rwyf yn poeni am yr ymrwymiad hwn i fudd-dal cyffredinol. Rwyf yn deall y byddwch chi a mi yn ei chael yn anodd dod i gytundeb ynglŷn â hyn, felly rwyf am orffen yn y man y gwnaethoch chi gychwyn. Dyma £3.6 biliwn dros y blynnyddoedd nesaf i roi mantais i bawb, heb unrhyw drafodaeth

to go into good jobs afterwards and earn £21,000, or perhaps even £25,000 or £30,000, before we ask them to contribute back. What I am really worried about is that I cannot see how the truly disadvantaged children—the poorest of the poor—who have real difficulties getting into world-class Welsh universities and getting degrees in harder-to-achieve areas will be able to do it with this.

Finally, I want to point out that we have had a seismic change in the last few years what with the banking crisis and with the Labour management of the UK economic policy. The world has changed and I cannot and will not penalise others for the sake of asking students who are able, once they have completed their education, to pay a little bit back into the coffers. This does not just affect students, because we have to take this £3.6 billion from other areas. We have an ageing population, therefore we need a holistic approach. What I am asking you to do is to give us some answers on true social mobility and how we can help some of the poorest of the poor in Wales to move up into other areas and make that step change that is so critical in their lives.

Leighton Andrews: I always enjoy listening to the Welsh Conservative spokesperson, because in her attempt to justify the fact that her party would make Welsh-domiciled students pay the full cost of fees wherever they study—whether that is in Wales or England—she usually manages to find some kind of diversionary tactic. Today she has decided that her diversionary tactic will be to talk about social mobility. That is somewhat ironic, is it not, given that the biggest risk to social mobility is the fee policies of the coalition Government, introduced by her party and others? What we have done in Wales is to ensure that nobody can be put off from going to study in England, in Wales, in Scotland or in Northern Ireland because of the new fee regime that has come into effect in this academic year. We have made that commitment, and as I said in my statement it

ynghylch a yw'r rhai a fydd yn mynd i swyddi da ar ôl hynny ac yn ennill £21,000, neu efallai hyd yn oed £25,000 neu £30,000, cyn i ni ofyn iddynt gyfrannu. Yr hyn yr wyf wir yn poeni amdano yw na allaf weld sut y bydd y plant sy'n wirioneddol ddifreintiedig—y tlotaf o'r tlodion—sy'n cael anawsterau gwirioneddol mynd i brifysgolion o safon byd-eang yng Nghymru a chael graddau mewn meysydd y mae'n anoddach cyflawni ynddynt, yn gallu gwneud hynny â'r budd-dal hwn.

Yn olaf, hoffwn dynnu sylw at y ffaith ein bod wedi gweld newidiadau chwyldroadol yn y blynyddoedd diwethaf, o ran yr argyfwng ym myd bancio ac o ran rheolaeth y Blaid Lafur o bolisi economaidd y DU. Mae'r byd wedi newid, ac ni allaf ac nid wyf yn fodlon cosbi rhai myfyrwyr er mwyn osgoi gorfod gofyn i rai eraill dalu ychydig bach yn ôl i'r coffrau, ar ôl iddynt gwblhau eu haddysg, os ydynt yn gallu gwneud hynny. Nid ar fyfyrwyr yn unig y mae hyn yn effeithio, oherwydd bod yn rhaid inni gymryd y £3.6 biliwn hwn o feysydd eraill. Mae gennym boblogaeth sy'n heneiddio, felly mae angen dull gwaith cyfannol arnom. Yr hyn yr wyf yn gofyn i chi ei wneud yw rhoi rhai atebion i ni ar symudedd cymdeithasol gwirioneddol, a sut y gallwn helpu rhai o'r bobl dlotaf yng Nghymru i symud i fyny i feysydd eraill a gwneud y newid hwnnw sydd mor dyngedfennol yn eu bywydau.

Leighton Andrews: Rwyf bob amser yn mwynhau gwranddo ar lefarydd y Ceidwadwyr Cymreig, oherwydd ei bod, yn ei hymdrech i gyfiawnhau'r ffaith y byddai ei phlaid yn gwneud i fyfyrwyr sy'n huanu o Gymru dalu cost lawn y ffioedd lle bynnag y maent yn astudio—boed hynny yng Nghymru neu Loegr—fel arfer yn llwyddo i ddod o hyd i rhyw fath o dacteg i dynnu sylw. Heddiw, mae wedi penderfynu mai ei thacteg fydd siarad am symudedd cymdeithasol. Mae hynny braidd yn eironig, onid yw, o ystyried mai'r perygl mwyaf i symudedd cymdeithasol yw polisïau ffioedd y Llywodraeth glymblaid, a gyflwynwyd gan ei phlaid hi a phleidiau eraill? Yr hyn yr ydym wedi'i wneud yng Nghymru yw sicrhau na all neb gael ei rwystro rhag mynd i astudio yn Lloegr, yng Nghymru, yn yr Alban neu

is costed through to 2016-17 and we will deliver it. We have also put in place a student finance package that is probably the most generous in the UK and therefore enables people to take up the opportunity to study in higher education wherever they choose to do so.

She refers to a cap on student numbers. What she forgets to say, of course, is that there have been caps on student numbers in England, in Scotland and in Northern Ireland before we decided to introduce limits in Wales. One thing that has become evident in recent weeks is the continuing failure of the policies that have been adopted in England. They introduced a policy that was designed to allow universities to recruit students who had AAB grades at A-level. They predicted some 85,000 of those would arrive, but, in fact, there were only 80,000, and, as we have regularly seen over the last two weeks, universities in England are unable to recruit on the basis that they thought they would. Again, this is a failure of UK Government policy, because, at one end of Whitehall, you have the department responsible for universities seeking to introduce more flexibility for universities in recruiting students with AAB grades, and, at the other end, you have another Government department forcing down performance in A-levels. The policies do not add up and they do not work.

I am glad that we have institutions in Wales that are successful in the national student survey and in league tables. I was pleased to see Cardiff University rising to the top 20 in *The Sunday Times* survey of universities over the weekend. However, I think that the Member needs to get up-to-date in respect of the performance of all Welsh higher education institutions. I was sad that Cardiff Metropolitan University had fallen 17 places in *The Sunday Times* survey and was, sadly, well below the benchmark in the national

ying Ngogledd Iwerddon oherwydd y drefn ffioedd newydd sydd wedi dod i rym yn y flwyddyn academaidd hon. Rydym wedi gwneud yr ymrwymiad hwnnw. Fel y dywedais yn fy natganiad mae wedi ei gostio hyd at 2016-17 a byddwn yn ei gyflawni. Rydym hefyd wedi sefydlu pecyn cyllid i fyfyrwyr sydd, mae'n debyg, y mwyaf hael yn y DU ac sydd felly yn galluogi pobl i fanteisio ar y cyfle i astudio mewn addysg uwch lle bynnag y maent yn dewis gwneud hynny.

Mae'n cyfeirio at gap ar nifer y myfyrwyr. Yr hyn y mae'n ei anghofio ei ddweud, wrth gwrs, yw y bu capiau ar nifer y myfyrwyr yn Lloegr, yn yr Alban ac yng Ngogledd Iwerddon cyn i ni benderfynu cyflwyno cyfyngiadau yng Nghymru. Un peth sydd wedi dod i'r amlwg yn ystod yr wythnosau diwethaf yw methiant parhaus y polisiau a fabwysiadwyd yn Lloegr. Maent wedi cyflwyno polisi a gynlluniwyd i ganiatáu i brifysgolion recriwtio myfyrwyr a gafodd raddau AAB mewn arholiadau Safon Uwch. Rhagwelwyd y byddai tua 85,000 o'r rheiny yn cyrraedd, ond, mewn gwirionedd, ni chafwyd ond 80,000, ac, fel yr ydym wedi gweld yn rheolaidd dros y pythefnos diwethaf, nid yw prifysgolion yn Lloegr yn gallu recriwtio ar y sail yr oeddent yn credu y byddent. Unwaith eto, mae hyn yn fethiant o safbwynt polisi Llywodraeth y DU, oherwydd bod gennych adran sy'n gyfrifol am brifysgolion yn un pen o Whitehall yn cyflwyno mwy o hyblygrwydd i brifysgolion recriwtio myfyrwyr gyda graddau AAB, ac, yn y pen arall, mae adran arall o'r Llywodraeth yn gorfodi perfformiad mewn arholiadau Safon Uwch i lawr. Nid yw'r polisiau yn cyd-fynd ac nid ydynt yn gweithio.

Rwyf yn falch bod gennym sefydliadau yng Nghymru sy'n llwyddiannus yn yr arolwg cenedlaethol o fyfyrwyr ac mewn tablau cynghrair. Roeddwn yn falch o weld Prifysgol Caerdydd yn codi i'r 20 uchaf yn arolwg y *Sunday Times* o brifysgolion dros y penwythnos. Fodd bynnag, credaf fod angen i'r Aelod gael y wybodaeth ddiweddaraf ynglŷn â pherfformiad yr holl sefydliadau addysg uwch yng Nghymru. Roeddwn yn drist bod Prifysgol Fetropolitan Caerdydd wedi gostwng 17 lle yn arolwg y *Sunday*

student survey last week. That was deeply disappointing, and I am sure that it will be something upon which Members will have to reflect as we go further into discussions on higher education in Wales.

Simon Thomas: Diolch i'r Gweinidog am ei ddatganiad. Mae'r datganiad yn ei gwneud yn glir y bydd y polisi hwn, a ddeilliodd o Lywodraeth Cymru'n Un, yn aros drwy gydol cyfnod y Cynulliad hwn. Mae'n dda gen i gadarnhau ar ran Plaid Cymru ein bod yn ei gefnogi yn hynny o beth, fel rydym wedi'i wneud ers dechrau'r Cynulliad hwn, a chaiff ein cefnogaeth yn ystod y Cynulliad hwn.

Egwyddorion Plaid Cymru yw na ddylid talu am addysg gradd cylch cyntaf o gwbl, os yn bosibl; dylid cefnogi'r mynediad ehangaf posibl gan fyfyrwyr o ardaloedd difreintiedig; a dylid trin ein prifysgolion fel peiriannau economaidd o bwys, yn ogystal â chanolfannau dysgu.

Dyna pam, fel Aelod Seneddol, fe wasanaethais ar y pwyllgor sefydlog yn San Steffan yn ceisio atal cyflwyno ffioedd dysgu. Llywodraeth Llafur oedd yn eu cyflwyno ar yr adeg honno, a'r Blaid Lafur yn yr Alban sydd am eu cyflwyno eto, o'r newydd. Dyma'r hinsawdd sy'n arwain dyn i amau a yw polisi presennol y Llywodraeth yn fforddiadwy yn y tymor hir. Cynlluniwyd y polisi presennol ar gefn asesiad o gyfartaledd ffioedd dysgu o gwmpas £7,000 fesul myfyriwr. Mae'r Sefydliad Astudiaethau Cyllid newydd ddatgan bod ffioedd dysgu ar gyfartaledd yn Lloegr—lle mae hanner myfyrwyr Cymru yn mynd a lle telir y ffi yn llawn gan Lywodraeth Cymru—o gwmpas £8,700. Dyna pam roedd yn rhaid i'r Gweinidog dynhau'r cap ar fyfyrwyr a pham y mae wedi cyflwyno uchafswm o £7,000 ar gyfer nifer o gyrсияu yng Nghymru gan arwain, er gwaethaf ei osodiad heddiw, at gystadlu yn y sector yng Nghymru.

Yn gyntaf, felly, a wnaiff y Gweinidog esbonio pa gamau mynediad sy'n parhau i fod yn orfodol yng nghyd-destun ffioedd o dan £7,000? A oes rhaid i'r colegau hynny

Times a'i bod, yn anffodus, yn llawer is na'r meincnod yn yr arolwg cenedlaethol o fyfyrwyr yr wythnos ddiwethaf. Roedd hynny'n destun siom fawr, ac rwyf yn siŵr y bydd yn rhywbeth y bydd yn rhaid i Aelodau ei ystyried wrth i ni drafod addysg uwch yng Nghymru ymhellach.

Simon Thomas: I thank the Minister for his statement. The statement makes it clear that this policy, which emerged from the One Wales Government, will remain for the full term of this Assembly. I am pleased to confirm, on behalf of Plaid Cymru, that we support him in this regard, as we have done since the beginning of this Assembly, and he will receive our support throughout the period of this Assembly.

The Plaid Cymru principles are that no fees should be paid for a first degree course; that the broadest access possible for students from disadvantaged areas should be supported; and that our universities should be treated as important economic drivers as well as centres of learning.

This is why, as a Member of Parliament, I served on the Westminster statutory committee that tried to prevent the introduction of tuition fees. It was a Labour Government that introduced them at that time, and it is the Labour Party in Scotland that now wants to reintroduce fees there. This is the climate that leads one to suspect whether the current Government's policy is affordable in the long term. The current policy was designed on the back of an assessment of average fees being around £7,000 per student. The Institute for Fiscal Studies has recently stated that tuition fees in England—where half of Welsh students go and for whom the Welsh Government pays the fees in full—are, on average, some £8,700. That is why the Minister had to tighten the cap on students in Wales and why he has introduced a maximum of £7,000 for many courses in Wales, thereby leading, despite his statement today, to competition within the sector in Wales.

Therefore, first, will the Minister explain what access steps remain mandatory in the context of fees below £7,000? Do those colleges that charge £7,000 for certain

sy'n codi £7,000 ar gyfer rhai cyrsiau gyflwyno cynlluniau ffioedd?

courses have to present fee plans?

Rhwystredigaeth arall i'r Gweinidog, mae'n siŵr, yw'r cwmp yn nifer y myfyrwyr o Loegr sy'n dod i Gymru, gan sybsideiddio ei gynllun cyllido. Nid yw wedi sôn am y rhain heddiw. A wnaiff gadarnhau nifer a chanran y myfyrwyr o Loegr sydd wedi dewis astudio yng Nghymru eleni, a'r diffyg yn ei gyllid sy'n deillio o hynny?

Another frustration for the Minister, I am sure, is the decline in the number of English-domiciled students coming to Wales, students who would usually subsidise his funding scheme. He has not mentioned these today. Will he confirm the number and percentage of English-domiciled students who have chosen to study in Wales, and the funding shortfall that results from that?

Nid yw'n glir ychwaith fod y polisi presennol yn cynyddu mynediad. Mae targed gan Gyngor Cyllido Addysg Uwch Cymru o gael 17.2% o fyfyrwyr Cymru ym mhrifysgolion Cymru i ddod o ardaloedd Cymunedau'n Gyntaf erbyn 2012-13. Gofynnaf i'r Gweinidog gadarnhau y bydd yn cyrraedd y targed hwn.

It is not clear either that the current policy increases access. The Higher Education Funding Council for Wales has a target of attracting 17.2% of Welsh students in Welsh universities from Communities First areas by 2012-13. I ask the Minister to confirm that he will meet this target.

Rwy'n cytuno â'r amcan sydd gan y Gweinidog i gryfhau perfformiad ein prifysgolion yn y cynghorau ymchwil ac i wella isadeiledd addysg uwch. Pa lwyddiant sydd ganddo i'w adrodd ar y pwynt hwn heddiw? Deallaf fod y prif wyddonydd yn arwain ar y dasg o gael gwell perfformiad gan brifysgolion yn y cynghorau ymchwil. A oes gan y Gweinidog gynnydd i'w adrodd i ni heddiw?

I agree with the Minister's objective to strengthen the performance of our universities in the research councils and to improve the infrastructure of higher education. What success can he report in this regard today? I understand that the chief scientific office is leading on the task of improving universities' performance in the research councils. Does the Minister have any progress to report today?

I mi, mae hyn hefyd yn golygu cau'r bwlc cyllido gyda phrifysgolion Lloegr a chydabod bod talu ffioedd dysgu llawn ym mhrifysgolion Lloegr tra'n capio ffioedd yng Nghymru yn arwain at lif arian o Gymru i Loegr. I Plaid Cymru, mae atal y llif hwn a chryfhau ein prifysgolion hefyd yn egwyddor.

For me, this also means closing the funding gap with English universities and recognising the fact that paying the full fees to English universities while capping fees in Wales is leading to a flow of funds from Wales to England. For Plaid Cymru, stemming this flow and strengthening our universities is also a matter of principle.

5.15 p.m.

Rydym ni fel plaid heddiw wedi lansio ymgynghoriad ar nifer o opsiynau ar gyfer y Llywodraeth nesaf. Mawr obeithiaf y cawn drafodaeth gall ar sut y gallwn gefnogi myfyrwyr o Gymru o bob cefndir i fynd i'r brifysgol, gan sicrhau hefyd bod ein prifysgolion yn rym dysg ac yn rym i'r economi. Yn y cyfamser, cefnogwn y polisi presennol.

We as a party have today launched a consultation on a number of options for the next Government. I very much hope that we can have a sensible discussion on how we can support Welsh students from all backgrounds to go to university, while also ensuring that our universities are powerhouses of learning and as a force for the economy. In the meantime, we support the current policy.

Leighton Andrews: I noted that the Plaid

Leighton Andrews: Nodais fod llefarydd

Cymru spokesperson had to begin his contribution with a clarification of the Plaid Cymru policy. Clearly, we have seen today that it is now seeking to stop Welsh students being able to study wherever they choose, on the basis of its policy announcement today. I am glad that he has now clarified that, and has made it clear that Plaid Cymru will support the policy that we adopted as the One Wales Government for the lifetime of this Assembly. That will be reassuring.

I need to remind the Plaid Cymru spokesperson, however, of the decision that was taken by the Cabinet of the One Wales Government. The Cabinet paper that was approved on 23 November 2010 made it clear that higher education institutions in Wales would be able to charge tuition fees of up to £9,000 per annum. Clearly, the background work on that policy proposal had been done, and it was approved by his colleagues in that Cabinet. We did the costings on a number of options and possible outcomes. We were very clear that this was going to be an expensive policy, but it was a policy in which we believed and, therefore, wanted to support.

He is wrong, I think, to talk about a tightening of the cap, because as I said in answer to the Conservative spokesperson, there were caps in place in England, Northern Ireland and Scotland before we decided that we had to have a cap on numbers in Wales. We introduced the cap on student numbers during the One Wales Government; the first time that that was referred to, I think, was in my remit letter to the Higher Education Funding Council for Wales in March 2010, and confirmed again in the remit letter in March 2011—during the lifetime of the One Wales Government.

In respect of the questions that he raised on access, the fee plans that we brought into effect last year continue to apply. Higher education institutions in Wales have to put in place a range of very deliberate activities to demonstrate how they are meeting the access requirements that we are seeking. We expect them to fulfil the obligations that HEFCW adopted in its corporate strategy in respect of

Plaid Cymru wedi gorfod dechrau ei gyfraniad trwy roi eglurhad o bolisi Plaid Cymru. Yn amlwg, rydym wedi gweld heddiw ei fod yn awr yn ceisio rhwystro myfyrwyr o Gymru rhag gallu astudio ble bynnag maent yn dewis, ar sail ei gyhoeddiad polisi heddiw. Rwyf yn falch ei fod wedi egluro hynny'n awr, ac wedi ei gwneud yn eglur y bydd Plaid Cymru yn cefnogi'r polisi a fabwysiadwyd gennym fel Llywodraeth Cymru'n Un ar gyfer oes y Cynulliad hwn. Bydd hynny'n galonogol.

Mae angen imi atgoffa llefarydd Plaid Cymru, fodd bynnag, o'r penderfyniad a wnaed gan Gabinet Llywodraeth Cymru'n Un. Roedd papur y Cabinet a gafodd ei gymeradwyo ar 23 Tachwedd 2010 yn ei gwneud yn glir y byddai sefydliadau addysg uwch yng Nghymru yn gallu codi ffioedd dysgu o hyd at £9,000 y flwyddyn. Yn amlwg, roedd y gwaith cefndir ar y cynnig polisi hwnnw wedi ei wneud, ac fe'i cymeradwywyd gan ei gydweithwyr yn y Cabinet hwnnw. Paratowyd y costau ar gyfer nifer o opsiynau a chanlyniadau posibl. Roeddem yn glir iawn y byddai hwn yn bolisi drud, ond roedd yn bolisi yr oeddem yn credu ynddo ac, felly, am ei gefnogi.

Mae'n anghywir, yn fy marn i, i siarad am dynhau'r cap, oherwydd bod capiau eisoes wedi'u sefydlu yn Lloegr, Gogledd Iwerddon a'r Alban cyn i ni benderfynu bod rhaid i ni gael cap ar niferoedd yng Nghymru, fel y dywedais wrth ateb llefarydd y Ceidwadwyr. Cyflwynwyd y cap gennym ar nifer y myfyrwyr yn ystod y Llywodraeth Cymru'n Un. Credaf mai'r tro cyntaf y cyfeiriwyd at hynny oedd yn fy llythyr cylch gwaith at Gyngor Cyllido Addysg Uwch Cymru ym mis Mawrth 2010, ac fe'i cadarnhawyd eto yn y llythyr cylch gwaith ym mis Mawrth 2011—yn ystod oes Llywodraeth Cymru'n Un.

O ran y cwestiynau a gododd am fynediad, mae'r cynlluniau ffioedd a roddwyd ar waith gennym y llynedd yn parhau i fod yn berthnasol. Mae'n rhaid i sefydliadau addysg uwch yng Nghymru sefydlu ystod o weithgareddau penodol iawn i ddangos sut y maent yn bodloni'r gofynion mynediad yr ydym yn eu ceisio. Rydym yn disgwyl iddynt gyflawni'r rhwymedigaethau a fabwysiadwyd

recruitment from Communities First areas.

The Member asks about the impact of decline in student numbers from England. It is quite clear—we saw this from the Universities and Colleges Admissions Service data in September, which are not the final or conclusive data—that there had been something like a 14% drop in students applying to English institutions and a drop of slightly below that, of 13%, to Welsh institutions. It is clear that the policy that was adopted by the UK coalition Government has had an impact on recruitment in higher education institutions. We feared that it would, and that has been the case. The question that we will need to look at over forthcoming years is whether that is a recurrent problem or a specific dip in the first year of the new fees coming into effect.

In terms of the outcome and the impact on our budgeting, we do not have, as yet, the final numbers. Later this month we will have Student Loans Company data, which should give us a steer on the overall impact. Later this year we should have the Higher Education Statistics Agency statistics, which should give us more clarity. However, this is a policy that we have costed, we can afford, and we will pay for through the lifetime of this Assembly.

Finally, in respect of what he said about research, we launched the Sêr Cymru programme, with the involvement of my colleague the Minister for business and the chief scientific adviser. That has been very well accepted by higher education institutions throughout Wales. Later this week, we have an event with the Council for Industry and Higher Education to look at potential industry and higher education collaborations. There is a real commitment in Wales to take forward the research agenda.

Aled Roberts: Minister, I would also like to acknowledge the Government's clear statement of intent with regard to its policy

gan CCAUC yn ei strategaeth gorfforaethol ynglŷn â recriwtio o ardaloedd Cymunedau yn Gyntaf.

Mae'r Aelod yn gofyn am effaith y dirywiad yn nifer y myfyrwyr o Loegr. Mae'n eithaf clir—gwelwyd hyn o ddata Gwasanaeth Derbyn y Prifysgolion a'r Colegau ym mis Medi, nad yw'n ddata terfynol na phendant—y bu gostyngiad o oddeutu 14% yn nifer y myfyrwyr a gyflwynodd gais i sefydliadau yn Lloegr a gostyngiad o ychydig yn is na'r hynny, sef 13%, i sefydliadau yng Nghymru. Mae'n amlwg bod y polisi a fabwysiadwyd gan Lywodraeth glymblaid y DU wedi cael effaith ar recriwtio mewn sefydliadau addysg uwch. Roeddem yn ofni mai felly y byddai hi, a dyna sydd wedi digwydd. Y cwestiwn y bydd angen i ni ei ystyried dros y blynyddoedd nesaf yw a yw hynny'n broblem sy'n codi dro ar ôl tro neu yn ostyngiad penodol yn y flwyddyn gyntaf y daeth y ffioedd newydd i rym.

O ran y canlyniad a'r effaith ar ein cyllidebu, nid yw'r niferoedd terfynol gennym, hyd yn hyn. Yn ddiweddarach y mis hwn bydd data'r Cwmni Benthyciadau i Fyfyrwyr gennym, a dylai hwn roi arweiniad inni ar yr effaith gyffredinol. Yn ddiweddarach eleni dylem gael ystadegau'r Asiantaeth Ystadegau Addysg Uwch, a dylai'r rhain wneud y sefyllfa'n fwy eglur. Fodd bynnag, mae hwn yn bolisi yr ydym wedi ei gostio, y gallwn ei fforddio, ac y byddwn yn talu amdano trwy gydol oes y Cynulliad hwn.

Yn olaf, o ran yr hyn a ddywedodd ynglŷn ag ymchwil, lansiodd y rhaglen Sêr Cymru, gyda chyfraniad fy nghydweithiwr, y Gweinidog Busnes, a'r prif gynghorydd gwyddonol. Mae sefydliadau addysg uwch ledled Cymru wedi rhoi croeso da iawn i hynny. Yn ddiweddarach yr wythnos hon, mae gennym ddiwyddiad gyda'r Cyngor Diwydiant ac Addysg Uwch i edrych ar y posibilïadau ar gyfer cydweithio rhwng diwydiant ac addysg uwch. Mae ymrwymiad gwirioneddol yng Nghymru i fwrw ymlaen â'r agenda ymchwil.

Aled Roberts: Weinidog, hoffwn hefyd gydnabod datganiad clir y Llywodraeth o fwriad ynglŷn â'i pholisi yn ystod y cyfnod y

during the course of this Assembly. As Simon Thomas and Angela Burns have already indicated, there is much in the statement that attracts cross-party support with regard to research, the strength of higher education institutions—although we might differ on the issue of forced mergers—and also the student satisfaction ratings, which are clearly important to all of us here.

It is clear that the Government means to commit some £3.6 billion during the course of this Assembly. I acknowledge that you have, on more than one occasion—and you have reiterated it today—stated that the policy has been costed and is sustainable for the life of this Assembly. As opposition parties, we are trying to understand the impact of the changes that have occurred since, as you stated some moments ago, this option was costed during the lifetime of the former One Wales Government. We also want to understand the impact as far as the assumptions on affordability are concerned, the assumptions regarding the number of students from England who would have to be attracted to Wales to make the policy affordable and also the indications given that there are now more students from Wales going to study in England. As you clearly stated, the cost of doing so will be borne by this Government. Therefore, our concerns relate to the changes in assumptions during the course of this Assembly, the impact that that might have on the teaching grant that is available to universities—and, once again, Simon Thomas has alluded to the differences between the level of finance available to higher education institutions in England compared with those in Wales—and also whether there will be a need for HEFCW to look again, on a recurring basis, at the core and margin policy, because of affordability of the policy during the subsequent years.

More fundamental, although you may tell us that the policy is affordable and sustainable for the course of this Assembly, is the concern across the Chamber regarding the ongoing sustainability for any incoming Government post-2016. At this stage, can you indicate whether the Government has any intention to carry out any work on the systems in the future? Clearly, discussions

Cynulliad hwn. Fel y mae Simon Thomas ac Angela Burns wedi nodi eisoes, ceir llawer yn y datganiad sy'n denu cefnogaeth drawsbleidiol o ran ymchwil, cryfder y sefydliadau addysg uwch—er y gallem fod yn anghytuno ynglŷn â gorfodi sefydliadau i uno—a hefyd graddfeydd bodddhad myfyrwyr, sydd yn amlwg yn bwysig i bawb ohonom yma.

Mae'n amlwg bod y Llywodraeth yn bwriadu ymrwymo tua £3.6 biliwn yn ystod y cyfnod y Cynulliad hwn. Rwyf yn cydnabod eich bod wedi datgan ar fwy nag un achlysur—ac rydych wedi ailadrodd hynny heddiw—bod y polisi wedi ei gostio ac yn gynaliadwy yn ystod oes y Cynulliad hwn. Fel gwrthbleidiau, rydym yn ceisio deall effaith y newidiadau sydd wedi digwydd gan i'r opsiwn hwn, fel y dywedoch rai munudau yn ôl, gael ei gostio yn ystod oes Llywodraeth Cymru'n Un. Rydym hefyd yn dymuno deall yr effaith o ran y tybiaethau ynglŷn â fforddiadwyedd, y tybiaethau ynghylch nifer y myfyrwyr o Loegr y byddai'n rhaid eu denu i Gymru i wneud y polisi'n fforddiadwy, a hefyd yr arwyddion a roddir fod mwy o fyfyrwyr o Gymru yn mynd i astudio yn Lloegr bellach. Fel y dywedoch yn glir, bydd y gost o wneud hynny'n cael ei thalu gan y Llywodraeth hon. Felly, mae ein pryderon yn ymwneud â'r newidiadau mewn rhagdybiaethau yn ystod cyfnod y Cynulliad hwn, yr effaith y gallai hynny ei chael ar y grant addysgu sydd ar gael i brifysgolion—ac, unwaith eto, mae Simon Thomas wedi cyfeirio at y gwahaniaethau rhwng lefel y cyllid sydd ar gael i sefydliadau addysg uwch yn Lloegr, o'i gymharu â rhai yng Nghymru—a hefyd a fydd angen i CCAUC edrych unwaith eto, a hynny'n rheolaidd, ar y polisi craidd ac ymylol, oherwydd fforddiadwyedd y polisi yn ystod y blynyddoedd dilynol.

Pryder mwy sylfaenol, er y gallech ddweud wrthym fod y polisi yn fforddiadwy ac yn gynaliadwy ar gyfer cyfnod y Cynulliad hwn, yw'r pryder ar draws y Siambr ynglŷn â'i gynaliadwyedd parhaus ar gyfer unrhyw Lywodraeth ar ôl 2016. A allwch nodi, ar yr adeg hon, a yw'n fwriad gan y Llywodraeth i wneud unrhyw waith ar y systemau yn y dyfodol? Yn amlwg, mae trafodaethau'n cael

are being held in all parties at the moment regarding what is sustainable from our block grant here in Wales for the future. It is a situation that has caused more than some concern to us on this side of the Chamber at a UK level. It is a situation where there was cross-party support for the continuation of student support in Wales when the system was introduced, but there are questions about sustainable this is in the medium to long term.

With regard to the comments made on Cardiff Metropolitan University's position, we, as an institution, also have to accept some responsibility for the fact that, perhaps, statements made regarding the functioning of that institution at quite strategic times as far as student choices are concerned may have had some impact on *The Sunday Times* ratings this year.

Leighton Andrews: In responding to the Liberal Democrat spokesperson, I will say that there are a number of things on which he has asked me to hypothesise, which I will not do. As I have said, we will know later this month where we are in terms of Student Loans Company figures for the number of students coming to Wales and, indeed, leaving Wales for England. Therefore, at that stage, we will have a better idea of the costings and then, later in the year, we will have the HESA statistics. We have costed this policy through to the 2016-17 financial year, but there will be changes to those costings as we get those figures. Throughout the lifetime of this policy, as we have developed it, I have said that the one thing that I am convinced about in terms of our costings is that they will be wrong, because we have to take so many variables into account. There will have to be a continual revision of those figures. However, in broad terms with regard to the balance of the numbers of English students coming to Wales and Welsh students going to England, we know that the policy can be afforded.

There could be further changes at a UK level that would make the policy even more affordable. When we have a change of UK Government in 2015—and, of course, my

eu cynnal ym mhob plaid ar hyn o bryd o ran yr hyn sy'n gynaliadwy o'n grant bloc yma yng Nghymru ar gyfer y dyfodol. Mae'n sefyllfa sydd wedi achosi mwy na pheth pryder i ni ar yr ochr hon i'r Siambr ar lefel y DU. Mae'n sefyllfa lle y cafwyd cefnogaeth drawsbleidiol ar gyfer parhau â'r cymorth i fyfyrwyr yng Nghymru pan gyflwynwyd y system, ond ceir cwestiynau ynglŷn â pha mor gynaliadwy yw hyn yn y tymor canolig i'r tymor hir.

O ran y sylwadau a wnaed ynglŷn â sefyllfa Prifysgol Fetropolitan Caerdydd, mae'n rhaid i ni, fel sefydliad, hefyd dderbyn rhywfaint o gyfrifoldeb am y ffaith y gallai datganiadau a wnaed ynghylch gweithrediad y sefydliad hwnnw ar adegau eithaf strategol o ran dewisiadau myfyrwyr, efallai fod wedi cael rhywfaint o effaith ar raddfeydd y *Sunday Times* eleni.

Leighton Andrews: Wrth ymateb i lefarydd y Democratiaid Rhyddfrydol, byddwn yn dweud bod yna nifer o bethau y mae wedi gofyn i mi ddamcaniaethu yn eu cylch, ac nid wyf am wneud hynny. Fel y dywedais, byddwn yn gwybod yn ddiweddarach y mis hwn beth yw'r sefyllfa o ran ffigurau'r Cwmni Benthyciadau i Fyfyrwyr ar gyfer nifer y myfyrwyr sy'n dod i Gymru ac, yn wir, y nifer sy'n gadael Cymru i fynd i Loegr. Felly, ar yr adeg honno, bydd gennym well syniad o'r costau ac yna, yn ddiweddarach yn y flwyddyn, bydd gennym ystadegau'r Asiantaeth Ystadegau Addysg Uwch. Rydym wedi costio'r y polisi hwn hyd at flwyddyn ariannol 2016-17, ond bydd y costau hynny'n newid wrth i ni gael y ffigurau hynny. Trwy gydol oes y polisi hwn, wrth i ni ei ddatblygu, rwyf wedi dweud mai'r un peth yr wyf wedi fy argyhoeddi yn ei gylch o ran ein costau yw y byddant yn anghywir, oherwydd bod rhaid inni ystyried cymaint o wahanol newidynnau. Bydd rhaid adolygu'r ffigurau hynny'n barhaus. Fodd bynnag, yn fras, o ran cydbwysedd nifer y myfyrwyr o Loegr sy'n dod i Gymru a nifer y myfyrwyr o Gymru sy'n mynd i Loegr, rydym yn gwybod y gellir fforddio'r polisi.

Gallai rhagor o newidiadau gael eu cyflwyno ar lefel y DU a fyddai'n gwneud y polisi hyd yn oed yn fwy fforddiadwy. Bydd yn gwneud gwahaniaeth sylweddol i'n cyllidebu ar gyfer

party is committed to reducing the overall cost of tuition fees—it will make a significant difference to our budgeting for this policy. Significant changes could transpire at a different level, which is why I am not going to speculate in the way in which Members such as the Liberal Democrat spokesperson wish me to do.

I do not recognise the term ‘core and margin’ policy in the way that he puts it; that is a term derived from policy in England. We have put in place policies to secure access. HEFCW has looked in detail at issues of student numbers and recruitment, and the distribution of student numbers throughout Wales. We are clear about what those policies are.

I completely reject what he said in his final point about the ranking of particular institutions. If he looks at the methodology of *The Sunday Times* survey and the national student survey, he will see that what he said on that is completely ridiculous.

David Rees: Minister, I welcome your statement today and I congratulate you on delivering on your promise, made in 2010, to ensure that students in Wales do not suffer tremendous increases in debt as a consequence of the UK Government’s actions. I remind Members not to just think about this issue as being about figures, but as being about students as people. They might want to think of the difficulties and anxieties that they would face with regard to the costs and debts that they would incur if we did not do this. It is a tremendous way of helping students to study.

I also wish to highlight the fact that the national student survey was undertaken in February, so had no impact on any conversations held here since June.

Will you be having discussions with fellow Cabinet members about the support that you can give to people to widen access, particularly for young mothers looking for childcare support so that they can get back into higher education to develop their

y polisi hwn pan fydd Llywodraeth y DU yn newid yn 2015—ac, wrth gwrs, mae fy mhlaidd i wedi ymrwymo i leihau cost gyffredinol ffioedd dysgu. Gallai newidiadau sylweddol ddigwydd ar lefel wahanol, a dyna pam nad wyf yn mynd i ddyfalu yn y modd y mae Aelodau megis llefarydd y Democratiaid Rhyddfrydol yn dymuno i mi wneud.

Nid wyf yn adnabod y term polisi 'craidd ac ymylol' yn y modd y mae'n ei ddefnyddio; term sy'n deillio o bolisi yn Lloegr yw hwnnw. Rydym wedi sefydlu polisiau i sicrhau mynediad. Mae CCAUC wedi edrych yn fanwl ar faterion yn ymwneud â niferoedd myfyrwyr a recriwtio, a dosbarthiad niferoedd y myfyrwyr ledled Cymru. Rydym yn glir ynghylch beth yw'r polisiau hynny.

Rwyf yn gwrthod yn llwyr yr hyn a ddywedodd yn ei bwynt olaf ynglŷn â safle sefydliadau penodol. Os bydd yn edrych ar fethodoleg arolwg y *Sunday Times* a'r arolwg cenedlaethol o fyfyrwyr, bydd yn gweld bod yr hyn a ddywedodd ynglŷn â hynny'n gwbl chwerthinllyd.

David Rees: Weinidog, rwyf yn croesawu eich datganiad heddiw, ac yn eich llongyfarch ar gyflawni eich addewid, a wnaed yn 2010, i sicrhau nad yw myfyrwyr yng Nghymru yn dioddef cynnydd aruthrol mewn dyled o ganlyniad i gamau gweithredu Llywodraeth y DU. Atgoffaf yr Aelodau i beidio â meddwl am hwn fel mater sy'n ymwneud â ffigurau'n unig, ond fel un sy'n ymwneud â myfyrwyr fel pobl. Efallai y byddant yn dymuno meddwl am yr anawsterau a'r pryderon y byddent yn eu hwynebu o ran costau a dyledion pe na baem yn gwneud hyn. Mae'n ffordd wych o helpu myfyrwyr i astudio.

Hoffwn hefyd dynnu sylw at y ffaith mai ym mis Chwefror y cynhaliwyd yr arolwg cenedlaethol o fyfyrwyr, ac felly na chafodd unrhyw effaith ar unrhyw sgysiau a gynhaliwyd yma ers mis Mehefin.

A fyddwch yn cael trafodaethau gyda chyd-aelodau o'r Cabinet ynglŷn â'r cymorth y gallwch ei roi i bobl i ehangu mynediad, yn enwedig i famau ifanc sy'n chwilio am gymorth gofal plant fel y gallant fynd yn ôl i addysg uwch i ddatblygu eu gyrfaedd? Sut y

careers? How will this impact in the years to come on support for part-time study, which many will use as a means of getting into higher education?

Leighton Andrews: My colleague the Member for Aberavon has a strong background in further and higher education and understands these issues in considerable detail. He is absolutely right in what he says about the compilation of the national student survey, and it is useful to have that on the record.

In respect of widening access, this is a critical agenda and he is absolutely right to say that it is not simply an agenda that can be pursued within the education portfolio. That is why the Deputy Minister for Children and Social Services and I are looking at what we can do to widen opportunities for childcare provision in the future. Policies that we have developed, which she has implemented, such as the doubling of the number of Flying Start places, will ultimately also contribute across a broad range of the Government's agenda in this field.

In respect of support for part-time study, this is one of the most complicated areas in terms of the new fee regime. We deferred the implementation of the proposals for part-time study by a year, as he is aware, which will give us the opportunity to see what the experience in England shows us as the proposals come into effect there. We need to commence a debate about the nature of part-time study. I am pleased to say that the Open University has been a highly successful institution; other institutions in Wales have also done well with part-time student numbers. However, there is increasing evidence to suggest that people in work seeking to study in higher education on a part-time basis may want to do more online learning as part of that experience. That is something with which our system has to start to engage better than it has previously done.

5.30 p.m.

Darren Millar: Minister, you mentioned the affordability of your policy and said that it

bydd hyn yn effeithio yn y blynyddoedd i ddod ar gymorth ar gyfer astudiaeth ran-amser, y bydd llawer yn ei defnyddio fel ffordd o gael i mewn i addysg uwch?

Leighton Andrews: Mae gan fy nghydweithiwr, yr Aelod dros Aberafan, gefndir cryf mewn addysg bellach ac uwch ac mae'n deall y materion hyn yn fanwl iawn. Mae'n hollol gywir yn yr hyn a ddywed am lunio'r arolwg cenedlaethol o fyfyrwyr, ac mae'n ddefnyddiol cael cofnod o hynny.

O ran ehangu mynediad, mae hon yn agenda hollbwysig ac mae'n gwbl gywir i ddweud nad yw'n agenda y gellir ei rhoi ar waith trwy'r portffolio addysg yn unig. Dyna pam y mae'r Dirprwy Weinidog dros Blant a Gwasanaethau Cymdeithasol a minnau yn edrych ar yr hyn y gallwn ei wneud i ehangu cyfleoedd ar gyfer darpariaeth gofal plant yn y dyfodol. Bydd polisiau yr ydym ni wedi'u datblygu, ac y mae hi wedi eu rhoi ar waith, megis dyblu nifer y lleoedd Dechrau'n Deg, yn y pen draw hefyd yn cyfrannu ar draws ystod eang agenda'r Llywodraeth yn y maes hwn.

Cymorth ar gyfer astudio'n rhan-amser yw un o'r meysydd mwyaf cymhleth o ran y drefn ffioedd newydd. Gohiriwyd gweithrediad y cynigion ar gyfer astudiaeth ran-amser am flwyddyn, fel y mae'n ymwybodol, a bydd hynny'n rhoi cyfle i ni weld beth y bydd y profiad yn Lloegr yn ei ddangos i ni wrth i'r cynigion ddod i rym yno. Mae angen i ni gychwyn dadl ynglŷn â natur astudio'n rhan-amser. Rwyf yn falch o ddweud bod y Brifysgol Agored wedi bod yn sefydliad hynod lwyddiannus; mae sefydliadau eraill yng Nghymru hefyd wedi gwneud yn dda o ran nifer y myfyrwyr rhan-amser. Fodd bynnag, ceir tystiolaeth gynyddol i awgrymu y gallai pobl mewn gwaith sy'n dymuno astudio'n rhan-amser mewn addysg uwch fod yn awyddus i wneud mwy o ddsygu ar-lein fel rhan o'r profiad hwnnw. Mae angen i'n system ddechrau ymgysylltu'n well â hynny'n nag y mae wedi ei wneud yn flaenorol.

Darren Millar: Weinidog, rydych wedi crybwyll bod eich polisi'n fforddiadwy a'i

had been fully costed. However, as I understand it, the falling numbers of students coming to Welsh HE institutions could put at risk some of your projections with regard to affordability in future. What assessment have you made of the downward trajectory in the number of students coming to Wales from England and the impact that will have on your figures? What assessment have you made of the benefits that the tens of millions of pounds that currently go out of Wales as a result of this policy could bring to Welsh HE institutions in terms of the investment it could deliver on campuses, in research and so on?

I know that this is a statement primarily on HE, but could you comment on the need to support students in further education institutions, particularly with their transport costs? There has been some discussion between you and students in my constituency regarding the possibility of free transport on buses for students in full-time education under the age of 25.

Leighton Andrews: It is very clear that projections will change, but the policy remains affordable, and that is the bottom line here. There is a downward trajectory, as he puts it, in the number of English students studying in Welsh institutions, but there is also a downward trajectory in the number of English students studying in English institutions. That is a reflection on the overall policy introduced by the UK Government. The question of affordability is somewhat ironic coming from the party opposite, given that the policies they would introduce for the Welsh budget would result in severe reductions in the education budget available to us as a Government. That is the reality. They are not in a position to claim that they want to support students, because we know what the impact of their policy would be. However, I am very grateful to the Member for confirming once again today that the Welsh Conservatives would force Welsh students to pay the full cost of their higher education wherever they studied.

In respect of further education, clearly, the statement does in fact cover the provision of

fod wedi ei gostio'n llawn. Fodd bynnag, fel yr wyf yn ei ddeall, fe allai'r gostyngiad yn niferoedd y myfyrwyr sy'n dod i sefydliadau AU yng Nghymru beryglu rhai o'ch amcanestyniadau o ran fforddiadwyedd yn y dyfodol. Pa asesiad yr ydych wedi'i wneud o'r gostyngiad yn nifer y myfyrwyr sy'n dod i Gymru o Loegr a'r effaith a gaiff hynny ar eich ffigurau? Pa asesiad yr ydych wedi'i wneud o'r manteision a allai ddod i sefydliadau AU Cymru yn sgil y degau o filiynau o bunnoedd sydd ar hyn o bryd yn mynd allan o Gymru o ganlyniad i'r polisi hwn, o ran y buddsoddiad a allai ei ddarparu ar gampysau, mewn gwaith ymchwil ac yn y blaen?

Gwn mai datganiad ar addysg uwch yw hwn yn bennaf, ond a allech roi sylwadau ar yr angen i gefnogi myfyrwyr mewn sefydliadau addysg bellach, yn enwedig gyda'u costau cludiant? Bu peth trafodaeth rhyngoch chi a myfyrwyr yn fy etholaeth ynghylch y posibilrwydd o gludiant am ddim ar fysiau i fyfyrwyr o dan 25 oed sydd mewn addysg amser llawn.

Leighton Andrews: Mae'n amlwg iawn y bydd amcanestyniadau newid, ond mae'r polisi yn parhau'n fforddiadwy, a dyna'r pwynt sylfaenol yma. Mae'n wir bod nifer y myfyrwyr o Loegr sy'n astudio mewn sefydliadau yng Nghymru yn gostwng, fel y dywedodd, ond ceir gostyngiad hefyd yn nifer y myfyrwyr o Loegr sy'n astudio mewn sefydliadau yn Lloegr. Mae hynny'n adlewyrchu'r polisi cyffredinol a gyflwynwyd gan Lywodraeth y DU. Mae braidd yn eironig bod y blaid gyferbyn yn sôn am fforddiadwyedd, o gofio y byddai'r polisïau y byddai hi'n eu cyflwyno ar gyfer cyllideb Cymru yn arwain at ostyngiadau difrifol yn y gyllideb addysg sydd ar gael i ni fel Llywodraeth. Dyna'r realiti. Nid ydynt mewn sefyllfa i hawlio eu bod yn awyddus i gefnogi myfyrwyr, oherwydd ein bod yn gwybod beth fyddai effaith eu polisi. Fodd bynnag, rwyf yn ddiolchgar i'r Aelod am gadarnhau unwaith eto heddiw y byddai'r Ceidwadwyr Cymreig yn gorfodi myfyrwyr Cymru i dalu cost lawn eu haddysg uwch lle bynnag y maent yn astudio.

O ran addysg bellach, yn amlwg, mae'r datganiad yn ymdrin â darpariaeth addysg

higher education through further education institutions, but, today, I am not going to get into a discussion about the cost of student transport. I believe that the Member has been raising issues about his local authority in that area quite effectively himself.

Elin Jones: Minister, I am pleased to support the student fee arrangements that you have outlined this afternoon for the remainder of this Assembly term, as introduced by the One Wales Government. Since their introduction, have you heard of any information on an increased recruitment effort on the part of English higher education institutions, targeted at prospective Welsh students, particularly in the eastern areas of Wales? It would be an unfortunate consequence of this scheme if more Welsh undergraduates went to study in England. If you have not received any such representations thus far, will you monitor this situation?

Leighton Andrews: The Member for Ceredigion is quite right to raise this issue. What I would say to her is that there has been significant anecdotal evidence suggested to us by people in the higher education sector that some institutions in the west of England in particular may have been targeting south Wales more heavily for recruitment. It is probably too early to know whether we have any way of proving that in a definitive manner, but there has certainly been a lot of anecdotal suggestion of that to us. The policy we developed as the One Wales Government is a policy that has stood up to the challenges that we face. We announced this policy slightly less than two years ago, to come into effect this academic year. We have costed it. We knew at the time that it would be an expensive policy. It is a policy that has the support of three of the parties in the Chamber, as I understand it, but not of one party.

The Deputy Presiding Officer: Thank you, Minister. That concludes today's proceedings.

uwch trwy sefydliadau addysg bellach, ond, heddiw, nid wyf am ddechrau trafod cost cludiant myfyrwyr. Credaf fod yr Aelod wedi bod yn codi materion ynglŷn â'i awdurdod lleol yn eithaf effeithiol yn y maes hwnnw ei hun.

Elin Jones: Weinidog, rwyf yn falch o gefnogi'r trefniadau ffioedd myfyrwyr a amlinellwyd gennych brynhawn heddiw ar gyfer gweddill tymor y Cynulliad hwn, fel y'u cyflwynwyd gan Lywodraeth Cymru'n Un. Ers eu cyflwyno, a ydych chi wedi clywed unrhyw wybodaeth ynglŷn â'r ffaith fod sefydliadau addysg uwch yn Lloegr yn gwneud mwy o waith recriwtio, gan ei dargedu at ddarpar fyfyrwyr o Gymru, yn enwedig yn yr ardaloedd dwyreiniol Cymru? Byddai'n ganlyniad anffodus i'r cynllun hwn pe byddai mwy o israddedigion o Gymru yn mynd i astudio yn Lloegr. Os nad ydych chi wedi derbyn unrhyw sylwadau o'r fath hyd yn hyn, a fyddwch yn monitro'r sefyllfa hon?

Leighton Andrews: Mae'r Aelod dros Geredigion yn gwbl gywir i godi'r mater hwn. Yr hyn y byddwn yn ei ddweud wrthi yw y cafwyd tystiolaeth anecdotaidd sylweddol gan bobl yn y sector addysg uwch bod rhai sefydliadau, yng ngorllewin Lloegr yn benodol o bosibl, wedi bod yn targedu de Cymru'n gryfach yn eu gwaith recriwtio. Mae'n debyg ei bod yn rhy gynnar i wybod a oes gennym unrhyw ffordd o brofi hynny'n bendant, ond yn sicr cawsom awgrym cryf o hynny yn anecdotaidd. Mae'r polisi a ddatblygwyd gennym fel Llywodraeth Cymru'n Un yn bolisi sydd wedi parhau'n gadarn yn wyneb yr heriau sydd o'n blaenau. Cyhoeddwyd y polisi hwn ychydig yn llai na dwy flynedd yn ôl, i ddod i rym yn y flwyddyn academaidd hon. Rydym wedi ei gostio. Roeddem yn gwybod ar y pryd y byddai'n bolisi drud. Mae'n bolisi a gefnogir gan dair o'r pleidiau yn y Siambr, fel y deallaf, ond nid gan un blaid.

Y Dirprwy Lywydd: Diolch i chi, Weinidog. Dyna ddiwedd ein trafodion heddiw.

*Daeth y cyfarfod i ben am 5.34 p.m.
The meeting ended at 5.34 p.m.*

Aelodau a'u Pleidiau
Members and their Parties

Andrews, Leighton (Llafur – Labour)
 Antoni, Mick (Llafur – Labour)
 Asghar, Mohammad (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 Black, Peter (Democratiaid Rhyddfrydol Cymru – Welsh Liberal Democrats)
 Burns, Angela (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 Butler, Rosemary (Llafur – Labour)
 Chapman, Christine (Llafur – Labour)
 Cuthbert, Jeff (Llafur – Labour)
 Davies, Alun (Llafur – Labour)
 Davies, Andrew R.T. (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 Davies, Byron (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 Davies, Jocelyn (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Davies, Keith (Llafur – Labour)
 Davies, Paul (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 Davies, Suzy (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 Drakeford, Mark (Llafur – Labour)
 Elis-Thomas, Yr Arglwydd/Lord (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Evans, Rebecca (Llafur – Labour)
 Finch-Saunders, Janet (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 George, Russell (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 Gething, Vaughan (Llafur – Labour)
 Graham, William (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 Gregory, Janice (Llafur – Labour)
 Griffiths, John (Llafur – Labour)
 Griffiths, Lesley (Llafur – Labour)
 Gruffydd, Llyr Huws (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Hart, Edwina (Llafur – Labour)
 Hedges, Mike (Llafur – Labour)
 Hutt, Jane (Llafur – Labour)
 Isherwood, Mark (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 James, Julie (Llafur – Labour)
 Jenkins, Bethan (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Jones, Alun Ffred (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Jones, Ann (Llafur – Labour)
 Jones, Carwyn (Llafur – Labour)
 Jones, Elin (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Jones, Ieuan Wyn (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Lewis, Huw (Llafur – Labour)
 Melding, David (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 Mewies, Sandy (Llafur – Labour)
 Millar, Darren (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 Morgan, Julie (Llafur – Labour)
 Neagle, Lynne (Llafur – Labour)
 Parrott, Eluned (Democratiaid Rhyddfrydol Cymru – Welsh Liberal Democrats)
 Powell, William (Democratiaid Rhyddfrydol Cymru – Welsh Liberal Democrats)
 Price, Gwyn R. (Llafur – Labour)
 Ramsay, Nick (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 Rathbone, Jenny (Llafur – Labour)
 Rees, David (Llafur – Labour)
 Roberts, Aled (Democratiaid Rhyddfrydol Cymru – Welsh Liberal Democrats)
 Sandbach, Antoinette (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 Sargeant, Carl (Llafur – Labour)
 Skates, Kenneth (Llafur – Labour)
 Thomas, Gwenda (Llafur – Labour)
 Thomas, Rhodri Glyn (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Thomas, Simon (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Watson, Joyce (Llafur – Labour)
 Whittle, Lindsay (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Williams, Kirsty (Democratiaid Rhyddfrydol Cymru – Welsh Liberal Democrats)
 Wood, Leanne (Plaid Cymru – The Party of Wales)